

**UNIVERSITATEA „DANUBIUS” GALAȚI
FACULTATEA DE COMUNICARE ȘI RELAȚII
INTERNAȚIONALE**

**MANAGEMENTUL SECURITĂȚII
ȘI PREVENIRII SITUAȚIILOR DE
CRIZĂ**

Note de curs
Editura
Universitară
DANUBIUS

MIRCEA MOCANU

Editura
Universitară
DANUBIUS

Galați, 2022

Copyright 2022

Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate autorilor.

Editura Universitară Danubius este recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior (cod 111).

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MOCANU, MIRCEA

Managementul securității și prevenirii situațiilor de criză : Note de curs / Mircea Mocanu. - Galați : Editura Universitară "Danubius", 2022

Conține bibliografie

ISBN 978-606-533-576-9

005

355

Tipografia **Zigotto** Galați

Tel.: 0236.477171

CUPRINS

1. NEVOIA DE SECURITATE, INTERESELE STATELOR ȘI CATEGORII DE SECURITATE.	7
1.1. Nevoia și conceptul de securitate	7
1.2. Interesele de securitate ale statelor, securitatea națională	9
1.3. Dimensiunile securității.....	11
1.4. Concluzii	15
2. CATEGORII DE ACTORI ȘI INTERACȚIUNI ÎN MEDIUL DE SECURITATE INTERNAȚIONAL	17
2.1. Mediul de securitate internațional ca sistem mare	17
2.2. Subsistemul actorilor din mediul de securitate.....	17
2.3 Subsistemul interacțiunilor manifestate în mediul relațiilor internaționale	19
2.4. Condițiile obiective ale mediului de securitate	21
2.5. Concluzii privind inter-relaționarea componentelor mediului de securitate	24
3. TIPURI DE INFORMAȚII DE SECURITATE, INFORMAȚIILE DE INTERES PENTRU ACTORII STATALI.	25
3.1. Informația și înțelegerea mediului de securitate.....	25
3.2. Domeniile de studiu al actorilor statali	27
3.2.1. Date biografice	27
3.2.2. Date și informații economice.....	28
3.2.3. Date și informații de natură socială	28
3.2.4. Transporturi și telecomunicații	29
3.2.5. Date și informații de geografie militară.....	29
3.2.6. Forțele armate	30
3.2.7. Sistemul și realitățile politice	30
3.2.8. Știință și tehnologie	31
3.3. Concluzii privind analiza strategică a actorilor în mediul de securitate.....	31
3.4. Mediul informatic global, războiul informațional.....	33
3.4.1. Realități și oportunități actuale oferite de spațiul virtual.....	33
3.4.2. Concepte asociate războiului informațional	34
3.4. Caracteristici ale informațiilor, informații secrete	36
3.5. Informații, contrainformații.....	37

3.6. Concluzii	38
4. RISCUL CA RELAȚIE ÎNTRE UN SUBIECT ȘI MEDIUL DE SECURITATE.....	39
4.1. Definiția generală a riscului	39
4.2. Pericolul	43
4.3. Subiectul.....	45
4.4. Estimarea interacțiunilor posibile.....	47
4.5. Riscul.....	48
4.6. Relevanța pericolului.....	49
4.7. Amenințarea	50
4.8. Vulnerabilitatea	52
4.9. Concluzii	52
5. STRUCTURI DE SECURITATE ȘI CRIZELE INTERNAȚIONALE	55
5.1. Structuri destinate asigurării securității.....	55
5.1.1. Comunitățile de informații.....	55
5.1.2. Forțele armate naționale	57
5.2. Crizele internaționale	60
5.3. Tipologia și formele de manifestare a crizelor.....	64
5.3.1. Crizele politico - militare.....	64
5.3.2. Crizele economice	65
5.3.3. Crizele financiare.....	66
5.3.4. Crizele dezvoltării durabile	67
5.3.5. Crizele alimentare.....	68
5.3.6. Crizele morale.....	68
5.3.7. Forme de manifestare a crizelor	69
5.4. Concluzii	76
6. RĂZBOIUL DE-A LUNGUL ISTORIEI, TIPURI DE CONFLICTE ARMATE	79
6.1. Geneza și esența războiului	79
6.2. Tipuri de conflicte armate	82
6.4. Tendințe în evoluția războiului.....	86
6.5. Concluzii	87
7. AMENINȚĂRILE ASIMETRICE, RĂZBOIUL HIBRID, TERORISMUL.	89
7.1. Simetrie și asimetrie în conflictele internaționale	89

7.2. Acțiunile hibride.....	90
7.3. Terorismul	91
7.4. Rețele de crimă/infracționalitate organizată.....	95
7.5. Concluzii	97
8. RĂZBOIUL COGNITIV.....	99
8.1. Complexitatea mediului de securitate	99
8.2. Soluții conceptuale de optimizare a războaielor.....	102
8.3 Războiul informațional și războiul cibernetic	103
8.4. Operațiile în domeniul cognitiv.....	105
8.5. Concluzii	108
9. ACTIVITATEA DE INTELLIGENCE, CICLUL DE INTELLIGENCE	111
9.1. Modelul clasic al ciclului informațional.....	111
9.2. Ciclul informațional și domeniul intelligence	113
9.3. Neajunsurile rolului tradițional al etapei de diseminare.....	115
9.4. Apartenența beneficiarului la ciclul informativ	117
9.5. Nou model propus pentru ciclul informativ	118
9.7. Etapa de valorificare și managementului serviciilor de intelligence.....	120
9.8. Concluzii	122
10. DISCIPLINE ȘI STRUCTURI DE CULEGERE DE INFORMAȚII	123
10.1. Activitatea serviciilor naționale de intelligence	123
10.2. Obiectul căutării de informații externe.....	124
10.3. Principiile activității de culegere de informații	126
10.4. Disciplinele de culegere de informații.....	127
10.5. Concluzii	130
11. ANALIZA DE SECURITATE, TIPURI DE PRODUSE DE INTELLIGENCE.....	131
11.1. Definirea procesului de analiză	131
11.2. Procesarea informațiilor culese	133
11.3. Etape ale analizei informațiilor	134
11.4. Tipuri de analiză de intelligence	135
11.5. Tipuri/exemple de produse informative	138
11.5.1. Producția de intelligence	138
11.5.2. Tipuri de produse informative	138

11.5.3. Diseminarea – etapă a ciclului informativ sau procedură intermediară?.....	139
11.6. Concluzii	140
12. SPRIJINUL INFORMATIV ȘI FUNCȚIILE ACESTUIA CA PROCES DE COMUNICARE	143
12.1. Sprijinul informativ și funcțiile comunicării	143
12.2. Avertizarea și componenta energetică a comunicării	144
12.3. Condiția succesului actului de avertizare	146
12.4. Factorii de decizie între percepții, așteptări și dezacord	147
12.5. Influențarea beneficiarilor prin avertizarea de intelligence.....	149
12.6. Concluzii	151
13. MANAGEMENTUL CRIZELOR INTERNAȚIONALE PRIN MIJLOACE PAȘNICE	153
13.1. Soluționarea diferendelor între state	153
13.2. Mijloace pașnice cu caracter diplomatic	153
13.3. Mijloacele jurisdicționale de soluționare a diferendelor	158
13.4. Modalități bazate pe constrângere	160
13.5. Concluzii	162
14. GESTIONAREA CRIZELOR INTERNAȚIONALE PRIN ORGANIZAȚII DE SECURITATE COLECTIVĂ.....	163
14.1. Organizațiile internaționale contemporane	163
14.2. Modalități legale de folosire a forței armate	168
14.3. Gestionarea crizelor internaționale cu folosirea forțelor multinaționale.....	174
14.3.1 Implicarea forțelor multinaționale	174
14.3.2. Operațiile în sprijinul păcii	175
14.3.3. Structurile multinaționale de securitate	178
14.4. Concluzii	183
15. BIBLIOGRAFIE	184

1. NEVOIA DE SECURITATE, INTERESELE STATELOR ȘI CATEGORII DE SECURITATE¹.

1.1. Nevoia și conceptul de securitate

Evoluțiile geo-politice și din primele două decenii ale acestui mileniu determină o extindere și o dezvoltare complexă a componentelor securității naționale, regionale și internaționale sub aspectul domeniilor, al conținutului și al inter-relaționării acestora.

Termenul de securitate provine din latinescul *securitas – securitatis*, care înseamnă „a fi la adăpost de orice pericol, a avea un sentiment de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol”. Corespunzător semnificației din DEX, securitatea se referă la „faptul de a fi la adăpost de orice pericol; sentimentul de încredere și de liniște pe care îl dă cuiva absența oricărui pericol; protecție, apărare²”.

În esență, pornind de la simplu către complex, securitatea reprezintă un drept fundamental al ființei umane, rezultat dintr-o nevoie esențială, scoasă astfel în evidență în diagrama lui Abraham Maslow (Figura 1.1). Astfel, în principiu, *securitatea constă într-o stare în care riscurile și amenințările de natură a cauza evenimente negative ce pot produce daune fizice, psihice sau materiale sunt controlate într-o manieră care să permită apărarea sănătății și a bunăstării indivizilor și a comunităților umane în ansamblu. Ca abordare multidisciplinară certă, „domeniul securității este o construcție intelectuală care trebuie să fie înțeles din perspectiva istorică a ideilor și care solicită un demers multidisciplinar.”³*

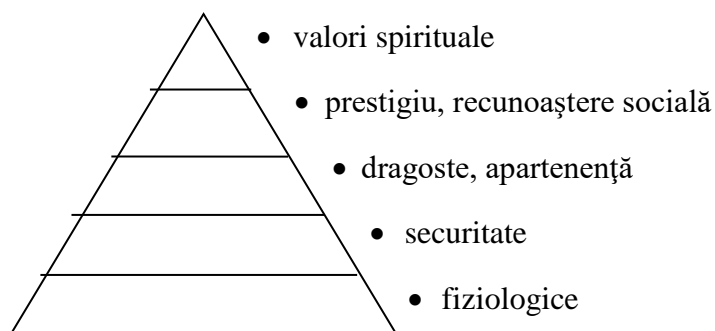

Figura 1.1. Piramida necesităților umane a lui Abraham Maslow

Securitatea individului presupune protejarea interesului său de securitate prin folosirea capacităților sale de reacție și adaptare, și prin anticiparea pericolelor care pot afecta

¹ Unele teme din aceste Note de curs preiau, adaptează și dezvoltă părți din Eugen Bădălan și Vasile Bogdan, *Organizații și structuri de securitate*, Ediție revizuită, Editura CTEA, București, 2016, precum și părți din Vasile Bogdan și Emanuel-Ștefan Marinescu, *Instituții și organizații internaționale*, Editura CTEA, București, 2019.

² Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan- Al. Rosetti”, *Dictionarul explicativ al limbii române*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2009, p.999.

³ Delacourt, Barbara, *Théories de la sécurité*, Université Libre de Bruxelles, 2008, p.2.

securitatea individuală, în cadrul mediului de securitate pe care individul îl percepe și îl monitorizează.

O viziune semantică conferită sintagmei „*sistem de securitate și protecție*”, este conferită de către politologii britanici, care întrevăd totalitatea mijloacelor și a aparatului destinate să protejeze persoane și proprietăți împotriva unui larg spectru de evenimente neprevăzute, între care crima, incendiul, accidentele, spionajul, sabotajul, subversiunea, atacul neprovocat. Această abordare pune accentul pe o gamă de evenimente posibile, cu diferite grade de certitudine și de afectare. În aceste situații, cerința de securitate este definită prin opusul sintagmei, iar securitatea este conturată în manieră antinomică, prin asocierea cu starea de insecuritate, indiferent de forma sub care se manifestă. Dicționarul Oxford definește securitatea ca fiind „*condiția de a fi protejat față de un pericol sau neexpunerea la acest risc; sentimentul de siguranță sau libertate în lipsa unui pericol cum ar terorismul*”⁴. Securitatea este concepută ca absență a prezumțiilor sau manifestărilor cu distrugerea fizică sau conturbare a confortului civilizațional, fiind definit un factor perturbator concret (terorismul) într-o definiție de maximă generalitate. La fel, această viziune are în vedere multitudinea de elemente ce interrelaționează reciproc, într-un mediu complex, deopotrivă pe orizontală, cât și pe verticală, pentru asigurarea normalității, deoarece „*Securitatea nu poate fi doar militară, cum nu poate fi doar economică; dar ea nu poate fi doar securitatea unei națiuni*”⁵.

Securitatea individului trebuie să se bazeze pe capacitatea de reacție post-factum. Similar securității individului, securitatea fiecărei țări, ca și securitatea unei comunități, trebuie să se bazeze, pe capacitatea de **anticipare** și de acțiune pro-activă, domenii specifice activității operativ-informative proprii serviciilor de informații. Trecând de la planul percepțiilor și nevoilor la planul acțional, de realizare, îndeplinire a nevoilor statului, conceptul esențial este cel de **interes** al statului, care este, încă, actor principal în mediul internațional de securitate. Pentru că statele nu au nevoi fiziologice, interesele esențiale ale statelor sunt interesele de securitate, așa cum le percepe fiecare stat în parte, conform culturii și structurii de societate.

În cursul Secolului XX, în special în perioada Războiului Rece, conceptul de securitate se referea la efortul de apărare a integrității teritoriului național, la protejarea populației țării, a independenței politice și a suveranității naționale, împotriva agresiunilor externe. Principalul actor responsabil era **statul-națiune** iar modalitatea de asigurare a securității era, predominant, cea militară.

În prezent, conceptul de securitate națională și, implicit, cel de securitate regională și globală au evoluat și s-au modificat ca urmare a fenomenelor transnaționale specifice perioadei în care trăim, a pluralității originii și naturii noilor riscuri și amenințări. Securitatea se identifică acum cu protecția, în sensul prevenirii și contracarării evenimentelor care afectează bazele statului, precum și ale organismelor și organizațiilor internaționale din care un stat face parte. De asemenea, conceptul de securitate se reorientează semnificativ către individ, către nevoile personale ale cetățenilor într-o societate modernă interconectată, globală și dinamică. În acest context, planificatorii din domeniul securității, serviciile de informații pentru securitate,

⁴ * * * *Concise Oxford English Dictionary*, Eleventh Edition, Oxford University Press, 2004, p. 1301.

⁵ Culda, Lucian, *Revista Geopolitica*, nr. 1.2003, p.108.

precum și structurile de aplicare a legii cunosc o nevoie profundă de restructurare și reconceptualizare pentru a se adapta la realitățile globalizării.

În evaluarea conceptului de securitate, o modalitate de lucru este dată de analiza componentelor securității, cele mai importante dintre acestea fiind cele politice, militare, economice, societale și ecologice. Analiza securității se poate realiza, deopotrivă, pe verticală și pe orizontală. *Pe verticală*, ies în evidență intercondiționările realizate la nivel global, cu cele regionale, ale statului și respectiv individului. Lanțul causal este realizat din palier în palier, cu anumite influențe prezente simultan la mai multe niveluri. *Pe orizontală*, evaluarea este posibilă prin implicarea în analiză a componentelor de resorturile sănătate, apărare, economie, finanțe, mediu, precum și implicațiile nivelului de sărăcie.

1.2. Interesele de securitate ale statelor, securitatea națională

Din perspectiva dimensiunii geopolitice, analiza securității poate fi realizată pe niveluri de interes: globală, regională și națională. Pentru analiză, „*termenul de putere se referă în principal la sursele, mijloacele și relațiile de dominație, control și subordonare, așa cum operează ele în procese și situații sociale specifice din punct de vedere istoric*”. Elementele de putere acționează în spațiu geopolitic, în cursul de față geopolitica fiind înțeleasă ca „*știința care studiază relațiile dintre datele naturale, geografie și politica de stat*” (una dintre definiții). Derivată din aspectele de putere, problematica extrem de complexă a securității este influențată în mod diferit de mai mulți factori: amplasarea geografică, manifestarea rivalităților dintre puteri, relațiile internaționale, perioadele și posibilitatea exercitării puterii, stabilitatea regională și stabilitatea mediului internațional de securitate.

Securitatea națională reprezintă expresia supremă a interesului național. Se materializează în menținerea ca stat național suveran, independent, unitar, indivizibil, de drept, democratic (și social). Securitatea națională este indisolubil legată de existența și afirmarea statului – națiune ca fiind „*expresia de unitate intrinsecă dintre națiune*”⁶ și *materializarea ei teritorială – statul*⁷, unde această națiune își poate exprima solidaritatea”⁸. Cadrul național trebuie să permită dezvoltarea economiei, precum și asigurarea prosperității societății, dezvoltarea valorilor naționale tradiționale, afirmarea culturii și a vieții spirituale, asigurarea sănătății fizice și morale a cetățenilor țării, protecția mediului înconjurător, afirmarea activă a statului ca factor de stabilitate în plan regional și în context global. În cadrul securității naționale, trebuie prioritizate raporturile existente între puterea politică și puterea militară, asigurate de forțele armate (capacitate, proporționalitate pe categorii de forțe armate, dotare și instruire), potențialitatea militară (resurse la dispoziție, capacități de creștere ori descreștere) și prestigiul/statutul militar (capacitatea de descurajare, derivată din capacitatea existentă).⁹

⁶ Sublinierea autorului citatului.

⁷ Sublinierea autorului citatului.

⁸ Serebrian, Oleg, *Dicționar de geopolitică*, Editura Polirom, București, 2006, p. 266.

⁹ Simileanu Vasile, *Geopolitică și centre de putere*, Editura Top Form, București, 2010, p. 105.

Securitatea națională este o noțiune integratoare, care vizează un număr mare de domenii variate: starea de legalitate; siguranța cetățeanului; securitatea publică; capacitatea de apărare; capacitatea de prevenire și contracarare a terorismului și a altor manifestări transfrontaliere; protecția față de acțiunile dezastrelor naturale și accidentelor industriale; capacitatea de stopare a degradării condițiilor de viață; alte domenii.¹⁰ Este normal că domeniile de referință amintite se întrepătrund și intercondiționează reciproc în ecuația complexă a securității ca stare de echilibru. Așadar, securitatea este sinergia unor factori interni, la care se adaugă efectul combinat al factorilor externi. De aceea, securitatea națională trebuie abordată sistemic, în cadrul unui mediu extern (internațional) de securitate. Ca element de sinteză, nivelul și dimensionarea acesteia sunt finalitatea unor decizii politice, măsuri de ordin doctrinar, planuri, reguli și acțiuni de resortul administrativ și social, planificate și desfășurate în mod coerent. Astfel, securitatea națională constituie un ansamblu de componente specifice, a căror stabilitate și echilibru asigură climatul general de securitate al unei țări.

În Secolul XX, în special în perioada Războiului Rece, conceptul de securitate se referea cu prioritate la *apărarea integrității teritoriului național*, la protejarea populației țării, la protecția independenței politice și a suveranității naționale, împotriva exercitărilor de forță din exterior. Primele două, teritoriul și populația, trimit, mai larg la ideea de resurse, care sunt, evident de foarte multe feluri. În prezent, conceptul de securitate națională (implicit și cele de securitate regională și globală) au evoluat ca urmare a fenomenelor transnaționale specifice globalizării și Erei informaționale, diversificându-se pe dimensiunile categoriilor de securitate amintite.

Potrivit *Cartei Albe a securității și apărării naționale a României* (din anul 2004), conceptul de securitate urmărește asigurarea independenței și integrității teritoriale a statului, siguranței și dezvoltării durabile a societății în ansamblul său. Ulterior, în anul 2010, *Strategia națională de apărare a României* precizează că matricea de securitate cuprinde următoarele elemente: relația *securitate – prosperitate – identitate*, conceptul multidimensional de securitate, echilibrul între stat și individ ca beneficiari ai securității naționale, conducere politică și control democratic în gestionarea integrată a securității, gestionarea integrată a securității și ideea de comunitate de securitate. Astfel, în cadrul siguranței și controlului democratic, securitatea națională urmărește să asigure starea de normalitate democratică la care aspiră societatea, cetățenii, comunitățile și statul – pe baza eforturilor de instaurare a legalității, făurirea prosperității economice, echilibrul social și stabilitatea politică.

Din acest punct de vedere, securitatea națională a României se realizează în cadrul ordinii democratice prin: exercitarea deplină a drepturilor și libertăților cetățenești; conștientă a responsabilităților; perfecționarea capacității de decizie și de acțiune a statului; afirmarea României ca membru activ al comunității internaționale. Cunoașterea, înțelegerea și evaluarea corectă a proceselor interne, a gradului de coeziune socială, a capacității de mobilizare publică constituie o necesitate extrem de importantă atât pentru componenta națională cât și pentru cea internațională în ceea ce privește climatul de echilibru și prosperitate.

Doctrinile, politicile și strategia privind securitatea națională, ca documente programatice, sunt operaționalizate prin documente executive - un ansamblu de decizii, planuri, măsuri și

¹⁰ *** *Strategia de securitate națională a României*, Editura Imprimeria Națională SA, București, 2007, pp. 7-8.

acțiuni menite să prevină și să contracareze eficient riscurile și amenințările ce pun în pericol valorile și interesele naționale și cele de securitate colectivă (ale Uniunii Europene și NATO).

Strategia privind securitatea națională urmărește, în special, prevenirea și contracararea pericolelor generate de mediul internațional, cât și garantarea stării de securitate internă, în ansamblu, sau a siguranței personale și a comunităților.

În consecință, strategia de securitate națională integrează atât activitatea de politică externă, diplomatică și de colaborare internațională, cât și pe cea a instituției militare, a forțelor de ordine publică, activitatea structurilor de informații, precum și pe cea a altor agenții guvernamentale cu responsabilități în domeniu. Integrarea și armonizarea eforturilor vizează atât cadrul național, cât și dinamica relațiilor în spațiul comun de securitate și apărare european, precum și spațiul euroatlantic.

Securitatea națională se asigură atât prin **eforturi proprii**, cât și prin **cooperare** cu aliații și partenerii, în conformitate cu prevederile legilor și programelor naționale și cu angajamentele internaționale, după identificarea modalităților de lucru apte să prevină și să contracareze oportun amenințările.

1.3. Dimensiunile securității

Securitatea națională este un ansamblu multidimensional de componente specifice: securitatea energetică, securitatea alimentară, securitatea sănătății publice, sanitară, ecologică și culturală, securitatea publică, securitatea juridică, securitatea financiară, informatică și informațională. Stabilitatea și echilibrul acestor componente asigură climatul general de securitate al sistemului. Domenii de **nevoi**, de **interese** determină categorii de securitate: energetică, alimentară, a sănătății publice/sanitară, ecologică, culturală/a valorilor, financiară, informatică și informațională, securitatea judiciară. Dimensiunile acestui ansamblu merită examinate fiecare în parte.

Dimensiunea umană. Cel mai important nivel de analiză este *securitatea individului*, iar „analiza de securitate ar trebuie să pornească de la securitatea oamenilor, nu a statelor sau a grupărilor de state, întrucât individul uman este baza tuturor formelor de organizare socială”.¹¹ Astfel, securitatea individului trebuie să constituie punctul de pornire al oricărei abordări din domeniul securității, omul fiind elementul critic al oricărei modalități organizatorice sociale, iar „omul este măsura tuturor lucrurilor”.

Conceptul de securitate a individului trebuie să conțină punctul inițial în Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a ONU în sesiunea din 10 decembrie 1948: „Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sunt înzestrate cu rațiune și conștiință, și trebuie să se comporte unele față de altele în spiritul fraternității”.¹² De asemenea, se va prioritiza permanent faptul că „Orice om are dreptul la un nivel de trai care să-i asigure sănătatea și bunăstarea lui și a familiei sale,

¹¹ Sarcinschi, Alexandra, *Elemente noi în studiul securității naționale și internaționale*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005, p. 24.

¹² *** *Declarația Drepturilor Omului*, ONU, Articolul 1.

cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare; ele are dreptul la asigurare în caz de șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistență, în urma unor împrejurări independente de voința sa".¹³

Ca modalitate de realizare, securitatea se manifestă în contextul ordinii democratice prin forme multiple: exercitarea neîngrădită a drepturilor și libertăților cetățenești; asumarea conștientă a responsabilităților la nivel de individ și la nivel de instituție; perfecționarea capacității organizatorice și administrative la nivelul organelor abilitate ale statului de drept; afirmarea statului ca membru activ al comunității internaționale.¹⁴

Securitatea este ansamblul căilor și modalităților de folosire în timp și spațiu a resurselor umane, materiale, financiare și de altă natură, în vederea realizării obiectivelor și scopurilor stabilite de politică. Trebuie menționat că securitatea națională trebuie înțeleasă în sensul consacrat potrivit căruia „*corespunde conceptului de securitate în conotațiile sale tradiționale și se referă la abilitatea statelor de a se apăra în fața amenințărilor externe*".¹⁵ Conținutul conceptului este tributary existenței amenințării în condițiile în care provocările veneau din exteriorul formațiunilor statale și puteau induce dispariția formațiunii țintă, de regulă prin confruntări armate. Din motive analitice, securitatea poate fi disecată în laturi componente: politică, militară, economică, socială, de mediu etc.

Dimensiunea politică se referă la preocupările la cel mai înalt nivel pentru asigurarea interesului de stabilitate a sistemului de guvernare și a ideologiilor care îl legitimează. În mod firesc, dimensiunea politică reprezintă componenta de cea mai mare anvergură și importanță, fiind responsabilă pentru contracararea factorilor care afectează suveranitatea statului, deci interesul suprem de securitate al sistemului. Mai exact, „*securitatea politică se referă la acele amenințări care subminează statul (din interior sub forma dezorganizării vieții publice, din exterior sub forma nerecunoașterii internaționale)*".¹⁶ La adresa securității politice pot acționa numeroși factori de risc, între care pot fi enumerați: exercitarea unor presiuni la adresa organelor de conducere ale statului, acțiuni secesioniste, degradarea structurii politice, îndepărtarea din cadrul structurilor și aranjamentelor de securitate, izolarea diplomatică, măsuri abzive de federalizare, răsturnarea guvernului etc.¹⁷ La nivel politic sunt analizate și se repercutează simultan două niveluri, cel intern și cel extern. În context intern, un rol central revine bunei/proastei guvernări, iar cel extern presupune raportarea la securitatea internațională ori mediul internațional.¹⁸ Securitatea politică decurge din puterea politică, înțeleasă ca fiind influența internațională exercitată de o țară.¹⁹ Se admite unanim că, în dimensionarea politică a securității, paradigma frontierei cunoaște conotații majore²⁰, fiind

¹³ *** *Declarația Drepturilor Omului*, ONU, Articolul 25, alin.1.

¹⁴ * * * *Strategia de securitate națională a României*, *Op.cit.*, p. 7.

¹⁵ Tabără, Vasile, Duță, Paul Dănuț, Neag, Mihai Marcel, *Considerații privind sistemul instituțiilor de securitate*, Editura Techno Media, Sibiu, 2009, p. 46.

¹⁶ Iftode, Florinel, *Studii de securitate*, Editura Pro Universitaria, București, 2010, pp. 246- 248.

¹⁷ Simileanu V., *Conflicte asimetrice*. Editura Top Form, București, 2011, p. 177.

¹⁸ Sarcinschi, Alexandra, *Dimensiunile nonmilitare ale securității*, Editura UNAp Carol I, București, 2005, p. 14.

¹⁹ Iftode, Florinel, *Op.cit.*, p. 217.

²⁰ Bădescu Ilie, *Tratat de geopolitică*, Editura „Mica Valahie”, București, 2004, pp. 224-227.

expresia concretă a limitelor suveranității naționale (în prezent, se manifestă preocupări conceptuale privind „teritorialitatea în spațiul cibernetic”).

Dimensiunea militară constă în interacțiunea dublă a capacităților ofensive și defensive ale statului, precum și percepția referitoare la intențiile altor state sau a amenințărilor non-statale la adresa unei țări. Mai exact, „*componenta militară a securității privește interconexiunea următoarelor două niveluri: al armelor ofensive și al capacității defensive ale statelor, împreună cu percepția statelor despre intențiile celorlalți participanți la viața internațională*”.²¹ Componenta militară constituie aria de preocupare și intervenție în care forțele armate au rolul primordial, iar dimensiunea militară poate fi privită prin trei ipostaze: 1. existența și capacitatea armatelor naționale și posibilitatea creării unei structuri armate europene; 2. operațiile de pace; 3. finalitățile violențelor civile cu referire la migrație.²² Sorginta securității militare trebuie regăsită în puterea militară a statului, ce poate fi cuantificată de indicatori direcți de evaluare (mărimea cheltuielilor militare, cantitatea de forțe armate și echipamente majore) sau de indicatori nedirecți (procentajul din produsul intern brut alocat forțelor armate, cheltuielile pe luptător sau cetățean).²³ Trebuie accentuat că este deosebit de semnificativă deținerea de către state a unor capacități ofensive și defensive, dar este importantă percepția respectivului potențial în cadrul regional. Și mai exact, descurajarea potențialului militar trebuie să fie credibilă.²⁴

Dimensiunea economico-financiară are ca obiect asigurarea accesului la resurse, finanțe și piețe de desfacere, condiție necesară pentru menținerea unui nivel acceptabil de bunăstare și putere a cetățenului și a statului.²⁵ Are ca punct de plecare realitatea potrivit căreia „*principiul fundamental al capitalismului este competiția pe piața liberă și, de aici, insecuritatea acțiunii actorilor economici*.”²⁶ Aria de cuprindere a componentei este deosebit de amplă, dimensiunea economică având interferențe strânse cu celelalte componente. Numitorul comun al analizei sau baza de plecare trebuie să fie constituit de asigurarea unui venit de bază pentru fiecare cetățean al țării. Ca urmare, șomajul poate constitui un factor de tensiune și instabilitate, putând facilita generarea unor crize interne de amploare.²⁷ Sintetic, securitatea economică poate fi considerată ca „...*posibilitatea apărării intereselor naționale prin metode economice*.”²⁸ Cel mai relevant indicator în domeniu este considerat sărăcia persistentă și de mare amploare.²⁹ La fel, în dimensionarea sărăciei poate fi afirmat că poate fi: relativă, absolută și extremă.³⁰ Securitatea economică decurge din puterea economică, considerată a fi capacitatea reală a unui stat de a furniza bunăstare.³¹ Trebuie menționat că după „...*trecerea*

²¹ Iftode, Florinel, *Op.cit.*, p. 239.

²² Sarcinschi A., Bogzeanu, Cr., *Europa: Granițe, cetățenie, securitate*, Ed. UNAp Carol I, București, 2009, p52.

²³ Iftode, Florinel, *Op.cit.*, pp. 216-217.

²⁴ Stoicovici, Maria, *Securitate și migrație*, Editura UNAp „Carol I”, București, 2013, p. 29.

²⁵ Tohănean, Dorin, *Politica externă – factor determinant al ecuației de securitate*, Editura Academiei Forțelor Aeriene „Henri Coandă”, București, 2014, p. 158.

²⁶ Iftode, Florinel, *Op.cit.*, p. 252.

²⁷ Tabără, V., Duță, P.D., Neag, M.M., *Op.cit.*, p. 45.

²⁸ Pălșoiu, Ion, *Studii de securitate*, Editura MJM, Craiova, 2010, p. 46.

²⁹ Sarcinschi, Alexandra, *Op.cit.*, p. 26.

³⁰ Bogdan, V. *Dezvoltarea durabilă a României*, Editura UNAp „Carol I”, București, 2013, pp. 99-106.

³¹ Iftode, Florinel, *Op.cit.*, p. 217.

unui prag în care concurența se transformă în criză și criza în conflict”se poate ajunge la războiul economic, ca faza economică post-concurențială.³²

Dimensiunea socială poate avea punctul de plecare în *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, potrivit căreia „orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale.”³³ Securitatea socială cuprinde, în sens restrâns, aspecte de asigurare a protecției cetățenului și grupului social față de producerea formelor de violență, iar în sens extins, asigurarea nivelului de trai adecvat, bunăstării și prosperității colectivității.³⁴ Astfel, problemele de soluționat vizează „educația cetățenilor, asistența medicală, asigurarea locuințelor și a asistenței sociale, asigurarea locurilor de muncă și a condițiilor de mediu, culturalizarea cetățenilor și sprijinirea tineretului etc.”³⁵ Dimensiunea socială constă și în capacitatea statului de a susține, în limite de evoluție acceptabile, elementele tradiționale de limbă, cultură, identitate națională, tradiții și religie. Se impune, însă, o separare a conținutului dimensiunii sociale de cea societală, înțelegându-se ca fiind securitatea morală a unei națiuni. Aceasta deoarece conceptul integrator și organizator al dimensiunii sociale este identitatea.³⁶ Componenta socială beneficiază de sprijinul elementelor ce decurg din potențialul demografic, arhetipul cultural, tradiții și obiceiuri. Așadar, cele mai importante aspecte decurg din potențialul demografic și dinamica populației (potențial, ritmul de creștere, sporul natural, structura demografică, durata vieții, nivelul de instruire), interacțiuni între grupurile sociale etc.³⁷ Mai presupune promovarea unei strategii care să conducă la promovarea unei politici benefice în ceea ce privește bunăstarea populației și menținerea unui nivel de trai rezonabil.³⁸

Securitatea demografică este furnizată de posibilitatea asigurării unei creșteri optime a populației, cu menținerea unui echilibru dezirabil între natalitate, mortalitate și speranța de viață. În context analitic, principalele modele de vârstă pot fi:

- în formă de triunghi (caracteristic statelor cu natalitate și mortalitate situate la cote mari), este prezent preponderent pe continentul african, precum și în America Latină și Asia;
- în formă de clopot (specific țărilor cu ritm înalt de industrializare, un nivel de trai ridicat și sporirea duratei de viață), specific statelor relativ cu populații îmbătrânite (America, Japonia, Europa occidentală);
- în formă de urnă (întâlnit în statele dezvoltate, cu natalitate redusă și durată mare a vieții);
- în treflă, ca derivat al modelului *în urnă*, fiind de menționat sporirea ușoară a natalității.³⁹

³² Mureșan, Mircea, Văduva, Gheorghe, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, p.495.

³³ *** Declarația Universală a Drepturilor Omului, ONU, articolul 3.

³⁴ Pâlșoiu, Ion, *Op.cit.*, p.52.

³⁵ Tămaș Sergiu, *Geopolitica*, Editura Noua alternativă, București, 1995, p.3.

³⁶ Iftode, Florinel, *Op.cit.*, p. 261.

³⁷ Sarcinschi, Alexandra, *Op.cit.*, p. 27.

³⁸ Stoicovici, Maria, *Op.cit.*, p. 30.

³⁹ Simileanu, V., *Op.cit.*, pp. 85-88.

Dimensiunea mediului înconjurător are în vedere programele și acțiunile destinate menținerii biosferei (locale, regionale și planetare), ca suport esențial al întregii dezvoltări socio-umane. Corespunzător poziției și preocupărilor constante aparținând cercetătorului american Lester R. Brown, epuizarea resurselor naturale (utilizate într-un ritm ce depășește capacitatea firească de refacere) și degradarea mediului constituie amenințări grave la adresa securității naționale a țărilor, indirect a securității la nivel regional și global.⁴⁰ Componenta relaționează nemijlocit cu celelalte laturi ale securității. Se are în vedere existența și manifestarea a trei categorii de factori de afectare: provenite dinspre mediul natural spre existența umană, generate de om la adresa sistemelor naturale și epuizarea resurselor de mediu.⁴¹ Preocupările complexe și relativ aparte, existente în segmentul ecologic, au condus la edificarea unei discipline distincte aparținând domeniului juridic, dreptul mediului.

Data fiind complexitatea componentelor securității, pentru fiecare dintre aceste secvențe sunt elaborate politici și strategii specifice de îndeplinire a obiectivelor propuse. Ținând cont că termenul de strategie este utilizat cu precădere în domeniul politicii de securitate, pentru a nu crea confuzii, pentru componenta militară se elaborează în mod distinct strategia militară (strategia de apărare). Se are în vedere că „*amenințările de mediu au caracter transfrontalier și pot genera stări conflictuale greu de gestionat.*”⁴² Exagerările sau lipsa de fermitate în politicile privind mediul pot conduce la manifestări negative, între care pot fi citate dereglarea ecosistemelor, crize demografice, crize energetice, dezordini civile, crize economice ori alimentare etc⁴³.

Într-o lume antrenată în amplul proces al globalizării, conotațiile conceptului sunt determinate de interesul național conținut în fiecare dintre domeniile de referință care configurează starea și condiția securității naționale. Acesta este un argument suplimentar care potențează dezvoltarea conceptului de securitate națională în politici, strategii, doctrine, toate servind aceleași finalități - afirmarea deplină a securității naționale.

1.4. Concluzii

De la individ la familie sau comunități mai largi, până la întreaga omenire, securitatea este o nevoie esențială, care captează atenția subiectului respectiv, fie acesta subiect individual sau subiect colectiv. Prin prisma raportării la această nevoie, subiecții constituie actori/părți componente ale unui mediu numit „mediu de securitate”.

Privită ca nevoie a unui subiect/actor în mediul de securitate manifestarea acestuia este pasivă, întrucât reflectă o cerință intrinsecă, fără trimitere la vreo acțiune menită să conducă la satisfacerea acestei nevoi. În cazul unei manifestări active, prin trecerea de la percepția unei nevoi la considerarea perspectivei de satisfacere a acestui deficit, nevoia se transpune într-un **Interes**. Interesul de securitate constituie motorul evoluțiilor din mediul de securitate, în

⁴⁰ Lester, R. Brown, *Eco-economie. Crearea unei economii pentru planeta noastră*, Editura Tehnică, București, 2000, pp.17-23.

⁴¹ Barry, B., Waever, O., de Wilde, J., *Security: A New Framework for Analysis*, Lynne Rienner Publishing Inc., Colorado, 1998.

⁴² Simileanu V., *Op.cit.*, p. 186.

⁴³ Iftode, Florinel, *Op.cit.*, p. 261.

sensul că toate dezvoltările ce se desfășoară în mediul de securitate reflectă cauzalitatea la baza căreia se găsesc interesele de securitate ale actorilor. Această concluzie este valabilă pentru orice nivel de complexitate al actorului, fie acesta individual sau colectiv.

Mediile de securitate prezintă grade variate de complexitate, fie acestea medii biologice, sociale sau geopolitice. În mediul de securitate internațional, diversitatea vieții sociale determină categorii de securitate care descriu manifestările interesului de securitate pe diferite planuri, prin acțiuni specifice.

Prin coerența acțiunii, sinteza interesului de securitate, concentrarea de resurse dedicate și dezvoltarea de mecanisme de operare, statele reprezintă principalii actori din mediul internațional de securitate. La nivelul statelor, corolarul tuturor categoriilor de securitate este conceptul de Securitate națională. Acesta se menține în centrul fenomenului principal al mediului de securitate și este studiat și servit cu prioritate maximă de către toate statele, precum și de majoritatea organizațiilor și instituțiilor internaționale.

Prin manifestarea activă a intereselor de securitate ale statelor, securitatea globală constituie starea de echilibru între interesele statelor, fie că aceste se exprimă individual, fie că statele se grupează în organizații menite să servească în comun interesele de securitate ale statelor.

2. CATEGORII DE ACTORI ȘI INTERACȚIUNI ÎN MEDIUL DE SECURITATE INTERNAȚIONAL⁴⁴

2.1. Mediul de securitate internațional ca sistem mare

Globalizarea impune noi abordări în gestionarea *schimbării* de orice natură. În relațiile internaționale, în controlul crizelor, în confruntările armate și în soluționarea conflictelor, cu folosirea tuturor instrumentelor aflate la dispoziția societății, într-o gamă exhaustivă, nu limitată la soluțiile tradiționale din domeniul securității. La începutul Mileniului III, omenirea este grăbită și confuză, în continuă și rapidă transformare, supusă unor provocări diverse și concurente, iar caracteristici precum dinamismul, flexibilitatea, extremismul, globalizarea, emergența, complexitatea, populismul, radicalismul și criza perpetuă nu par a fi suficiente pentru a înțelege, a descrie și a gestiona schimbările care se petrec în mediul de securitate internațional și care influențează toate domeniile vieții sociale, pe toate meridianele globului, inclusiv în Sud-estul Europei și în zona extinsă a Mării Negre.

Cine formează, totuși, peisajul și dinamica mediului de securitate al începutului de Mileniu III? Care sunt aceste componente în zona de interes de securitate a României?

În teoria modernă, mediul de securitate este considerat un sistem, deci o *colecție de elemente aflate în interconexiune*, elemente grupate împreună printr-un factor de coeziune, un element de interes comun. Acest element comun definitoriu poate fi slujirea unei valori comune, o ideologie sau o doctrină, poate fi competiția pentru resurse, urmărirea aceluiași deziderat major, sau conviețuirea în vecinătate în același spațiu geografic. Se spune că o țară face politica geografiei sale, sau, cum spun englezii, „mă poziționez acolo unde mă așez” (*I stand where I sit*).

Pentru sistemele mari, părțile se pot grupa pe sub-sisteme, care sunt definite, la rândul lor, pe coordonate/factori caracteristici care definesc aceste grupări. Astfel, de exemplu, în sud-estul Europei se disting țările din Balcanii de Vest, sau țările balcanice membre NATO. Pe plan mondial s-au constituit U.E., Uniunea Africană, grupul țărilor francofone, Conferința Statelor Islamice, OPEC, alte grupări de actori statali asociați după diferiți factori de coeziune.

Țările au fost denumite deja ca fiind componente ale mediului de securitate. Dar care sunt, de fapt, categoriile de părți ale sistemului mediului de securitate? Fiind vorba despre un sistem mare, se poate considera, *ab initio*, că există, de fapt, categorii de elemente componente.

2.2. Subsistemul actorilor din mediul de securitate

Cuvântul „element” din definiția sistemului mediului de securitate arată că o categorie esențială de componente este constituită din subiecții/*actorii* care se manifestă în mediul de

⁴⁴ Această temă preia, completează și actualizează pasaje din Mocanu, Mircea, *Analiza strategică în mediul de securitate contemporan*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2018, pp.19-41.

securitate internațional. Acești actori respectă factorul de coeziune care i-a inclus în sistem, de exemplu își îndeplinesc, fiecare, propriul rol în domeniul politic, economic, ideologic, religios sau militar/de securitate. Deci, o categorie esențială de componente este constituită din *actorii* prezenți în mediul de securitate, considerați în termenii cei mai generali, urmărindu-și, fiecare, propriul interes de natura securității.

În plan teoretic general, în regnul animal, diversitatea de actori este descrisă de biologie pentru fiecare mediu (terestru, acvatic și aerian) și fiecare biocenoză. Apoi, se pot exemplifica actori în comunități umane restrânse (de exemplu, o tabără de refugiați) sau situații particulare (ostaticii dintr-o bancă în curs de a fi jefuită). În demersul de față, prezintă interes actorii care se manifestă în mediul de securitate global. Într-un spațiu geografic strict definit, că sistemul de securitate include și actori care nu sunt situați geografic în spațiul respectiv, dar care se manifestă activ în mediul de securitate considerat.

Am constatat că fenomenul globalizării amplifică numărul și diversitatea actorilor/entităților active în mediul de securitate global. În timp, în afară de statele suverane, au apărut actori non-statali relevanți, cum ar fi organizațiile neguvernamentale (*Amnesty International*, *Greenpeace*, *Médicins sans frontières*, *Save the Children* sau organizații minuscule – doi clowni și un camion), organizațiile internaționale (ONU cu instituțiile sale, NATO, Organizația Statelor Americane, Uniunea Africană, Conferința Statelor Islamice, etc), organizații teroriste transfrontaliere (Al-Qaida, Statul Islamic/ISIS, Boko Haram), organizații neomarxiste (Antifa, Brigăzile Roșii), mișcări de eliberare, insurgente sau secesioniste locale, chiar indivizi (Maica Tereza, George Soros, Dalai Lama, Bill Gates, Anthony Fauci, Greta Thunberg). Deci, complexitatea actorilor se întinde de la simpli indivizi până la sisteme sociale complexe, cum sunt statele, guvernele, organizațiile de securitate colectivă sau serviciile de intelligence. Relevanța noilor actori este conferită de calitățile acestora, de potențialul lor de susține interacțiuni și de a genera modificări ale mediului de securitate, în termenii teoriei complexității injecției de energie care pot cauza perturbații de sistem ce pot fi percepute ca pericole de către alte entități.

Caracteristicile acestor subiecți/actori pot fi intrinseci sau de relaționare și determină rolul și acțiunile lor în mediul de securitate. Trecerea lor în revistă aduce beneficiul de a contura capacitatea lor de a interacționa în cadrul criticalității sistemului adaptiv complex al securității internaționale.

Caracteristicile primare, de bază, descriu capacitățile definitorii ale actorilor. Pentru că, în domeniul relațiilor politice internaționale, atenția este încă îndreptată, primordial, către *state* ca actori principali ai mediului global de securitate, capacitățile acestora sunt incluse în domeniile consacrate ale analizei de intelligence: date biografice (ale liderilor), situația economică, informații sociologice (demografie, cultură, stabilitate socială), transporturi și telecomunicații, geografie (elemente definitorii, infrastructură critică, geografie militară), forțele armate, informații politice (partide, curente politice, tendințe), date tehnico-științifice, listă căreia i se asociază, în limba engleză, acronimul BESTMAPS⁴⁵, ca artificiu de mnemotehnică. Alte curente de gândire includ informațiile politice în secțiunea sociologică și

⁴⁵ Biography, Economy, Sociology, Transportation and Telecommunications, Military geography, Armed forces, Political information, Science,

adaugă, separat, serviciile de informații. Tot în domeniul militar, în limba română aceste categorii de informații sunt studiate pentru actori din Zona de Interes Strategic numiți *sisteme*, suma domeniilor fiind prescurtată PMESII, pentru sisteme politice, militare, economice, sociale, de infrastructură și de informații. Aceste caracteristici vor fi detaliate în Tema următoare.

Trebuie subliniat faptul că, în cadrul fiecărui actor statal, trebuie urmăriți și actori subsidiari relevanți în mediul de securitate, cum ar fi partidele politice, forțele armate, instituții de securitate, corpul legislativ, personalități importante/formatori de opinie, agenții de presă, ONG-uri de amploare locală/națională. Măsura în care acești actori sunt studiați depinde de relevanța lor în planul securității, la nivelul analizat – global, regional, intern. La nivelul statelor, suma caracteristicilor/capacităților definește *puterea de stat*.

2.3 Subsistemul interacțiunilor manifestate în mediul relațiilor internaționale

În afară de actori, următoarea categorie de componente ale *sistemului adaptiv complex* mare numit mediul de securitate, derivată tot din definiția sistemului, sunt *interacțiunile*. Acestea compun subsistemul manifestărilor actorilor, ca expresie a voinței acestora, sub imperiul intereselor lor, în raport cu alți actori, dar și în funcție de circumstanțele determinate de realități obiective ale mediului relațiilor internaționale.

La rândul lor, interacțiunile prezintă o diversitate mare, clasificată după multe criterii, mai jos exemplificate în sens larg. Între acestea se numără:

- după tipurile de actori: la *animale* avem simbioză, vânătoare, relații de turmă, etc; la *oameni* avem prietenie, ură, relații de familie, dragoste, relații asociative, politețe, complicitate, crime, prietenie, etc; la state - relații comerciale, politice, militare, diplomație cu concretizare în tratate, schimburi, războaie, negocieri, etc;
- după complexitate pot exista relații și interacțiuni simple sau sofisticate.

Astfel de interacțiuni generale sunt:

- *regulile*: limitări și structurări ale interacțiunilor de rang secundar, cum ar fi regulile jocurilor, constituțiile naționale, legile, tratatele, principiile, protocoalele, memorandumuri de înțelegere, declarații comune, Conceptul Strategic al NATO, acte de proprietate, acte de stare civilă, alte acte juridice și administrative;
- *rolurile* (atitudini, hegemonie, dominare, parteneriat, aliați, mamă, tată, profesor – student, vecinătate, sclavia, inamici, șefi, prieteni, iubiți);
- *relații cinetice-informaționale*: vizite, războaie, federalizare, Brexit-ul, discuții, mesaje, comunicate, negocieri, mediere, activități electorale, naveta politică. În domeniul militar, un astfel de fenomen cinetic subsumat războiului a fost semnalat încă de Carl von Clausewitz, care a descris «fricțiunea» specifică războiului, de atunci numită «fricțiunea clausewitziană»;

■ *fenomene sociale complexe*: șomajul, migrația, terorismul, polarizarea socială, globalizarea, decolonizarea, extremismul, democratizarea, rasismul, traficul de droguri sau alte materiale ilicite, pandemia Covid-19, crizele economice, proliferarea armamentelor, etc.

Interacțiunile pot crea noi actori: lăcustele formează roiuri, oamenii formează familii, clanuri, popoare, dar creează și asociații, găști, partide politice, grupări de crimă organizată, precum și națiuni care formează state, care pot forma, la rândul lor, alianțe sau coaliții militare, se pot uni în uniuni/subiecți cu statut de drept internațional, sau în ONU.

În privința interacțiunilor, trebuie subliniată accelerarea manifestării lor datorită efectelor Erei informaționale. Accelerarea interacțiunilor duce la o percepută «compresie a timpului» și la estomparea legăturii dintre cauză și efect. De fapt, cauzalitatea nu poate dispărea, lucrurile se întâmplă din anumite motive, dar cauzele nu mai sunt singulare și imediate, nu mai sunt evidente, cum se întâmplă într-o logică newtoniană (liniară). Apare astfel nelinearitatea, proprietate esențială a sistemelor complexe, pentru că diminuează predictibilitatea riscurilor, întrucât efectele sunt disproporționate față de cauze. Logica evenimentelor nu mai este deterministă acum, ci „prigoginiană”.

Interacțiunile dintre entitățile active în sistemul de securitate global pot fi de intensitate variabilă, de la ignorare reciprocă (interacțiune zero), la acțiuni simple, cum ar fi declarațiile, care pot genera lămuriri sau apropieri, până la acțiuni complexe, cum ar fi asocierea statelor în alianțe sau coaliții militare, dar și situațiile tensionate, de criză, desfășurarea de conflicte armate deschise. Astfel, intensitatea interacțiunilor are o importanță deosebită, pentru că interacțiunile intense nedorite reprezintă chiar pericolele pe care actorii încearcă să le evite sau a căror consecințe încearcă să le diminueze. Mai mult decât acțiunile complexe chiar, interacțiunile dintre actorii de pe scena mediului de securitate internațional pot evolua până la *fenomenele sociale complexe* menționate mai sus, unde chiar identitatea actorilor este estompată, parametrii interacțiunilor subsecvente sunt greu sau imposibil de definit, dar efectele asupra mediului de securitate sunt majore.

Pe de altă parte, interacțiunile se pot combina între ele și generează interacțiuni de grad subsecvent (secundare, terțiare, etc.) complexe. De exemplu, comunitatea internațională a dorit să limiteze atrocitățile războaielor și a impus reguli internaționale limitative (cum sunt convențiile internaționale de interzicere a armelor chimice și a minelor antipersonal, sau altor tipuri de armament). Ca răspuns, actorii recurg la forme neconvenționale de acțiune (neclausewitziene), care să le pună la adăpost de responsabilitățile politice internaționale. Astfel a apărut războiul hibrid, cu manifestări neconvenționale, cum sunt cele de domeniul războiului informațional, sau cu forțe anonime (omuleții verzi din Ucraina, fără elemente de identificare). De asemenea, războiul trolilor sau atacurile cibernetice, ai căror autori sunt greu de identificat și documentat cu acuratețe și cu valoare juridică, toate creează incertitudine în privința sistemelor cibernetice vulnerabile. Pe de altă parte, fenomene sociale naturale, cum sunt protestele de stradă, au fost confiscate de multe ori, în ultimul timp, de către coordonatori greu de identificat și documentat. De exemplu, evoluția fenomenului „primăvara arabă”, de la sinuciderea comerciantului tunisian și protestele din Piața Tahrir din Istanbul, până la războiul civil, apoi internațional din Siria, sau protestele

din Europa, de la revoluțiile portocalii la mișcările anarhice ample tip Vestele galbene în Franța, sau „Move-On” și „Occupy Wall Street”, sau „Black Lives Matter” în SUA.

Interacțiunile fiind de natură acțională, intră în domeniul strategiei și vor fi detaliate în Partea a doua a cursului.

2.4. Condițiile obiective ale mediului de securitate

Ar mai fi și alte categorii de componente ale mediului de securitate?

Definiția sistemului menționează doar părți în interconexiune, nimic altceva. De aici am putut deduce categoriile de actori și de interacțiuni în mediul de securitate. Este necesară, totuși, atenție asupra unui aspect: categoria actorilor include subiecți cu voință proprie, ființe vii: animale, oameni sau structuri formate de acestea. Pot oare entități inanimate să constituie componente ale mediului de securitate? Se poate identifica, însă, și o categorie aparte de componente (tot elemente) ale mediului de securitate, categorie formată de *condițiile obiective de mediu*/de sistem, aspecte limitative ale mediului de securitate.

În această categorie de condiții obiective de mediu în calitatea de componente ale sistemului mediului de securitate pot intra următoarele:

- *Geografia*. Munții, mările, strâmtorile, râurile navigabile, trecătorile montane și alte forme de relief au avut întotdeauna un rol major în interacțiunile la nivel global și au fost examinate în lucrări de valoare, de la Sun Tzu la Clausewitz și Mackinder. Situația geografică a SUA, a Australiei, a Marii Britanii, Canadei sau Rusiei a avut consecințe bine-cunoscute istoric în marile confruntări mondiale. La polul opus, în Mexic există vorba «Sărmanul Mexic, așa departe de Dumnezeu și așa de aproape de Statele Unite!», iar situarea Belgiei între Franța și Germania a prilejuit de două ori invadarea țării pentru atacarea Franței, ceea ce a generat expresia «Asta-i soarta Belgiei!».

Geografia conduce la structurarea interacțiunilor, în domeniul militar se definește, la nivel operațional, conceptul de *Teatru de război/Teatru de Operații* („o parte a întregului spațiu al războiului, ale cărei laturi sunt protejate și care are prin aceasta o anumită independență”), iar la nivel tactic sunt definite elementele topografiei militare. Ca expresie a inter-relaționării dintre actori, interacțiuni și condițiile de mediu, se poate ilustra faptul că, deseori, actorii interacționează cu condițiile de mediu, anume realizează lucrări de amenajare a teritoriului pentru apărare, construind fortărețe, drumuri, canale, aeroporturi, porturi, șanțuri de apărare. Nu ar fi nevoie de exemple, dar, cu mult înainte de fortificațiile genistului francez Sébastien Le Prestre, marchiz de Vauban, a fost construit Marele Zid Chinezesc, cu rol evident în mediul de securitate al Chinei. În cursul conflictelor armate, forțele militare chiar acționează pentru modificarea acestor condiții de mediu în favoarea lor. Astfel de acțiuni se întind de la arsul holdelor și otrăvirea fântânilor (tactica pământului pârjolit), până la distrugerea voluntară a digurilor de le Fluviul Yangtze, de către forțele chineze, pentru a opri înaintarea trupelor japoneze în centrul Chinei, sau distrugerea barajului de pe Râul Ruhr, de către aviația britanică. Pentru a paraliza zona industrială principală a Germaniei naziste, ambele exemple datând din timpul celui de-al Doilea Război

Mondial. Mai nou, forțele ucrainene au inundat terenuri la est de Kyiv, pentru a încetini avansarea trupelor rusești către capitala Ucrainei.

- *Timpul*. În privința interacțiunilor, parametrul timp are două valențe; *resursă* (moment și durată) și *ritm/cadență*. „Cursul mai mult sau mai puțin lent al acțiunii militare acordă... mai mult sau mai puțin timp pentru un calcul al probabilităților în funcție de împrejurările date” și „Ora zilei acționează asupra luptei prin diferența între zi și noapte... Pentru planul unei bătălii mari, este o mare deosebire dacă începe dimineața sau după-amiaza” (Clausewitz).

În afară de ciclurile zi/noapte, metrica parametrului *timp* mai include ciclurile sistemice (an financiar, anul școlar), cicluri electorale, cicluri naturale (anii, sezoanele, cicluri agricole), iar în operații militare - cicluri operaționale.

- *Norocul*. Da, componentele de condiții obiective/de mediu sunt mai ciudate, dar norocul are, cu siguranță, importanță în interacțiunile din mediul de securitate. Norocul poate fi descris ca incidența de evenimente dincolo de oarecare posibilitate umană de a fi determinate, anticipate, deși, probabil, au o cauzalitate și un determinism care sunt nedesluite. În interacțiuni intense, cum este războiul, dar și rotația ruletei sau a butoiului pistolului Colt în cazul «ruletei rusești», norocul se manifestă mai clar, iar dinamica devine imprevizibilă. Potrivit lui Clausewitz, „nu există nicio activitate umană care să se afle atât de constant și de general în contact cu hazardul ca războiul”, iar Napoleon a spus că preferă un general norocos unui general cu experiență. Se mai poate adăuga urarea colocvială «Îți doresc noroc, pentru că sănătate și bogăție aveau și cei de pe Titanic!».

- *Starea vremii, fenomene extreme*. Clausewitz include starea vremii în categoria norocului, dar probabil că Starea vremii este o componentă separată, pentru că acționează mai predictibil decât norocul și beneficiază de o știință dedicată – meteorologia, și de măsuri consacrate de contracarare/protecție.

Oricum, fenomenele meteorologice intervin uneori în evenimentele internaționale. Astfel, o furtună a salvat Japonia de invazia mongolă, în secolul XIII. De asemenea, furtuna din Pădurea Teuturgică, din anul 8 d.C., a cauzat pierderea a trei legiuni de către romani în fața a 15 000 de germani conduși de Arminius și a anulat șansele ca Roma să subjuge triburile germanice și să compromită rolul istoric al germanilor. Ca urmare, Europa a rămas cu două tipuri de civilizație – latină și germanică. În final, să nu uităm că iarna a salvat Rusia cel puțin de două ori. De aceea, folclorul militar a numit anotimpul iarnă ca fiind „generalul Iarnă”, consfințind faptul că iarna poate fi o componentă a spațiului operațional. Aceasta s-a confirmat în istorie, în nod repetat, în Rusia. Și în cazul componentei meteorologice, actorii interacționează: s-a inventat radarul, pentru a aduce în câmpul senzorial uman obiecte care, din cauza stării vremii, nu ar putea fi percepute, adică elemente ale topografiei sau actori/platforme ale actorilor (avioane, nave maritime) ar fi fost excluse din managementul de risc al Subiectului. Din nou, deci, conexiune între componente din cele trei categorii: actori, interacțiuni și condiții obiective.

În această categorie pot intra și fenomene cum ar fi avalanșe, îngheț, tornade, furtuni («furtuna care a salvat Washingtonul» la 25 august 1814, de la incendierea și distrugerea de către trupele engleze), secetă, incendii de pădure sau urbane (din vremurile când orașele

erau construite majoritar din lemn, cum ar fi incendiul din Londra, din anul 1666 sau incendiul din New York ce a dus la adoptarea sistemului stradal rectangular), trăsnete cu urmări grave, sau ghețarul plus fenomenul optic rar întâlnit (o mascare similară fenomenului mirajului, dar în zonele reci), care au scufundat Titanicul. Un exemplu din Balcani, incursiunile dacilor în Moesia Inferioară aveau loc iarna, când Dunărea era înghețată, cu efect imediat asupra securității provinciei romane. Toate acestea au avut consecințe în domeniul securității.

- *Cataclisme naturale*: cutremure de Pământ, tsunami, erupții vulcanice, căderi de meteoriți, alunecări de teren de proporții neobișnuit de mari (de exemplu scufundarea a două treimi din portul jamaican Port Royal, la 7 iunie 1692, cauzată de un cutremur). Este adevărat că acestea survin destul de rar, dar repercusiunile lor asupra societății omenești și nu numai, sunt incontestabile: Vezuviul a îngropat orașele romane Pompeii și Herculaneum; super-vulcanul Campi Flegrei este suspectat că a cauzat dispariția omului de Neanderthal; meteoritul căzut în nord-vestul Peninsulei Yucatán acum 65 de milioane de ani a cauzat un crater de 320 km în diametru, un tsunami înalt de 90 de metri și dispariția a 70 % dintre speciile din flora și fauna Pământului, inclusiv a dinozaurilor; erupțiile vulcanilor Krakatoa (Indonezia) și Illiampu (Salvador) au avut și ele efecte globale, cenușa lor fiind găsită și în Groenlanda; valul tsunami din Oceanul Indian, din 26 decembrie 2004, a condus, probabil, la eliminarea pirateriei din Insula Sumatra (Indonezia); topirea centurii glaciare din Canada a cauzat revărsarea apelor acumulate la sud de ghețuri, cu urmări planetare: inundarea Mării Negre, a Mării Baltice și a Golfului Persic, plus separarea Insulelor Britanice de continentul european și a Australiei de Asia, în cataclismul numit «Potopul», care este prezent în mitologiile popoarelor de pe toate continentele; modificarea axei Pământului a cauzat formarea Deșertului Sahara, urmată de concentrarea populației pe Valea Nilului, unde s-a format civilizația Egiptului antic. Convingeți victimele acestor cataclisme că fenomenele care i-au desființat nu fac parte din mediul de securitate. Este clar că aceste componente au influențat actorii, interacțiunile și geografia zonelor respective, sau a întregii planete.

- *Epidemiile la scară regională sau pandemiile planetare, riscuri biologice*. Nu este vorba despre gripele sezoniere, ci despre *epidemii, pandemii, epizootii/zoonoze* care pot avea consecințe istorice, așa cum a avut ciuma din secolul XIV în Europa (circa 25 de milioane de decese numai în Imperiul Bizantin) sau epidemiile care au ucis mai mulți amerindieni decât armele coloniștilor europeni, secole de-a rândul (mai ales variola). Evident, epidemiile au diminuat radical capacitățile actorilor (nu numai persoanele, dar și țările și populațiile) iar interacțiunile au evoluat în consecință, schimbând cursul civilizației omenești. Bineînțeles, pandemia de Covid-19 influențează major mediul de securitate al anilor 20, în întreaga lume, atât prin impactul direct în domeniul sănătății, cât și prin efectele majore în economie, mai ales prin consecințele globalizării piețelor de bunuri și servicii.

- *Accidente de proporții mari, de natura riscurilor tehnologice*, asociate norocului prin impredictibilitate și catastrofelor prin urmări: „accidente și avarii (de sisteme mari), explozii și incendii (industrie, transport și depozitarea produselor periculoase, macro-sisteme de transporturi, instalații nucleare); poluarea apelor; prăbușiri de construcții, instalații sau amenajări; eșecul/căderea utilităților publice; căderi de obiecte din atmosferă sau din cosmos; accidente cu muniție neexplodată” (*Unexploded Ordnance - UXO*). Exemple

edificatoare sunt accidentul de la Cernobîl, la 25-26 aprilie 1986, dezastrul de la Fukushima (11 martie 2011) și căderea stației spațiale chineze Tiangong-1, la 01-02 aprilie 2018 (ultima, din fericire, fără efecte spectaculoase).

2.5. Concluzii privind inter-relaționarea componentelor mediului de securitate

Un subiect/actor din mediul de securitate are nevoie de abilitatea de a crea o sinergie între atributele/capacitățile sale, în conjuncție cu celelalte componente ale sistemului (ceilalți actori, interacțiunile și condițiile obiective/de mediu), pentru a maximiza o caracteristică integratoare, anume PUTEREA aceluși actor, fie că este vorba despre *putere statală* sau *putere militară*. Esența acestei puteri integrate este *centrul de greutate*, definit, în științele militare, ca fiind „raionul sau obiectivele principale de putere și manevră de care depinde reușita acțiunii sau împotriva cărora trebuie concentrate eforturile. Centrul de greutate constituie acea caracteristică, obiectiv (zonă, localitate), posibilitate care generează libertatea de acțiune, puterea fizică și psihică și motivația de luptă a unei forțe militare. Comandanții de toate nivelurile trebuie să folosească Centrul de greutate, care se stabilește la toate nivelurile – strategic, operativ și tactic, întocmai ca pe un instrument analitic pentru determinarea resursei principale a puterii proprii și a oponentului.” Pentru identificarea riscurilor într-un mediu de securitate, în special în spațiul operational, „analiza potențialelor centre de greutate... se bazează pe analiza sistemelor principalilor actori: oponenți, parteneri, neutri și aliați, pentru a determina capacitățile acestora – ce anume îi facilitează (fiecărui) acțiunea, cerințele – ce îi trebuie să fie eficace, și vulnerabilitățile – în ce mod poate fi influențat”. Deși limbajul explicației de mai sus este în termeni militari, valabilitatea generală pentru domeniul securității internaționale este ușor de extrapolat. O genză similară cu cea a puterii integrate a unui actor o au și *vulnerabilitățile de sistem*, care integrează în sens negativ interconexiuni complexe între componente ale sistemului adaptiv complex numit mediu de securitate. Pentru a prevedea (pe cât se poate) pericolele, componentele mediului de securitate trebuie monitorizate integrat și în dinamica lor, pentru a pune în evidență evoluțiile ce pot duce la evenimente sau circumstanțe nedorite.

Taxonomia propusă pentru componentele Mediului de securitate, considerat în sens larg, are meritul de a facilita studierea sistematică a probelelor și fenomenelor de securitate și sprijină managementul de risc, respectiv managementul situațiilor de criză, prin concentrarea eforturilor asupra particularităților diferitelor componente considerate separat. În cazul unor medii de securitate cu entropie/nedeterminare mare, criticalitatea este intensă și multe cursuri de acțiune pot avea rezultate numeroase, cu probabilități apropiate. „O situație care are o gamă largă de rezultate posibile are o mai mare *volatilitate* și, probabil, un risc mai mare decât o situație cu o gamă mai restrânsă de rezultate posibile”. Situațiile de volatilitate mare includ, probabil, o manifestare mai pregnantă a *norocului*, menționat ca o componentă a mediului de securitate. De aceea, în cazul oricărui mediu de securitate, componentele mediului de securitate trebuie considerate integrat și în dinamica lor, pentru a înțelege fenomenele de securitate și a putea estima direcțiile de evoluție a evenimentelor internaționale.

3. TIPURI DE INFORMAȚII DE SECURITATE, INFORMAȚIILE DE INTERES PENTRU ACTORII STATALI⁴⁶

3.1. Informația și înțelegerea mediului de securitate

În limba română, termenul de informație acoperă o gamă semantică extrem de largă, pornind de la știri, vești, lămuriri, date despre ceva sau cineva etc., până la noțiunea din limba engleză «*Intelligence*» și a generat o serie de definiții, care explică multitudinea de înțelesuri:

1) comunicare, veste, știre care pune la curent cu o situație;

2) totalitate a materialului de informare și de documentare, surse, izvoare;

3) fiecare dintre elementele noi, în raport cu cunoștințele prealabile, cuprinse în semnificația unui simbol sau a unui grup de simboluri.

Informația (în sensul larg, în engleză *information*) conține o singură piesă informațională, o serie sau un grup de date. Într-un proces informațional, aceste date sunt captate de către un senzor și ulterior transmise prin diferite mijloace de la acel senzor. Informația reflectă latura concretă a unor stări care există sau au existat într-un anumit punct în timp și spațiu.

Societatea modernă, informațională, bazată pe cunoaștere, generează fluxuri informaționale multiple care solicită la maximum munca de analiză în vederea decelării informațiilor relevante, veridice și funcționale în raport cu nevoia de informare a decidenților politici, a beneficiarilor.

- Informația este altceva decât o ȘTIRE!
- Informația înseamnă **putere**....
- Superioritatea decizională presupune **supremație informațională**...
- Informația simplă, în stare pură și informații rezultate din prelucrarea mai multor știri, evenimente și oferirea de semnificații în cadrul unui proces de analiză.

Alături de timp, spațiu, resursa umană, resursele financiare și materiale, informația constituie o resursă esențială pentru toate instituțiile guvernamentale.

Factorii de decizie au nevoie de informații pentru elaborarea deciziei, de control pentru a coordona și monitoriza acțiunea structurilor subordonate și de comunicații pentru a putea exploata în mod oportun informațiile la dispoziție.

O conducere eficientă, în orice domeniu, este indispensabil legată de asigurarea informațiilor necesare procesului informațional-decizional, informații care trebuie să reflecte starea, situația sau condițiile de producere a unor evenimente cu privire la mediul ambiant. Aceste informații sunt culese și transmise sistemului de comandă și control, prin diferite modalități, mijloace și

⁴⁶ Această temă preia pe larg, dezvoltă și actualizează conținut din Savu, Gheorghe, Pârlog, Adrican, *Producția de intelligence*, Editura Medro, București, 2008, pp.24-122.

canale, unde sunt filtrate și analizate. Mijloacele, canale de comunicație și regulile de funcționare a acestora formează infrastructura informațională.

Analiza și sinteza informațiilor obținute trebuie să reliefeze problemele esențiale privind situația de ansamblu și de detaliu a tuturor elementelor și structurilor implicate în crearea și/sau modificarea situației/crizei, pentru a permite concluziile necesare luării deciziei.

Pentru obținerea de informații, decidenții, beneficiarii pun în aplicare un **Ciclu Informațional** care poate fi mai mult sau mai puțin elaborat, instituționalizat sau desfășurat cu ajutorul unor experți. Forma cea mai răspândită a ciclului informațional are patru faze: *Direcționarea – Culegerea – Analiza – Diseminarea*, așa cum arată modelul reprezentat în Figura 3.1.

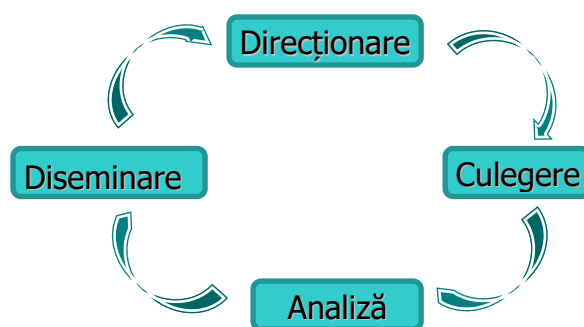

Figura 3.1. Modelul clasic al ciclului informațional

Următoarele categorii de informații sunt specifice mediului de securitate sunt, în ordinea crescătoare a complexității:

Date: simboluri, material primar simplu. Text brut, imagine, semnal.

Informație: date procesate în scopul utilizării; răspund la întrebările *Cine? Ce? Unde? Când? Cum?* Capătă înțeles prin conexiuni, relaționare. În domeniul Intelligence se adaugă aspectul de confidențialitate, de protecție a informațiilor, exprimat prin conceptul de *informații secrete, secret*.

Cunoștințe: aplicarea datelor și informațiilor; Răspund la întrebarea *De ce?* Colecție coerentă de informații, înțelegere evoluată, orientată către un scop.

Înțelepciune: gândire aplicată, cunoștințe în acțiune prin decizie și management de risc; Răspunde la întrebarea *Și ce facem cu asta?*

Informațiile sunt constituite din date colectate din mediul înconjurător și prelucrate într-o formă utilizabilă. Din combinarea informațiilor și a contextului acestora rezultă idei sau cunoștințe. Apoi, prin utilizarea judecății, cunoștințele conduc la înțelegerea fenomenelor sau situațiilor din spațiul de acțiune.

3.2. Domeniile de studiu al actorilor statali

Caracteristicile primare, de bază, descriu capacitățile definitorii ale actorilor din mediul de securitate internațional. Pornind de la nivelul general, în domeniul intelligence, atenția este încă îndreptată, primordial, către *state* ca actori principali ai mediului global de securitate, care se manifestă în plan militar în spațiul operațional. Capacitățile statelor sunt incluse în domeniile consacrate ale analizei informative: date biografice (ale liderilor), informații economice, informații sociologice, transporturi și telecomunicații, geografie militară, forțele armate, informații politice, date tehnico-științifice⁴⁷. Această taxonomie a fost stabilită în urma celui de-al Doilea Război Mondial, de către grupul de personalități științifice și militare asociate constituirii Agenției Centrale de Informații a SUA (CIA). Enumerării de mai sus i se asociază, în limba engleză, acronimul BESTMAPS⁴⁸, ca artificiu de mnemotehnică. Alte variante de taxonomie includ informațiile politice în secțiunea sociologică și adaugă, separat, serviciile de informații ale statului respectiv. Tot în domeniul militar, în limba română aceste categorii de informații sunt studiate⁴⁹ pentru actori din Zona de Interes Strategic numiți *sisteme*, suma domeniilor fiind prescurtată PMESII, pentru sisteme politice, militare, economice, sociale, de infrastructură și de informații.

Pentru nivelul militar, capacitățile specifice nu vor fi detaliate în aceste pagini, pentru că sunt tratate *in extenso* în literatura militară, pentru fiecare stat, fiecare categorie de forțe armate, fiecare specialitate militară, fiecare structură, platformă fizică, tip de armament sau echipament militar. De altfel, structurate în acest fel sau altfel, aceste domenii constituie partea informativă a pregătirii de intelligence și baza analizei strategice în sprijinul deciziilor politice și militare. Pentru uzul trupelor dislocate în misiuni de pace, serviciile de informații militare întocmesc Country Books cu informații nesecrete, destinate cunoașterii datelor minimale necesare activității desfășurate în țara respectivă.

Domeniile de caracteristici ale statelor, grupate în acronimul BESTMAPS includ, fără a intra în detalii, subiecte și activități de interes, de domeniul securității, detaliate mai jos⁵⁰.

3.2.1. Date biografice

- Biografiile personalităților importante sau de perspectivă;
- Calitățile și stilul de leadership al conducătorilor;
- Perioade lungi petrecute în străinătate, studii, pregătire;
- Interese de grup, afinități, dependențe relevante;
- Interese personale, conexiuni, arbori de relații, familie;
- Limite personale (funcționale), pasiuni, probleme medicale, vicii.

⁴⁷ Ronald D. Garst, *A Handbook of Intelligence Analysis*, ediția a doua, Washington DC: School of Professional Studies, Defense Intelligence College, 1989, pp. 1-32.

⁴⁸ *Biography, Economy, Social, Transport and telecommunications, Military geography, Armed forces, Political parties, Science.*

⁴⁹ Gl. mr. dr. Valeriu Nicuț și colectiv, *Manualul de planificare a operațiilor*, București: M.Ap.N., 2011, p. 35.

⁵⁰ Elemente dezvoltate după Gheorghe Savu, Adrian Pârlog: *Producția de intelligence*, Editura Medro, București, 2008, pp. 60-84.

Datele biografice ale principalelor personalități sunt relevante în măsura în care acestea au o pondere semnificativă în luarea deciziilor de securitate și în privința relațiilor internaționale. Acest lucru este evident în cazul dictaturilor și autocrațiilor, unde șefii de stat decid totul (cazul Coreei de Nord), și este mai puțin important în cazul democrațiilor consolidate (pe cine interesează cine este președintele Elveției?). Este relevant faptul că profilul psihologic al lui Vladimir Putin a prezentat un interes deosebit în cursul războiului din Ucraina.

3.2.2. Date și informații economice

- a) Forța economică a țării, Produsul Intern Brut, productivitatea muncii;
- b) Resurse naturale, în primul rând cele strategice (energetice, metale rare, resurse în care deține monopol sau cele de care depinde țara respectivă, cum este cazul țărilor bananiere sau cele care depind numai de exportul de petrol);
- c) Comerțul exterior, dependențe economice externe, caracter monocultură (țările bananiere, țările producătoare de anumite materii prime singulare, de exemplu, doar petrol sau gaze);
- d) Forme economice de presiune, conflicte economice externe;
- e) Potențialul financiar-bancar, forța monedei naționale, gradul de îndatorare;
- f) Ramuri economice cu importanță militară și pt mobilizare/trecerea la economia de război;
- g) Planuri, strategii, prognoze, schimbări majore de opțiune economică.

Datele economice denotă atât vulnerabilități, cât și oportunități, de egal interes în geopolitică. În condițiile globalizării și perspectivelor de nouă criză economică, aceste informații capătă semnificație de securitate și chiar valențe militare (de exemplu, atacarea rafinăriei saudite de către drone și rachete de croazieră iraniene).

3.2.3. Date și informații de natură socială

- Populația (informații demografice, natalitate, speranța de viață, morbiditate, iliteratie, tendințe cu relevanță militară);
- Caracteristici sociale: etnii, limbi vorbite, stratificare socială, coerență, migrație;
- Opinia publică: percepții, curente de idei, nemulțumiri, preferințe, sensibilități naționale;
- Mass media (libertatea presei, orientări, finanțare, accesibilitate, formatori de opinie);
- Educația, intelectualitatea, ideologii;
- Cultura, religii, tradiții, specificul național, legătura stat-biserică;
- Sănătatea publică, asigurările sociale, infraționalitatea, corupția.

În condițiile nelinierității evenimentelor sociale și creșterii complexității dezvoltărilor în societatea modernă, informațiile sociale au importanță de securitate pentru că pot determina mutații semnificative în planul securității, mai ales în condițiile manipularilor de natura războiului informațional. De exemplu, protestele din Hong Kong, mișcarea Vestelor Galbene

din Franța, mișcarea separatistă din Catalonia, demonstrațiile de stradă din cursul „primăverii arabe”, revoluției portocalii.

3.2.4. Transporturi și telecomunicații

- Căile de transport rutier, rețeaua de drumuri, calitatea, perspective, parc auto;
- Căile ferate, rețeaua feroviară, date tehnice, parcul de locomotive, vagoane, specialiști;
- Lucrări de artă (poduri, tuneluri, apeducte, viaducte), noduri de transport, depouri și depozite, capacități, standarde;
- Transporturi aeriene, aeroporturi, flota aeriană, bazinul de piloți și specialiști;
- Transporturi fluviale și maritime, porturi, flota comercială, problema înghețului;
- Conducte (petrol, gaze naturale, apă). Trasee, capacități, rezervoare;
- Sistemul de telecomunicații (telefonie fixă și mobilă, radio, TV, radio-releu, sateliți), rețele, noduri, standarde, intercompatibilitate, tehnologii (aderența la 5G chinezesc sau nu);
- Infrastructura digitală, rețelele de calculatoare, centre nodale, interoperabilitate, protecția datelor, specialiști;
- Legislație în domeniu, tehnologii, compatibilități, perspective, probleme.

Capacitățile de transport au o importanță sporită în cazul țărilor vecine, atât din motive militare, cât și din perspectiva oportunităților de cooperare. În condițiile amenințărilor de la frontiera de est a NATO, sistemul de transport dinspre Europa occidentală către România devine de importanță majoră în domeniul securității.

3.2.5. Date și informații de geografie militară

- a) Dimensiuni, forma, caracterul reliefului (insulă, sub-continent, țară muntoasă, țară fără ieșire la mare);
- b) Clima, specificul pe anotimpuri, fenomene extreme, dependența vieții sociale de meteo;
- c) Amplasarea față de marile rute de comunicații internaționale;
- d) Zonele urbane (orașe, aglomerări urbane). Date de geografie urbană;
- e) Tipuri și lungimea frontierelor, vecini, zone de coastă, accesibilitate, trafic;
- f) Apele: râuri, lacuri, canale, baraje, diguri, cascade, ape navigabile;
- g) Vegetația: păduri întinse (tinere sau bătrâne), stepă, junglă, deltă, mlaștini, deșert, accesibilitatea în teritoriu;
- h) Regiuni geografice militare, «Teritoriul național eficient».

Este evidentă importanța militară a geografiei și impactul acesteia asupra securității, în condițiile unui conflict armat.

3.2.6. Forțele armate

- Categoriile de forțe armate: terestre, navale, aeriene, jandarmeria, forțele speciale, infanteria marină, forțele strategice (nucleare), forțe/comandamente cyber sau spațiale;
- Potențialul uman curent și de perspectivă (prin mobilizare);
- Armamentul (mai ales cel ofensiv: rachete, tancuri, avioane, portavioane, submarine), cantități și calitate, stare de operabilitate, inovații, modernizări, noi tehnologii militare;
- Resursa umană, moralul trupelor, specializări deosebite (piloți, forțe speciale, scafandri, submariniști, parașutiști, operatori cifru, operatori aparatură specială ISR);
- Organizarea teritorială a forțelor armate, priorități și responsabilități operaționale;
- Sistemul de mobilizare;
- Ordinea de bătaie a forțelor armate;
- Asigurarea materială, financiară, medicală, logistica;
- Forțe străine aflate pe teritoriul național: efective, condiții juridice, controversate;
- Serviciile de informații (uneori considerate separat, dacă sunt de mari dimensiuni).

Studiul forțelor armate face obiectul activității informațiilor militare, sunt mai puțin folosite în analizele civile de securitate, dat fiind specializarea și ponderea informațiilor secrete. Pentru cursul de față, sunt suficiente, bineînțeles, date publice din surse oficiale, articole de presă.

3.2.7. Sistemul și realitățile politice

Analiza situației politice interne:

- Sistemul constituțional (democrație, dictatură, oligarhie, tranziție), separarea puterilor în stat, particularități în domeniul constituțional și juridic (relevante în domeniul securității);
- Organizare statală (regat, republică, stat unitar, federație, confederație);
- Rolul parlamentului, rolul unui organism tip consiliu național de securitate;
- Funcționarea guvernului, mai ales ministerele de forță, previzibilitate, transparență;
- Autoritatea statului, procesul de luare a deciziilor majore, statura regională;
- Rolul armatei, al structurilor de forță (stat polițienesc?);
- Politica externă, alianțe, protectorat, stat clientelar, colonie, relații cu metropola.

Forțele politice:

- Partide, alianțe politice, coaliții electorale, tradiții și cutume politice;
- Organizații neguvernamentale (etnice, religioase, civice), grupuri de presiune;
- Sindicate (forță, reprezentare, coeziune, politizare);
- Alegerile, participarea la vot, predictibilitate, specific pe regiuni, cadența și importanța efectivă a alegerilor;

- Reprezentarea minorităților, a studenților, tineretului, alte grupuri;
- Armata și politica, susceptibilitatea militarilor la ingerințele politicului;
- Grupări crimă organizată, partide ilegale, societăți oculte;
- Mișcări separatiste, extremiste, teroriste, guerila, insurgența;

La toate interesează lideri, ideologie, motivație, finanțare, asocieri politice, doctrine, patriotism, relații externe, precum și relevanța acestor aspecte în domeniul securității.

3.2.8. Știință și tehnologie

- Capitol deschis ca urmare a apariției bombei atomice;
- Organizarea cercetării (de stat, privată, susținută, birocrație);
- Capacitate științifică, premii Nobel, domenii de excelență;
- Personalități științifice, inventatori (viziuni politice, susținere);
- Cercetări avansate în domenii duale sau în domeniul militar (tipuri noi de armament, tehnici, tactici, proceduri, concepte), inteligența artificială;
- Institute și colective de cercetare, finanțare și perspective;
- Cooperare științifică internațională.

3.3. Concluzii privind analiza strategică a actorilor în mediul de securitate

Analiza strategică studiază aceste domenii în mod ponderat, în funcție de importanța fiecărui aspect în definirea statului respectiv din punct de vedere al securității. Analistul este cel care decide ponderea efortului pe domeniile prezentate. De exemplu, în cazul Balcanilor, domeniul naval al Sloveniei nu va fi studiat în profunzime. Taxonomia prezentată, sau altele similare, nu sunt literă de lege, ele au rolul de a ajuta, de *a orienta analistul în cunoașterea actorilor* din mediul internațional de securitate. La fiecare element studiat, trebuie identificate oportunități și vulnerabilități, iar la toate sunt necesare informații multi-sursă, verificări din mai multe surse, cu evitarea informării circulare (considerarea provenienței informației din mai multe surse când, de fapt, sursa originală este aceeași). Totodată, este necesară monitorizarea și actualizarea informațiilor în mod *integrat* și *în dinamică* lor, pentru a sesiza *evoluții* de securitate relevante.

Totodată, statele sunt studiate mai mult sau mai puțin, în funcție de interesul pentru acel stat. O regulă de bază a geostrategiei, amintită anterior, este că *fiecare țară face politica geografiei sale*. Astfel pentru unele state sunt alocate colective largi de analiști, iar pentru alte state câte unul singur, sau un analist pentru un continent întreg.

Caracteristicile din aceste domenii definesc *Interesele* și *Puterea statului* ca valori integrate prin care statele se compară între ele, chiar la nivel neprofesional. Unele țări sunt cunoscute pentru capacitățile diplomatice sau de mediere. În domeniul militar, aceasta se manifestă ca *putere militară*, iar în spațiul operațional este reflectată de *capacitatea de luptă* a forțelor

prezente în spațiul operațional. În funcție de scopul urmărit în analiză, în aceste domenii se pot contura *indicatori* care să permită *avertizarea* asupra unor *riscuri* ca evoluții de securitate.

Dar, în afară de acestea, mediul internațional de securitate, care poate fi descris ca o „complexitate organizată”⁵¹, impune adăugarea unor noi caracteristici ale actorilor studiați, care să răspundă complexității fenomenelor actuale. Succinta enumerare ce urmează se referă la toate tipurile de actori, din toate tipurile de medii de securitate în sens larg, nu numai state acționând în mediul de securitate global sau forțe armate acționând în spațiul operațional. Întrucât domeniile BESTMAPS doar orientează procesul de analiză strategică, pentru a adapta tradiția stabilită în cursul Războiului Rece la realitățile actuale, analiștii pot imagina noi caracteristici ale actorilor, în măsura în care acestea sunt utile cunoașterii spațiului studiat. De exemplu, astfel de caracteristici sunt:

A) *interesele* majore legate de *voința proprie*, manifestată în strategia de securitate națională (uneori sub titluri cum ar fi „*Cartea albă a...*”), politici, ideologie, viziune, intenția comandantului, Planul Operației, narativul, termeni ce se pot asocia conceptului de *attractor*, din teoria complexității;

B) *prestigiu, imagine*: comandanții de diferite niveluri, liderii de opinie, conceptele de «lider regional», «putere mondială» (În domenii generale «regina balului», «capul familiei», «angajatul lunii»);

C) *suveranitate*: statutul politic real, gradul de libertate în interacțiuni, posibilitatea de manifestare a voinței proprii, limitele inițiativei, limitele geografice de responsabilitate;

D) *reziliență*: capacitatea statului, a unei structuri mari, de a-și reveni după absorbția unor șocuri. Există remarcă: «nemții au pierdut două războaie mondiale și uite cum și-au revenit!»;

E) *agilitate*: „abilitatea de a efectua, a înfrunța/exploata cu succes schimbările în circumstanțe”; „Agilitatea nu este un mod de a reduce dificultatea problemei, ci un mod de a trata efectele combinate ale complexității și incertitudinii”; „Agilitatea nu este numai reactivă, ci și pro-activă, este despre capabilitatea de a anticipa probleme”⁵².

Merită menționat faptul că ultimele două caracteristici reflectă raportarea actorului la *schimbare* ca un concept general, deci adaptabilitatea la dinamica relațiilor internaționale de securitate.

Taxonomia prezentată este specifică Războiului Rece, nu a fost constituită încă o taxonomie similară pentru conflicte neconvenționale, pentru amenințările asimetrice cum ar fi terorismul și componentele neconvenționale/neclausewitziene ale războiului hibrid. În funcție de scopul urmărit în analiză, în aceste domenii se pot contura *indicatori* care să permită *avertizarea* asupra unor evoluții de securitate de interes, *amenințări, riscuri sau oportunități*. În cazul NATO, analiștii din țările membre concep indicatori comuni, pe care îi urmăresc în mod coordonat, pentru a servi cât mai eficient scopurilor Alianței.

⁵¹ Ludwig von Bertalanffy, *General System Theory. Foundations, Development, Applications*, New York: George Braziller Inc, 1969, p. 23.

⁵² David S. Alberts, *The Agility Advantage. A Survival Guide for Complex Enterprises and Endeavours*, Colecția CCRP, Department of Defense, Washington DC, 2011, pp. 190, 61, 10.

3.4. Mediul informatic global, războiul informațional

3.4.1. Realități și oportunități actuale oferite de spațiul virtual

Unul dintre efectele procesului de globalizare a economiei mondiale este fragmentarea socială în urma apariției, în diferite țări, a unor grupuri cu interese politico-economice divergente care subminează și îngustează solidaritatea națională. În acest context, asociațiile transnaționale devin mai importante la nivelul identității individuale și de grup, fiind încurajate de internaționalizarea mass-media și telecomunicațiilor. Ca urmare, formele tradiționale de asociere au fost erodate, iar încrederea opiniei publice în instituțiile statale este în scădere.

Revoluția informatică a oferit posibilități de organizare ale maselor în afara controlului guvernamental („*e-communities*”), iar în spațiul virtual se manifestă tot spectrul de forme de manipulare și propagandă ale actorilor statali și non-statali (inclusiv militanți religioși, ecologiști și pentru drepturile omului).

În lipsa unor reglementări (norme și delimitări ale utilizării spațiului informațional virtual) permanent au loc abuzuri și încălcări cel puțin ale deontologiei profesionale. Aceste incidente pot avea un puternic impact la nivelul opiniei publice.

Pot apărea și incidente care pot tensiona relațiile politico-diplomatice între state. Cea mai mare scurgere de date clasificate a avut loc în luna martie 2011, când, printr-un singur atac cibernetic asupra SUA, 24.000 fișiere conținând date sensibile au fost furate dintr-o rețea aparținând unei companii care activează în domeniul apărării (scurgerile de informații publicate de „WikiLeaks”). Potrivit unor oficiali americani, Pentagonul a identificat autorii atacului, apreciind ca aceștia au fost coordonați de un guvern străin. Un alt exemplu, la 12.07.2011, pe site-ul televiziunii albaneze de știri „*ORA NEWS*”, a fost postat un articol în care sunt citate pretinse declarații ale președintelui României pentru mass-media italiană, care atribuiau președintelui României afirmații ofensatoare la adresa albanezilor. La originea incidentului s-a aflat un hacker sârb, care a pătruns pe site-ul unei agenții de presă italiene și a inserat informații false. Ulterior, articolul a fost retras. Potrivit Pentagonului, în fiecare zi sunt identificate peste 60.000 programe malițioase (*malware - malicious software programs*) sau variații ale acestora, care amenință securitatea rețelelor informatice.

Preocupări și măsuri guvernamentale adoptate recent pe plan internațional pentru reglementarea și controlul spațiului virtual:

a. F.Rusă: În iulie 2011, președintele rus, Dmitri Medvedev, a promulgat legea de reglementare a licențierii posturilor radio și TV, prin care a instituit o licență universală, pentru 10 ani, ce permite diseminarea unui canal radio/TV prin mai multe medii, simultan (*emisie terestră, cablu, satelit*), inclusiv pe Internet (*cu obligația ca domeniul respectiv să fie înregistrat ca mijloc media, ceea ce presupune respectarea reglementărilor impuse presei*).

b. Israel: Pentru a contracara postarea unor informații „*din interior*”, care poate conduce la compromiterea unor operațiuni/acțiuni politice, economice sau militare, *armata israeliană a interzis tuturor militarilor să dețină conturi pe rețelele de socializare (în timp ce, dimpotrivă, Armata SUA a recomandat accesul generalizat al militarilor la Internet)*.

c. S.U.A.: Forțele armate au achiziționat de la compania de IT „*INTREPID*” un software care permite crearea a zece „*identități*” false, cu date personale, detalii geografice și un istoric al prezenței pe Internet „*consistente*”. Programul va permite „*identităților*” să participe la discuții și să posteze mesaje pe diferite site-uri.

3.4.2. Concepte asociate războiului informațional

a) Terorismul informațional. Pentru a putea fi eficiente în acest domeniu, acțiunile teroriste presupun existența unor medii informaționale sigure pentru indivizii unei grupări teroriste. Cu alte cuvinte, aceasta are nevoie de informații certe. Conform lui Devost, „terorismul informațional reprezintă o conexiune a infracțiunilor informaționale de fraudă sau abuz asupra unui sistem informațional, pe fondul unui act de violență fizică specifică terorismului tradițional”. Se poate afirma că esența terorismului informațional este reprezentată de ceea ce se știe a se face cu informația colectată.

Ca metodă frecvent utilizată, înaintea instaurării unui regim de teroare informațională asupra unei organizații/instituții se va căuta compromiterea puterii conducerii acesteia, a unor membri din staff-ul său, în mod individual, sau în mod colectiv, reușindu-se de cele mai multe ori căderea sistemului de securitate a informațiilor și manipularea fișierelor personale.

b) Atacul semantic. Prin noțiunea de atac semantic se înțelege un atac asupra unui sistem informatic pe baza rețelelor deschise (WAN). Un sistem aflat sub un atac semantic funcționează fără a fi perturbat, astfel victima considerând că se găsește în regim de funcționare corectă. Diferența între un atac semantic și o acțiune specifică războiului hackerilor este aceea că ultimul se produce acolo unde se identifică un punct vulnerabil al oricărui sistem informatic, se execută aleator și, de regulă, caută să își marcheze prezența încetând prin blocarea sistemului, în timp ce efectele atacului semantic sunt de manipulare, autorul căutând să rămână ascuns.

c) Acțiunea simulată. Aspectul de simulare reprezintă o extensie a tendinței de deținere și folosire demonstrată a armelor. Din păcate, realitățile războiului și fanteziile simulării deși aparent sunt interdependente, nu sunt compatibile. Simularea nu trebuie confundată cu jocul de război.

Se cunoaște faptul că, tot mai mult, războiul depinde de capacitățile de a dezinforma, păcăli și înșela forțele inamicului, de a învăța sistematic din faptele anterioare și de a disemina rezultatele în doctrinele și tacticile sale. Aceste cerințe influențează capacitățile de simulare și ridică gradul de sofisticare a sa, dar în permanență acțiunea va fi cu cel puțin „un pas teoretic” în urma realității. Utilitatea acestui război simulat se manifestă prin găsirea unor răspunsuri „aproape reale” asupra unor dubii, însă, în ciuda avantajelor mari obținute prin simulare, realitatea va fi dovedită numai prin acțiune directă.

d) Jocul de război cuprinde activitățile desfășurate de unele entități înăuntrul unui sistem informațional, de alianțele efectuate și de lupta lor de interese prin mijloace obscure. În această situație războaiele dintre părțile aliate sunt scurtă durată, intense și extrem de violente. Confruntarea între aliați și adversari în lupte, precum și susținerea lor logistică depindea în mare măsură de rezultatele abordării diplomației și a politicilor de alianțe – afaceri militare.

Era cu alte cuvinte un război al inteligenței, un fel de joc de șah cu piese virtuale, complexe și multiple prin care se estimează și se prevede acțiunea sistemelor de armă sau a infrastructurilor angajate într-o confruntare sau altă stare antagonică.

e) Războiul bazat pe rețea

Conceptul de Războiul bazat/centrat pe rețea (*Network Centric Warfare – NCW*, notat, în continuare, RBR) este caracterizat de următoarele tranziții procesuale care diferențiază RBR de abordarea tradițională a conflictului armat: de la platformă la rețea, de la individual la parte a unui sistem, de la informație la cunoaștere. Entitățile care operează în cadrul RBR sunt grupate în senzori, decidenți și actori. Senzorii includ toate componentele care colectează și procesează informații referitoare la câmpul de luptă, de la sateliți la militari individuali și structuri de analiză. Decidenții sunt persoane cu diferite funcții, la toate nivelurile ierarhice iar actorii sunt structuri generatoare de putere de luptă (unități cinetice sau nu), dispuse oriunde în spațiul de luptă, nu neapărat pe câmpul de luptă în înțelesul clasic al termenului. În condițiile RBR, aceste componente nu sunt asociate strict ierarhic, actorii nu dispun permanent de aceiași senzori, iar decidenții nu dispun permanent de anumiți actori și anumiți senzori, ci utilizarea senzorilor și actorilor se realizează în mod flexibil și adaptiv, pentru obținerea superiorității informaționale, urmată de superioritatea în putere combativă, în locul și momentul potrivit.

Pentru realizarea acestei sinergii, senzorii, decidenții și actorii sunt conectați în grile/rețele de senzori, decidenți și actori, după funcționalitate.

Sistemul de rețele descris operează conform câtorva principii/repere specifice conceptului RBR:

- forțele militare sunt dispersate geografic;
- forțele militare cunosc în profunzime spațiul de luptă și intenția comandantului (principiul omniscienței forțelor);
- entitățile din spațiul de luptă sunt conectate eficient.

Specific erei informaționale, conceptul RBR presupune utilizarea superioară a informațiilor, ierarhizate de la simple date, la informații, cunoaștere și înțelegere, în ordinea crescătoare a complexității lor. Astfel, în cadrul RBR, acțiunea se desfășoară în trei domenii distincte: domeniul fizic (al terenului, platformelor și mijloacelor de luptă), domeniul informațional (unde informația este creată, analizată și diseminată) și domeniul cognitiv (unde percepțiile, judecățile, credințele, valorile și conștientizarea intervin în comandă și control, în procesul concret de luare a deciziilor).

f) Războiul cibernetic – urmărește dominarea spațiului datelor vehiculate prin sistemele/rețelele de calculatoare;

g) Războiul electronic - urmărește dominarea spațiului electromagnetic prin sistemele care operează în radio-frecvență. În subsidiar, se pot lua în considerare și acțiuni asupra sistemelor informaționale electronice de telefonie, care nu utilizează unde electro-magnetice/radio.

3.4. Caracteristici ale informațiilor, informații secrete

Calități ale informațiilor: relevanță, oportunitate, valoare (acțională), completitudine, veridicitate (posibil, probabil, foarte probabil).

Informația are patru **coordonate**:

- cantitativă – semnifică aportul de noutate față de cunoștințele prealabile;
- structurală – coordonată calitativă, conferă informației coeziune și coerență;
- semantică – valorizează semnificațiile care apar în contextul situațional;
- pragmatică – ce reflectă însemnătatea informației din punct de vedere al practicii sociale, pe scurt aplicabilitatea practică.

Informațiile se pot prezenta sub diferite forme: documente originale, înscrisuri, note neoficiale, mostre de produse sau materiale, suporturi de înregistrare magnetică sau electronică (audio sau video), fotografiile, imagini în mișcare înregistrate pe diferite tipuri de suport, practic orice material care conține sau trimite la o informație.

În privința *valorii* datelor și informațiilor, iese în evidență aspectul importanței unor informații pentru securitatea națională. Această importanță le face să fie protejate în mod special de autorități prin stabilirea unui regim special de utilizare și acces, definit prin noțiunea de “*secret de stat*”. Aceste informații comportă două valențe: valoarea economică și valoarea de securitate.

Valoarea de securitate a informațiilor este stabilită pe mai multe niveluri, în funcție de gravitatea impactului compromiterii lor. În România, aceste **niveluri de clasificare** sunt: NECLASIFICAT, NESECRET; SECRET DE SERVICIU; SECRET; STRICT SECRET; STRICT SECRET DE IMPORTANTĂ DEOSEBITĂ.

Protejarea informațiilor clasificate se realizează, între altele, prin limitarea circulației acestora în sistemul informațional, conform principiului „*need-to-know*”, care impune ca o informație clasificată să fie distribuită NUMAI persoanelor autorizate care au nevoie de ele pentru îndeplinirea atribuțiilor și misiunilor, și NUMAI pentru perioada în care această necesitate se manifestă.

În cursul operațiilor militare împotriva amenințărilor neconvenționale însă, a ieșit în evidență necesitatea ca aceste informații să fie mai larg distribuite, conform imperativului „*need-to-share*”, dar tot în limitele de protecție stabilite prin principiul „*need-to-know*”. Analiza cauzelor eșecului de securitate manifestat la 11 septembrie 2001 a scos în evidență trecerea la o nouă cultură, a responsabilității de a furniza informații de securitate celor care ar putea acționa pe baza acestora, potrivit autorizării și competențelor de acțiune.

3.5. Informații, contrainformații

Datele și informațiile de securitate se pot referi la fenomene, riscuri, amenințări și vulnerabilități în afara țării sau în interiorul țării. Astfel, se disting categoriile de informații externe și informații interne, care corespund celor două mari laturi ale domeniului de securitate: informațiile externe, de factură ofensivă (*intelligence*) și informațiile interne, de factură defensivă (*contrainformații*).

Activitatea de intelligence poate fi definită ca fiind obținerea, prelucrarea și valorificarea de cunoștințe secrete despre un adversar (*concurrent*), tip de cunoștințe care există independent de mijloacele prin care sunt obținute și de procesul prin care sunt distilate. Activitatea de intelligence acoperă eforturile de colectare și analiză a informațiilor relevante pentru factorii de decizie, în scopul formulării și implementării politicilor, intereselor (mai ales de securitate națională) și de a cunoaște amenințările cauzate de adversarii reali sau potențiali.

Activitatea de intelligence poate fi acceptată ca **proces** (succesiune de activități prin care informațiile sunt colectate, analizate și diseminate), ca **produs** (analize, rapoarte, prezentări generatoare de acțiune) și ca **organizație** (*o comunitate de unități sau agenții care desfășoară activități specifice*). În sens larg, activitatea de intelligence include și accețiunea de **protecție**, specifică subdomeniului contrainformațiilor, laturii defensive a securității.

Astfel, termenul de Intelligence poate fi înțeles ca fiind procesul prin care date și informații importante pentru securitatea națională sunt solicitate, culese, procesate, analizate și furnizate sub formă de produse utile factorilor de decizie politico-militară și militară, în condițiile legale ale statului de drept și protejate potrivit nivelului de clasificare.

La nivel național, organizarea activității de intelligence are la bază: nevoia de informații; obligațiile asumate, în acest domeniu, prin tratate; obligațiile asumate față de parteneri în cooperarea bilaterală; resursele de care se dispune.

Activitatea de intelligence urmărește, cu precădere, îndeplinirea următoarelor cerințe:

- aprecierea corectă a situației (*cunoașterea tuturor factorilor de situație*);
- evaluarea realistă a obiectivelor și capacităților;
- cunoașterea și înțelegerea modului de gândire a concurentului;
- identificarea și defnirea clară a amenințărilor și a oportunităților;
- evaluarea riscurilor și amenințărilor de securitate.

Prin compartimentele și mijloacele specializate, structurile de informații trebuie să conducă activitățile de culegere a informațiilor multidisciplinare, din surse variate, să coordoneze activitățile de supraveghere - observare (în cadrul pregătirii informative a câmpului de luptă), să evalueze resursele (capacitățile) de care dispune inamicul și impactul lor asupra planului de acțiune. În cele din urmă trebuie să înțeleagă nevoile de informații ale comandantului, să știe de unde să obțină răspunsurile la întrebările care necesită rezolvare astfel încât decizia comandantului să poată fi dusă la îndeplinire cu succes.

Structurile de informații trebuie să participe la determinarea tipului de război care se desfășoară și să-i împiedice pe aceia care doresc să submineze securitatea noastră națională. Altfel spus, activitatea structurilor de informații trebuie să ofere indicatori, avertismente și informații pentru a descoperi planurile și intențiile actorilor ostili (state, organizații, teroriști). Trebuie să ofere informații pentru o varietate de amenințări și misiuni, într-un mediu caracterizat de o tehnologie, o tactică și o nevoie de informații în schimbare.

Puterea națională se măsoară nu numai în capacitatea militară de răspuns ci și în cea informativă. Astfel, domeniul de securitate este separat (sau include) domeniul militar. Prin activitatea desfășurată, structurile de informații există pentru a oferi decidenților/comandanților un avantaj hotărâtor. Informațiile pun în gardă factorul de decizie/comandantul în legătură cu pericolele cu care se confruntă și identifică tendințele la care aceștia trebuie să se gândească atunci când este momentul să contureze și/sau determine un rezultat.

Activitatea de informații trebuie să ofere cele mai clare puncte de vedere asupra situațiilor, actorilor și intențiilor ascunse astfel încât factorii de decizie să poată stabili în timp optim cum să se acționeze/să se angajeze în luptă.

3.6. Concluzii

Taxonomia categoriei largi de concepte privind informația nu este o arhitectură rigidă, chiar evoluează pentru a reflecta dezvoltările teoretice în domeniul informației (considerată în sens larg).

Totodată, studierea diferitelor tipuri de informații vine în sprijinul identificării celor mai potrivite soluții structurale pentru dezvoltarea capacităților organizaționale de management al informațiilor de orice natură. Astfel, valoarea de întrebuințare a informațiilor din domeniul securității aduce cu sine măsurile de protecție și de vehiculare a informațiilor în condiții sigure.

Nu în ultimul rând, înțelegerea caracterului diferitelor tipuri de informație contribuie la eficientizarea activității de analiză, precum și la coerența planificării managementului crizelor din domeniul securității.

4. RISCUL CA RELAȚIE ÎNTRE UN SUBIECT ȘI MEDIUL DE SECURITATE⁵³

4.1. Definiția generală a riscului

Printre conceptele cel mai des întâlnite în lucrările de geopolitică și de intelligence se numără cele de management al crizelor, management al riscului, pericol, riscuri și amenințări, vulnerabilități, oportunități. Astfel, deși există o multitudine de definiții, în diferite domenii, avem prea puține clarificări practice pentru conceptele de pericol, risc și amenințare. Mai mult chiar, sintagma „riscuri și amenințări” a ajuns un clișeu folosit fără suficient discernământ.

Deși este un cuvânt elementar, termenul de risc are nu număr mare de definiții, pentru că apare în teoria și practica multor științe, aproape ca un termen de specialitate. Riscul este, însă, un concept fundamental, care ar trebui să prezinte o accepțiune comună, sau, măcar, foarte apropiată, în diferite domenii. De aceea, este utilă definiția cea mai generală, din DEX:

- „**RISC**, *riscuri*, s. n. **Posibilitate** de a ajunge într-o primejdie, de a avea de înfruntat un necaz sau de suportat o pagubă; pericol posibil.”⁵⁴

Se observă, ca gen proxim, termenul de *posibilitate*, deci o situație de incertitudine. Diferența specifică din definiție aduce un ingredient important, anume o percepție negativă, prin trimiterea la o *primejdie*, la un *necaz* sau o *pagubă*. De altfel, DEX-ul oferă și o expresie sinonimă, anume *pericol posibil*, sintagma de include ambele aspecte: incertitudinea și percepția negativă.

Definiția din DEX include o ambivalență a aspectului negativ, numind o afectare/un impact de natură materială - *pagubă*, dar și o afectare/un impact de natură percepută preponderent în domeniul nematerial - *necaz*. Termenul din sintagma sinonimă, cel de *pericol*, este sinonim și cu termenul de *primejdie*, din definiție și acoperă, de fapt, ambele variante de primejdie, cea materială și cea nematerială. Deci, efectul negativ inclus în definiția Riscului ca fiind posibil, prezintă o diversitate neprecizată, dar semnificativă.

Subtil, definiția mai introduce un element important prin verbul *a înfrunta*. Acest amănunt deschide perspectiva unui actor care interrelaționează în mod activ cu primejdia respectivă, cât și perspectiva unei acțiuni, sau măcar a unei atitudini față de aspectul negativ întrevăzut.

Dar destul despre o singură definiție, vom reține elementele identificate: posibilitate, primejdie/pericol, actor, acțiune/înfruntare.

Multe așa-zise definiții oferă, de fapt, doar sinonime, așa că voi face referire, în continuare, preponderent la definiții propriu-zise:

⁵³ Această temă selectează și adaptează părți din Mircea Mocanu, *O teorie generală privind conceptul elementar de risc*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2018.

⁵⁴ Sursa: DEX '09 (2009).

- Riscul – “**probabilitatea** de a se produce o pagubă semnificativă la adresa intereselor, valorilor sau obiectivelor naționale de securitate”.⁵⁵
- “Riscul reprezintă un **potențial** de deteriorare, pierdere sau distrugere a unei resurse ca urmare a materializării unei amenințări care exploatează o vulnerabilitate.”⁵⁶
- „Riscul înseamnă să fii expus **posibilității** unui deznodământ nefavorabil”⁵⁷
- „Riscul este un eveniment sau o condiție **incertă** care, dacă se desfășoară, va avea un efect asupra cel puțin unui obiectiv.”⁵⁸
- „Riscul este **probabilitatea** sau amenințarea privind o pagubă, o rănire, o responsabilitate, o pierdere sau orice altă întâmplare negativă cauzată de vulnerabilități interne sau externe și care poate fi evitată prin acțiune preemptivă.”⁵⁹

Definițiile de mai sus includ, în mare, aceleași ingrediente: **potențialitatea/probabilitatea, efectul negativ**, cu diferite variante (*pagubă, deznodământ, rănire, pierdere, responsabilitate*). Prima definiție introduce și o judecată de valoare, restrângând domeniul efectelor doar la pagubele „*semnificative*”, probabil cu intenția de a sublinia importanța domeniului. Oricum, judecățile de valoare nu își au locul în definiții, *dimensiunile efectelor* referite urmând a fi apreciate de la caz la caz, sau de către fiecare observator al fenomenului. Această definiție, ca și a patra, introduce și elemente privind modul, prisma prin care subiectul respectiv, actorul ce percepe riscul este perclitat: *interese, valori, obiective*. Aceste elemente caracterizează relația cu efectul negativ perceput și, cu siguranță, vor fi utile în continuare.

În definirea riscului, permanența *incertitudinii* este firească, pentru că „riscul apare din cauza necunoașterii acțiunilor și evenimentelor viitoare, aproape orice schimbare induce un anumit risc”.

Wikipedia oferă și un set de definiții⁶⁰ ale riscului din domenii diferite:

- Finanțe: „Probabilitatea ca profitul real al unei investiții să fie mai mic decât cel așteptat”;
- Industria alimentară: „Posibilitatea ca, din cauza unui eveniment nedorit în procesarea alimentului, să se producă un efect negativ...”;
- Asigurări: „O situație în care probabilitatea unei variabile (cum ar fi incendierea unei clădiri) este cunoscută, dar modul de incidență sau valoarea reală a urmărilor nu sunt cunoscute. Un risc nu este o *incertitudine* (când nici probabilitatea și nici modul de desfășurare nu sunt cunoscute), nu este un *pericol* (cauza unei pierderi), și nici un *întâmplare nefericită* (care sporește incidența sau severitatea unui pericol)”;
- Investiții: „Probabilitatea unei pierderi sau a unei căderi în valoare. Riscul de negociere este împărțit în două categorii: (1) *risc sistematic*, ce afectează toate investițiile din

⁵⁵ * * * *Strategia națională de apărare* (2010), p. 13.

⁵⁶ Corduneanu, Ionuț, *Amenințare, vulnerabilitate, risc*, în *Revista de informații pentru afaceri* nr 4/2013, p. 7.

⁵⁷ Borge, Dan, *The Book of Risk*, New York, Chichister, Weinheim, Brisbane, Singapore, Toronto: John Wiley and Sons, 2001, p. 4.

⁵⁸ * * * www.Wikipedia.com

⁵⁹ *Idem.*

⁶⁰ *Ibidem.*

aceeași clasă și este legat de sistemul general al pieței de capital și, în consecință, nu poate fi eliminat prin diversificare. Este numit și *risc de piață*; (2) Riscul nesistemic este orice risc nelegat de fluctuațiile pieței. Este numit și *risc extra-market* sau *risc diversificabil*⁶¹.

Numeroase definiții similare pot fi găsite în tratate din diferite ramuri ale științei, în diferite țări, cu diferiți autori. Pentru fiecare domeniu în parte, aceste definiții sunt adaptate specificului și, cu cât sunt mai detaliate, cu atât răspund mai corect cerințelor domeniului respectiv. Ele rezultă din practică și răspund nevoilor disciplinei științifice și condițiilor/contextului în care au fost elaborate. De aceea, ele cu greu pot fi criticate. De exemplu, în domeniul financiar, Wikipedia oferă definiții pentru numeroase tipuri de risc din acest domeniu: „Riscul financiar poate fi împărțit în următoarele categorii: risc de bază, risc capital, risc suveran, risc de faliment, risc de livrare, risc economic, risc al ratei de schimb, risc al ratei profitului, risc de lichidități, risc de operații/operational, risc al sistemului de plată, risc politic, risc de refinanțare, risc în contrapartidă și risc de subscriere”. Evident, diferențele specifice între aceste subcategorii nu sunt utile pentru căutarea unor elemente de generalitate.

Este interesantă completarea oferită la definiția din asigurări. Aceasta face distincția dintre risc și incertitudine pur și simplu, dintre risc și pericol (înțeles ca fiind cauza efectului negativ) și dintre risc și incertitudinea percepută ca eveniment pur întâmplător.

O serie de definiții ale riscului constituie, de fapt, teoreme care descriu relația riscului cu alte mărimi din spațiul de interes, unde se manifestă efectele negative și probabilitatea de incidență a acestora. Din această categorie face parte și definiția a treia din primul lot, definiție care aduce în discuție concepte asociate, anume *amenințare* și *vulnerabilitate*. Cu siguranță că acestea sunt valoroase în explorarea cauzelor fenomenului/evenimentului nedorit și, ulterior, importante în gestionarea acestor riscuri, în management, în general. Din punct de vedere al definiției de referință (*reportive definition*) însă, acești termeni plasează textul în zona nepermisă a *definirii circulare*, pentru nu putem defini un termen folosind termeni de categorie subsecventă, adică folosind termeni ce nu pot fi înțeleși în absența termenului definit⁶¹. Altfel spus, nu putem defini «apa» folosind cuvântul «sete», sau termenul de «animal» folosind cuvântul «cal».

Exemple de definiții care oferă expresii matematizabile ale relației dintre risc și elementele componente sau alte elemente de interes ale mediului luat în considerare sunt următoarele:

- „Probabilitatea ca ceva să se întâmple multiplicată cu costul sau beneficiul rezultat. Acest concept este mai bine cunoscut ca *Valoarea așteptărilor* sau *Factorul de risc*, și este folosit pentru compararea nivelurilor de risc.”⁶²
- „Riscul este potențialul pierderii unei valori, cântărit în contrapartidă cu potențialul de a câștiga ceva de valoare. Valorile, cum ar fi sănătatea fizică, statutul social, bunăstarea emoțională sau bunăstarea financiară, pot fi câștigate sau pierdute prin asumarea unui risc într-o anumită acțiune/inacțiune, prevăzută sau neprevăzută.”⁶³

⁶¹ Lau, Joe Y.F., *An Introduction to Critical Thinking and Creativity*, Hong Kong: John Wiley and Sons, 2011, p. 26.

⁶² Wikipedia.

⁶³ *Idem*.

- „Securitatea muncii: Produsul între consecința și probabilitatea unui eveniment sau fenomen periculos. De exemplu, riscul de îmbolnăvire cu cancer este estimat ca fiind probabilitatea incrementală de incidență a cancerului în cursul vieții, ca urmare a expunerii la substanțe cancerigene.”⁶⁴
- **Riscul = Probabilitatea x Vulnerabilitatea x Impactul**⁶⁵
- În intelligence: **Riscul = Probabilitatea x Impactul**⁶⁶

Aceste definiții abordează efectul nedorit oarecum contemplativ, ca observator/măsurător neimplicat acțional față de pericolul perceput. Atitudinea este proprie domeniului *epistemic*, ce trimite la evaluare detașată, obiectivă, științifică a fenomenelor din mediul studiat.

Alte definiții sau leme referitoare la risc scot în evidență subiectivitatea actorului față de primejdia posibilă, relația acestui concept cu incertitudinea și cu decizia umană, chiar introducerea conceptului de risc în chimia activității care are ca obiect exact gestionarea primejdiei semnalate ca fiind posibilă:

- „Riscul poate fi definit și ca o interacțiune intenționată cu incertitudinea. Percepția de risc este judecata subiectivă pe care lumea o face asupra severității riscului și poate varia de la o persoană la alta”⁶⁷
- „Riscul reprezintă asumarea mai mult sau mai puțin conștientă a rezultatelor unei alegeri făcute.”⁶⁸
- „Incertitudinea este intrinsecă deciziei, datorită componentei umane”⁶⁹
- „Organizațiile sociale crează și distribuie riscul și incertitudinea”;⁷⁰
- „În domeniul securității, instituțiile/suveranitățile crează, distribuie, [diminuează] și transferă riscul și incertitudinea”.⁷¹
- Domeniul intelligence este un instrument al suveranităților pentru a evalua riscul și incertitudinea și pentru a le transfera discret către adversar.”⁷² Ca modalități pentru a realiza acest lucru sunt identificate *fundamentarea presupunerilor de lucru și construcția cursurilor de acțiune*.
- Pe de altă parte „**Riscul** propriu-zis este o șansă cunoscută, pentru care putem calcula [/ estima] probabilități”, pe când „**Incertitudinea** este o situație pentru care nu putem prezice nici rezultatul, nici probabilitatea”.⁷³

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ Omand, David, *Securing the State*, London: Hurst and Co, 2010, p. 59.

⁶⁶ Bracken, Paul, Bremmer, Ian, Gordon, David, *Managing strategic surprise. Lessons from Risk Management and Risk Assessment*, Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2008, p. 4.

⁶⁷ *Wikipedia*.

⁶⁸ Ceocea, Costel, *Riscul în activitatea de management*, București: Ed. Economică, 2010, p 16.

⁶⁹ *Idem*.

⁷⁰ Knight, Frank, *Risk, Uncertainty, and Profit*, NY: Augustus M. Kelley, 1964 (1921), p. 19.

⁷¹ *Idem*.

⁷² Reiss, Albert J. Jr, *apud* Warner, Michael, *Intelligence as risk shifting*, în Gill, Peter, Marrin Stephen, Phythian, Mark, *Intelligence Theory. Key questions and debates*, New York: Routledge, 2009, p. 20.

⁷³ Knight, Frank, *Op.cit.* (1921)

Față de definițiile de factură epistemică, ultimele aserțiuni scot în evidență o altă viziune asupra riscului, cea care implică o decizie și o acțiune din partea subiectului care se confruntă cu posibilitatea unui efect negativ. Aceste definiții proprii managementului de risc sunt de factură *deontică*, pentru că părăsesc atitudinea detașată și includ decizie/acțiune din partea actorului care percepe pericolul posibil. Și această abordare este firească și chiar mai frecventă, dat fiind că oricine percepe posibilitatea unui impact negativ dorește să acționeze pentru a elimina sau diminua acel impact negativ. În această privință nu sunt oferite, însă, soluții matematizabile, decizia rămânând o prerogativă preponderent umană.

Merită remarcat faptul că cele două tipuri de definiții/abordări circulă în paralel, unele folosite de structuri care doar estimează și descriu Riscul - auto-ritățile epistemice, iar celelalte includ termenul de Risc în conexiune cu decizii și acțiuni proprii, în cadrul activităților de management - autoritățile deontice.

4.2. Pericolul

În principiu, ca element primar definitiv în teoria riscului, factorul negativ ce definește situația unui actor/subiect în mediul înconjurător sub raportul securității, în condițiile în care mediul înconjurător poate conține elemente nedorite sau poate manifesta evoluții nefavorabile este PERICOLUL. Ca element fundamental, Pericolul apare în mediul de securitate internațional, în activități diverse, de la conflicte armate, la economie, afaceri/comerț, jocuri, administrație sau în viața de zi cu zi.

Observând faptul că *efectul* negativ se manifestă fie punctual, la un moment dat, fie distribuit pe o anumită perioadă, Pericolul trebuie în dimensiunea sa dinamică, adică sub formă de *acțiune* - fie un eveniment unic, fie o evoluție. Înaintea declanșării acțiunii considerată a avea impact negativ, elementul generator al acelei acțiuni prezintă capacitatea/ingredientele care îl fac *periculos*, capabil să genereze un Pericol. Dar un obiect inert, un fenomen sau o persoană inactivă nu poate constitui un Pericol în sine în absența unei acțiuni cu efect negativ în cadrul mediului luat în considerare, denumit, în continuare, *Mediu de securitate*, în sensul cel mai larg. Capacitățile ce pot genera efecte negative reprezintă o potențialitate de Pericol și pot fi observate și măsurate, însă Pericolul se manifestă atunci când este inițiată o acțiune sau un fenomen nedorit.

În cultura română beneficiem de pilda „drobului de sare”, unde Pericolul, în mod evident, nu este bulgărele de sare, care este prezent de la început, ci căderea acestuia peste bebelușul din pătuț. În cultura clasică există expresia „sabia lui Damocles”, unde nu sabia în sine este un Pericol, ci căderea acesteia asupra capului lui Damocles. Un exemplu mai elocvent este principiul esențial din artele marțiale, unde nu forța adversarului constituie un Pericol, ci acțiunea acesteia asupra luptătorului. De altfel, luptătorul chiar folosește forța adversarului pentru a contracara Pericolul de a deveni victima acesteia, deci forța adversarului devine un instrument util în obținerea securității, nicidecum un Pericol.

Realismul și utilitatea acestei observații sunt evidente în practica prognozelor, unde pericolele prognozate sunt acțiuni sau fenomene dinamice, nu obiecte inerte sau persoane inactive.

Însă Pericolul nu este propriu numai acțiunilor viitoare, ci și acțiunilor trecute, dacă efectul lor negativ nu a fost încă perceput de către actorul interesat, altfel spus, dacă impactul acelei acțiuni încă nu a afectat mediul de securitate așa cum este acesta definit. În acest caz, actorul respectiv ia în considerare posibilitatea unei acțiuni trecute despre care nu are cunoștință dacă ar fi avut loc sau nu pentru că nu a suferit încă un impact negativ. De exemplu, „nu sunt sigur dacă am încuiat mașina. Este posibil ca cineva să îmi fi furat ceva din mașină sau chiar mașina cu totul”; Sau „Clientul nu răspunde la telefonul mobil. Dacă l-a uitat acasă, nu vom putea comunica toată ziua și afacerea este ratată”.

Efectul negativ/Impactul evenimentului considerat a constitui un Pericol poate fi exprimat prin diferite unități de măsură a *pierderii*: bani, cantități de mărfuri (de exemplu tone de grâu), unități de timp, victime, puncte simbolice (diferite scoruri abstracte la jocuri), suprafețe de teren, deprecierea stării de sănătate, sprijin politic, audiență (radio-TV) etc. Mai greu de exprimat prin unități de măsură sunt pierderile abstracte, cum ar fi prestigiul personal, suveranitatea națională, afecțiunea cuiva, poziția socială, libertatea, calitatea de membru în diferite organizații și structuri (de exemplu pericolul de a fi exclus dintr-o alianță, dintr-un club, dintr-o gașcă de cartier sau dintr-un partid politic).

Asocierea Pericolului cu o acțiune scoate în evidență un parametru definitiv, anume *timpul* specific manifestării Pericolului, mai precis momentul incidenței evenimentului nedorit sau durata desfășurării acestuia. În ceea ce privește momentul de incidență, pentru formulare practică, este utilă folosirea unei mărimi numită *Urgență*, definită ca inversul diferenței de timp disponibil la momentul curent t_0 până la momentul de incidență a evenimentului t_1 , ($\Delta t = t_1 - t_0$), deci $U = 1/\Delta t$.

Consider că celălalt aspect temporal specific manifestării Pericolului, anume durata de desfășurare a efectului negativ intervine în mod diferit față de momentul declanșării acțiunii nedorite. Mai precis, durata impactului negativ mai mult caracterizează efectul/pierderea prin costuri, parametri de pierdere decât să definească Pericolul prin precizarea momentului incidenței.

De asemenea, caracterul obiectiv al Pericolului și măsurabilitatea impactului și momentului incidenței conduc la considerarea unui alt parametru al acțiunii nefavorabile, care să reflecte, totuși, incertitudinea lumii materiale și sociale, anume *probabilitatea* de incidență a evenimentului. Pentru Pericole din lumea fizică, precum posibilitatea prăbușirii unui pod sub o anumită greutate, măsurarea impactului și momentului incidenței, dar chiar și a *probabilității de incidență* se poate realiza prin metode matematice aplicate unor fenomene fizice - lucru perfect normal. Problema apare în cazul Pericolelor de natură socială, exemplificate mai sus, unde intervine factorul uman, iar măsurabilitatea scade și incertitudinea sporește. Aici paguba/impactul, momentul și probabilitatea incidenței se pot determina, dar mai vag, cu o anumită probabilitate și marjă de risc, potrivit legilor statisticii și teoriei sistemelor.

Astfel, se identifică trei parametri - impactul, iminența și probabilitatea - parametri calculabili sau cel puțin estimabili, care determină caracterul obiectiv, matematizabil al Pericolului, cu limitări în privința probabilității de incidență.

O combinație a celor trei parametri este expresia primară integrată a Pericolului. Întrucât Pericolul este practic nul dacă oricare dintre acești parametri este nul, atunci este cel mai bine exprimat printr-un produs. Un exemplu elocvent de Pericol cu impact negativ de nivel cataclism și cu probabilitate foarte ridicată de incidență, dar care este irelevant datorită momentului îndepărtat de manifestare este pericolul ca Soarele să se stingă. Este o certitudine care nu ne preocupă datorită valorii imense a valorii Δt , deci o valoare aproape de zero a Urgenței (parametrul U). Deci, expresia are forma

$$D = L \times p_I \times U,$$

unde D este valoarea primară asociată Pericolului, L este valoarea impactului (pierderea), p_I este probabilitatea de incidență a impactului (calculabilă obiectiv), iar U este urgența, definită mai sus.

Sub această formă, expresia Pericolului trimite către o unitate de măsură tip *cost/timp*, care nu oferă o utilitate universală, ci doar o utilitate limitată la comparația între Pericole similare, având costuri de același tip: bani, număr de victime, chiar timp sau valori abstracte.

Forma de produs propusă pentru exprimarea Pericolului duce la valori exponențiale. Acest aspect prezintă chiar un avantaj practic, pentru că aduce o dispersie exponențială a valorilor, care este utilă ierarhizării pericolelor și diferențierii măsurilor de prevenire și contracarare a Pericolelor de diferite tipuri.

4.3. Subiectul

Cele de mai sus scot în evidență faptul că Pericolul are sens numai în conjunctură cu un actor sau SUBIECT care să sufere efectele negative ale acțiunii nedorite, care să confere aspectul negativ asociat acțiunii indezirabile.

Subiectul este simplu de înțeles, dar merită facute câteva observații.

În primul rând, numai criteriile acestui participant la realitățile mediului de securitate sunt cele care stabilesc *caracterul negativ al acțiunii* care, astfel, este judecat ca Pericol. Pentru alți actori, exact aceeași acțiune poate fi indiferentă sau poate fi apreciată în mod favorabil, nicidecum un Pericol. Un exemplu edificator sunt jocurile cu sumă zero, cum sunt jocurile de cărți.

Apariția Subiectului în ecuație aduce cu sine caracteristici proprii factorului uman și utilitatea punctului de vedere al psihologiei. Prima contribuție a Subiectului este, bineînțeles, *subiectivitatea* relației, adică dependența de aprecierile Subiectului. Subiectivitatea apare chiar odată cu *identificarea* caracterului negativ al acțiunii luate în considerare pentru că, după cum am arătat mai sus, un alt subiect poate considera că acțiunea respectivă nu constituie un Pericol, poate chiar dimpotrivă. Deci Subiectul este cel care decide dacă o acțiune anticipată constituie un Pericol sau nu. Această decizie este bazată pe *percepția* Subiectului asupra acelei acțiuni, iar percepția intervine rapid, chiar înaintea calculelor lucide privind impactul și momentul. Pe de altă parte, Pericolul identificat de Subiect poate fi parte a unui Pericol mai mare, cu Impact mai larg, dar care nu afectează în întregime Subiectul

considerat, ci parțial. De exemplu, Pericolul căderii unei cotații bursiere afectează mai mulți Subiecți, dar un anumit Subiect este interesat (cel puțin imediat) numai de impactul asupra investițiilor sale limitate și poate considera Pericolul ca fiind nesemnificativ.

Lumea animală demonstrează că percepția asupra Pericolului poate fi integrată în *instinct*, care apare, astfel, ca o formă integrată și automată de identificare a caracterului negativ și de estimare rapidă a pierderii, iminenței și probabilității incidenței evenimentului negativ.

Subiectivitatea abordării Pericolului aruncă o umbră asupra valorii D a Pericolului, o umbră numită *Relevanță*, asupra căreia voi reveni mai jos.

Prin percepția asupra caracterului negativ al impactului, cât și asupra parametrilor Pericolului, factorul uman introduce o altă realitate privind Pericolul, anume *incertitudinea*. Incertitudinea planează asupra relației dintre Subiect și mediul de securitate încă din «perioada gri», în care cunoașterea unor realități ale mediului de securitate - actori sau fenomene - nu conduce încă la decizii privind caracterul negativ al acțiunilor posibile.

Subiectul acționează în sensul risipirii incertitudinii prin *observarea* mediului de securitate, dar «actul de naștere» al ideii de Pericol este însăși *stabilirea caracterului negativ* al acțiunii posibile.

În cursul observării Mediului de securitate, Subiectul poate detecta și evenimente care pot afecta negativ interesele altor entități, nu ale sale. Atâta timp cât aceste fenomene sau evenimente nu au o relație directă cu Subiectul, ele contribuie numai la cunoașterea și înțelegerea Mediului de securitate. În măsura în care Subiectul dezvoltă diferite relații cu entitățile periclitare de evenimentele respective, raportul față de Interesul Subiectului se poate schimba, iar evenimentul negativ poate deveni un Pericol pentru Subiect sau o oportunitate.

Pe de altă parte, trebuie observat faptul că Subiectul poate fi individual sau colectiv. În cazul colectiv, Subiectul poate fi o familie, un grup de persoane, o firmă, un batalion, o țară, o alianță, Organizația Națiunilor Unite sau întreaga omenire. Pentru subiecții colectivi, caracteristica relevantă este *coerența* în percepția asupra efectelor negative pe care le poate suferi, impactul acțiunii unor elemente exterioare potrivnice. Viziunea comună asupra acestor *efecte* definește subiectul colectiv în relația cu mediul exterior sub raportul nevoilor sale. În funcție de aceasta, Subiectul colectiv poate fi tratat ca Subiect individual, ca suveranitate cu viziune, voință și acțiune unice sau, dimpotrivă, poate fi descompus în Subiecți suverani separați, cu viziuni distincte asupra efectelor negative produse de Pericolul considerat.

Din punct de vedere al diagramei lui Abraham Maslow privind nevoile umane, *impactul negativ* al unor acțiuni exterioare poate fi considerat în toate nivelurile piramidei, de la nevoile fiziologice la nevoia de securitate și până la nevoia de împlinire spirituală. Astfel, impactul negativ poate fi o privare de nevoi fiziologice (înfometarea locuitorilor unei cetăți asediate sau „nu voi putea dormi din cauza petrecerii din vecini”), o periclitate a securității („Săriți, că mă omoară!” sau, în domeniul militar, posibilitatea ca un obiectiv din dispozitivul operațional să fie pierdut), o pierdere materială (furt sau deteriorare), chiar daune morale, de lezmajestate („Dacă face asta, ne face de răs pe toți”) sau spirituale („insultă la adresa Islamului”, blasfemie).

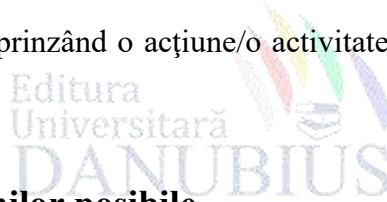
Trebuie remarcat faptul că poate fi afectată negativ și o proiectare în viitor, o șansă sau un câștig de perspectivă, o speranță, un ideal, o dezvoltare favorabilă ulterioară, conturată în baza unui program, a unei intenții sau a unei strategii.

Diversitatea formelor de impact negativ este evidentă. De aceea, este utilă folosirea unui termen cât mai general și consider că acesta este termenul de INTERES, care exprimă atât valori concrete, de natură materială, cât și cele abstracte, de natură nematerială.

În întreaga economie a teoriei riscului, din punct de vedere al Subiectului, este necesară precizarea cât mai exactă, pragmatică a Interesului și de o exprimare cât mai precisă, chiar matematică/valorică a impactului asupra acestui Interes, pentru măsurarea Pericolului. Evident, în cazul unui Subiect colectiv, *este o nevoie imperioasă de un consens asupra Interesului*. Acestea sunt aspectele matematizabile în privința Subiectului, necesare în perspectiva căutării de soluții practice de rezolvare a problemelor legate de diferite pericole.

Un ultim aspect foarte important privind Subiectul se referă la caracterul pasiv sau activ al atitudinii acestuia față de Pericol, ceea ce descrie trei situații:

- Subiectul poate fi pasiv, adică un simplu observator al mediului de securitate și al acțiunii identificate ca Pericol;
- Subiectul poate fi activ, întreprinzând o acțiune conform intențiilor sale, nelegată de Pericolul identificat, dar în situația să fie efectată de acel Pericol;
- Subiectul poate fi activ, întreprinzând o acțiune/o activitate de durată concepută dinadins a contracara Pericolul identificat.

4.4. Estimarea interacțiunilor posibile

Bineînțeles, în Mediul de securitate pot avea loc și fenomene, acțiuni cu efect pozitiv în sensul Interesului Subiectului. Astfel, în oglindă, *impactul pozitiv* al unei acțiuni este CÂȘTIGUL, definit ca o mărime concretă, o manifestare punctuală și măsurabilă/estimabilă a Interesului.

Tot în oglindă, elementele menționate mai sus pot fi considerate pentru sensul favorabil al evoluțiilor din mediul de securitate. Așa cum percepe Pericolul, Subiectul percepe și evoluțiile/situațiile/conjuncturile cu potențial favorabil, cele care oferă perspectiva unor acțiuni ce pot genera Câștig. O astfel de conjunctură se numește OPORTUNITATE. Similar Pericolului, Oportunitatea este condiționată în timp și are o probabilitate asociată producerii evenimentului favorabil. De aceea, matematic, Oportunitatea se poate exprima prin relația

$$Op = G \times p_g \times U_g, \text{ - similară expresiei Pericolului,}$$

unde Op este valoarea primară asociată Oportunității, G este valoarea Câștigului, p_g este probabilitatea de incidență a Câștigului (calculabilă obiectiv), iar U este Urgența definită mai sus, în funcție de $\Delta t = t_g - t_0$, diferența dintre momentul t_g de incidență a acțiunii ce generează Câștigul și momentul curent t_0 .

4.5. Riscul

După identificare ca Pericol, între Subiect și Pericol începe o relație aparte, unde observarea mediului de securitate trece dincolo de estimarea impactului și momentului, prin judecățile de valoare privind încadrarea între bine și rău.

Raportul dintre Subiect și Pericol, în cadrul Mediului de securitate, îmbracă, deci, o serie de aspecte relevante: incertitudinea, caracterul negativ anticipat, interesul urmărit, importanța impactului și momentului acțiunii nedorite, aprecierea Subiectului față de Pericol (prin Relevanță), cât și atitudinea Subiectului față de Pericol (acțiune sau inacțiune). Aceste aspecte duc la definirea RISCULUI ca situație în care un Subiect se raportează la un Pericol în mod pasiv sau activ, prin prisma prejudicierii unui Interes. Simplitatea acestei definiții prezintă avantajul că permite adaptări specifice diferitelor domenii, nu numai în cadrul unui Mediu de securitate.

Riscul nu poate exista în afara celor două elemente esențiale, Subiectul și Pericolul și este prin excelență subiectiv, fiind greșit a fi descris în mod absolut.

Incertitudinea asupra Pericolului aduce după sine importanța *percepției* Subiectului, manifestată prin măsurarea obiectivă a Pericolului (cât de obiectiv este posibil). Privind Riscul ca relație între Subiect și Pericol, fiind vorba despre o atitudine, Subiectivitatea se manifestă în privința tuturor componentelor Pericolului, chiar dacă acestea sunt determinate matematic.

Întâi, în ceea ce privește Impactul, de exemplu, o anumită pierdere la un joc de noroc, măsurată printr-o sumă exactă, poate fi considerată mai puțin importantă de către jucător decât de către soția acestuia...

Apoi, *probabilitatea de incidență*, care este oricum o valoare incertă, după cum se și numește, este privită de multe ori cu neîncredere și este corectată arbitrar de Subiect. Din nou, jocurile oferă exemplul cel mai simplu: toți participanții la loterie corectează în sens pozitiv probabilitatea de câștigare a premiului cel mare. Altfel, în mod logic, în baza valorii obiective a probabilității de Câștig, nimeni nu ar mai juca la Loto. (Pare cunoscută situația?)

Probabilitatea este și o componentă a percepției Subiectului asupra Pericolului, inclusă chiar și în varianta primară a relației, cea integrată prin instinct. Se observă că probabilitatea este asociată Pericolului imediat, aproape instinctual, în momentul identificării caracterului negativ al impactului.

Pentru un impact calculat sau estimat cu o anumită încredere, și cu un moment de incidență presupus sau asumat printr-o oarecare urgență a contracarării, probabilitatea de incidență rămâne parametrul cel mai sensibil al relației dintre Subiect și Pericol, atunci când intervine subiectivitatea în apreciere. De aceea, probabilitatea de incidență descrie în mare măsură chiar Riscul, existând uneori tentația de a defini Riscul simplist, ca o Probabilitate.

În al treilea rând, chiar timpul disponibil până la manifestarea Pericolului este corectat de Subiect, și voi da un exemplu din alt domeniu, nu foarte diferit de jocurile de noroc: jurămintele sincere de dragoste eternă.

Aceste corecții pot fi concretizate prin coeficienți atribuiți celor trei elemente ale Pericolului, de exemplu α pentru Impact, β pentru probabilitate și γ pentru intervalul de timp. În acest fel, expresia Riscului, construită pe expresia Pericolului, se poate scrie sub forma:

$$R = \alpha L \times \beta p \times \gamma U$$

4.6. Relevanța pericolului

Un alt aspect al raportului dintre Subiect și Pericol este *intensitatea* raportului, datorită legăturii mai strânse sau mai slabe dintre Interesul Subiectului și Pericolul identificat. Intensitatea raportului devine și o măsură a Riscului. Din alt punct de vedere, intensitatea acestei relații umane poate genera atitudini și trăiri importante și variate ale Subiectului, cum ar fi responsabilitate, preocupare sistematică, îngrijorare, prudență, frică, panică, dar și îndrăzneală și curaj, unele abordate încă de Carl von Clausewitz în lucrarea sa de căpătâi, «Despre război». Intensitatea raportului dintre Subiect și Pericol definit aici ca fiind Riscul poate fi reflectată printr-o mărime care să integreze cei trei coeficienți de corecție subiectivă. Denumesc aici această mărime integrată *Relevanța* Pericolului, menționată mai sus. Această Relevanță, notată cu ρ (*ro*) este exprimată prin produsul dintre cei trei parametri atribuiți celor trei elemente ale Pericolului și introduși mai sus. Astfel, Relevanța se exprimă prin relația:

$$\rho = \alpha \beta \gamma$$

După ce un Pericol este *identificat*, cele de mai sus duc la *definirea* Riscului de către Subiect, unde elementelor măsurabile obiectiv li se adaugă componentele subiective generate de percepția Subiectului. Trebuie remarcat faptul că incertitudinea poate genera un raport intens cu Mediul de securitate, chiar fără descrierea clară a Pericolului, doar pe baza percepției vagi de Pericol. Este cazul *fricii de necunoscut*, exemplul cel mai simplu fiind frica de întuneric.

Totodată, intensitatea raportului dintre Subiect și Pericol, probabilitatea atribuită instinctual și instinctul de conservare determină o asociere strânsă, până aproape de confuzie, între Pericol și Risc, în cazul unui Subiect pasiv. Această confuzie generează tendința de matematizare exagerată a Riscului, cu așteptări apropiate de calculele obiective legate de Pericol. De asemenea, confuzia între Pericol și Risc îngreunează abordările pragmatice în managementul de risc prin generarea de concepte vagi și construcții arbitrare, fără fundamentare științifică.

Un aspect definitoriu pentru conceptul de Risc este dat de poziția Subiectului: pasiv, activ în sensul contracarării Pericolului sau activ în general.

În cazul unui Subiect pasiv, Pericolul, ca și Riscul, sunt privite obiectiv, științific, strict intelectual, cu cele mai mari posibilități de matematizare sau estimare obiectivă. Relația dintre Subiectul pasiv și Pericol este descriptivă, analitică, dar și distantă, fără referințe la orice acțiune pe care Subiectul ar trebui să o întreprindă, în legătură sau nu cu Pericolul considerat. În acest caz se poate vorbi despre o „abordare pasivă a Riscului” sau un „Risc pasiv”.

Dacă raportul dintre Subiect și Pericol include și o acțiune a Subiectului, relația devine activă și devine intens conectată cu Interesul urmărit de Subiect, în legătură directă cu Pericolul sau nu. În acest caz, *rolul* Subiectului aduce cu sine un element esențial, anume DECIZIA privind

acțiunea respectivă. Trebuie observat că ceea ce numim Acțiune poate fi, de fapt, o serie de acțiuni sau o activitate prelungită, iar ceea ce numim aici Decizie poate fi o serie de Decizii sau o participare prelungită la luarea măsurilor legate de Interesul urmărit, decizii și măsuri ce pot fi legate sau nu de Pericolul considerat sau de o serie de pericole. Aceste cazuri descriu o „abordare activă a Riscului”, un „Risc activ”.

4.7. Amenințarea

Un alt element extrem de important este caracterul acțiunii considerate a constitui un Pericol, anume dacă această acțiune este un eveniment impersonal, fără nicio legătură intenționată cu Subiectul sau este fapta ostilă a unei entități dotate cu voință proprie, care *intenționează* să cauzeze efecte negative asupra Interesului Subiectului. Componenta de ostilitate este foarte importantă pentru că separă în mod clar modul de reacție a Subiectului față de Pericol, definind clarificări necesare chiar în structura și funcționalitatea Subiectului.

Acest tip de Risc, unde intervine o *Entitate ostilă*, este AMENINȚAREA - Riscul perceput de un Subiect care identifică un Pericol ca fiind o acțiune pregătită de o Entitate ostilă Interesului său. Evident, noțiunea de Amenințare restrânge domeniul Riscului la mediul social, mai ales la mediul de securitate în sensul militar sau politic, chiar în economie și jocuri. Amenințarea nu se aplică în sensul general, unde Riscul poate proveni de la fenomene naturale sau accidente, evenimente fortuite fără nicio legătură intenționată cu Interesul Subiectului.

Definirea (nu definiția) Amenințării este similară *identificării* Pericolului și *definirii* Riscului, dar mult mai dificilă, pentru că Riscul este *detectat* ca urmare a observării unor *Factori de risc*, a acumulărilor și evoluțiilor de natură periculoasă, în timp ce Amenințarea impune și *detectarea intenției ostile*, care nu are un caracter fizic, ci este proprie mecanismelor intime ale unei *entități cu voință proprie*. Între elementele de Pericol, Impactul și Urgența devin, probabil, mai dificil de estimat. În același timp, probabilitatea de incidență este oarecum simplificată în sensul creșterii acestei valori, pentru că ostilitatea presupune con-centrarea de energie ce fortifică șansele de realizare a acțiunii defintă ca Pericol.

O particularitate importantă a Amenințării, conferită de componenta de intenție ostilă a unei entități dotate cu voință suverană, este *caracterul direcțional* al Pericolului. Această particularitate reflectă urmărirea concentrată și hotărâtă de a cauza un efect negativ asupra Interesului Subiectului. Astfel, Riscul determinat de un Pericol natural poate fi evitat, în principiu, prin îndepărtarea Subiectului din traseul obiectiv al Pericolului (Subiectul se adăpostește de ploaie și nu se mai udă). Dimpotrivă, Amenințarea unui câine ostil se menține și după prima eschivă prin care Subiectul evită mușcătura câinelui.

Această caracteristică influențează în mod semnificativ factorii din expresia Riscului, mai ales în situația în care Riscul este exprimat printr-o marjă de valori, după cum urmează:

- Impactul este maximizat, adică este estimat prin valoarea maximă. De exemplu, impactul unui glonț este considerat la valoarea maximă a efectului omorător, dacă este tras de cineva hotărât să ucidă;

- Urgența acțiunii cu impact negativ este estimată către valoarea maximă, întrucât se poate presupune că entitatea ostilă va căuta și realizarea surprinderii, tocmai pentru a obține un impact negativ maxim;
- Probabilitatea de incidență este mărită, evident, pentru că entitatea ostilă depune energie, resurse și inteligență într-o manieră organizată pentru a-și atinge scopul. De exemplu, dacă un vecin furios vrea să îmi zgârie mașina parcată pe stradă, probabil că va reuși;
- Chiar coeficienții acestor parametri sunt amplificați, și Relevanța Pericolului în ansamblu, pentru că Subiectul percepe mult mai intens Pericolul dacă acesta este conceput și construit de o Entitate ostilă. Sunt declanșate alte resorturi psihologice, alte funcționalități, sentimente și atitudini.

Toate aceste considerente nu impun exprimarea Amenințării printr-o relație diferită de cea a Riscului, ci doar estimarea adaptată a elementelor Pericolului și a Relevanței.

Dacă intenția ostilă este îndreptată către alt actor, acțiunea preconizată poate genera, totuși, un impact negativ colateral asupra Subiectului în discuție. În acest caz, Subiectul percepe un Risc asociat acțiunii neavorabile, dar nu o Amenințare, pentru că lipsește directivitatea către sine asociată Pericolului. De exemplu, riscul de a fi lovit de un glonț răzleț atunci când se luptă două persoane sau grupuri care au intenții ostile una față de cealaltă, dar nu au intenții ostile împotriva Subiectului considerat.

Elementele de agravare a Pericolului în cazul Amenințării reflectă și percepția generală, de bun simț, că Amenințările constituie categoria cea mai gravă de Riscuri. Motivul este că celelalte riscuri au un caracter indirect, întrucât nu urmăresc provocarea de prejudiciu Interesului Subiectului în mod intenționat. Astfel se explică și faptul că multe accepțiuni din managementul de risc, în domeniul securității, plasează Amenințarea, pur și simplu, deasupra Riscului, pe „scala de rău”. Această abordare subliniază nivelul de Pericol, dar face abstracție de faptul că diferențierea este dată, în principiu, doar de componenta de ostilitate. Abordarea simplistă explică și confuzia făcută fie prin considerarea Riscurilor și Amenințărilor fără deosebire, fie prin considerarea Amenințărilor pur simplu mai grave decât Riscurile, ceea ce face dificilă operarea eficientă cu aceste concepte fundamentale în domeniul securității.

Așa cum Subiectul poate fi un Subiect colectiv, și entitatea ostilă poate fi un actor colectiv sau poate asocia alte entități intenției ostile. Astfel, relația dintre Subiect și Pericol se complică foarte mult, iar Subiecți cum ar fi instituții, state, organizații activează structuri componente specializate.

Acest specific aduce implicații deosebite în funcționalitatea Subiectului, cu specializări necesare pentru depășirea măsurilor luate de către entitatea ostilă pentru a proteja secretul intenției ostile și acțiunile de aplicare a acesteia.

Diferențierea făcută între Risc și Amenințare pe baza componentei de ostilitate conduce la concluzia că pot exista Riscuri mari, de exemplu riscul de ploaie în sezonul musonic sau riscul de accident rutier atunci când, la viteză mare, se rupe bara de direcție sau se defectează sistemul de frânare. Există, de asemenea, și Amenințări mici, cum ar fi amenințarea din partea

unui cățel foarte mic, dar care își exprimă foarte clar ostilitatea prin lătrături violente, din spatele grilajului unei cuști solide.

Un aspect de interes în privința Amenințării este generat de limbajul metaforic, poetic, prin care sursa Pericolului este *personificată* și i se atribuie ostilitate, deși sursa de Pericol nu are niciun fel de relație directă sau intenție față de Subiect. Astfel, se vorbește despre „nori amenințatori” sau „amenințarea furtunii”. În acest caz, confuzia dintre Risc și Amenințare este sporită și există tendința de a considera o Amenințare ca fiind doar un Risc mai grav, pentru că sensul cuvântului „amenințare” sugerează un efect negativ mai grav.

4.8. Vulnerabilitatea

O situație de interes este cea în care Pericolul este facilitat sau chiar generat de caracteristici structurale sau funcționale proprii Subiectului, fie acesta individual sau colectiv. Aceste caracteristici interne deficitare pot duce la mărirea valorii elementelor Pericolului (Impactul, Probabilitatea de incidență și Urgența), dar și la majorarea Relevanței Pericolului, în cazul în care Subiectul devine conștient de aspectele deficitare.

O caracteristică structurală sau funcțională deficitară, proprie Subiectului, care acționează ca factor de afectare a Interesului și facilitează sau generează un Pericol constituie o VULNERABILITATE.

Evident, Vulnerabilitățile pot fi exploatate de către Entitatea ostilă în conceperea unei Amenințări, dacă sunt cunoscute. De aceea, existența lor constituie un secret protejat de către Subiect pentru a minimiza Pericolul și este râvnit de Entitatea ostilă, care intenționează majorarea Pericolului la adresa Subiectului.

Întrucât Vulnerabilitățile periclitează securitatea Subiectului, cunoașterea lor este importantă pentru stabilirea corectă a tuturor elementelor Pericolului (Impactul, Probabilitatea de incidență și Urgența), dar și pentru estimarea realistă a Relevanței Pericolului, deci pentru definirea cât mai realistă a Amenințării, în vederea unei judicioase gestionări a Riscului.

4.9. Concluzii

Am constatat diversitatea accepțiunilor pentru termenul de risc în diferite domenii și este firesc să admitem conviețuirea lor în plan teoretic, pentru că ele corespund cerințelor acelor domenii științifice.

Riscul are o importantă componentă subiectivă, ceea ce este firesc să se reflecte în relațiile care definesc fenomenul. De aceea, dezideratul de a privi unitar termenul de risc se arată a fi o antrepriză dificilă, inter și multidisciplinară.

Complexitatea manifestată la nivelurile superioare, ale diferitelor discipline științifice, constituie nu numai o barieră intelectuală, dar și un indiciu asupra faptului că soluția unei viziuni unitare ar trebui să fie, totuși, pe tărâmul simplității. La urma urmei, termenul de «risc» este de ordin primar, din limbajul curent, nu un termen sofisticat, utilizat doar de elite.

Practic, valoarea numerică a riscului are importanță numai pentru compararea riscurilor între ele, iar pentru riscuri complexe, relevanța este mai importantă decât elementele.

Tratarea separată a elementelor riscului are importanță în managementul de risc pentru mai multe obiective, precum analiza factorilor de risc și identificarea și elaborarea măsurilor de contracarare, diminuare și control al efectelor impactului negativ (*damage control*).

Probabil că eforturile de identificare a unei abordări general valabile trebuie să vizeze elementele fundamentale prezente în definițiile și accepțiunile examinate, anume actorii prezenți în ecuația riscului sau amenințării, mediul observat de subiectul care identifică riscul, natura evenimentului nedorit pe care un actor îl întrevede ca fiind posibil, și contra căruia ia decizia să acționeze.

5. STRUCTURI DE SECURITATE ȘI CRIZELE INTERNAȚIONALE

5.1. Structuri destinate asigurării securității

Conform principiului „funcția creează organul”, pentru prevenirea și gestionarea crizelor internaționale, precum și pentru realizarea obiectivelor dezvoltării în context internațional și asigurarea unor raporturi echitabile cu alte țări, fiecare stat în parte a dezvoltat instrumente specializate proprii, destinate asigurării securității interne și cât și în plan extern. Cele mai relevante dintre aceste structuri sunt comunitățile de informații, serviciile naționale de informații, armatele naționale, structurile multinaționale de forțe și forțele de ordine publică.

Securitatea internă reprezintă *„ansamblul unitar ce permite respectarea liber consimțită a măsurilor și acțiunilor privind asigurarea și impunerea primatului legii în plan social, economic, tehnologic, democratic, ecologic, pentru generarea unui climat destins și de încredere în valorile democratice, necesar instituirii unei normalități interne și afirmării neîngrădite a propriului sistem de valori în plan național și internațional”*⁷⁴

Pentru securitatea unui actor geopolitic, acțiunile instrumentelor statului trebuie să fie realiste și concordante în planul jurisdicțional și al acțiunii practice, iar locul războiului clasic (simetric) a fost luat de războiul asimetric/neconvențional, conceput a fi *„tipul de război în care cele două părți folosesc tactici și arme diferite”*. Confruntarea poate consta în împletirea unor strategii distincte, precum terorismul, insurgența, războiul informațional, guerila, conflictul cibernetic și altele.⁷⁵ După cum spunea Alvin Toffler, *„este mai bine să greșești din prea multă îndrăzneală, decât din prea multă prudență.”*⁷⁶

Sistemul național de securitate este compus din ansamblul unitar al organelor legislative, executive și judecătorești, a instituțiilor, organismelor, organizațiilor neguvernamentale și cetățenilor ce au competențe, manifestă preocupări și inițiative civice în legătură cu asigurarea, protejarea ori afirmarea valorilor și intereselor de securitate⁷⁷. Aceste instituții poartă și responsabilitatea creării unei *culturi de securitate* în rândul populației.

5.1.1. Comunitățile de informații

Cunoașterea, prevenirea, contracararea sau înlăturarea amenințărilor la adresa securității naționale sunt asumate de comunitățile de informații: serviciile de informații interne, externe, civile sau militare, servicii de securitate, structurile departamentale de informații și protecție.

⁷⁴ Bogdan, Vasile, *Tratate, politici și strategii în domeniul afacerilor interne*, Op.cit., 2015, p. 99.

⁷⁵ Robinson, Paul, *Dicționar de securitate internațională*, CA Publishing, Cluj-Napoca, 2010, p. 163, apud Bădălan, Eugen, Bogdan, Vasile, *Organizații și structuri de securitate*, op.cit., 2016

⁷⁶ Toma, Gheorghe (coordonator), *Organizații internaționale de securitate. Impactul cu lumea globală*. Editura Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”, București, 2012, p. 13.

⁷⁷ *** *Doctrina națională a informațiilor pentru securitate*, adoptată în ședința Consiliului Suprem de Apărare a Țării din 23 iunie 2004, p.12.

Pentru satisfacerea nevoilor de informații necesare afirmării și menținerii securității naționale, fiecare stat dispune de servicii de informații specializate. Parte dintre aceste servicii se ocupă cu procurarea, analiza, diseminarea și valorificarea informațiilor din interiorul granițelor naționale. Alte servicii sunt structurate și prezintă posibilități specifice pentru descoperirea, studierea, analiza și propunerea de măsuri de contracarare a amenințărilor din afara teritoriului național, dar care pot să producă atingere intereselor fundamentale ale națiunii. Practica a demonstrat că amenințările externe la adresa securității naționale nu se opresc la frontieră, nu intervin momente de pauză în producerea de efecte de către acestea și nici răgazul necesar pentru „predarea ștafetei”, în sensul monitorizării amenințării între structurile operative ale unui serviciu extern și altele similare aparținând altui serviciu de informații intern. Așadar, o variantă de lucru productivă apare atunci când serviciile de informații ale unui stat cooperează printr-o structură de vârf, unificatoare, pentru realizarea unitară a scopurilor comune.

Comunitatea națională de informații este rețeaua funcțională integrată a autorităților publice în sistemul securității naționale, bazată pe unitatea scopului, obiectivelor și strategiei, realizată prin informațiile asigurate de structurile componente. Comunitatea este o noțiune generică ce desemnează funcționarea coordonată a sistemului securității naționale, prin constituirea de utilități și facilități comune, necesare coordonării planificării informative de interes național, generarea și dezvoltarea de programe, proiecte sau operațiuni informative necesare susținerii politicilor și strategiilor de securitate națională, formarea de specialitate a resursei umane proprii, elaborarea studiilor și cercetărilor în probleme strategice și de securitate națională, crearea elementelor de infrastructură și a sistemelor informatice integrate⁷⁸.

Principiile de lucru ale comunităților de informații se fundamentează pe câteva direcții prioritare: obiectivitate; oportunitate; planificare, anticipare și previziune; cooperare și colaborare; protecția surselor și mijloacelor.⁷⁹

Prin constituirea comunității naționale de informații se realizează planificarea strategică și coordonarea unitară a procurării informațiilor, creșterea aportului informațiilor de securitate în realizarea procesului decizional la nivel strategic, eliminarea paralelismelor și sectoarelor neacoperite, precum și un control eficient și funcțional în domeniu.

Fiecare stat are libertatea de a decide arhitectura comunității proprii de informații, în funcție de interesele proprii în domeniul securității și posibilitățile în domeniu. Pentru exemplificare, în Comunitatea de informații a SUA sunt instituții parte, corespunzător competențelor proprii serviciile de informații proprii: Agenția Centrală de Intelligence (CIA), Agenția Națională de Securitate (NSA), Oficiul Național de Cercetare (NRO), Agenția Națională de Informații Geospațiale (NGIA), Departamentul Securității Interne (include Garda de Coastă), Agenția pentru Controlul Drogurilor (DEA), Agenția de Informații a Apărării (DIA)/Departamentul Apărării, structuri informative ale Departamentului Energiei, Departamentului de Stat, Departamentului Trezoreriei (Serviciul Secret). La acestea se adaugă Biroul Federal de Investigații/FBI, al Departamentului Justiției, care nu este chiar un serviciu de intelligence.

În mare, arhitectura națională de informații a României respectă aceleași principii și cerințe, adaptate obiectivelor și posibilităților proprii în domeniu. Întreaga structură în domeniu este în

⁷⁸ *Ibidem*, p.14.

⁷⁹ *** *Manualul de planificare a operațiilor*, SMG, București, 2011, pp. 280-286.

subordinea nemijlocită a Consiliului Suprem de Apărare a Țării, fiind coordonată de consilierul prezidențial pentru securitate națională.

5.1.2. Forțele armate naționale

Rolul, misiunile și importanța armatei în politica de securitate a unei țări au determinări multiple. În primul rând, structura de forțe este influențată de conceptul de putere și de interese. Mai exact, „cheia pentru înțelegerea politicii internaționale este conceptul de interes definit în termeni de putere... formele și natura puterii statului se vor modifica în timp, spațiu și context, dar interesul rămâne constant”.⁸⁰ De asemenea, pentru analiza nivelului, potențialului și capabilităților structurii de forțe, este necesar să fie definite raporturile dintre politică și război. Acestea se află într-o relație dialectică, permanentă, rațională și sistemică, războiul fiind, în aprecierea lui Clausewitz, *continuare politicii cu alte mijloace*.

Factorii politici constituie elementul decident pentru proiectarea și realizarea puterii militare a unui stat. Politicul trebuie să dispună de percepția realistă a situației și evoluției mediului internațional de securitate. În cadrul politicului este necesară o viziune integratoare care să înscrie strategia într-o ordine de priorități, pe baza contextului geopolitic și geostrategic al momentului și cel prognozat. Tot politicul este responsabil și pentru adaptarea statului la realitățile politice, economice și militare regionale, continentale și mondiale.

Există raporturi clar definite între regimul politic și politica de securitate, care va sprijini atingerea dezideratului *Securității naționale* - condiția fundamentală a existenței națiunii și statului unitar, precum și obiectiv central al Executivului. Raporturile funcționale dintre politică și strategia de securitate sunt determinate de bazele politice ale societății. În regimul democratic, deciziile politice nu aparțin doar unei singure persoane, fiind opera comună a Executivului (președinte, guvern, CSAȚ) și a Legislativului (Parlament). Legitimitatea este controlată juridic de organele de drept ale statului. Exercițarea puterii este condiționată de câștigarea și menținerea încrederii publice. În regimurile totalitare, deciziile politice sunt discreționare, conducerea armatei putând substitui sau domina factorul politic.

Politica de securitate și strategia militară reprezintă concepte specifice sistemelor sociale complexe (state, alianțe) și promovează interesele de securitate ale aceluia actor. Ele sunt interdependente, rolul determinant fiind jucat de actul politic care subordonează strategia militară. Astfel, o decizie politică majoră impune elaborarea unui concept strategic de materializare a acelei politici. La fel, o strategie elaborată fără a fi supervizată de factorul politic rămâne doar un exercițiu teoretic. Se consideră că fiecărei politici globale îi corespunde o strategie globală.

Politica de securitate a unui stat operează cu conceptele prevenirii, descurajării și rezolvării pe cale pașnică a crizelor și conflictelor care ar putea afecta interesele și valorile statului respectiv. Între competențele ce revin politicului pe linia rolului forțelor armate, se numără:

- stabilirea obiectivelor pt promovarea sistemului de interese naționale;

⁸⁰ Burchill, Scott, Devetak, Richard, Linklater, Andrew ș.a, *Theories of International Relations*, Ediția a II-a, Palgrave, 2001, pp.79-80.

- identificarea tipologiei acțiunilor de securitate și apărare pe care societatea trebuie să fie în măsură a le desfășura;
- identificarea realistă a limitelor în desfășurarea acțiunilor militare;
- elaborarea structurii și a atributelor conducerii acțiunilor de securitate și apărare;
- stabilirea rolului și misiunilor forțelor armate în situații de pace, război, urgență, asediu;
- stabilirea sistemului de resurse materiale naționale;
- formularea principiilor de cooperare în sistemele de securitate de tip alianță sau bilaterale.

Forța și puterea militară joacă un rol decisiv în promovarea intereselor naționale și împart statele în trei categorii: 1) Un **stat cu interese globale**, precum SUA, care trebuie să identifice resursele de promovare a acestora, inclusiv prin politica militară, aceasta presupunând existența unor forțe armate adecvate/pe măsură; 2) **Puterile regionale** care își proiectează forța și puterea militară limitându-se la promovarea intereselor pe plan regional; 3) **State individuale** cu sisteme militare a căror forță și putere încearcă să garanteze securitatea militară față de amenințările externe sau, în anumite cazuri, pentru securitatea internă.

Armatele naționale sunt structuri de forță pe care statele lumii le construiesc pentru a-și impune voința în relațiile cu alte state. În anumite condiții, se constituie și se manifestă alianțele, blocurile militare sau coalițiile, iar armatele naționale pot fi puse în slujba unor interese de coaliție. Existența armatelor statelor este o realitate care s-a perpetuat fără întrerupere în ultimile milenii ale existenței civilizației umane. Exacerbarea locului și rolului acestora s-a produs în cursul celui de-al Doilea Război Mondial și a continuat în perioada Războiului Rece. Primul deceniu al mileniului al III-lea a arătat scăderea rolului armatelor naționale. Acest curs va fi schimbat, probabil, ca urmare a războiului declanșat în Ucraina.

Forțele armate constituie un instrument de promovare a intereselor naționale. Statul dispune de instrumente de putere de natură politică, juridică, diplomatică, economică, socială, militară, de informații. În spațiul euro-atlantic, opțiunile politice în domeniul apărării se îndeplinesc prin adoptarea conceptelor de credibilitate, angajare și de specializare, prin: menținerea unei capacități defensive credibile; continuarea dezvoltării capabilităților; transformare; înzestrarea armatei; apărare colectivă; dezvoltarea cooperării militare internaționale.

Pentru realizarea obiectivelor de securitate militară prin efortul forțelor armate, responsabilități militare trebuie să îndeplinească sarcini la nivel strategic:

- analiza riscurilor și amenințărilor militare la adresa statului;
- elaborarea prognozelor asupra conflictelor armate posibile;
- fundamentarea conceptelor și procedeele de ducere a acțiunilor militare;
- stabilirea structurii categoriilor de forțe armate și a proporțiilor dintre acestea;
- stabilirea măsurilor pentru pregătirea operativă a teritoriului;
- măsurile pentru trecere a țării de la starea de pace la cea de război;

- măsurile pentru respingerea unei posibile agresiuni prin surprindere;
- întocmirea planurilor de operații pentru desfășurarea acțiunilor de amploare strategică;
- stabilirea sistemului de conducere strategică a forțelor participante la acțiunile militare;
- generarea de forțe specializate destinate participării la misiuni militare internaționale.

Privită din perspectiva mediului de confruntare pe care îndeplinește misiunile specifice, structura de forțe a unei armate naționale cuprinde, de regulă, un sistem de categorii de forțe (terestre, aeriene, navale), la care se adaugă, în funcție de opțiuni naționale, alte categorii, precum forțe speciale, forțe cibernetice sau forțe spațiale. Toate categoriile de forțe au în componere comandamente operaționale de nivel operativ și tactic, structuri luptătoare (mari unități (MU) și unități de luptă (U), structuri de sprijin de luptă (artilerie și rachete, geniu, comunicații, cercetare, apărare NBC, CIMIC), structuri logistice, unități de instrucție, instituții militare de învățământ, alte structuri.

Forțele terestre reprezintă principala forță de izbire a unei armate, care contribuie decisiv la realizarea scopului politic al confruntării armate. În cadrul Forțelor terestre, structurile luptătoare pot fi mecanizate, infanterie, alpine.

Forțele aeriene sunt destinate controlului spațiului aerian, contracarării misiunilor vectorilor aeriени adversi, sprijinului acțiunilor militare, transportului desantului și materialelor, evacuării medicale. În Forțele aeriene, structurile luptătoare sunt de aviație sau de elicoptere.

Forțele navale au ca responsabilități apărarea litoralului propriu (sau a unui sector maritim), angajarea și nimicirea mijloacelor navale ale adversarului, transportul desantului maritim, lovirea unor obiective ale adversarului sau a mijloacelor acestuia pe timpul marșului (traversadei). În Forțele navale, structurile luptătoare dețin nave de suprafață, submarine, infanterie marină, nave diferite).

Forțele speciale structuri luptătoare de forțe speciale, scafandri, rangers, parașutiști.

Clasificarea structurilor din compunerea forțelor armate poate fi realizată și din perspectiva posibilității de participare la misiuni ordonate, acest forțe fiind: dislocabile și nedislocabile.

Forțe dislocabile sunt destinate îndeplinirii întregii game de misiuni, conform angajamentelor militare internaționale la care statul este parte. De regulă, ele cuprind forțe luptătoare, de sprijin de luptă și suport logistic structurate modular, cu disponibilități acționale și de transport în orice teatru de acțiuni militare, capabile să se autosustină și să asigure autoprotecția, compatibile cu armatele statelor aliate.

Forțele nedislocabile sunt destinate sprijinului forțelor dislocabile și îndeplinirii unor misiuni pe teritoriul statului național și în proximitatea acestuia. De regulă, acestea cuprind structuri luptătoare, de sprijin de luptă și suport logistic, precum și structuri de învățământ militar și instrucție din toate categoriile de forțe.

Prin Documentul de la Viena privind negocierile pentru măsuri de întărire a încrederii și securității, sunt prevăzute modalități distincte apte să producă transparență la nivelul activităților forțelor armate ale unui stat: informații asupra forțelor militare, informații asupra planurilor de înzestrare cu sisteme importante de arme și echipamente, informații asupra

bugetelor militare, elemente de reducerea riscului, cooperarea privind incidentele periculoase de natură militară, vizite la bazele aeriene, notificarea prealabilă a unor activități militare, observarea anumitor activități militare, calendare anuale, inspecții, evaluări, alte elemente⁸¹.

5.2. Crizele internaționale

Primele referiri ale cuvântului „criză” se găsesc în greaca veche, în care verbul „*krinein*” are semnificația de „*a judeca*”, „*a separa*”, de „*a discrimina*” sau de „*a decide*”. Termenul grec „*krisis - judecată*” sau „*decizie*” a cunoscut schimbări de-a lungul timpului. În latina Evului Mediu, forma devine „*crisin*”, „*crisis*”, iar începând cu secolul al XVI-lea se conturează forma și conținutul actual de „*criză*”. Etimologia cuvântului direcționează spre noțiunea de decizie, dar sensul conduce către managementul sau gestionarea unor astfel de situații. În demersul definirii și înțelegerii fenomenului de criză, este inclusă decizia. Definirea crizei a preocupat mulți teoreticieni ai domeniului, fiecare nuanțând definiția cu aspectele particulare ale domeniului său de proveniență profesională. DEX consideră fenomenul criză ca fiind o „*fază din evoluția unei societăți marcată de mari dificultăți (economice, politice, sociale etc); perioadă de tensiune, de tulburare, de încercări (adesea decisive) care se manifestă în societate.*”⁸² Prevenirea, acțiunile la criză și atenuarea potențialului ostil, pot fi realizate printr-un efort atent direcționat, permanent, bazat pe cooperare amplă din domeniul Intelligence, constituit din „*informația procesată pusă la dispoziția și folosită de liderii politici și militari, pentru a-i ajuta să ia decizii pe baza analizei documentate, și nu pe instinct.*” În cadrul respectivelor preocupări, *Intelligence* de securitate va fi axat nemijlocit pe amenințările la adresa securității (terorism, spionaj, crimă organizată, subversiune etc).⁸³

Starea de criză reflectă un dezechilibru apărut în starea de securitate, în care măsurile de contracarare lipsesc ori au efect contrar, în detrimentul stabilității, afectând și diminuând realizările sistemului/societății la un moment dat (economice, sociale, politice sau militare). Criza se constituie ca o situație imprevizibilă sau slab previzibilă, dar cu evoluție rapidă și impact semnificativ. După fiecare criză, contextul geopolitic suferă modificări de amploare.

În contextul mediului de securitate, *starea de criză* reflectă un dezechilibru, tulburări de echilibru, materializate în starea de securitate, concepută ca normalitate. Generarea crizei se produce prin accentuarea evoluției periculoase a unor factori destabilizatori cum ar fi vulnerabilități, riscuri sau amenințări, cu generare din mediul intern sau extern, uneori în varianta combinată. Măsurile de control al crizei trebuie să fie direcționate pe contracararea acțiunii acestora prin forme adecvate (politici, strategii, planuri, proceduri, acțiuni etc). Pentru situațiile de criză, sunt importante trei direcții de acțiune: identificarea specificului crizei și parametrilor acesteia, natura efectelor induse în mediile autohton și internațional și posibilități de management al crizei (la nivel național și multinațional).⁸⁴ Detalii în figura 5.1.

⁸¹ *** Documentul de la Viena din 1990 al negocierilor pentru măsuri de întărire a încrederii și securității, convenit în conformitate cu prevederile relevante ale documentului final al reuniunii de la Viena a Conferinței pentru Securitate și cooperare în Europa, București, 1991, pp.5-48.

⁸² Academia Română, *Op.cit.*, p. 251.

⁸³ Robinson, P, *Op.cit.*, pp. 112-113, apud Bădălan, E., Bogdan, V., *Organizații și structuri de securitate*, op.cit..

⁸⁴ Iftode, Florinel, *Op.cit.*, p. 289.

Vulnerabilitățile sau incertitudinile (factori statistici sau defensivi) sunt conferite de factorii interni ai sistemelor țintă, situații și aspecte insuficient consolidate, al căror statut, natură, sens de dezvoltare și finalității sunt greu predictibile. Vulnerabilitățile pot facilita sau chiar spijini apariția și dezvoltarea riscurilor, pericolelor, amenințărilor sau agresiunilor. Incertitudinile sau vulnerabilităților sunt elemente pasive, „ferestre” de oportunitate ce generează și alimentează producerea afectării sistemelor complexe.⁸⁵ Abordarea afectării stării de echilibru de securitate în mediul internațional comportă o analiză a acțiunilor/manifestărilor ostile care pot fi economice, ecologice, de sănătate, naturale etc.

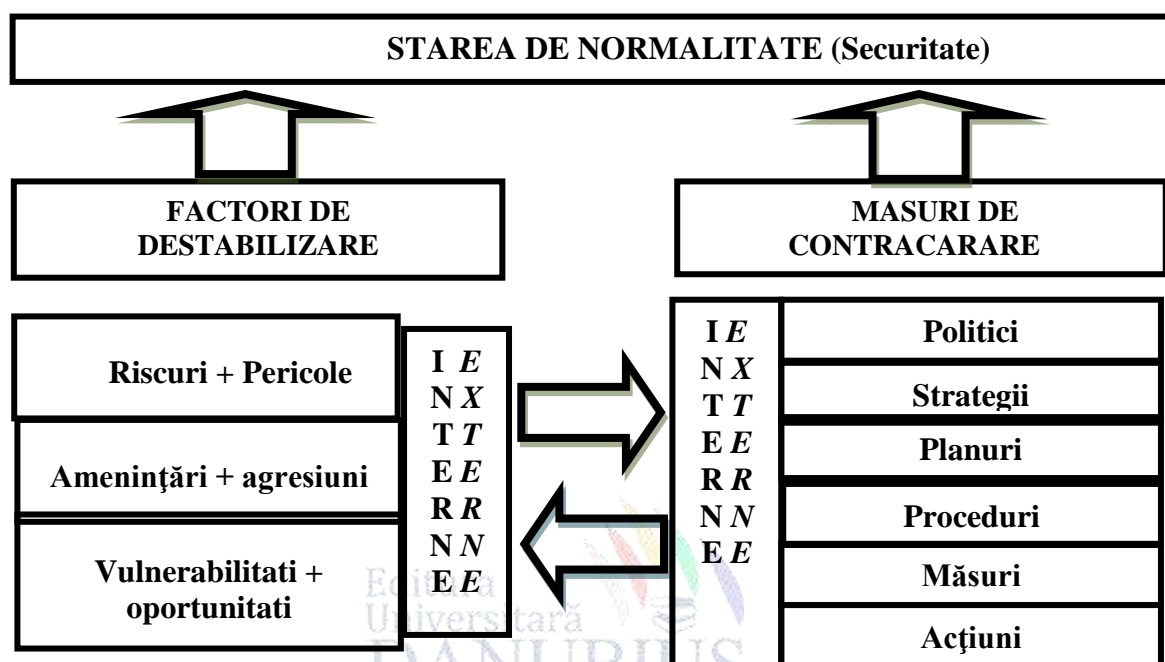

Figura 5.1. Generarea și soluționarea stării de criză

Intențiile, măsurile și acțiunile ostile pot proveni din partea diferitelor state și se pot manifesta ca agresiuni, atacurile punitive, blocada, interdicția și proiecția forței. Afectările *militare* din partea actorilor non-statali pot include terorismul, secesionismul și acțiunile grupărilor radicale. Cele *economice* pot fi: sancțiuni, embargou, înghețarea activelor, măsuri protecționiste, interzicerea importurilor și acțiunile speculative. Afectările *ecologice* sunt conferite de: macro-poluare, încălzirea globală, diminuarea ozonului, deșertificarea și despădurirea. Factorii ostili *de sănătate* pot fi: pandemiile (gripa aviară, gripa porcină, Covid-19), SIDA, hepatita B și C, tuberculoza, bolile netransmisibile. Afectările *naturale* pot fi: uraganele, tornadele, inundațiile, cutremurele, tsunami, avalanșele, erupțiile vulcanice, incendiile. Cele *accidentale* pot avea ca reprezentări forme industriale, transporturi, infrastructura, accidente nucleare etc. Este important de știut că aceste crize, chiar dacă au o tipologie și caracteristici particulare, interacționează în desfășurarea practică. Pentru contracararea fiecărei forme de manifestare în parte sunt necesare eforturi diferențiate.⁸⁶

Crizele geopolitice trebuie abordate prin prisma dreptului internațional, considerat ca fiind

⁸⁵ Bogdan, V., *Op.cit.*, pp.35-36.

⁸⁶ *Ibidem.*

compus din „regulile și principiile care guvernează comportamentul statelor naționale și al altor actori la nivel internațional”⁸⁷ Astfel, criza geopolitică prezintă aspecte cum ar fi:

- afectarea statu-quo și deteriorarea stării de echilibru a actorilor statali din zona respectivă;
- perceperea evenimentului ca un ansamblu simultan ori succesiv de vulnerabilități, riscuri, amenințări, precum și măsuri de contracarare a acestora;
- caracterul relativ și niciodată absolut al crizei generate;
- gestionarea crizei incumbă recurgerea la un management strategic, cât și la unul geopolitic;
- imperativul adoptării deciziilor majore pentru stoparea cursului și stingerea consecințelor⁸⁸.

Conținutul crizei presupune un eveniment sau fapt de semnificație majoră ce întrunește cumulativ caracteristici ce conduc la inițierea unui flux de evenimente ce se accentuează, impune luarea unei decizii de nivel politic, poate afecta valorile fundamentale aparținând cel puțin unui actor geopolitic iar materializarea deciziei impune celeritate.⁸⁹ În cazul crizei, pot fi identificate trei percepții: dezvoltările evenimentelor în curs pot fi considerate ca factor de afectare a securității și intereselor naționale concrete, diminuarea capacității de negociator a actorului sau de soluționare a situației sub presiunea timpului.⁹⁰

Strategiile naționale pot avea materializări diferite, în sensul identificării evenimentului și soluționării factorilor perturbatori, realizate prin prisma intereselor și obiectivelor naționale de securitate.⁹¹ În SUA criza este considerată ca fiind un incident sau situație cu conotații ostile multiple, semnificații politice, economice, diplomatice și militare, a cărei gestionare poate conduce la angajarea capacităților armate și resurselor naționale, în acord cu obiectivele strategice proprii. În Danemarca se apreciază că fenomenul crizei induce tensiune surprinzătoare și acută, putând genera un conflict armat. Conducerea politică franceză apreciază criza ca fiind situație destabilizatoare în care indivizi, colectivități ori instituții acționează în dezacord cu principiile, normele, regulile ori valorile democratice, putând afecta ordinea socială. Germania consideră prevenirea și soluționarea crizelor ca obiectiv principal al politici externe, aspectele respective fiind inseparabile.⁹² Ca opinie personală, criza este situația în care un sistem este nevoit să întrebuințeze resurse suplimentare mult peste rutina evenimentelor obișnuite. În esență, criza definește o situație de dezechilibru pe care sistemul nu o poate rezolva prin mijloacele operării curente, de rutină, și este nevoit să își modifice alocarea de resurse și modul de lucru, recurgând la un management specific noii situații.

Cu cât un actor/stat este mai abil într-o acțiune de criză, cu atât va avea succes mai substanțial

⁸⁷ Robinson, Paul, *Op.cit.*, p. 80, *apud* Bădălan, E., Bogdan, V., *Organizații și structuri de securitate*, op.cit.

⁸⁸ Loredana Tifiniuc, *Rolul relațiilor publice în gestioarea crizelor politico- militare*. Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2009, p.34.

⁸⁹ Deutsche Karl *apud* Bușe Dorel, *Politici și instituții de securitate.Curs*. Editura UNAp „Carol I”, 2014, p. 14.

⁹⁰ Lebow Richard *apud* Bușe Dorel, *Politici și instituții de securitate.Curs*. Ed. UNAp „Carol I”, 2014, p. 14.

⁹¹ *** Administrația Prezidențială, *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2015-2019- O Românie puternică în Europa și în lume*, București, 2015, pp.8-11.

⁹² Bușe Dorel, *Politici și instituții de securitate.Curs*. Editura UNAp „Carol I”, 2014, p. 15.

în soluționarea crizei, obținând finalitatea propusă. Politica internațională poate fi acceptată ca fiind conferită de controlul și posibilitatea influențării „grupurilor mari din lume pentru a propune scopuri pentru unii împotriva altora.”⁹³ Mai exact, este pus în aplicare conceptul de putere, un concept deosebit de controversat în relațiile internaționale. Așadar, puterea este privită ca fiind „capacitatea, posibilitatea de a face ceva, de a realiza o acțiune, de a produce un efect.”⁹⁴ În esența sa, puterea poate fi ierarhizată în raport cu cinci parametri critici: forță, persuasiune, autoritatea, coerciție și manipulare.⁹⁵ Lupta pentru putere constituie numitorul comun al activităților diferitelor structuri ori instituții din cadrul multinațional. Eforturile și acțiunile de politică internațională au ținut seama și trecut și sunt dependente și la momentul actual, de unele aspecte sintetice ale puterii, cum ar fi: amplasarea geografică, mărimea țării (suprafața), analiza populației (număr, compoziție, densitate, specializare, structură pe categorii de vârstă, structură pe sexe), produsul intern, resurse naturale, analiza asupra economiei, educația, forțele armate, sistemul de conducere, caracterul național, analiza democrației, aspecte socio-istorice etc.⁹⁶

Efortul de maximizare a puterii statelor în raporturile reciproce, prin apariția de noi capacități, aspecte de potențial ori resurse, conduce la conceptul de *Balanță de putere*, paradigmă cu multiple conotații. Cadrul general de evoluție și afirmare internă, cât și internațională, presupune existența și acutizarea unor diferende ce țin de cauze diferite. Între multiple modalități de clasificare a crizelor, o clasificare scoate în evidență grupări ale crizelor ca fiind de securitate, de interese și de conștiință.⁹⁷ Oricum, diferite tipuri de crize sunt interconectate. Detalii în Figura 5.2.

⁹³ Wright, Quincy, *The Study of International Relations*, Appleton-Century-Crofts, New York, 1955, p.130.

⁹⁴ *** Larrouse, *Dictionnaire des noms communs en couleur*, Paris, France loisirs, 1990, p.790.

⁹⁵ Lasswell, Harold D., Abraham, Kaplan, *Power and Society: A Framework for Political Inquiry*, Yale University Press, New Haven, 1950, p.94.

⁹⁶ Miroiu, A., Ungureanu, R.-S., *Manual de relații internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2006, p.199-200.

⁹⁷ Gheorghe Nicolaescu *apud* Iftode, Florinel, *Op.cit.*, p. 292.

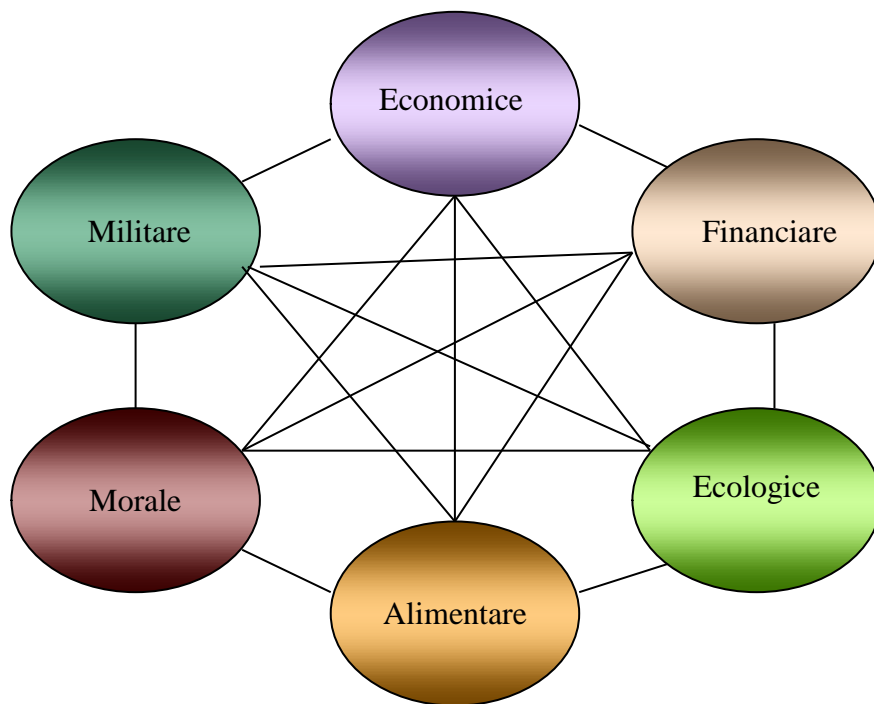

Figura 5.2. Relaționarea reciprocă a tipurilor majore de criză

5.3. Tipologia și formele de manifestare a crizelor

Între clasificările crizelor existente, se disting crizele politico-militare, economico-financiare, ale dezvoltării durabile, alimentare, morale, cât și crizele emergente. Managementul crizelor presupune cunoașterea cadrului de manifestare, cauzelor de generare, planificării și intervenția potrivit regulilor consacrate ale procesului de planificare operațională.⁹⁸ Între aceste elemente, un interes maxim prezintă centrul de greutate,⁹⁹ capabilitățile critice,¹⁰⁰ vulnerabilitățile critice¹⁰¹ și cerințele critice¹⁰². În cadrul *conceptului operațional*, liniile de operații trebuie planificate și executate astfel încât să conducă la angajarea, incapacitarea ori chiar la distrugerea centrului de greutate advers, cu protejarea celui propriu.¹⁰³

5.3.1. Crizele politico - militare

Crizele politico-militare sunt cele mai spectaculoase, având un impact maxim asupra securității statelor. Ele pot fi generate în mod independent sau pe fondul acutizării sau întrepătrunderii factorilor generatori ai altor crize (de alte tipuri). Crizele respective se referă la o situație creată de trecerea de la starea de pace la starea de război. Succesiunea de acțiuni

⁹⁸ *** *Manualul de planificare a operațiilor*, SMG, București, 2011, pp. 16-18.

⁹⁹ *Centrul de greutate* – principala sursă de putere care permite atingerea obiectivelor proprii, entitate fizică sau sistem complex. Mai poate fi definit ca centru de putere sau de gravitație.

¹⁰⁰ *Capabilitățile critice* – constituie abilitatea esențială ce conferă tărzie centrului de greutate.

¹⁰¹ *Vulnerabilitățile critice* – deficitul în asigurarea unei capabilități critice ori deteriorarea, pierderea sau distrugerea acesteia.

¹⁰² *Cerințele critice* – condiții esențiale (resurse, componente) ce trebuie realizate pentru implementarea și sprijinul capabilităților critice.

¹⁰³*** SMG, *Op.cit.*,pp. 39-50.

(în fapt indicii de demascare) pot fi: concentrarea de forțe armate în zona de graniță, alianțe cu state de interes, pregătirea operațională a grupărilor de aviație ori de nave, reorganizarea forțelor armate ori sistemelor de apărare ale unor state, redirectionarea unor fluxuri, redirecționarea spre granițe a unor comandamente, trecerea la mobilizare mascată sau limitată, pregătirea unor contingente, generarea unor structuri ilegale sau paramilitare, alte aspecte.¹⁰⁴

Evitarea producerii unor crize poate fi realizată prin utilizarea de noi forme de securitate. Între acestea pot fi evidențiate *securitatea comună* a statelor (prin politici și eforturi comune), *securitatea cooperativă* (îndeosebi în lupta împotriva terorismului), *securitatea colectivă – securitatea umană* (condiția victimelor conflictelor armate, condițiile indivizilor supuși migrației, forme de tranziție între pace și confruntare).¹⁰⁵ Barry Buzan este de părere că structura securității regionale poate fi afectată de relațiile de putere (echilibrele de putere) și de modelul amicitiei și inamicității dintre state.¹⁰⁶

Un rol major în întărirea securității poate reveni comunităților de securitate, marcate de un set de principii, între care: absența planurilor militare față de parteneri, manifestarea unor valori politice similare, posibilitatea unor acțiuni eficiente la violență, manifestarea unui comportament dezirabil al partenerilor, implementarea unor programe de pregătire și schimburi bilaterale. Posibile modele sunt cele furnizate de către NATO și UE.¹⁰⁷ Criza politico-militară include ideea și posibilitatea degenerării în declanșarea unui conflict armat.

5.3.2. Crizele economice

Crizele economice sunt etape din activitatea unei țări sau a unui grup de state, caracterizate de disfuncții ce alterează buna funcționare a mecanismelor și instrumentelor economice. Mai exact, crizele economice pot fi considerate ca fiind un „ansamblu geoeconomic sau chiar a economiei mondiale, în care se manifestă o scădere dramatică a producției sau a cererii, însoțită de dereglări în sfera comercială, financiar-valutară și socială.”¹⁰⁸ Disfuncțiile pot fi generate de cauze diverse (lipsa materiilor prime, lipsa piețelor de desfacere, insuficiența capitalului, lipsa de competitivitate a principalelor sectoare, dezechilibre în structura macroeconomică a sectoarelor economiei, management neperformant, blocarea investițiilor etc). La aceste cauze se adaugă acțiunile unor factori destabilizatori, precum: privatizări trucate, afaceri oneroase, licitații aranjate, concurența neloială, distrugerea intenționată a unor capacități de producție, conflictul de interese, ce amplifică efectele crizei.

Formele de manifestare a crizelor depind de amploarea fenomenului respectiv. Nefuncționarea mecanismelor economice atrage după sine creșterea ratei șomajului, diminuarea veniturilor, scăderea drastică a nivelului de trai, dificultăți majore în colectarea impozitelor și alimentarea bugetului statului.

¹⁰⁴ Iftode, Florinel, *Op.cit.*, p. 296.

¹⁰⁵ Stoicovici, Maria, *Op.cit.*, pp. 41-46.

¹⁰⁶ Barry Buzan *apud* Pâlșoiu, Ion, *Op.cit.*, p. 23.

¹⁰⁷ Popa, Vasile, Sarcinschi, Alexandra, *Perspective în evoluția organizații internaționale de securitate*, Editura UNAp „Carol I”, București, 2007, p.15.

¹⁰⁸ Serebrian, O., *Op.cit.*, p.59.

Istoria omenirii recunoaște criza și depresiunea economică din anii 1929-1933 ca fiind fenomenul cu impactul cele mai sever. Manifestările crizei au cauzat scăderea dramatică a prețurilor, reducerea abruptă a producției, creșterea explozivă a șomajului și a falimentelor comerciale și industriale. Se apreciază că trei elemente centrale ale prosperității anilor 20 au fost implicate: criza agricolă de supraproducție, însoțită de scăderea prețurilor și a veniturilor țărănimii; criza de suprainvestiții speculative din anumite sectoare; criza financiară¹⁰⁹. Mai recent, au avut loc criza petrolului (anii 70) și criza energetică începută în 2021. Analiza crizelor economice este remarcabilă: „*Arta războiului a lui Sun Tzî și Artashastra lui Kautilya, Codul lui Hamurabi și aproape toate doctrinele și formele de exprimare ale artei militare medievale, moderne și contemporane, conțin aspecte ale acestui tip de război.*”¹¹⁰

Redresare în urma crizelor economice depinde de intervenția oportună, graduală și fermă. Primul pas este dat de stoparea declinului economic, urmând corecții progresive pe sectoare cheie, finalizate de intervenții generalizate la nivelul tuturor ramurilor economice. Întârzierea măsurilor de redresare a situației economice poate conduce la proteste ale populației. În mod gradual, acestea pot escalada, ajungând la forme generalizate de greve, uneori chiar la anarhie sau război civil. Statele civilizate condiționează securitatea internă de menținerea nivelului de trai, orice scădere a acestuia fiind apreciată că afectează securitatea proprie a statului.

5.3.3. Crizele financiare

Crizele financiare sunt perturbări majore ale circulației fluxurilor de capital, înregistrate într-o țară, un grup de state sau la nivel global. Disfuncțiile pot fi provocate de cauze diverse: lipsa ori insuficiența lichidităților, incoerența măsurilor regulatorii pe piețele de capital, insuficiența capitalului, politicile deficitare, dezechilibrele în circuitul fluxurilor de capital, managementul defectuos etc. Mai pot fi cauzate de un management inefficient, influența conjuncturilor imprevizibile din domeniu, putând afecta interesele unor colectivități largi sau societății în întregul acesteia.¹¹¹ Există o legătură strânsă între crizele economice și cele financiare.

Impactul crizelor financiare asupra populației și securității statelor este deosebit. Populația resimte acut scăderea puterii de cumpărare, care duce la scăderea nivelului de trai. La nivelul securității, riscurile sunt grave. Ieșirea din criza financiară se realizează prin taxe și impozite majorate sau prin îndatorarea statelor pentru contracararea fenomenelor negative ale crizei de pe piețe externe de capital, în condiții dificile (dobânzi ridicate, concesiile economice, garanții guvernamentale excesive).

Criza financiară declanșată în 2008 în SUA și țările industrializate, ce s-a extins vertiginos în toată lumea, are cauze multiple. Între cauzele majore ce au agravat acest fenomen se numără acțiunile speculative ale marii finanțe mondiale, în condițiile unor politici hazardate privind plasamentele în sectorul imobiliar și bancar. Dată fiind dimensiunea globală a crizei, măsurile corective trebuie să ia în calcul interdependențele multiple dintre economiile și finanțele statelor lumii. Similar poate fi analizată criza financiară din Grecia, în anii 2014 – 2015.

¹⁰⁹ Constantin Hlihor, Ion Emil, Dănuț Mircea Chiriac. *Economia mondială între criză și dezvoltare*. Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999, p.10.

¹¹⁰ Mureșan, Mircea, Gheorghe, Văduva, *Op.cit.*, pp. 494-495.

¹¹¹ Iftode, Florinel, *Op.cit.*, p. 296.

5.3.4. Crizele dezvoltării durabile

Crizele dezvoltării durabile (criza ecologică) ori criza dezvoltării sustenabile (bioeconomice) sunt dereglări severe privitoare la utilizare resurselor mediului natural, înregistrate la nivel zonal, național, regional ori chiar global.¹¹² Dezvoltarea durabilă semnifică utilizarea resurselor planetei într-o manieră responsabilă, spre a oferi posibilitatea de dezvoltare din viitor și a generațiilor ce succed celei actuale, fiind vorba despre sănătatea și echilibrul mediului natural al planetei. Dereglările pot fi induse preponderent de acțiuni umane iresponsabile și, mai puțin, din motive obiective, iar ariile de acțiune pot fi: calitatea aerului, poluarea fonică, asigurarea mediului interior și condițiilor de trai, calitatea apei, poluarea electromagnetică și de radiație, contaminarea chimică etc.¹¹³

Datorită suprapopulării planetei, impactul riscurilor specifice dimensiunii dezvoltării sustenabile a crizelor sporește semnificativ. Degradarea terenurilor ca urmare a despăduririlor tot mai extinse poate să conducă la degradarea rapidă a terenurilor agricole, eliminarea din circuitul agricol sau chiar la deșertificarea de mari suprafețe. Folosirea extensivă a îngrășămintelor chimice, emanațiile de bioxid de carbon și alte reziduuri industriale, gazele de eșapament ale automobilelor, folosirea excesivă a ambalajelor din plastic, erbicidele - sunt doar câteva exemple de acțiuni neraționale ce induc efecte grave asupra mediului. Defrișările masive conduc la reducerea cantității de oxigen și a circuitului apei în natură, pe de o parte, iar pe de altă parte deteriorează ecosisteme sensibile, producând dispariția unor specii. De multe ori efectele afectează producția vegetală sau animală, omul fiind ultima verigă a lanțului de afectare, prin producerea crizelor alimentare. În esență, este depreciață grav starea de normalitate instituită în cadrul florei, atmosferei, faunei, resurselor de apă, subsolului, produse de acțiuni ale factorilor obiectivi sau subiectivi. Termenul de criză poate fi substituit cu cel de catastrofă ecologică (de mediu).¹¹⁴

Efectele crizelor de dezvoltare durabilă nu se opresc la frontierele de stat, „*criza ecologică devine treptat un factor tot mai puternic de presiune în politica internațională.*”¹¹⁵ Astfel, deșertificarea produce efecte distructive în toate statele din Sahelul, favorizând diminuarea șeptelului, foamete, migrări masive ale populației, tulburări sociale, instabilitate politică și insecuritate extinsă. Topirea ghețarilor și calotei glaciare, datorate poluării și încălzirii globale, poate conduce la creșterea masivă a nivelului oceanului planetar, inundarea zonelor de coastă responsabile pentru producerea hranei, intervenind pierderi economice și financiare extrem de ridicate.¹¹⁶ De asemenea, afectarea stratului de ozon de deasupra Antarcticii dăunează domeniului vegetal, animal și civilizației umane, pe mari întinderi geografice.

Sunt necesare precauții severe pentru prevenirea contaminării deliberate cu substanțe radioactive. Dincolo de pierderile imense produse de exploziile nucleare, bombardamentele de la Hiroshima și Nagasaki au condus la un dezastru ecologic prin contaminarea radioactivă a terenului pe arii întinse, care vor crea probleme deosebite generației și generații. La fel, în

¹¹² Bogdan, V., *Op.cit.*, pp.57-80.

¹¹³ Bahrin, Dorel, *Politici și strategii de securitate*, Editura Victor, București, 2011, p. 212.

¹¹⁴ Iftode, Florinel, *Op.cit.*, p. 297.

¹¹⁵ Serebrian, O., *Op.cit.*, p.59.

¹¹⁶ Bogdan, V., *Op.cit.*, pp.61-77.

primăvara anului 2006, explozia de la Centrala atomoelectrică Cernobîl a produs un dezastru ecologic în zona adiacentă și o contaminare radioactivă redusă, aproape la nivel planetar.

În contextul social, crizele ecologice pot produce diferende, crize sau chiar stări conflictuale. În UE, eforturile pentru protecția mediului cunosc un sistem articulat de principii: prudența, utilizarea rațională a resurselor, prevenția, „poluatorul plătește”, neafectarea mediului unui stat membru, strategii pe termene diferite, precum și principiul subsidiarității.¹¹⁷

În toate situațiile, crizele ecologice relaționează nemijlocit cu cele alimentare și pot conduce la crize economice sau politico- militare.

5.3.5. Crizele alimentare

Crizele alimentare sunt datorate lipsei ori insuficienței mijloacelor de subzistență pentru populații naționale sau mari grupuri umane, înregistrate la nivel de stat, regional sau global.¹¹⁸ Creșterea exponențială a populației lumii în ultimele decenii nu a fost însoțită și de o creștere similară a producției agricole și a șeptelului. Ca urmare, sub impactul problemelor ecologice, situația s-a depreciat semnificativ, cu accent în zonele aride, suprafețele susceptibile la inundații, precum și în țările sărace ce nu dispun de suficiente posibilități de realizare a unei agriculturi performante, la adăpost de modificările climatice.¹¹⁹

Crizele alimentare induc fenomene sociale și biologice precum foametea, malnutriția, scăderea populației prin creșterea ratei de mortalitate, îndeosebi infantilă, afectarea genotipului uman. La nivel macrosocial se poate ajunge la exodul populației în căutare de hrană sau la tulburări sociale grave. Majoritatea populației lumii are probleme privind asigurarea resurselor alimentare necesare subzistenței. Modificările climatice produse în ultimele decenii au afectat masiv țările din Africa, problema alimentară fiind greu de soluționat fără sprijinul comunității internaționale.

Așadar, dacă nu sunt soluționate, crizele alimentare pot degenera în crize politico- militare, conflicte locale sau chiar confruntări regionale.¹²⁰

5.3.6. Crizele morale

Crizele morale sunt perturbări majore ale sistemului general de valori sociale înregistrate într-o țară, un grup de state, sau la nivel global. Ele sunt caracterizate de dispariția valorilor etice, specifice unor populații, grupuri etnice sau religioase. Cauzele pot fi diferite: preluarea fără discernământ a modernismului ieftin, lipsa de cultură a liderilor, sistem defectuos de promovare a valorilor sociale, aservirea mediei unor grupuri obscure de interese, depărtarea de tradiții, pierderea suportului civilizațional, sexualitatea excesivă (căsătoriile realizate între parteneri de același sex și pot fi adăugate pedofilia, incestul, sexul în grup, prostituția).

¹¹⁷ Bahrin, Dorel, *Politici și strategii de securitate*, Editura Victor, București, 2011, pp.217-218.

¹¹⁸ Bogdan, V., *Op.cit.*, pp.124-140.

¹¹⁹ Lester.R. Brown, *Op.cit.*, pp.19-21.

¹²⁰ Bogdan, V., *Op.cit.*, pp.80-118.

Prostituția înregistrează cote alarmante în cadrul industriei de profil, traficul de carne vie fiind asociat în mod frecvent cu acțiuni specifice comerțului cu droguri și criminalității. În segmentul final al crizei morale poate fi plasată creșterea alarmantă a îmbolnăvirilor provocate de contaminările cu virusul HIV și SIDA.

Este important rolul clasei politice, prin valorile promovate și criteriile etice însușite, iar personalitățile politice trebuie să fie un exemplu de respectare a acestor valori și criterii. Abdicarea de la respectivele norme conduce la tendințe de înavuțire, atitudini clientelare, nepotism, sfidarea legalității, toate aceste stări de lucruri fiind opuse bunei guvernări. Aceste involuții pot cauza prăbușirea instituțiilor statului de drept, constituirea de dictaturi, compromiterea dezvoltării națiunilor, tulburări sociale grave sau chiar la război civil.

5.3.7. *Forme de manifestare a crizelor*

Este bine-cunoscută utilizarea de capacități militare în sine (*Hard Power*) ori forme asimetrice (*Soft Power*). Administrația americană susține utilizarea eficientă a unei puteri inteligente (*Smart Power*), constituită din îmbinarea armonioasă, conform intereselor, planului și posibilităților proprii¹²¹, a celor două aspecte. Se știe că Federația Rusă și China se plasează tot în planul folosirii ample a posibilităților *Hard Power*. SUA sunt (*relativ*) singulare privind posibilitățile de întrebuințare masivă a dimensiunii *Smart Power*.¹²²

Cele mai cunoscute forme de manifestare a crizelor sunt: violența, conflictul de joasă intensitate, terorismul, războiul civil și revoluția, războiul internațional, precum și formele de conflict specifice ultimelor decenii (războiul nuclear, războiul frontalier, războiul civil, războiul terorist, războiul antiterorist, acțiuni sub mandat ONU)¹²³. Ca efecte perfide ale globalizării, specific etapei din dezvoltarea omenirii ce o parcurgem, se numără crima organizată, terorismul, precum și extremismul etnic și religios.¹²⁴ Detalii în Figura nr. 5.3.

Violența poate fi înțeleasă ca fiind un „*concept-cheie aflat în toate discuțiile ce vizează războiul și pacea (pentru că prin <război> înțelegem uzul de forță militară organizată între diferite grupuri sociale, iar prin <pace> absența acestuia, ca definiție minimală).*”¹²⁵ Nici o societate umană nu a cunoscut dezvoltări lineare, violența fiind forma de criză cu o prezență cvasi-permanentă în societate, la toate palierele ei. Elemente de agravare a situației pot genera escaladări succesive, inclusiv conflictul armat¹²⁶. Se știe că „*violența naște violența*”, în sensul că germenii viitoarelor conflicte trebuie identificat în confruntările trecute și prezente, ce nu cunosc soluții corecte și viabile.¹²⁷ Privitor la violența exercitată de către structurile statale, direcționată pentru stoparea unor abateri flagrante de la normalitate, se impune respectarea principiului proporționalității. Este necesar ca uzul de forță să fie rezonabil ca

¹²¹ Hiper - Puterii, afirmăm noi.

¹²² Frunzeti, Teodor, Oprescu, Sebastian, *Epoca marilor puteri*, în Lumea 2013. Enciclopedie politică și militară. (Studii Strategice de Securitate). Editura RAO, 2013, p.14.

¹²³ Loredana Tifiniuc, *Op.cit.*, p. 34.

¹²⁴ Bușe, Dorel, *Op.cit.*, pp.46-88.

¹²⁵ Iftode, Florinel, *Op.cit.*, p.97.

¹²⁶ Loredana Tifiniuc. *Op.cit.*, p. 45.

¹²⁷ Bușe, Dorel, *Op.cit.*, p101.

intensitate, amploare, durată, să contracareze decisiv actul sau acțiunea marcate de ostilitate, dar subscriind scopului de asigurare a siguranței structurilor proprii destinate securității.¹²⁸

Conflictul de joasă intensitate. Crizele pot escalada în conflicte de joasă intensitate sau se pot transforma direct în război. Conflictul de joasă intensitate are caracter limitat ca frecvență și nivel al violenței. Conflictele pot fi *interne* (pentru schimbarea structurii organizaționale a statului) și *internaționale* (disputarea unor interese divergente ireconciliabile).¹²⁹

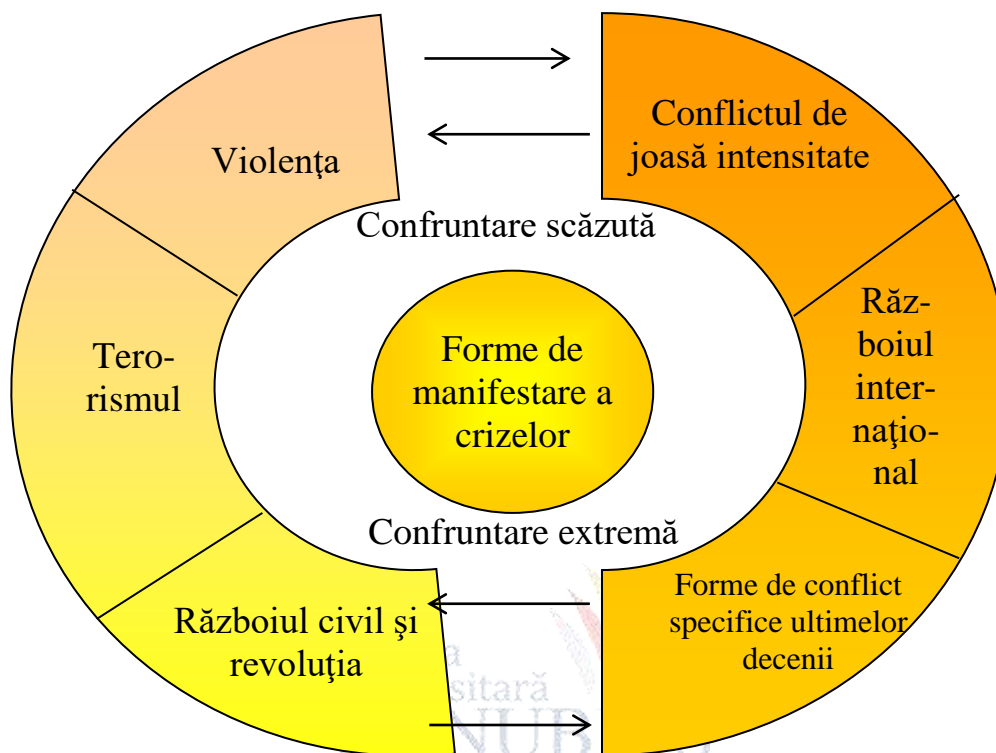

Figura 5.3. Forme de manifestare a crizelor

Conflictul de joasă intensitate prezintă riscul escaladării la un nivel superior de violență, mult mai distructiv. Larga răspândire a armamentului modern asigură potențialul ca acest tip de conflict să devină extrem de distrugător. Datorită existenței interdependențelor globale și regionale, efectele unei întreruperi temporare a stării de pace într-o anumită zonă a lumii se resimt și în alte spații geografice. Conflictul de joasă intensitate poate fi folosit ca un instrument politic de către un stat ori un actor nonstatal sau se poate desfășura un caracter spontan în unele ocazii. Este o formă obișnuită de manifestare violentă în contextul internațional¹³⁰. Se constată că „iluziile generate de după destrămarea Uniunii Sovietice nu au durat mult timp: noua ordine internațională, bazată pe căutarea cooperării și armoniei, a cedat locul unei dezordini generalizate, cu înmulțirea conflictelor identitare...”¹³¹

Terorismul. „Terorismul este o practică cu lungă tradiție care probabil a existat sub o formă

¹²⁸ *** Instruction 3121.01, *Standing Rules of Engagement for the US Forces*, Chairman of the Joint Chief of Staff, 1994, Appendix A, p.A-7.

¹²⁹ Bușe, Dorel, *Op.cit.*, pp.88-91.

¹³⁰ Loredana, Tifiniuc, *Op.cit.*, p. 47.

¹³¹ Hervé, Coutau-Bégarie, *Tratat de strategie. Vol.1*. Editura UNAp „Carol I”, București, 2006, p.433.

sau alta încă din momentul în care oamenii s-au organizat în comunități structurate ierarhic...”¹³² Obiectivul pe care și-l propune terorismul este producerea și răspândirea terorii,¹³³ transformarea lumii prin violență dusă la paroxism, configurând-o corespunzător propriilor „tipare” ale fenomenului. Ca formă de violență internațională, terorismul are un impact psihologic deosebit, indus de posibilele pierderi umane și de distrugerile pe care le provoacă. Potrivit unor opinii, terorismul reprezintă o formă de conflict de joasă intensitate. Având în vedere obiectivele specifice și utilizarea crescândă ca formă particulară de violență internațională, terorismul poate fi descris ca formă distinctă de violență desfășurată la scară planetară, iar „*terorismul transnațional este formă de război asimetric.*”¹³⁴

Frecvența crescândă a terorismului poate fi atribuită diversilor factori. În prim plan se situează procurarea facilă a armamentului. În anumite situații acesta este oferit în mod gratuit de actori de drept ce au interese în regiune, alături de consilieri militari și luptători fanatici. În plan secund poate fi plasată creșterea interdependenței internaționale, în toate domeniile (economic, social, politic), fapt ce a oferit ținte diverse atacatorilor și atacurilor. Pe al treilea plan poate fi dispusă lipsa unui consens internațional pentru reducerea subsidiilor terorismului, dar și în legătură cu viitorul comunității internaționale și a naturii leadership-ului mondial. În ultimul rând este situată revoluția în domeniul comunicațiilor, ce impune ca impactul acțiunilor teroriste să fie de nivel global, indiferent de locația evenimentului¹³⁵.

Războiul civil și revoluția. În termeni generali, războaiele civile sunt conflicte care au loc în interiorul unui stat, între două sau mai multe grupuri/grupări care se luptă din cauza dezacordurilor existente între ele în privința problemelor legate de viitorul țării. Cel puțin unul din grupurile implicate în război trebuie să fie un actor nonstatal. Celălalt grup sau celelalte grupuri pot fi fie guvernul statului respectiv, fie alți actori nonstatali. Războaiele civile au determinări ideologice, religioase, etnice, economice, sociale și politice¹³⁶.

Războiul internațional este conflictul desfășurat între state, exercitat prin intermediul propriilor forțe armate. Este o formă aparte de desfășurare a relațiilor dintre state și a fost catalogat în dreptul internațional ca un element inevitabil dacă nu chiar dezirabil, de interacțiune statală. Războiul deosebește de conflictul de joasă intensitate prin amploare și nivel de violență și este considerat a fi un „*act de violență destinat să-l constrângă pe adversar să execute voința noastră.*”¹³⁷. Au existat două modalități de ducere a războiului. Războiul *clasic* impunea ca efortul militar să fie dus de armată pentru distrugerea armatei adverse, populația fiind în planul secund al atenției. Prin contrast, războiul *asimetric*, are în vedere dezorganizarea, compromiterea guvernării și afectarea populației, armata adversă fiind în planul secund al preocupărilor. Ca urmare, sunt folosite tactici, procedee și acțiuni total neașteptate pentru adversar.¹³⁸ Mai poate fi analizat războiul *hibrid*, ca fiind utilizarea

¹³² Wright-Neville, David, *Dicționar de terorism*. Editura CA Publishing, Cluj- Napoca, 2010, p.11.

¹³³ Nu există o definiție unanim acceptată a terorismului. Inclusiv în *Dicționar de terorism* al lui Wright-Neville, citat mai sus, nu a procedat la definirea terorismului în sine, ci doar a formelor de manifestare de maximă virulență sub care este cunoscut flagelul (terorism anarhist, terorism sponsorizat de stat ori terorism suicidal).

¹³⁴ Iftode, Florinel, *Op.cit.*, p. 266.

¹³⁵ Loredana, Tifiniuc, *Op.cit.*, p.47.

¹³⁶ *Ibidem*, p. 49.

¹³⁷ Carl von Clausewitz, *Despre război*, Editura Militară, București, 1976, p.51.

¹³⁸ Simileanu Vasile, *Op.cit.*, pp.29-33.

inteligentă a formelor de conflictualitate convențională, alături de modalități neconvenționale (Unii teoreticieni consideră conflictul hibrid ca fiind manifestare asimetrică în sine). Se apreciază că războiul *neconvențional* este conferit de „*operații executate de către, prin efort comun sau alături de forțe neregulate pentru sprijinul mișcării de rezistență, insurgenței sau operațiilor forțelor convenționale*”.¹³⁹ Războiul *continuu/infinit* poate fi privit ca atitudinea ireconciliantă perpetuă, ce presupune conjugarea tuturor dimensiunilor confruntării.¹⁴⁰

Fenomenul război constituie o prezență relativ permanentă și frustrantă după ultima conflagrație mondială. În istoria sa cunoscută de circa 5.600 de ani, omenirea a cunoscut peste 14.500 de răboaie.¹⁴¹ Anii de pace, lipsiți de confruntări armate, se cifrează doar la 296 din ultimii 3.400 ai istoriei omenirii.¹⁴² După 1945, au fost constatate doar 26 de zile fără desfășurarea de conflicte armate. La fel, durata conflictelor armate cunoaște valori diferite: 41 răboaie au cunoscut angajări de peste 10 ani iar 26 conflicte au avut o durată între 5 și 10 ani. În perioada de referință, efectele asupra populației au fost de circa 25-35 milioane de victime umane, iar producerea de pierderi colaterale (victime) au sporit în mod progresiv.¹⁴³ Așadar, în pofida reducerii sau chiar a absenței conflictelor interstatale, violența armată se menține ca modalitate utilizată de actorii geopolitici pentru atingerea intereselor geostrategice.

Perioadele de angajament militar extins dintre state, chiar dacă nu sunt declarate răboaie, sunt incluse în datele de analiză ce privesc războaiele internaționale. Un stat poate avea diferite motive de a nu declara un conflict militar major drept război. Este știut că o declarație de război poate duce la încălcarea și ruperea de tratate, poate fi ilegală din punct de vedere constituțional sau poate constitui o măsură nepopulară în rândul populației proprii, poate reduce sau elimina elementul de surpriză militară sau poate chiar extinde un conflict (mai degrabă decât să-l stabilizeze)¹⁴⁴. Un exemplu elocvent este războiul declanșat de Rusia împotriva Ucrainei, la 24 februarie 2022, confruntare pe care Kremlinul a definit-o ca fiind nu război, ci o „*operație militară specială*”.

Pe diferite arii geografice din lume, pot avea loc manifestări specifice ale *războiului civil*, *războiului terorist* sau *războiului antiterorist*. În rândul conflictelor recente, războiul din Golf s-a încheiat cu distrugerea militară completă a Irakului, iar cel din Afganistan a beneficiat de rezultate pozitive, poate și datorită geografiei și mersului climatic avantajos din spațiul de conflict.¹⁴⁵

De asemenea, pot fi incluse în categoria război și acțiunile comunității internaționale, sub mandat ONU sau OSCE, pentru combaterea amenințărilor asimetrice prin luptă armată.

Diferențele sunt dizarmoniile, animozitățile, neînțelegerile ce intervin în relațiile dintre state. Criza și războiul nu sunt identice. Criza și războiul sunt două fațete de agravare a diferendelor

¹³⁹ *** *Field Manual FM-3.5.130, Army Special Operations Forces, Unconventional Warfare, Department of the Army, Washington DC, 2008, p.1-2.*

¹⁴⁰ Mureșan, Mircea, Gheorghe, Văduva, *Op.cit.*, pp.39-41.

¹⁴¹ Montagu *apud* Ifode, Florinel, *Op.cit.*, p.104.

¹⁴² Burke *apud* Ifode, Florinel, *Op.cit.*, p.104.

¹⁴³ Crăciun Ioan *apud* Bușe Dorel, *Op.cit.*, p. 16.

¹⁴⁴ Carl von Clausewitz, *Op.cit.*, p. 51.

¹⁴⁵ Hervé Coutau-Bégarie, *Op.cit.*, pp.432-433.

internaționale. Referitor la inter-relaționarea dintre aceste elemente, se apreciază¹⁴⁶ că relațiile dintre state se pot manifesta în patru moduri: F) diferende internaționale ce nu generează criză și război, G) crize ce nu se transformă în război, H) crize ce anticipează războiul, I) războiul (conflictul armat)¹⁴⁷. Detalii în figura nr. 5.4.

Diferendele internaționale (A) sunt modalități de manifestare a relațiilor dintre state, caracterizate de o stare de tensiune de lungă durată sau permanentă, cu posibilități de acutizare sau chiar de explozie.

Criza (B) este o agravare a situației de tensiune dintre state în raport cu o situație greu de suportat, dar situația este menținută sub control prin intermediul acțiunii mai multor factori.

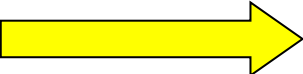
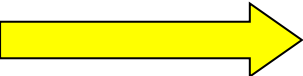

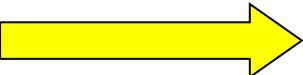

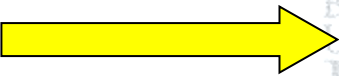

	Diferende	Criză	Război
A		-	-
B			-
C			
D			

Figura 5.4. Formele de manifestare a diferendelor

Crizele ce transformă în război (C) reprezintă o agravare a stării de tensiune ce depășește capacitatea de control asigurată de state sau este lăsată să degenereze în conflict, ca modalitate de soluționare. Însurează 12% din totalul crizelor. Această situație se poate produce și în cazul gestionării defectuoase a unei crize. Referitor la războaiele actuale, „acțiunea militară tinde din ce în ce mai mult să se apropie de cea a echipei polițienești specializate, însărcinate să readucă la normal situații deviate sau să-l pedepsească pe contarvenient prin utilizarea brutală a forței legitime. Operațiile... Desert Storm... sau Allied Force din Kosovo seamănă mai mult cu acțiunea unei echipe SWAT¹⁴⁸, vizând a neutraliza teroriști, decât cu războaiele clasice, în sensul european al cuvântului.”¹⁴⁹

Războiul (conflictul armat) (D) constituie forma de agravare extremă a diferendelor dintre state, urmare a degenerării unei crize sau a declanșării unor forme distincte de beligeranță. Războiul poate conduce la apariția unor crize în state aflate în zonele proxime conflictului ori

¹⁴⁶ Jean-Louis Dufour. *Crizele internaționale. De la Beijing (1900) la Kosovo (1999)*. Editura Corint, București, 2001, p.17.

¹⁴⁷ Idem.

¹⁴⁸ SWAT- Special Weapons and Tactics, Armamente și tactici speciale [NA].

¹⁴⁹ Desportes, V., Durieux, B., *Un modèle américain pour l'emploi des forces*, Défense nationale, 2001, pp.107-108.

poate chiar îndepărtate, ca urmare a interdependențelor ce decurg din globalizare. Războaiele actuale sunt tributare valențelor asimetrice, în care adversarul nu mai dispune de baze teritoriale, structuri organizate de forțe sau infrastructuri reperabile, spre a canaliza lovitura decisivă și să contribuie la adjudecarea victoriei confruntării.¹⁵⁰ Într-un spațiu extins al violențelor cu forme multiple și complexe de manifestare, se realizează însumarea și capitalizarea la nivel politic a violențelor produse la nivel social, precum și la nivel criminal.¹⁵¹ Astfel de crize pot cuprinde circa 23% din cazuri¹⁵². După Clausewitz, războiul confirmă starea de prelungire a politicii prin mijloace violente,¹⁵³ cât mai ales aspectul prin care „politica trebuie să fie activă, pentru a constitui o contrapondere la excesele statelor majore sau ale experților fascinați de propriul domeniu.”¹⁵⁴

Criza constituie o abatere de la firescul relațiilor internaționale și poate presupune o durată variabilă ca timp (săptămâni, luni sau uneori chiar ani). Poate fi considerată ca fiind „perioadă în dinamica unui sistem, caracterizată prin acumularea accentuată a dificultăților, izbucnirea conflictuală a tensiunilor, fapt ce face dificilă funcționarea sa normală, declanșându-se puternice presiuni spre schimbare”¹⁵⁵ Generarea, creșterea și fizionomia crizei pot cuprinde aspecte particulare, iar evoluția crizei se poate produce patru faze distincte: pre-criza, escaladarea, destinderea și impactul¹⁵⁶. Detalii în fig. 5.5.

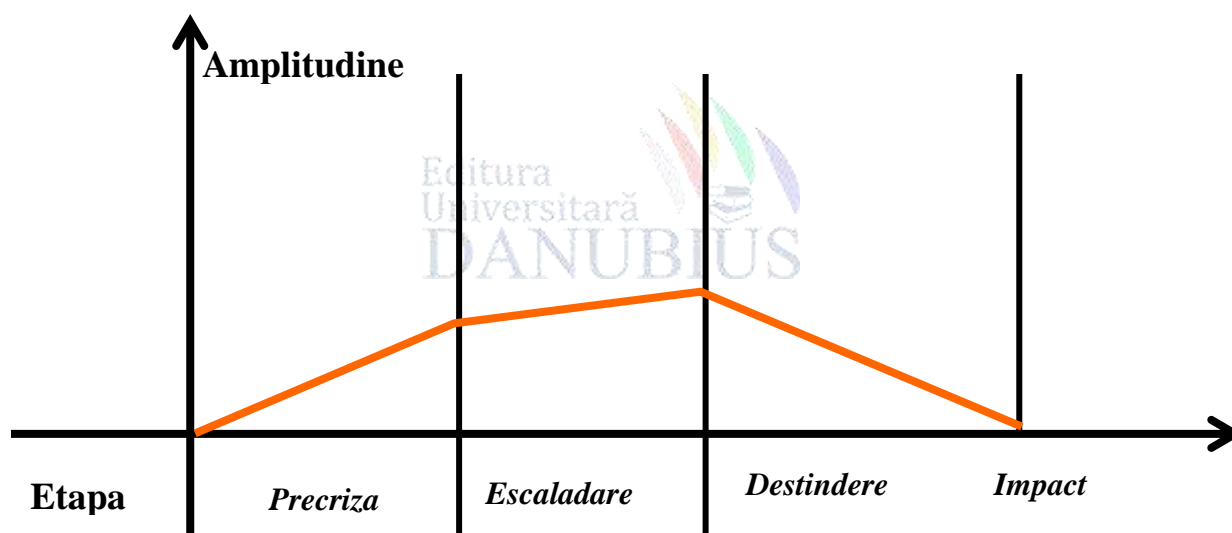

Figura 5.5. Etapele crizei

Pre-criza este etapa de degradare treptată a relațiilor dintre state, cu manifestări ale tensiunii și creșterea încordării internaționale. Precriza este interacțiunea conflictuală la nivel scăzut a doi sau mai mulți actori și este o perioadă de tensiune anormală și limitată. Cauza degenerării bruște și a escaladării violenței spre etapa superioară este dată de un eveniment declanșator

¹⁵⁰ Hervé Coutau-Bégarie, *Op.cit.*, p.435.

¹⁵¹ Balancie, J.M., de la Grange, A., *Mondes rebelles*, Michalon, ed. A 3-a, Paris, 2001. P. 7.

¹⁵² Jean-Louis Dufour. *Op.cit.*, pp17-18.

¹⁵³ Clausewitz, Carl von, *Op.cit.*, p.32.

¹⁵⁴ Hervé Coutau-Bégarie, *Op.cit.*, p.383.

¹⁵⁵ Zamfir, C., Vlăsceanu, L., *Dictionar de sociologie*, Editura Babel, București, 1993, p.145.

¹⁵⁶ Jean-Louis Dufour. *Op.cit.*, p.21.

(ruptură). Acest element catalizator poate fi o acțiune ostilă, un eveniment destabilizator sau o modificare a mediului internațional. Ca exemplu, poate fi citată degradarea relațiilor dintre SUA și Cuba ca urmare a luării puterii de către Fidel Castro la 1.01.1959, cu măsurile reciproce ulterioare¹⁵⁷. Criza nu impune conflictul armat în sine, dar, chiar și în cazul crizei, poate fi vorba de strategii ofensive sau defensive.¹⁵⁸ Etapa respectivă mai poate cuprinde divizări în faza *de deosebire* (nu este obligatoriu să conducă la opoziție) și *de opoziție* (nu produce întotdeauna crize sau conflicte).¹⁵⁹

Escaladarea presupune acutizarea accentuată a relațiilor dintre state, atingerea unui nivel maxim al tensiunii dintre acestea. Starea de echilibru regional sau internațional este compromisă grav, iar evenimentele au o succesiune rapidă, realizând în mod concertat o agravare a situației. În condițiile în care tensiunea atinge apogeul, factori subiectivi pot influența deciziile la nivel înalt.

Trecerea de la criză la război se poate realiza în patru condiții:

- existența unui dezechilibru zdrobitor în raportul de forțe al părților;
- instabilitatea internă dintr-un stat este de natură să conducă la război;
- sunt amenințate valorile sau interesele fundamentale (integritatea teritorială, suveranitatea națională, existența statului, poate fi invocată cerința unui „spațiu vital”);
- proximitatea geografică reduce timpul de atac/reacție și favorizează surprinderea¹⁶⁰.

Pentru criza rachetelor din Cuba, pot fi luate în considerare elementele: instalarea rachetelor sovietice în insulă, marșul peste Atlantic al navelor de război sovietice, instituirea „carantinei” (pentru mascarea blocadei), deplasarea flotei de submarine în zonă, declarațiile și atitudinile belicoase ale părților.

Destinderea este etapa în care tensiunea descrește progresiv, pierzând din potențialul exploziv acumulat. Cazul crizei rachetelor din Cuba are ca repere mesajele privind oprirea navelor sovietice, zborul și angajarea avioanelor americane U 2 deasupra Cubei, acțiunile marinei americane pentru respectarea „carantinei”, mesajele liderilor americani și, respectiv, sovietic, negocierea clauzelor privind retragerea rachetelor.

Impactul sau conflictualitatea în sine reprezintă convenirea unei modalități finale de detensionare a stării conflictuale dintre state, în condițiile revenirii la normalitate. Pentru exemplul crizei rachetelor, elementele de impact pot fi angajamentul SUA de a nu invade Cuba, renunțarea la instalarea de rachete sovietice în insulă, retragerea rachetelor americane Jupiter din Turcia, instalarea telefonului roșu între Moscova și Washington. Evident că impactul trebuie apreciat în directă legătură cu teoria amenințărilor (Richard Ullman), în care respectiva amenințare la adresa securității presupune o suită de evenimente derulate exploziv, prin a căror producere poate fi deteriorată grav calitatea vieții grupurilor umane ori a

¹⁵⁷ *Idem*, pp. 20-22, 28.

¹⁵⁸ Hervé Coutau-Bégarie, *Op.cit.*, p.323.

¹⁵⁹ Neag, Mihai-Marcel, Pricopi, Marius, *Dimensiunea militară a securității. Curs*. Editura Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu, 2009, p.126.

¹⁶⁰ Jean-Louis Dufour, *Op.cit.*, p. 30-31.

cetățenilor, putând conduce la limitarea opțiunilor politice ale unui stat țintă.¹⁶¹ Starea conflictuală se constituie ca realitatea permanentă de-a lungul istoriei, derivând ca rezultată firească a tensiunilor înregistrate în dimensiunile politică, economică, ideologică, socială, culturală, psihologică, ori în alte domenii.¹⁶²

Ca perioade de disfuncționalitate din viața oamenilor și a societăților, crizele sunt episoade din istorie ce impun trecerea unei anumite perioade de timp pentru reintrarea în normalitate. Printre cele mai grave crize politico-militare ale începutului de mileniu se situează criza generată de atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 asupra SUA. Atacurile teroriste au condus la riposta energetică americană, materializată prin declanșarea Războiului global împotriva terorismului (GWOT).

Reacția americană a fost prezentă sub forma intervenției din Afganistan, apoi a războiului din Irak. Chiar dacă în Irak prezența trupelor americane s-a redus la un contingent scăzut, în Afganistan implicarea a crescut semnificativ. Conflictul dintre Israel și palestinieni nu s-a ameliorat, iar criza din Balcanii de Vest, deși gestionată în mod corespunzător de NATO și, actualmente, de Uniunea Europeană, continuă. La fel se întâmplă și în cazul crizei din Transnistria, din Cecenia, din Georgia, din Asia Centrală și din Asia de Sud-Est. Continentul african este zguduit de conflicte militare deschise, atacurile teroriste făcând numeroase victime la început de secol în Spania, Turcia, Federația Rusă, Caucaz, Asia de Sud-Est și în multe alte locuri de pe glob. În anul 2022, a izbucnit războiul din Ucraina, neașteptat pentru continentul european în Mileniul III, riscul unui conflict internațional major fiind considerat, anterior, relativ minor în evaluările Forumului Economic Mondial.

Aparent, aceste crize politico-militare care se țin lanț nu au nici o legătură cu criza economică mondială, cu criza energetică și cu crizele politice declanșate. În realitate, aceste crize se întrepătrund, la originea lor aflându-se bătălia pentru resurse, frontiere și poziții avantajoase în noua configurație mondială pentru putere și pentru influență. În spatele acestor crize se află interesele marii finanțe, capacitatea ei extraordinară de a produce situații generatoare de crize și conflicte. Interesele sunt manifestări ale dorinței de putere, considerată a fi capacitatea de impune adversarului propria voință sau o conduită anume.

Cultura de securitate se constituie ca un set de valori, principii, reguli și practici care să jaloneze gândirea și acțiunea grupurilor umane și cetățeanului în edificarea, apărarea și restabilirea normalității. Acestor aserțiuni vot fi adăugate tradițiile, aspectele culturale, valorile și capacitățile din zona de efort militar.¹⁶³

5.4. Concluzii

Nevoia și interesul de securitate determină o funcție a sistemului care să materializeze acțiunea acestuia în sensul materializării interesului și realizării echilibrului acceptabil ca stare de normalitate în domeniul securității.

¹⁶¹ Ullman, Richard, *Redefining Security*, in *International Security*, vol.8, 1983, p.29-153.

¹⁶² Neag, MM, Pricopi, M., *Op.cit.*, p.127.

¹⁶³ Manolache, Constantin, *Euroarmata și apărarea României*, Editura Institutul European, Iași, 2014, pp.94-95.

Deși riscul li conceptele asociate au o semnificativă componentă subiectivă, determinările obiective sunt necesare pentru evaluarea corectă și utilă a condițiilor Mediului de securitate pe care sistemul propriu/Subiectul trebuie să îl controleze în sensul satisfacerii Interesului propriu de securitate.

În scopul asigurării cunoașterii mediului de securitate, pentru detectarea riscurilor și amenințărilor la adresa securității, sistemul numit stat creează organisme de culegere și prelucrare a informațiilor despre fenomene din domeniul securității care se desfășoară în mediul internațional. Acestea sunt serviciile/agențiile de informații, menite să efectueze operațiile menționate în nișa informațiilor secrete, adică protejate de cei care le pot utiliza în scopuri ostile. Organizațiile de informații cu caracter secret constituie comunități de informații/intelligence.

Serviciile de informații (interne sau externe) se pot specializa pe domenii care corespund diferitelor medii fizice în care sunt vehiculate informațiile de interes. Totodată, acestea utilizează taxonomia și descrierea diferitelor tipuri de criză potrivit intereselor de restabilire a echilibrului acceptabil pentru starea de normalitate stabilită prin documente și normative guvernamentale.

În afară de structurile destinate cunoașterii riscurilor și amenințărilor, statele constituie și dezvoltă organisme militare, care pregătesc forțele armate - instrumentul principal al puterii statului. Forțele armate se diferențiază după mediul fizic în care acționează în mod primordial: uscatul, mările, spațiul aerian, spațiul cibernetic, spațiul cosmic, mediul ordinii publice interne. Statele dezvoltă aceste capacități naționale (intelligence și forțele armate) în funcție de interesele naționale, de doctrine și resursele disponibile.

În cazul unor tulburări în mediul de securitate, organismele specializate în apărare și securitate acționează pentru managementul crizelor, care sunt situații în care sistemul este nevoit să utilizeze resurse suplimentare față de cele folosite în situații normale, de rutină.

Crizele internaționale din mediul relațiilor internaționale diferă, la rândul lor, după domeniul în care se manifestă primordial, dar ele sunt interdependente și se pot transforma în crize de securitate. De asemenea, crizele au etape de evoluție și diferă după intensitatea interacțiunilor, de la simple animozități între state, până la tensiuni ce pot degenera în orice moment în confruntări armate – războaie între state sau grupuri de state.

6. RĂZBOIUL DE-A LUNGUL ISTORIEI, TIPURI DE CONFLICTE ARMATE¹⁶⁴

6.1. Geneza și esența războiului

Cercetarea originii războiului este menită să clarifice condițiile și cauzele apariției acestui fenomen social extrem, să dea răspuns unei întrebări fundamentale: războiul este un însoțitor permanent al societății sau un însoțitor temporar, care a apărut pe o anumită treaptă a evoluției sociale și va dispărea ulterior, așa cum susțin unele teorii?

În antichitate, cunoașterea restrânsă a proceselor sociale nu a permis o explorare mai largă a fenomenului război. Totuși în concepțiile mitologice și religioase, istorici ca Tucidide, Polibiu și Titus Livius au lăsat descrieri amănunțite ale unor războaie, inclusiv încercări de a dezvălui cauzele lor. Filozofi ca Platon și Aristotel au emis primele idei generalizatoare despre război.

Inițial, Biblia a condamnat războiul sub orice formă („cine scoate sabia, de sabie va pieri”). Mai târziu însă, religia săvârșește o cotitură spre acceptarea și chiar justificarea războaielor. Filozofia creștină a evului mediu se transformă astfel într-una din cele mai de seamă concepții apologetice asupra războiului, glorificând cruciadele și alte acțiuni militare împotriva „necredincioșilor”.

În faza superioară a evului mediu, olandezul Hugo Grotius (de Groot – cel Mare), pune bazele criteriului juridic în definirea și explicarea războiului. În lucrarea sa „De jure belli” apărută la Amsterdam în 1625, el afirmă că războiul este o recurgere colectivă la forță, care nu diferă de starea de pace decât prin înlocuirea temporară, a unui cod juridic cu altul. Războiul, se înscrie în sfera dreptului, fiind o pedeapsă cu moartea aplicată adversarului.

În secolul al XVIII-lea, secolul „luminilor”, marii gânditori, îndeosebi Voltaire și Kant, considerau războiul o absurditate, expresia unor rânduiri iraționale și se declarau pentru pacea permanentă. În lucrarea sa „Spre pacea eternă”, Kant propunea puternicilor lumii să semneze un tratat al păcii eterne, să declare războiul în afara legilor umanității, să creeze republica republicilor, în care să se instaureze un drept uman, garanție a păcii și libertății statelor. La scurt timp după proclamarea „păcii eterne” începea un șir de războaie, de o amploare și o violență neîntâlnită până atunci.

Adepții orientărilor naturalist-biologice și sociologiei psihanalitice, precum și unii teologi catolice au afirmat că războiul este chiar forța motrice a constituirii societății umane, a progresului și civilizației. Pe de altă parte, psihologii apropiați de freudism susțin existența unui instinct uman al agresivității, ca sursă permanentă a conflictelor și războaielor.

Sociologia catolică îndreaptă cercetarea originii războiului spre domeniul spiritualității umane, susținând că „prima cauză a oricărei forme de neînțelegere între oameni este păcatul originar, deci, oricare ar fi regimul politic sau economic, războiul va fi întotdeauna amenințător”. Păcatul originar ar consta în tarele spiritului uman: răutatea, nedreptatea,

¹⁶⁴ Această temă preia și dezvoltă text din Eugen Bădălan și Vasile Bogdan, *op.cit.*, 2016, pp. 40-51.

egoismul, vanitatea, lenea, setea de bogăție, de putere. Calea instaurării păcii ar trebui căutată nu în domeniul formelor de organizare socială, ci în domeniul perfecționării spiritului.

În pofida teoriilor idealiste menționate, științele sociale susțin că războiul este produsul unui anumit stadiu de dezvoltare socială și are caracter istoric, adică prezintă trăsături diferite în perioade istorice diferite.

Autori dintre cei mai competenți afirmă că războiul nu aparține biologicului, ci socialului, mai precis unor condiții determinate ale vieții sociale. Oricum, războiul este un fenomen social complex, care solicită resursele societății în modul cel mai intens. De aceea toate societățile istorice și toate formațiunile sociale – statele – îi acordă o importanță deosebită, fie că doresc să îl inițieze, fie că doresc să îl prevină.

Războiul a apărut, inițial, într-un anumit stadiu de evoluție a societății primitive, determinat de condițiile de viață și de interesele economice nemijlocite ale populațiilor în continuă căutare a surselor de existență. Scopul principal al războiului primitiv era prada sub formă de hrană (animale, terenuri fertile, sau chiar ființe omenești).

Odată cu apariția claselor sociale (epoca sclavagistă) apare și războiul de dominație, de subjugare, războiul ca instituție politică. Scopul acestui război este extinderea teritorială, capturarea sclavilor, stăpânirea surselor de materii prime.

În condițiile societății pre-democratice, bazate pe antagonism de clasă, asemenea războaie nu mai puteau fi duse de populația înarmată, ci necesitau crearea unei forțe armate speciale, organizată, întreținută și condusă de clasa dominantă în stat. A apărut instituția numită armată, cu toate ramificațiile ei.

De-a lungul secolelor, numeroși filozofi, sociologi, istorici și teoreticieni militari au definit fenomenul război. Aceștia s-au preocupat de explicarea și definirea războiului în raport cu condițiile istorice ale fiecărei epoci, cu pozițiile și interesele claselor sociale pe care le reprezentau.

Definirea războiului ca fenomen social necesită înțelegerea și dezvăluirea esenței sale politice, a relației dintre război și politică. Meritul de a fi sesizat această relație și de a fi formulată pentru prima oară, cu suficientă claritate, revine teoreticianului militar german Carl von Clausewitz: „vedem că războiul nu este numai un act politic, ci un adevărat instrument politic, o continuare a relațiilor politice, o realizare a acestora cu alte mijloace” („Despre război”). Ceea ce mai rămâne specific războiului este doar natura specifică a mijloacelor sale.

Scopul războiului este întotdeauna politic. Politicul trebuie înțeles ca expresie concentrată a economicului, sau, mai larg, ca expresie concentrată a intereselor sociale. Rezultă că scopul politic va exprima, într-o formă concentrată, interesele sociale implicate în pregătirea, declanșarea și purtarea unui război.

Dialectica scopurilor războiului constă tocmai în faptul că mobilurile, interesele, cauzele economice se transformă în scopuri politice, în interese de stat, în țeluri de hegemonie, uneori îndepărtate (aparent) de motivele inițiale. Aceasta se datorează faptului că întrebuintarea forței armate presupune în mod necesar decizia și acțiunea unei suprastructuri politice.

După încheierea Războiului Rece, constatăm că așteptările de pace au fost înșelate. După o lungă perioadă dominată de riscuri majore de confruntare militară directă, mult sperata epocă a păcii mondiale nu a adus decât o uriașă cutie a Pandorei, plină cu ură tribală, logică demonică și porniri anarhice.

După cum este îndeobște cunoscut, lumea de mâine ar trebui să fie o proiecție a celei din prezent. Cu siguranță că tendințele care se manifestă acum vor crea dimensiuni noi conflictelor militare viitoare. Unii sceptici susțin că „războiul va deveni o pace încordată, iar pacea – războiul dintre războaie”.

Desigur, nu trebuie exagerat, acordând atâta importanță războiului într-o lume în curs de globalizare a cărei singură șansă de reușită este pacea și securitatea; dar războiul nici nu poate fi ignorat. Aceasta cu atât mai mult cu cât specialiștii și teoreticienii militari consideră că, în perioada următoare, conflictul armat se va dezvolta în următoarele direcții: perfecționarea acțiunilor militare tradiționale, evoluția acțiunilor netradiționale și nașterea unor forme noi de conflicte militare specifice epocii informaționale.

În consecință, războiul a fost definit ca ***forma cea mai violentă de manifestare a conflictului social între grupări mari de oameni (state, grupări de state, popoare, națiuni, clase sociale) organizate din punct de vedere militar, care folosesc lupta armată pentru atingerea unor scopuri politice, ceea ce imprimă acestui fenomen un puternic caracter distructiv.***

În epoca modernă, teoriile cu privire la război înregistrează o mult mai mare diversificare. Criteriului religios și celui juridic li se adaugă criterii noi, care devin preponderente, cum ar fi cel biologic, etic, politic, sociologic și psihologic, pentru analiza fenomenului numit război.

În varianta promovată de Hegel și Nietzsche, teoria etică a războiului susține că războiul este necesar pentru purificarea morală a societății, pentru eliminarea celor slabi și afirmarea celor puternici. Într-o altă variantă (G. Ferrero) susține că războiul este produsul imperfecțiunii spirituale și morale a civilizației. La rândul lor, exponenții militarismului au folosit deseori **teoria „etică”** pentru a justifica pregătirea și declanșarea războaielor agresive.

Teoria biologică (susținută de Gobineau, Chamberlain, Steinmetz, Gumplowitz, Lagorgette, Mahau, Wilkinson) prevede că războiul decurge din natura speciei umane, din lupta pentru existență (darwinismul social) și îndeplinește funcția selecției naturale a raselor, popoarelor, națiunilor. După Steinmetz, războiul ar fi piatra de încercare a națiunilor, exercitând funcția de selecție biologică colectivă, în scopul eliminării națiunilor slabe și formării unor „super-națiuni” puternice, superioare.

Varianta cea mai reacționară a concepției biologice este teoria elaborată de Gobineau, reluată apoi de Chamberlain și Gumplowitz și folosită în cele din urmă de nazismul german ca bază ideologică a politicii sale de exterminare a popoarelor așa-zis inferioare.

Teoria psihologică asupra războiului a fost întemeiată de Gabriel Tarde și el considera ca lumea socială se reduce la trei fenomene tipice: de repetiție; de opoziție și de adaptare. Formele principale ale opoziției sunt: concurența și războiul. În lucrarea sa *Logique sociale*, el afirmă că războiul este „rezultanta a două silogisme colective aflate în conflict” și că „voințele acumulate în două națiuni sfârșesc prin a se încarna în două armate, care merg una contra alteia”.

Școala polemologică, întemeiată de sociologul francez Gaatou Bouthoul, încearcă să abordeze fenomenul război în legătură nemijlocită cu structurile sociale, punând accentul pe fenomenele demografice și pe stările psihologice a scară socială. Potrivit teoriei sale, o structură beligenă ar prezenta două trăsături caracteristice legate cauzal: a) un dezechilibru demografic, un excedent de populație ce depășește posibilitățile economice; b) un impuls războinic colectiv, ca stare specifică a psihologiei sociale. Funcția războiului ar fi, deci, o funcție demografică, după fiecare război urmând o relaxare demo-economică, prin distrugerea excedentului de populație. Autorul numește războiul „un infanticid amânat” și conchide că, într-o societate mai înțeleaptă, această adaptare (demografică) se va realiza prin alte mijloace, fără suferințe și distrugerii inutile.

În sociologia contemporană au apărut și modalități mai largi de definire a războiului. Astfel, sociologul polonez Jerzy Wiatr a definit războiul ca formă specială de conflict social, ca o stare a întregii societăți în condițiile unui conflict armat. Americanul Quincy Wright definește războiul un conflict simultan de forțe armate, sentimente populare, dogme juridice, culturi naționale. Adepții strategiei indirecte (Liddell Hart, Beaufre) extind sfera noțiunii de război, pe considerentul că acesta poate fi purtat și cu mijloace nemilitare, ceea ce ar duce, printre altele la justificarea expresiilor de „război rece”, „război ideologic” etc. Este adevărat că, pentru atingerea scopului războiului, se folosesc și mijloace nemilitare (economice, diplomatice, ideologice, psihologice) dar acestea nu sunt specifice conflictului armat, nu exprimă esența lui și ca atare, nu pot servi nici definirii riguroase a fenomenului război.

Prin lărgirea artificială a sferei noțiunii, se ajunge la concluzia că statele s-ar afla tot timpul în război, ștergându-se astfel deosebirea dintre pace și război.

Contradicția dintre *Interesele actorilor și intensificarea interacțiunilor* conduce la creșterea violenței/a fricțiunii clausewitziene. Astfel, *războiul reprezintă Interacțiunea supremă de impunere a Interesului propriu asupra altui Actor. În termenii teoriei complexității, războiul este o tranziție accelerată de la o criticalitate la un fractal, o emergență.*

6.2. Tipuri de conflicte armate

Referitor la motivația de declașare a unui război, Henry Kissinger afirma că ceea ce pune în mișcare un stat este, printre altele, și preocuparea de a-și rezolva interesul național. În acest sens, tipologia războaielor poate fi extrem de complexă și, utilizând categorisirea efectuată de către Dorel Bușe, sistematizarea celor cinci tipuri de conflicte armate s-ar prezenta astfel:

- *războiul absolut*, dus de către Germania în faza ultimă a celui de-al Doilea Război Mondial - având ca repere violența extremă, scara amplă de materializare, domeniile implicate și irraționalitatea privind atingerea scopului;
- *războiul real*, cu referire la primul război mondial, Războiul din Vietnam, Războiul Crimeii, Războiul din Afganistan – constrâns de limitări sociale, politice, temporale și spațiale, ce impun succesiunea evenimentelor;
- *războiul total*: Confruntarea antihitleristă, Războiul Imperiului Roman împotriva Egiptului, Războiul civil chinez – se referă la utilizarea tuturor politicilor, prioritizând

că victoria sau înfrângerea constituie singurele alternative în vedere;

- *războiul limitat*, cu referire la Războiul britanico-argentinian privind Insulele Falkland (Malvine), Războaiele balcanice, conflictul Germania/Franța ori Germania/Polonia, chiar războiul din Ucraina – impus să fie desfășurat în spațiu și timp limitate;
- *războiul nelimitat/infinit*, având ca reprezentări Războaiele punice, Războiul de 100 de ani, Războiul global împotriva terorismului (de ambele părți) - destinat materializării unei decizii privitoare la atingerea finalității prin distrugerea completă (fizică, psihică etc) a potențialului advers.¹⁶⁵ În toate aceste confruntări se menține actualitatea considerațiilor lui Clausewitz ce apreciază războiul ca fiind efortul prin care un actor impune voința proprie la nivelul altui actor geopolitic.¹⁶⁶

De asemenea, după caracterul confruntării, războaiele pot fi:

- războaie *drepte* (justețea cauzei) – Războaiele Greco-persane (pentru greci);
- războaiele *nedrepte* (în sensul de nejuste) – Războiul sovieto-finlandez (pentru sovietici), Primul Război Mondial (pentru Puterile Centrale), al Doilea Război Mondial (pentru puterile Axei: Germania, Japonia și Italia), războiul Rusia/Ucraina (2022);
- *de apărare* – Cele două războaie daco-romane (pentru daci), războaiele Principatelor Române împotriva Imperiului otoman, războiul purtat de Ucraina contra Rusiei;
- *de cucerire* - Cele două războaie daco-romane (pentru romani), Cruciadele, Campaniile mongole ale lui Ginghis Han, Războaiele lui Napoleon;
- *simetrice* – Primul și al Doilea Război Mondial;
- *asimetrice* - Războiul sovieto-finlandez, intervenția NATO în Iugoslavia, Războiul din Irak, Războiul din Afganistan, Războiul din Ucraina;
- *neconvenționale* – Războaiele arabo-israeliene, confruntarea SUA cu Japonia (din vara anului 1945);
- *terestre* – Campania lui Alexandru Macedon în Asia, și cea a lui Ginghis Han;
- *maritime* – Bătălia Atlanticului, Războiul dintre SUA și Japonia;
- *aeriene* – Bătălia Angliei.¹⁶⁷

Războaiele specifice ultimelor decenii. Convențiile internaționale interzic războiul ca formă de rezolvare a diferendelor dintre state. Fără ca nimeni să-l declare în mod expres, războiul a ajuns astăzi să îmbrace o multitudine de forme.¹⁶⁸ Între dimensiunile securității (economică și militară), există o competiție evidentă.

Principalele tipuri de războaie ale Secolului XXI pot cunoaște nuanțări specifice. *Războiul nuclear* (sau cu faze nucleare) care nu mai este același cu cel de acum 30-40 de ani. Deși nu

¹⁶⁵ Bușe Dorel, *Op.cit.*, pp. 91- 92.

¹⁶⁶ Clausewitz, Carl von, *Op.cit.*, p.51.

¹⁶⁷ Bușe Dorel, *Op.cit.*, pp. 92- 93.

¹⁶⁸ Mircea, Mureșan, Gheorghe, Văduva, *Op.cit.*, pp. 332-338.

este imposibil de conceput, probabilitatea ca un astfel de război să fie declanșat între puteri nucleare (globale sau regionale), deși redusă, se menține ca posibilă (inclusiv în cazul războiului din Ucraina). Un astfel de război ar putea avea declanșare accidentală, prin escaladarea ostilităților în cadrul unui război frontalier între două sau mai multe state (sau facțiuni disperate și iresponsabile ale conducerilor naționale), care dețin armament nuclear sau poate fi inițiat prin modalități specifice actelor teroriste. *Războiul frontalier*, unul dintre cele mai răspândite forme de război, se manifestă cu precădere în Africa, Asia și America Latină. Cauza producerii acestuia trebuie căutată în trasarea arbitrară a frontierelor statelor de către fostele puteri coloniale, insuficienta consolidare a autorităților statului de drept, precum și în frământările și modul de viață al unor etnii, cu tente separatiste sau revizioniste.

Între **cauzele** declanșării războaielor se pot număra următoarele:

- politice: unele au caracter ideologic - Cipru 1963-1964, Yemen 1961-1970, Ucraina 2022;
- economice: resurse, căi de comunicație - Canalul Suez 1956 (FRA-GBR)
- sociale: răsturnarea unor regimuri dictatoriale - Guatemala, Nicaragua
- naționale, etnice: eliberare națională, decolonizare: Nigeria, Vietnam, Angola, Mozambic, Rhodesia
- teritoriale: rădăcini din perioada colonialistă - Etiopia/Somalia, Israel-vecini arabi, Irak/Iran, Grecia-Turcia, Ucraina 2022;
- religios – tribale: Liban, Nigeria, India, Congo, Rwanda
- militare: controlul unor zone de importanță strategică - Coreea, Vietnam, Ucraina.

În funcție de diferite criterii, războaiele se pot clasifica astfel:

- după mijloacele de luptă: clasice (convenționale), sau cu folosirea ANM;
- după scopurile urmărite: războaie cu obiectiv limitat; războaie totale;
- după durată: de scurtă durată; de lungă durată
- după motivație: de eliberare națională; de schimbare a regimului politic; de secesiune; religioase
- după caracterul acțiunilor militare: manevriere; poziționale
- după participanți: între state; grupări de state; între grupuri interne
- după aria de desfășurare: locale; regionale; mondiale
- după dreptul internațional: legitime (apărare); nelegitime (de agresiune)

Indiferent de caracterul său, oricare conflict parcurge următoarele etape:

- radicalizarea confruntării politice, declanșarea războiului psihologic;
- operaționalizarea confruntării în plan economic;
- escaladarea conflictului armat (desfășurarea operațiilor militare);

- dezangajarea militară și implemetarea aranjamentelor post-conflictuale;
- monitorizarea măsurilor de reinstalare a unui climat de normalitate.

6.3. Actori statali și non-statali, percepții de securitate

Acțiunile componente ale conflictelor și războaielor sunt desfășurate de entități denumite, în general, „*actori*”. **Actorii** pot fi statali sau non-statali și pot fi identificați după: putere și modul de folosire a acesteia, după interesul pe care îl promovează și după percepția reciprocă (*cele trei paradigme ale geopoliticii postmoderne*). Noțiunea de *actor* are o importanță deosebită în teoria crizelor și războaielor. Astfel, în teoria geopolitică, puterea are trei valențe: relație între actori, potențial de putere și voință de a acționa. Noțiunea de *putere* presupune relaționarea actorilor între ei iar capacitatea unui actor de a se impune în disputa cu alți actori este dată de potențialul său de putere, de locul pe care îl ocupă în relațiile internaționale și de prestigiul de care se bucură actorul respectiv. În același timp, locul și rolul unui actor în câmpul geopolitic sunt date de potențialul său de putere, de voința actorului de a acționa și de legitimitatea construită.

În prezent, actorii non-statali sunt mult mai prezenți pe scena internațională, astfel că și interesele s-au modificat, fiind întâlnite derivate de genul „interes specific”, „interes global”, „interes regional”, „interes de securitate”, „interes economic”, „interes politic”, „interes ideologic” etc.

Prin importanța sa în decizia statelor pentru acțiune armată, **percepția** reprezintă o componentă importantă a fenomenului geopolitic. O percepție *supradimensionată* asupra propriului potențial de putere, corelată cu una subdimensionată asupra potențialului de putere al adversarului, conduce la politici și acțiuni riscante. Acesta este cazul Germaniei, înainte de cel de-al Doilea Război Mondial și cel al Argentinei, în anii '80, în diferendul Falkland/Malvine, chiar războiul din Ucraina, început în 2014, prin anexarea Crimeii și extins prin „operația militară specială” începută la 24 februarie 2022.

Pe de altă parte, o percepție *subdimensionată* asupra propriului potențial de putere, în raport cu cel al competitorilor, conduce la politici și acțiuni nesigure și compromisuri care pot afecta interesele pe termen scurt sau lung. De exemplu, comportamentul Franței și Marii Britanii în fața acțiunilor de forță întreprinse de Germania pe scena politică europeană, 1936-1939.

Merită amintit, funcțiile percepției sunt de *cunoaștere*, de *orientare* și funcția *justificativă*. Toate acestea constituie baza diversificării abordărilor și a generării de noi forme și soluții de planificare operațională și ducere a luptelor.

6.4. Tendințe în evoluția războiului

Direcțiile actuale de dezvoltare a conflictului armat includ:

- perfecționarea mijloacelor și acțiunilor militare clasice, manifestate în *conflictele CONVENȚIONALE, clausewitziene, „războiul de uzură”*;
- evoluția acțiunilor neconvenționale, între care se numără și terorismul, în *conflicte asimetrice, NECONVENȚIONALE, ne-clausewitziene*;
- combinarea formelor de conflicte militare în condițiile Erei informaționale, forme noi de conflict: *HIBRIDE*.

În afară de amenințările convenționale și cele neconvenționale separate, **amenințările hibride** sunt acele amenințări generate de adversari care au capacitatea să angajeze simultan mijloace convenționale și neconvenționale, adaptate pentru atingerea obiectivelor lor. Amenințările hibride au puține granițe fizice sau politice, în special datorită efectelor globalizării și accesului sporit la resursele internaționale și mijloacele de comunicare moderne.

Amenințările hibride pot fi generate de indivizi sau grupuri care:

- identifică oportunitățile necesare pentru colaborare;
- folosesc dezinformarea în mass-media, pentru a obține efecte strategice;
- folosesc diverse mijloace și căi pentru atingerea obiectivelor;
- exploatează regulile și legile statelor.

Amenințările hibride reprezintă o provocare semnificativă pentru NATO, acestea putând să se manifeste pe teritoriul statelor membre, în teatrele de operații sau în domenii non-fizice: cyberspațiu, mediul informațional/media, mediul sanitar sau cel financiar.

Războiul hibrid presupune angajarea simultană de mijloace convenționale și neconvenționale, sau desfășurarea de acțiuni neconvenționale în condițiile unui evident potențial convențional.

În prezent, teoria și practica războaielor comportă următoarele **tendințe**:

a) O nouă manifestare a corelației spațiu-timp-luptă armată

- aceste trei elemente se află într-o strânsă dependență;
- stabilirea unor noi corelații în cadrul acestei triade;
- extinderea spațială concomitent cu reducerea duratei acțiunilor;
- loviturile cu efect distructiv tind să devină din ce în ce mai precise, punctuale, chirurgicale, strict limitate în timp și obiectiv-țintă.

b) Integrarea și sincronizarea acțiunilor

- concepte vechi, dar cu valențe și semnificații noi;
- neutralizarea mijloacelor aeriene inamice;

- distrugerea sistemelor C4I (comandă, control, comunicații, computere, intelligence) și asigurarea funcționării C4I proprii;
- aducerea forțelor principale inamice în imposibilitatea de a riposta;
- asigurarea unei activități logistice proprii continue și viabile.

c) Sporirea caracterului decisiv al confruntării

- tranșarea victoriei rapid, pentru a evita costuri financiare și politice;
- metode de atingere a acestui deziderat: scopuri clare, decisive, realizabile rapid; inițiativă prin ofensivă; concentrarea și sincronizarea eforturilor pe direcții hotărâtoare; sporirea capacității de manevră; structuri suple, mobile, viabile; surprinderea și evitarea surprinderii.

d) Distribuirea spațială a acțiunilor

- dispersia frontului în detrimentul continuității;
- interdependența comportă noi cerințe de integrare și sincronizare;
- tehnologiile adaugă noi medii la ducerea luptei armate (informațional, electromagnetic, psihologic).

Având în vedere această diversitate, generată de realitățile globalizării, acțiunile militare și conflictele pot fi de următoarele tipuri: acțiunea informațională, acțiunea economică, cea psihologică, mediatică, acțiunea în spațiul cosmic, conflictul cultural, conflictul geofizic, cel genetic, cel cibernetic, sau războiul purtat prin mijloace militare.

Suportul teoretic și aplicativ al confruntării este asigurat de teorii distincte, în acord cu obiectivele strategice stabilite de decidentul politic. Cele mai reprezentative concepte strategice și operative utilizate în ultima perioadă sunt: dominația în spectru complet; războiul bazat pe rețea; războiul paralel; operațiile bazate pe efecte; operațiile decisive rapide; dominația în plan decizional; războiul informațional; războiul de mică intensitate; războiul informal¹⁶⁹. Evident, confruntarea viitorului va fi caracterizată de cu totul alte concepte, în întregime novatoare. Un exemplu poate fi conceptul rus de „operație militară specială” împotriva Ucrainei, utilizat pentru a deruta opinia publică (mai ales cea rusă), care ar fi putut accepta cu greutate ideea confruntării între ruși și poporul frate ucrainean.

6.5. Concluzii

Dezvoltarea explozivă a tehnologiilor este de așteptat să aibă un impact decisiv asupra tuturor sectoarelor dezvoltării umane, inclusiv în modul de configurare a confruntărilor armate. În mod gradual, tehnologiile sofisticate și echipamentele de înaltă tehnologie vor deveni o prezență obișnuită în spațiul de angajare al viitorului. Acțiunile tehnologiilor ultramoderne vor fi complementare acțiunilor militarilor, statutul personalului implicat suferind un proces progresiv de transmutare spre cel de operatori ai tehnologiilor complexe. Treptat, sistemele de

¹⁶⁹ Eugen Bădălan, coordonator, *Concepte strategice și operative de actualitate*. Centrul Tehnico-Editorial al Armatei, București, 2004, pp 50-217.

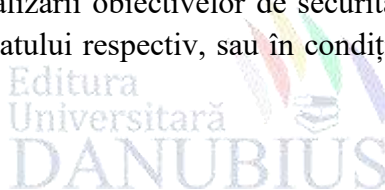
arme de înaltă tehnologie vor genera efecte la țintă imposibil de contracarat, de un nivel devastator, spre catastrofic, dar selectiv în lovirea țintelor de interes.¹⁷⁰

De-a lungul istoriei, mediile fizice de desfășurare a conflictelor armate s-au extins. Astfel, de la luptele terestre și cele navale, confruntările armate s-au extins la spațiul aerian, pentru a trece, mai recent, în spațiul cosmic, informațional și cibernetic. De asemenea, în condițiile globalizării și erei informaționale, fața războiului se schimbă radical: dispar declarațiile de război, dispar conflictele inițiale în zonele de graniță, se imaginează noi concepte care să evite definirea de război, iar organismele internaționale preiau inițiativa sau se disting prin rolul decisiv în soluționarea pașnică și nu numai.

Așadar, conflictele vor continua să apară, războiul este o constantă a mediului de securitate internațional. Chiar și locală și de mică intensitate, desfășurarea războaielor va impune intervenția energetică a comunității internaționale pentru limitarea, stoparea beligeranței, precum și pentru reconstrucția păcii.

Constrângerile juridice transferă războiul către forme neviolente, dar, în principiul Interesul major al statelor rămâne esența războaielor.

Dat fiind că răzbiul constituie forma de violență extremă pe care statele doresc să o controleze în cele mai bune condiții, guvernele alocă resurse semnificative pregătirii instituțiilor menite să prevină stările de conflict, să gestioneze crizele de orice natură și să desfășoare acțiuni militare și hibride în scopul realizării obiectivelor de securitate națională în conformitate cu politica, doctrina și legislația statului respectiv, sau în condiții de alianță politico-militară ori coaliție multinațională.

¹⁷⁰ Mircea, Mureșan, Gheorghe, Văduva, *Op.cit.*, pp. 509-510.

7. AMENINȚĂRILE ASIMETRICE, RĂZBOIUL HIBRID, TERORISMUL.

7.1. Simetrie și asimetrie în conflictele internaționale

Asimetria este folosirea unor diferențe/asimetrii pentru a câștiga avantaj împotriva adversarului și a fost folosită întotdeauna pentru a obține succesul în luptă, începând cu nivelul individual (expresia „avantajul călărețului”), până la avantajul de poziție pe câmpul de luptă, ocuparea unei înălțimi dominante, fortificațiile, realizarea surprinderii, concentrarea de forțe în locul unde adversarul este vulnerabil etc.

Asimetria doctrinelor, cea structurală, tehnologică și cea a normelor, metodelor și procedeelelor de pregătire și ducere a acțiunilor militare conduce inevitabil la diversificarea tipologiei conflictelor armate. Astfel, spațiile de confruntare se extind, iar teatrul de război devine continental sau transcontinental. Pe de altă parte, simetria, ca și asimetria generează tendința de angajare a unor conflicte de intensitate mică.

Simetria și asimetria se manifestă, în mare măsură, și în acțiunile de confruntare electronică și în operațiunile psihologice (PSYOPS). Dat fiind că asimetria a constituit dintotdeauna un deziderat al unei părți pentru a obține succesul, termenul corect pentru descrierea confruntărilor tradiționale este de conflicte *neconvenționale* (inclusiv pentru riscuri și amenințări). În practică însă, termenul de „asimetric” este încă folosit, cu același înțeles.

Ambele războaie din Golf constituie exemple de asimetrie profundă. Asimetria doctrinelor, cea structurală, tehnologică și cea a normelor, metodelor și procedeelelor de pregătire și ducere a acțiunilor militare conduce inevitabil la diversificarea tipologiei conflictelor armate.

În afară de războaiele dintre state, operațiunile de forță îndreptate împotriva unui stat, a regimului aflat la conducere sunt grupate pe două coordonate majore *acțiunile de gherilă* și *acțiunile teroriste*.

Între formele de luptă consacrate, gherila și terorismul folosesc principiul asimetriei pentru a contracara supremația forțelor armate ale guvernelor.

În continuare, sunt prezentați factori care ajută la diferențierea dintre o grupare insurgentă/de „gherilă” și o organizație teroristă:

- termenul de „guerilla” (război mic) a apărut în perioada în care spaniolii luptau împotriva lui Napoleon. Mișcările insurgente care utilizează lupta de gherilă folosesc structuri paramilitare de dimensiuni medii, grupe de asalt, detașamente sau unități de nivel companie, batalion;
- metodele și mijloacele de luptă sunt specifice acțiunilor de comando (ambuscade, raid, sabotaj, asasinarea unor lideri militari, politici etc.);
- țintele în lupta de guerillă sunt cu predilecție militarii administrației inamice, infrastructura critică și a componentei militare;

- mișcările de gherilă operează pe spații delimitate și urmăresc controlul asupra teritoriului și *obținerea simpatiei și a sprijinului populației din teritoriile aflate sub control*;

- în majoritatea cazurilor, forțele paramilitare ale mișcărilor de gherilă poartă uniforme militare sau semne distinctive și acționează în zone de conflict;

- oarecum similare cu forțele de gherilă sunt formațiunile paramilitare sub contract comercial și cele utilizate în mod anonim de unele state, pentru a menține capacitatea de negare a intervenției (cazul „omuleților verzi” din Crimeea, fără semne distinctive).

Din perspectiva legalității și a legitimității internaționale, uneori, mișcările insurgente se pot încadra în aceste norme. Operațiunile derulate de forțele insurgente vizează controlul teritoriului, infrastructurii, populației civile, **insurgenții își fundamentează legitimitatea pe sprijinul unei părți a populației.**

Spre deosebire de mișcările insurgente, organizațiile și grupările teroriste nu urmăresc preluarea controlului asupra unor teritorii sau asupra infrastructurii, ci acționează atât în zone de conflict cât și pe teritoriul unor țări terțe. Camuflajul operațional al organizațiilor teroriste este total, în momentul operațiunilor atentatorii nu folosesc uniforme sau semne distinctive. De asemenea, spre deosebire de insurgenți, teroriștii dezvoltă presiuni psihologice și urmăresc controlul psihologic al maselor din zonele țintă, pentru a determina reacții conforme cu intențiile lor. **Legitimitatea pe care teroriștii și-o revendică nu este în sprijinul populației, ci în divinitate sau în ideologii „supreme”.**

Grupările teroriste utilizează formațiuni mici de „operațiuni” structurate în mod clandestin în celule, folosesc armament specializat, arme ușoare, explozibili plastici, dispozitive explosive improvizate (D.E.I.), substanțe de uz comun dar care în combinații după un rețetar specific, devin letale. Țintele vizate sunt fie personalitățile politice, militare sau administrative ale țărilor țintă fie populația civilă, în mod nediscriminatoriu. Teroriștii aplică principiile războiului psihologic și încearcă să forțeze anumite acțiuni ale autorităților prin presiunile exercitate de opinia publică, precum și prin pierderea încrederii opiniei publice în capacitatea administrației de a governa situația și prin crearea unei atmosfere de panică, teroare la nivelul întregii societăți.

În ciuda unei delimitări teoretice între mișcările insurgente care utilizează tactici de gherilă și organizațiile teroriste, pe măsura modificării condițiilor și factorilor care le influențează dinamica, se constată combinarea tacticilor de gherilă cu cele teroriste, astfel încât delimitările teoretice devin nerelevante. Uneori, mișcările insurgente utilizează metodele și mijloacele teroriste întrucât presupun costuri mai mici decât acțiunile de gherilă. Astfel, mișcările insurgente luptă împotriva guvernelor din diverse țări utilizând în același timp atât tactici specifice luptei de gherilă, cât și tactici teroriste.

7.2. Acțiunile hibride

În căutarea asimetriei aducătoare de victorie, actorii ostili doresc, totodată, impunerea voinței asupra adversarului cu evitarea sancțiunilor stabilite pentru forme violente ale confruntării internaționale. Soluția este recurgerea la măsuri care nu sunt prevăzute ca agresiuni în

tratatele internaționale. Acestea sunt acțiunile neconvenționale, hibride, definite a fi acele amenințări generate de adversari care au capacitatea să angajeze simultan mijloace convenționale și neconvenționale, adaptate pentru atingerea obiectivelor lor.

Acest tip de acțiuni ostile, care deja nu mai poate fi descris ca fiind nou, constituie preocupări majore la cel mai înalt nivel. Astfel, amenințările hibride reprezintă o provocare semnificativă pentru NATO, acestea putând apare pe teritoriul statelor membre, în teatrele de operații sau în domenii non-mecanice: cyber-spațiu, mediul informațional/media, sau cel financiar.

Amenințările hibride au *puține granițe fizice sau politice*, în special datorită efectelor globalizării, accesului sporit la resursele internaționale și mijloacelor de comunicare moderne, specifice Erei informaționale.

Acțiunile neconvenționale pot fi puse în practică nu numai de către state și forțe armate asumate juridic. Ele pot fi generate de indivizi sau grupuri care:

- identifică oportunitățile necesare pentru colaborare;
- folosesc frecvent dezinformarea în mass-media, pentru efecte strategice;
- folosesc diverse mijloace și căi pentru atingerea obiectivelor;
- exploatează regulile și legile statelor, limitele tratatelor internaționale.

În ceea ce privește NATO, analiza amenințărilor hibride indică patru potențiale *zone sensibile în care Alianța poate acționa* pentru a furniza un răspuns militar eficient mediului de securitate în schimbare:

- înțelegerea mediului urban (grupuri etnice, culturale)
- comunicarea pe timpul derulării acțiunilor
- acces mai larg la tehnologie modernă pentru actorii non-statali
- capacitatea de adaptare și viteza de reacție a actorilor implicați.

De aceea, NATO acționează pentru crearea unui cadru general de asigurare a furnizării unui răspuns eficient amenințărilor hibride, bazat pe următoarele elemente: dezvoltarea parteneriatului și acumularea de cunoștințe, descurajarea, confruntarea, stabilizarea.

7.3. Terorismul¹⁷¹

Pentagonul definește terorismul ca fiind „*folosirea ilegală sau utilizarea amenințării cu folosirea forței/violenței împotriva indivizilor sau a proprietății, pentru a sili sau intimida guvernele sau societatea, adesea pentru a obține revendicări politice, religioase, ideologice*”. Pe de altă parte, „*terorismul este o practică cu lungă tradiție care probabil a existat sub o formă sau alta încă din momentul în care oamenii s-au organizat în comunități structurate ierarhic...*”¹⁷² Obiectivul pe care și-l propune terorismul este producerea și răspândirea

¹⁷¹ Această secțiune preia și dezvoltă text din Eugen Bădălan și Vasile Bogdan, *op.cit.*, 2016, pp. 40-51.

¹⁷² Wright-Neville, David, *Dicționar de terorism*. Editura CA Publishing, Cluj- Napoca, 2010, p.11.

terorii,¹⁷³ transformarea lumii prin violență dusă la paroxism, configurând-o corespunzător propriilor „tipare” ale fenomenului. Ca formă de violență internațională, terorismul are un impact psihologic deosebit, indus de posibilele pierderi umane și de distrugerile pe care le provoacă. Totodată, terorismul reprezintă o formă de conflict de joasă intensitate. Având în vedere obiectivele specifice ale terorismului și utilizarea lui crescândă ca formă particulară de violență internațională, terorismul poate fi definit ca formă distinctă de violență desfășurată la scară planetară. În același timp, nu trebuie pierdut din vedere faptul că „*terorismul transnațional este formă de război asimetric.*”¹⁷⁴

Frecvența crescândă a terorismului poate fi atribuită diverșilor factori. În prim plan se situează procurarea facilă a armamentului. În anumite situații acesta este oferit în mod gratuit de actori de drept ce au interese în regiune, alături de consilieri militari și luptători fanatici. În plan secund poate fi plasată creșterea interdependenței internaționale, în toate domeniile (economic, social, politic), fapt ce a oferit ținte diverse atacatorilor și atacurilor. Pe al treilea plan poate fi dispusă lipsa unui consens la nivel internațional în privința reducerii subsidiilor terorismului, dar și în legătură cu viitorul comunității internaționale și a naturii leadership-ului acesteia. În ultimul rând este situată revoluția în domeniul comunicațiilor, ce impune ca impactul acțiunilor teroriste să fie de nivel global, indiferent de locația evenimentului¹⁷⁵.

Din punct de vedere strategic, organizațiile care sunt circumscrise terorismului transnațional vizează ca, pe măsura intensificării atacurilor și activităților propagandistice, să-și ridice capacitățile de recrutare și cele operaționale. Astfel se urmăresc două obiective majore:

- i) discreditarea guvernului și reducerea încrederii populației în capacitatea acestuia de a governa;
- j) dezvoltarea numărului de simpatizanți/suținători, de noi membri și creșterea capacității operative.

În consecință, liderii unei grupări teroriste utilizează atacurile teroriste pentru a dezvolta, în perspectivă, noi forme de luptă mai sofisticate, mai elaborate și cu un mai mare suport din partea populațiilor țărilor de origine sau a celor simpatizante.

Din punct de vedere strategic, terorismul este o formă de război psihologic. Atentatele teroriste și mecanismele de comunicare angrenate în urma acestora sunt de natură a influența în sensul dezvoltării unei mari presiuni psihologice la adresa audienței, publicul țintă.

Considerând obiectivele generale de mai sus, scopurile acțiunii teroriste sunt:

- disiparea puterii, generarea de haos și a vidului de soluții rezonabile;
- oferirea de variante „reale” de redresare;
- câștigarea simpatiei societății;
- obținerea Puterii în stat, societate.

¹⁷³ Nu există o definiție unanim acceptată a terorismului. Inclusiv în *Dicționar de terorism*, citat mai sus, Wright-Neville, nu a procedat la definirea terorismului în sine, ci doar a formelor de manifestare de maximă virulență sub care este cunoscut flagelul (terorism anarhist, terorism sponsorizat de stat ori terorism suicidal).

¹⁷⁴ Ifode, Florinel, *Op.cit.*, p. 266.

¹⁷⁵ Loredana, Tifiniuc, *Op.cit.*, p.47.

Strategia organizațiilor teroriste este de a dezvolta o propagandă acerbă prin acțiuni specifice. Aceștia utilizează presiunea psihologică și intimidarea ca mijloc de luptă. Se dorește, astfel, dezvoltarea unei percepții de nesiguranță, de vulnerabilitate, de ne guvernabilitate la nivelul populației țintă.

Clasificarea terorismului se poate face după criteriile de mai jos.

➤ **După criteriul ariei de cuprindere:**

- *terorism național/domestic/intern* - cetățeni ai statului în cauză care, din diverse motive, acționează împotriva propriului stat; sau dimpotrivă, instituțiile statului acționează împotriva propriilor cetățeni prin metode teroriste;
- *terorismul transnațional* - indivizi sau grupuri de indivizi, care se bucură sau nu de sprijinul unuia sau mai multor state, execută acțiuni teroriste asupra unor obiective dintr-un stat țintă;
- *terorismul internațional* - acțiuni desfășurate de unul sau mai multe grupuri teroriste coordonate de către o țară sau o entitate centrală, care au ca țintă obiective de pe teritoriile mai multor țări, care fac parte din sisteme politice, sociale și economice similare sau diferite.

➤ **După cauze** (potrivit lui Chalmer Johnson): terorism etnic-religios (*inclusiv separatist*), naționalist (*inclusiv iredentist*), ideologic (*inclusiv anarhist, de extremă stânga sau dreapta*) și terorism patologic.

➤ **După criteriul amplasării zonale**, se pot exemplifica organizații teroriste/focare din Orientul Mijlociu, din America Latină, din Asia, din Africa.

➤ **După criteriul sistemului de organizare:**

- *organizarea în plan orizontal*: grupările care adoptă această formă de organizare se caracterizează prin faptul că nu au o structură centrală, ci acționează în celule independente de 3-8 membri. Aceste celule nu țin legătura între ele și nu folosesc documente. Fiecare dintre ele acționează după reguli proprii, scopul urmărit fiind cel central al organizației, respectiv organizarea de acțiuni violente destabilizatoare. Este specific, în general grupărilor teroriste mici și mijlocii;
- *organizarea în plan vertical*: organizațiile din această categorie au în vârful piramidei o structură centrală, compusă din opt - zece persoane. În jurul acestui nucleu de comandă gravitează câteva zeci sau chiar sute de „sprijinitori activi”. Al treilea nivel este constituit din „simpatizanți” al căror număr variază de la câteva sute la câteva mii. Această formă de organizare este specifică grupărilor teroriste puternice, sponsorizate sau care practică terorismul de stat, caracterizate printr-o mare putere financiară și printr-o extinsă arie de acțiune.

➤ **După criteriul surselor de ordin logistic** se disting:

- „sponsorizări”, inclusiv finanțări bugetare, în cazul terorismului de stat;
- „taxe” sau „impozitul revoluționar”/cotizații, contribuții benevoale;

- colaborarea cu criminalitatea de drept comun prin răscumpărări ca urmare a răpirilor și sechestrărilor de persoane, spargerilor de bănci, traficului de droguri și de arme, reciclării banilor murdari etc.

De multe ori, componentele de domeniul resurselor se întrepătrund, întrucât teroriștii nu trebuie să respecte nicio regulă și acționează pentru a-și maximaliza veniturile sub orice formă.

➤ **Alte clasificări ale terorismului** pot fi formulate pentru a descrie manifestări specifice, pentru a înțelege vulnerabilitățile și pentru a facilita identificarea de măsuri de contracarare:

- politic – „apără” interesele unei etnii, rase;
- psihotic - autori: indivizi cu probleme de adaptare;
- „autorizat” – abaterea de la reguli, cutume, înțelegeri;
- criminal/infracțional - pirateria – urmărește recompense;
- endemic – masacre inter-tribale istorice;
- „vigilantes” – împotriva dizidenților;
- aprobat tacit de un guvern amenințat politic;
- funcțional - folosit pentru avantaje strategice;
- manipulativ - speculează situații prin mass-media, pt negocieri;
- simbolic – victima are importanță simbolică.

Tăria fenomenului terorist este generată de ură, intoleranță, fanatism, facilități geografice și disponibilitate la resurse (de multe categorii).

Principalele amenințări de natură teroristă sunt următoarele:

- folosirea armelor de distrugere în masă (ADM)
- atacuri asupra bazelor nucleare, a facilităților nucleare, biologice sau chimice (NBC)
- răzbunare, retaliere asupra organelor antiteroriste care le pot limita sau interzice activitatea
- acțiuni împotriva democrațiilor în general, acestea fiind văzute ca ostile Islamului prin simpla lor funcționare
- asasinate politice
- atacarea sistemelor de valori, instituțiilor culturale;
- atacarea școlilor, institutelor de cercetare, centrelor de comerț;
- atacuri asupra sistemelor de protecție a mediului, baraje, folosirea deșeurilor toxice pentru producerea de catastrofe naturale, considerate ținte simbolice sau de mare impact mediatic
- diversiuni pentru a crea tensiuni, instabilități, nesiguranță, violență

- atacuri cu bombe împotriva populației, cu impact major în mass-media
- acțiuni de purificare etnică, separatism, distrugerea ideii de conviețuire
- atacuri în ciber spațiu pentru perturbarea sistemelor de comunicații, sistemelor de comandă, bancare, virusarea bazelor de date publice sau private.

Atentatul terorist are două componente: componenta instrumentală și componenta emoțională. Prima componentă, care este legată în mod direct de capacitatea operațională, de planificare și de executarea atacului, afectează în mod direct populația aflată în zona atacată. Cea de-a doua componentă este direct legată de exploatarea mediatică și propagandistică a rezultatului atacului.

Strategia Națională a SUA de Combatere a Terorismului (2003) menționează că „*frontul împotriva terorismului este un front dispersat, aproape invizibil, deoarece teroriștii folosesc tehnologia modernă într-o rețea complexă*”.

Dat fiind că terorismul reprezintă o amenințare globală, contracararea terorismului impune cooperarea internațională, adică un *răspuns la o amenințare globalizată cu acțiune globalizată*.

Organizații teroriste, fenomenul terorist

Organizațiile teroriste sunt unite de mai multe aspecte:

- doctrină comună a violenței, văzută ca metodă unică de impunere a voinței lor, dat fiind impactul politic cauzat de responsabilitatea autorităților pentru sacuritatea populației;
- resurse accesibile, care pot fi distribuite rapid, mai ales în condițiile globalizării;
- sponsorizări accesibile rapid, tot în condițiile globalizării
- inamic comun: democrația occidentală, SUA, NATO, regimurile apostate din statele musulmane.

În privința formelor de manifestare a fenomenului terorist, se pot menționa nivelul *organizațional* – grupuri politice mici care vor influență sporită, și nivelul *insurgent*, format din separatiștii etnici, rebeli politici, gherile.

7.4. Rețele de crimă/infracționalitate organizată

Situația de securitate instabilă și slaba guvernare din Afganistan au fost exploatate de către grupările de crimă organizată. Astfel, crima organizată a evoluat de-a lungul timpului de la o multitudine de grupări criminale violente de mărime mică la grupări transnaționale mult mai unificate și sofisticate.

Una dintre caracteristicile grupărilor de crimă organizată din Afganistan este aceea că ele sunt, în principal, *organizații profesionale* ai căror membri se specializează, în una sau două

tipuri de activități criminale (*traficul de droguri - principala sursă de venit, răpiri de persoane, extorsiune etc*).

Rețelele de trafic de droguri sunt de obicei, de nivel local, independente, interferând cu rețele de nivel național și internațional. Traficanții importanți și-au construit sferele de influență de obicei în zonele de unde sunt originari, colaborând între ei la nivel național și având puternice legături tribale. În aceste zone, și-au creat un sistem de relații bazat pe corupție, șantaj și intimidare.

Principalele trăsături ale organizațiilor criminale din TO Afganistan sunt:

- **structura;** Spre deosebire de Forțele Militante de Opoziție (FMO), care se bazează pe o structură de tip „rețea”, organizațiile infracționale din Afganistan se caracterizau prin ierarhie strictă și autoritate.
- **ermetism și conspirativitate;** Discreția și respectarea legii tăcerii sunt calități indispensabile pentru fiecare membru al unor astfel de organizații.
- **flexibilitate, rapiditate și capacitate de infiltrare;** În timp, organizațiile criminale au dovedit o extraordinară capacitate de adaptare atât în privința domeniilor preferate de activitate, cât și la condițiile concrete din Afganistan. Astfel, ca urmare a intensificării operațiilor executate de ISAF/FC/FSA în provinciile Helmand și Kandahar, rețelele traficantilor de narcotice care acționează în aceste provincii și-au mutat zonele de operații către alte provincii.

Totodată, deși răpirile de persoane au constituit o tactică utilizată atât de FMO cât și de grupările criminale, a existat o diversitate regională. În Comandamentele Regionale (CR) de N și V majoritatea acțiunilor de răpire au fost de natură criminală, motivate de perspectiva unei răscumpărări. Pe de altă parte, răpirile din CR-S, CR-SV și CR-E au fost, în principal, executate de FMO care au o abordare diferită referitoare la tactici și motivații.

- **orientarea spre profit** caracterizează activitatea tuturor organizațiilor infracționale. În această privință, diferențele dintre FMO și organizațiile criminale se observă foarte bine în cazul răpirilor de persoane. În contradicție cu răpirile executate de grupările criminale care au vizat obținerea de profit, cele executate de către FMO au fost concentrate asupra unor anumite persoane și au avut ca obiectiv principal intenția de a intimida sau influența populația.
- **utilizarea forței** este esențială în atingerea obiectivelor și se manifestă prin intimidare, șantaj, corupție și violență, metode utilizate în două direcții:
 - pentru a menține disciplina în interiorul propriei structuri;
 - pentru a pedepsi acele persoane care nu se supun cerințelor și intereselor criminale sau acționează împotriva lor.

Legătura dintre insurgență și producția de droguri

Atunci când situația de securitate din Afganistan s-a degradat considerabil, conexiunea dintre cultivarea macului opiaceu, traficul de narcotice și grupările insurgente a devenit mai evidentă. Astfel principalele provincii afectate de cultivarea macului opiceu erau situate în zonele de responsabilitate a Comandamentelor Regionale Sud și CR-SV, unde se înregistrau aproximativ 79% din totalul numărului de incidente de securitate din TO Afganistan.

În multe zone, FMO semnau cu traficanții de droguri contracte prin care se angajau să asigure securitatea căilor de comunicație și a facilităților folosite de traficanți în schimbul sprijinului financiar, asigurării hranei și cazării.

Traficul și producția de droguri au reprezentat o importantă sursă de finanțare pentru FMO din Afganistan, veniturile obținute fiind estimate la aprox. 125 mil. USD/an. Aceasta și justifică, în mare măsură, importanța acordată în mod tradițional de conducerea superioară a FMO provinciilor Helmand și Kandahar (principalele zone de producție a opiului în sudul Afganistanului).

Legătura dintre cele două activități este demonstrată și în provincia Zabul, unde zonele de cultivare a macului opiaceu se suprapuneau, în timpul conflictului, cu zonele de acțiune ale FMO.

Totuși, în pofida cooperării, probabil că grupările infracționale din Afganistan vor încerca să echilibreze impactul destabilizator al amenințării teroriste în scopul continuării propriilor activități, nedorind să controleze și activitățile teroriste și să devină prea stringente în detrimentul libertății de mișcare. Spre deosebire de alte state, unde grupările de crimă organizată nu pot pătrunde la un nivel ridicat în cadrul societății, în Afganistan crima organizată a fost întotdeauna facilitată de permisivitatea sistemului.

7.5. Concluzii

Particularitățile actualelor fenomene planetare, cum sunt globalizarea, dezvoltarea tehnologică și Era informațională intensifică interacțiunile internaționale, iar actorii geopolitici intensifică eforturile de impunere a intereselor proprii într-un mediu concurențial cu dinamică accelerată și mize economice sporite. De aceea, se extind diversitatea și complexitatea riscurilor globale la care este supusă omenirea începutului de Mileniu III.

În aceste condiții, capacitățile agresive de toate categoriile se distribuie și devin mai sofisticate, iar asimetria se realizează mai ușor în mediul de securitate internațional. Prin creșterea complexității și interacțiunilor, situațiile conflictuale se multiplică și pot cauza fracturi și confruntări violente, care scapă ușor de sub controlul rațional și constructiv pe care dreptul internațional încearcă să îl impună în relațiile globale.

Totodată, capacitățile convenționale ale statelor și grupărilor nestatale persistă (pirajii din Marea Caraibilor dețin vase de luptă), dar manifestările ne-clausewitziene predomină în conflictele hibride și sunt preferate de actorii ostili, pentru a evita rigorile tratatelor internaționale. Tot mai mult, metodele nemecanice de producere a efectelor nefaste dorite sunt preferate abordărilor violente, pe fundalul scăderii relevanței terorii ca preocupare promordială a omenirii. Astfel de forme de agresiune nereglementată pot fi comise în medii noi de desfășurare a conflictului, cum sunt domeniul cibernetic (*cyberspace*) sau domeniul psihologic (prin acțiuni de manipulare și dezinformare).

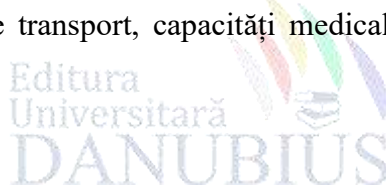
Deși manifestările violente s-au redus, mai ales în cursul pandemiei de Covid-19, în primul rând datorită limitărilor de mobilitate și dificultăților lanțurilor logistice, amenințarea globală

reprezentată de terorism persistă, din cauza caracterului insidios și imprezvizibil, precum și din cauza puterii și persistenței extremismului religios în comportamentul uman.

Este posibil, însă, ca atacurile de la 11 septembrie 2001 să fi fost un maxim al activității teroriste internaționale. Acest punct de vedere câștigă teren cu atât mai mult cu cât hegemonia Statelor Unite este pusă sub semnul întrebării, iar prezența americană în Orientul Mijlociu pierde din relevanță, ca urmare a scăderii dependenței Americii de petrolul provenit din zona Golfului Persic.

În ceea ce privește nexusul constituit de terorism și infracționalitatea organizată, se poate considera că, în timp, modul de acțiune a grupărilor teroriste și de crimă organizată au din ce în ce mai multe puncte comune. De asemenea, noile tendințe ale globalizării introduc în ecuația securității internaționale noi fenomene ne-militare, din domenii diverse, mergând de la ideologii nocive societății, la mișcări negaționiste și de tipul „cancel culture”, state eșuate, datorii financiare colosale, colapsul valorilor morale. Astfel de fenomene distructive pot cauza deformări grave ale mentalului colectiv, cu perturbarea evoluțiilor „tradiționale”, pe care guvernele erau obișnuite să le gestioneze cu resursele consacrate.

Pentru rezolvarea acestor noi tipuri de crize și conflicte, guvernele apelează la forțele armate (de apărare sau jandarmerie) pentru acestea sunt deja pregătite să acționeze coerent și disciplinat, chiar dacă nu neapărat în mod adecvat amenințării sau situației nou apărute. De asemenea, forțele armate dispun de resurse care pot deveni utile în diverse tipuri de răspuns la criză, de exemplu, mijloace de transport, capacități medicale, de comunicații sau spații de depozitare.

8. RĂZBOIUL COGNITIV

8.1. Complexitatea mediului de securitate¹⁷⁶

Fenomenul actual al globalizării nu a apărut spontan, fără dezvoltări anterioare, el a evoluat în timp, pe măsura creșterii nivelului de cunoaștere și stăpânire a planetei de către ființa umană. Astfel se pot lua în considerare multe procese și secvențe istorice pre-globalizare, cum ar fi, de exemplu, Epoca marilor descoperiri geografice. Astfel de progrese ale cunoașterii au condus la extinderea exploatării resurselor naturale și progrese tehnice, până la Revoluția industrială. Mecanizarea proceselor de producție și intensificarea contradicțiilor dintre puterile militare și ideologiile antagoniste au cauzat cele două războaie mondiale.

În cursul acestei perioade istorice, evoluțiile fenomenelor globale și sociale la scară mare pot fi descrise, din punct de vedere sistemic, ca fiind evoluții liniare, mecaniciste, explicabile prin cauzalitate deterministă, relativ ușor de urmărit, înțeles și analizat.

Chiar Războiul Rece, care a urmat celui de-al Doilea Război Mondial, poate fi caracterizat prin trăsături devenite acum „tradiționale”, „clasice”, specifice conflictului de tip clausewitzian, cum ar fi:

- adversarul era previzibil și similar ca structură de putere, adică se baza pe un sistem parlamentar, chiar în forme imitative (în cazul dictaturilor), iar puterea statului era concentrată, în primul rând, în forțe armate cu structuri similare (categoriile de forțe armate, nivelul tehnologic, tipologia militarului și a comenzii trupelor);
- strategia de contracarare a adversarului presupunea înarmarea (dusă până la o cursă a înarmării ce friza absurdul), descurajarea prin fluturarea cantităților și calității capacităților militare, inclusiv prin propagandă;
- statele sau grupările de state adversare alocau resurse financiare pentru obținerea de tehnologii critice prohibitive, disponibile numai statelor dezvoltate și numai în măsura puterii lor economice și tehnologice. Cel mai bun exemplu este cursa obținerii armei nucleare și acumulării de stocuri de ogive nucleare.

Această imagine structurată s-a destrămat, însă, pe măsură ce globalizarea a pătruns în toate domeniile vieții sociale. În Mileniul III, caracteristicile dominante ale mediului de securitate internațional sunt: integrarea globală și regională, fragmentarea statală simultan cu integrarea menționată, eforturile de structurare a unor noi arhitecturi de securitate, eforturile de menținere a influenței statelor, creșterea rolului actorilor non-statali (chiar până la nivel de individ), creșterea ponderii actorilor nestabili, supuși dinamicii naturii umane, emergența de noi riscuri, amenințări și oportunități, creșterea relevanței fenomenelor transnaționale (terorismul, migrația, proliferarea armamentului, pandemia), starea prelungită de conflict

¹⁷⁶ Această secțiune prelucrează și adaugă la text din Mocanu, Mircea, *Intelligence de la rețele la decizie și acțiune*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I” București, 2014, p.29-30 și din Mocanu, Mircea, *Analiza strategică în mediul de securitate contemporan*, 2018, citată, pp. 101-110.

continuu și criză multidimensională, intervenții armate denumite prin termeni neconformi, în care sunt constrânse să acționeze toate autoritățile, la toate nivelurile, nu numai la nivel statal.

Aceste noi realități definesc un mediu de securitate critic, global și unic, în cadrul căruia interacțiunile copleșesc, de multe ori, capacitatea umană de gestionare a perturbațiilor din domeniul social și al securității.

În peisajul începutului de mileniu, Era informațională imprimă trăsături de importanță majoră prin intermediul macrosistemelor de comunicare disponibile tuturor: poșta, telegraful, telefonul, radioul, televiziunea, calculatorul, rețelele de calculatoare (LAN, WAN), sateliții (de comunicații, cercetare, GPS), telefonul mobil și mai ales Internetul.

Potrivit lui Jean Marguin, toate acestea „marchează un salt cantitativ semnificativ în bogăția combinatorie a relațiilor dintre oameni... și conferă fiecăruia dintre noi un nou dar al ubicuității, care *anulează timpul și distanța*”. Prin aceste efecte ale Erei informaționale, spațiul informațional devine o componentă esențială a mediului de securitate și tinde să integreze evenimente și evoluții importante pentru societatea umană.

Mai concret, în domeniul informațional, sinteza dintre succesele tehnologiilor informaționale și viziunea antreprenorială a lui Ted Turner a oferit lumii compania și conceptul numit CNN. Acest sistem informațional planetar a devenit în scurt timp un actor global în relațiile internaționale și în alte domenii ale vieții internaționale. În afară de obiectivul antreprenorial nedisimulat, menirea canalului TV de știri non-stop CNN a fost de informare a omenirii pentru răspândirea democrației. Acest deziderat a fost realizat cu instrumente specifice psihologiei (comunicării în masă, din teoria comunicării). În plus, rețelele de socializare (Facebook, Twitter, YouTube, LinkedIn, Reddit, Instagram, Telegram, Signal și altele) au devenit vehicule esențiale nu numai ale comunicării în masă, ci ale influențării populației și luptei politice, în general.

În acest contact, în peisajul mediului de securitate, având la dispoziție un „simplu” telefon (acum inteligent/*smartphone*, este adevărat), orice cetățean poate declanșa procese informaționale chiar la nivel mondial, un real actor relevant pe eșichierul confruntărilor geopolitice internaționale. Acest lucru s-a întâmplat la Cairo, la Ankara, la Damasc, precum și în Ucraina, în cursul revoltei din Piața Maidan, sau în cursul războiului din anul 2022.

În același timp, mass media organizate și-au menținut rolurile consacrate și exprimate de Steven Livingstone ca fiind *prioritizarea, influențarea și accelerarea deciziilor politice*, ultima exercitată prin presiunea impusă asupra factorilor de decizie la toate nivelurile, sub imperiul obținerii audienței maxime, din rațiuni mercantile. Prin posibilitățile oferite de tehnologia modernă, mass media însoțește omul modern literalmente permanent, în timp de „modestul” telefon mobil tinde să acapareze rezolvarea tuturor nevoilor omului modern, prin numeroase aplicații din ce în ce mai inventive. Astfel, după cum spunea Marshall McLuhan, alături de mijloacele electronice de informare, electricitatea «abolește spațiul și timpul», lăsând în urma lor ceea ce se numește un «sat global».

Iată rațiunile pentru care, în prezent, spațiul informațional a devenit nu o mulțime compusă din evenimente sau entități informaționale distincte, ci un continuum dinamic de informații de toate categoriile și nivelurile de sofisticare. În acest continuum, injecțiile de informație nu mai

sunt evenimente disparate, la care se pot asocia etichete temporale, ci devin fluxuri neîntrerupte de informații.

Cadența informării publice, ca fenomen informațional esențial al societății umane, a trecut de la ciclul diurn, prin ziare citite azi pentru a afla ce s-a întâmplat ieri (ediția de seară a unor ziare era o realizare excepțională), la *transmisii în timp real*, prin toate formele de manifestare a serviciului de informare publică. Se distinge o adevărată *implozie a ciclului știrilor*, de la jurnalul de actualități transmis înaintea filmelor la cinematografe (cine își mai aduce aminte), la știrile de seară transmise la radio, apoi programele de știri la televiziune (întâi jurnalul de seară, apoi știrile de prânz, pentru evenimente din dimineața respectivă).

În consecință, potrivit lui McLuhan, presa tipărită, ale cărei forme liniare accentuează raționalitatea, a îndepărtat culturile lumii de rădăcinile lor orale, neliniare, holistice. Dar actuala pleiadă de mass-media electronice reconstituie neliniaritatea și «re-tribalizează» o nouă societate globală (după Lames Lull).

Transmisiiile în direct au fost realizate inițial pentru programe culturale, evenimente sportive și politice, apoi s-au generalizat pentru transmiterea oricărui tip de informații privind actualitatea de interes pentru publicul larg. Transmisiiile în direct se desfășoară într-o gamă largă, de la intervenții la accidente rutiere la conferințe de presă și interviuri ad-hoc, precum și evenimente cum ar fi aselenizarea sau debarcări de trupe reale în direct (cazul Somalia).

În prezent, caracteristicile mass-media sunt *rapiditate* (comunicare în timp real), *acoperire geografică* și pe domenii de interes public, *neliniaritate*, *impact multidimensional* (psihologic, emoțional, politic, economic, de securitate). Între acestea, caracterul nelinear merită explicat, anume prin faptul că efectele unui eveniment nu sunt proporționale cu dimensiunile evenimentului respectiv nu numai în amploare, dar nici în locul și natura manifestării consecințelor sale. De aceea, spațiul informațional actual prezintă un comportament nelinear, ceea ce aduce consecințe semnificative în ceea ce privește creșterea entropiei sistemului de securitate, incertitudinea cauzelor și cursurilor de acțiune, într-un cuvânt – complexitatea mediului informațional și a mediului de securitate în ansamblu.

Toate acestea atrag atenția asupra evoluțiilor privind toate componentele mediului de securitate: actori, interacțiuni, condiții obiective de mediu. Aici, **actorii** pot fi indivizi, grupuri de indivizi (partide, ONG-uri, grupări teroriste), până la state, companii transnaționale, alianțe, organizații internaționale. Aceștia sunt caracterizați de: suveranitate, capacități, ideologie, voință, intenție. Apoi sunt **interacțiunile** dintre actorii menționați (cooperare, rivalitate, parteneriat, vecinătate, adversitate, comerț, dominare, hegemonie, tratate, concurență). Aceste interacțiuni pot evolua la fenomene complexe, cum ar fi terorismul, crize economico-financiare, inflația, migrația, proliferarea, războiul. Pentru a completa tabloul componentelor, trebuie să menționăm **condițiile obiective de mediu**: geografie, timp, noroc/voia Domnului, catastrofe naturale.

Între acestea, s-a trecut de la evoluțiile *liniare* (cauzalitate simplă, logică *newtoniană*), la evoluțiile *neliniare*: cauzalitate confuză, logică *progogineană*.

Astfel în teoria complexității, un **sistem complex** o construcție în care întregul este altceva decât suma părților, iar într-un *sistem complex*, o schimbare ce are loc într-o parte îndepărtată

a sistemului cauzează o schimbare semnificativă într-o locație situată în partea opusă a sistemului. Manifestarea tipică pentru un astfel de sistem este cunoscutul «*efect fluture*».

În această nouă ipostază a realității se operează cu termeni din teoria haosului: *sensibilitate la perturbații, corelații surprinzătoare, stare de echilibru, criticalitate, tranziție, reacții disipative, ruperi de simetrie, fractali (grupări emergente), atractori*. Sistemele complexe prezintă proprietăți de *adaptare/învățare, capacități de auto-organizare*, întrunite în caracterul *emergent*. În consecință, mediul de securitate actual nu este doar un sistem complex, ci este cu adevărat un *Sistem Adaptiv Complex*.

8.2. Soluții conceptuale de optimizare a războaielor¹⁷⁷

Caracteristicile mediului de securitate ca sistem adaptiv complex se reflectă, în mod organic, asupra fenomenelor sociale care sunt parte a mediului de securitate, iar cel mai dinamic și violent este războiul.

În condițiile evoluției războiului ca formă extremă de interacțiune între state, autoritățile naționale caută permanent să obțină succesul sau victoria cu costuri minime nu numai în plan financiar, dar și în vieți omenești, pagube materiale și efecte politice, în planul imaginii internaționale. Soluția pentru acest deziderat constă în *abordarea comprehensivă* a conflictului interstatal, adică folosirea tuturor componentelor puterii de stat, nu numai a forțelor armate. Astfel, sunt desfășurate acțiuni în domeniul financiar, economic, ecologic, informațional și orice altă posibilitate de a afecta interesele părții adverse, în contextul denumit „*război hibrid*”.

Dar modificările conceptuale cuprind și domeniul militar, unde a fost dezvoltat conceptul de **operații bazate pe efecte**, care urmăresc *efecte semnificative cu întrebuințarea de eforturi minime*, nemecanice.

Operațiile bazate pe efecte constituie un răspuns multidimensional la amenințări multidimensionale, un răspuns „în rețea” contra unor amenințări concepute „în rețea”. Aceste operații impun *cunoașterea* profundă a spațiului de confruntare, deci presupun un *rol extins al structurilor de intelligence* în identificarea oportunităților din spațiul de confruntare, precum și a vulnerabilităților critice, cu impact maxim, ale inamicului.

Conceptul de Operațiile bazate pe efecte a vizat neutralizarea capacităților cheie, nu cauzarea de pagube materiale masive. Pentru aceasta, planificarea militară fundamentată pe acest concept țintește procedurile de decizie, deci domeniul cognitiv. Conceptul a fost abandonat în planificarea operațională, din cauza dificultății de a gestiona cantitățile enorme de informații necesare punerii în practică în mod efectiv.

Totuși, această abordare a existat dintotdeauna în domeniul intelligence, datorită responsabilității de a controla, pe cât posibil, toate cursurile de acțiune posibile care ar putea determina acțiunea inamicului în spațiul de confruntare armată. Astfel, structurile de

¹⁷⁷ Această secțiune prelucrează și adaugă la text din Mircea Mocanu, *Intelligence în operațiile militare ale Secolului XXI*, Ediția a doua, revăzută și adăugită, Editura UNAp „Carol I” București, 2018, pp.48-64.

informații militare au căutat întotdeauna soluții preponderent în domeniul decizional, informațional, cognitiv, al proceselor mentale.

8.3 Războiul informațional și războiul cibernetic¹⁷⁸

În conflictele armate, majoritatea informațiilor sunt vehiculate la nivel tactic, unde asigură vizibilitatea inamicului și a întregului mediu de securitate pentru percepția fiecărui actor. Totodată, la nivel tactic sunt detaliate comenzile și informațiile de control pentru desfășurarea acțiunilor de luptă. Această percepție este realizată prin senzorii specializați și este distribuită prin sistemele informaționale, care sunt utilizate și pentru transmiterea comenzii și controlului (C2) asupra trupelor proprii.

De aceea, *Războiul informațional* vizează ca ținte sistemele informaționale ale adversarului, nodurile de comunicație și centrele decizionale, cu scopul de a paraliza C2 inamic și de a facilita obținerea succesului cu evitarea angajării costisitoare de forțe și mijloace convenționale. În afară de acțiunile distructive contra țintelor amintite, Războiul informațional include și latura defensivă, de *protecție* a sistemelor informaționale proprii. Defensiva în domeniul informațional cuprinde măsurile fizice (mascarea, protecția prin blindaje și infrastructură, paza), precum și componenta hiper-specializată numită *războiul cibernetic*.

De altfel, atât latura defensivă, cât și cea ofensivă pot îmbrăca forme *cinetice* (prin măsuri sau acțiuni mecanice) sau *soft* (prin măsuri și acțiuni în domeniul virtual, electronic, cibernetic).

Așa cum spațiul cibernetic a fost definit conceptual și consfințit în reglementări operaționale, desfășurarea acțiunilor în acest spațiu are nevoie de definirea unei teritorialități a actorului suveran, mai ales în faza defensivă a războiului cibernetic/digital. Definirea și stabilirea teritorialității sunt necesare pentru delimitarea ariei de impact a măsurilor de protecție și concretizarea regulilor de angajare specifice acțiunilor cibernetic.

Pentru a reflecta mai intens țintirea informațiilor, a fluxurilor de informații, precum și a infrastructurii aferente C2, Războiul cibernetic/digital a mai fost denumit și „*Războiul de comandă și control*”.

Războiul convențional, cinetic, clasic, clausevitzian este beneficiarul câtorva secole de dezvoltare conceptuală, ceea ce noile forme de acțiune militară nu au la dispoziție. Cerința dezvoltărilor conceptuale este prezentă, totuși, și a impus eforturi pentru adaptarea sau extinderea acumulărilor epistemice tradiționale la noile spații ale confruntării, între care spațiul informațional/digital. De aceea au fost experimentate rapid diferite soluții conceptuale non-cinetice. Efortul creativ fiind accelerat de cerințele operaționale urgente, de multe ori, ca și în trecut, aceste noi concepte au fost experimentate „pe viu” în conflictele militare sau în confruntările hibride, ceea ce a sporit nivelul de fricțiune clausewitziană.

¹⁷⁸ Această secțiune preia selectiv, prelucrează și adaugă la text din Mircea Mocanu, *Intelligence în operațiile militare ale Secolului XXI*, Ediția a doua, 2018, citată, pp.144-157.

Între aceste noi concepte se numără **Războiul Bazat pe Rețea** – RBR (*Network Centric Warfare - NCW*), care presupune, în mare, generarea de forță combativă prin conectarea eficace a tuturor componentelor disponibile, într-un macrosistem numit «*rețea de rețele*».

Mai exact, noutatea constă într-o serie de tranziții, cum ar fi tranziția de la platformele vulnerabile (prin dimensiuni și vizibilitate) la rețele de capacități distribuite (care cresc dificultatea identificării și contracarării acestor capacități operaționale de către adversari). Această tranziție urmează ideea exprimată sub forma «*să manevrăm electroni, nu portavioane*». Alte tranziții sunt cele de la individ la parte de sistem, deci conceperea acțiunii sistemului, nu a părților, și tranziția de la informație la *cunoaștere*, adică sporirea nivelului cognitiv al operării în domeniul informațional.

De altfel, RBR vizează acțiunea simultană, coerentă și coordonată în trei domenii distincte: *fizic, informațional și cognitiv*. Dacă primele două sunt deja clasice, este semnificativ accentul pe acțiunea în domeniul cognitiv, unde percepțiile, judecățile din cursul planificării și luării deciziei, credințele, valorile și conștientizarea fenomenelor intervin în luarea deciziilor. După preferința pentru „manevrarea electronilor în locul portavioanelor” acum apare o manevrare a ideilor și celorlalte elemente menționate, în locul manevrării portavioanelor sau a electronilor.

Pentru desfășurarea în acest nou domeniu, operațiile necesită o coordonare intensă a componentelor specializate în obținerea, prelucrarea, exploatarea și vehicularea informațiilor și cunoașterii. Între acestea, bineînțeles, se numără domeniul intelligence. Astfel a rezultat imaginea noilor operații ca fiind **ghidate de intelligence**.

Între operațiile considerate a fi ghidate de intelligence se numără operațiile militare contra amenințărilor neconvenționale, pentru că acestea presupun, prin definiție, diminuarea ponderii acțiunii cinetice în favoarea acțiunii *soft*.

Astfel de operații sunt operațiile contra-teroriste și *operațiile altele decât războiul* (*Operations Other Than War – OOTW*). În cazul operațiilor contra-teroriste, informațiile au o granularitate redusă, se operează cu centre de greutate nemilitare (cum ar fi sprijinul popular, se pune accent pe prevenție, se iau în considerare interconexiuni sensibile în spațiul de confruntare, rețele de actori ne-militari și se aplică noțiuni sociologice.

În cazul OOTW, este vorba despre operațiile de pace (impunere a păcii, stabilizare, menținere a păcii, reconstrucție), unde intervine domeniul *intelligence cultural* și se operează cu concepte noi, adecvate realităților, cum este conceptul de „*human terrain*”. Aceste operații sunt caracterizate de acțiuni multi-dimensionale în câmpul tactic, mergând până la o mare diversitate în abordarea operațională pe un teritoriu restrâns, așa-numitul «război pe trei cvartale». Astfel, în cursul OOTW, crește relevanța nivelului tactic de acțiune, situație ilustrată prin sintagma «caporalul strategic».

În contextul importanței detaliilor de nivel tactic, apar și cerințe atipice pentru militari, fiind proprii altor domenii de activitate. Un exemplu este necesitatea prelevării de probe cu valoare juridică, pentru acțiunea în justiție în cazurile când servirea justiției este de dorit în plan politic și conform valorilor internaționale servite de Organizația Națiunilor Unite. În acest caz, judecarea teroriștilor capturați prezintă semnificație internațională și de imagine superioară a democrației față de fanatismul religios (sau ideologic). Noua cerință este

acoperită de noua ramură denumită *intelligence judiciar*, care sprijină impunerea legii și acțiunea în justiție. Noul sub-domeniu se mai numește „*evidence-based-intelligence*”, tocmai pentru a scoate în evidență obiectivul de a colecta probe cu valoare în procese penale.

Un alt domeniu de noutate este pregătirea specifică forțelor de impunere a legii, a trupelor de menținere a ordinii (jandarmeria). Acestea aplică o altă cultură în zonele de acțiune, unde populația nu este inamică, dar poate deveni ostilă. Deci militarii trebuie să coopereze și să sprijine consolidarea noilor reglementări necesare pentru construcția statală post-conflict (*nation building*).

Potrivit lui Christopher R. Papparone și George Reed, în domeniul cognitiv specific OOTW, *valorile*, ca manifestări sociale ce „exprimă aspirații ce structurează informațional acțiunea”, suferă o îndepărtare de la paradigma clasică, bazată pe violența specifică aplicării forței.

Exemple de acțiuni și conflicte altele decât militare de natura prezentată mai sus sunt Operațiile informaționale, conflictul economic, subversiunea, acțiunea psihologică, acțiunea mediatică, acțiunea în spațiul cosmic, conflictul cultural, acțiunea geofizică, conflictul genetic, conflictul cibernetic, acțiunea biologică (aici s-ar încadra o acțiune prin viruși, pentru a cauza o criză epidemică). Pentru majoritatea acestor tipuri de intervenție ostilă, ținta este **factorul uman**, mai precis cunoașterea, decizia, moralul, voința, încrederea, curajul, loialitatea, patriotismul persoanelor sau populațiilor vizate, fie acestea comandanți de nivel strategic, populația generală a unei țări sau segmente ale acesteia.

8.4. Operațiile în domeniul cognitiv¹⁷⁹

Tranziția operațională către activități în domeniul cognitiv poate evolua către operații desfășurate strict în acest spațiu de confruntare, chiar în absența oricăror activități cinetice. Este vorba despre operații informaționale, operații de intelligence și operații de dezinformare.

Operații informaționale

Operațiile informaționale urmăresc obținerea *dominării în planul valorilor* pe coordonate care să rezoneze cu *spiritualitatea* celor cărora se adresează mesajele. Aceste mesaje sunt instrumentele („arme”) pe care le întrebunțează partea activă din conflict pentru a-și impune voința asupra adversarului.

Acțiunea în operațiile informaționale se desfășoară prin similitudine cu procesele de comunicare, care se supun conceptelor și teoriilor din psihologie (teoria comunicării). Activitatea generală care reflectă acest domeniu este *comunicarea strategică*, numită și diplomația publică atunci când se desfășoară în mediul diplomatic. Dar Comunicarea strategică (StratCom) se desfășoară și la nivel tactic, prin acțiuni la scară restrânsă. Într-o viziune generală legitimă, StratCom contribuie la alinierea intereselor actorilor și la obținerea sprijinului opiniei publice pentru cauza servită.

¹⁷⁹ Această secțiune preia selectiv, prelucrează și adaugă la text din Mircea Mocanu, *Intelligence în operațiile militare ale Secolului XXI*, Ediția a doua, 2018, citată, pp. 164-177.

Important este faptul că sensul activității rămâne același, anume de a transmite unui public țintă mesaje prelucrate de specialiști în domeniul comunicării, ajustate scopului urmărit, la nivel strategic, operațional sau tactic. Ajustarea informațiilor se referă atât la conținut (nu neapărat denaturarea adevărului), cât și la contextul și momentul când sunt transmise, selectarea transmițătorului (pentru credibilitate și impact) și a canalului de comunicare (discurs public, declarații televizate, interviu, mesaje prin rețelele de socializare etc. Mesajele sunt, de regulă, diferențiate după grupul țintă, pentru a fi ajustate potrivit determinantilor psihologici ai receptorului vizat.

Pentru Comunicarea strategică, elementele de planificare urmăresc direcțiile de efort ale operației informaționale și trebuie să corespundă domeniului cultural și motivațional al grupului țintă (centrul de greutate din punct de vedere psihologic și al valorilor). Sunt luate în considerare vulnerabilitățile victimei, punctele critice, momentele critice în care victima trebuie să ia decizii ce interesează în contextul operațional. Potrivit oficialului NATO Mark Laity, „pentru ca sensul... să fie perceput corect, comunicarea și acțiunea trebuie adaptate în formă și conținut la un cod cultural, posibil diferit, al interlocutorului”.

Operații de intelligence

Domeniul intelligence este, prin excelență, un *domeniu epistemic*, dedicat cunoașterii și servirii beneficiarilor cu informații și cunoștințe pentru ca factorii de decizie – *autorități deontice*, să ia decizii și să desfășoare acțiuni conform strategiei și planurilor operaționale. Totuși, dat fiind înalta specializare a entităților și personalului de intelligence, cât și unui număr de factori de ordin pragmatic (de exemplu aflarea la locul potrivit), structurile de intelligence desfășoară propriile operații cu resurse din interiorul agențiilor de informații. În aceste situații, structurile respective se comportă ca autorități deontice care beneficiază de expertiza epistemică adecvată obiectivelor misiunii. Conform lui Mark Lowenthal, în operațiile strict de intelligence, „comunitățile de informații vor avea rolul de a asigura managementul de zi cu zi al operației”.

Aceasta este situația *Operațiilor de intelligence*, numite și «Cea de-a treia cale» de rezolvare a problemelor de securitate națională ce nu pot fi abordate prin celelalte două căi: *acțiunea diplomatică/inacțiunea*, respectiv *acțiunea militară* – războiul (Mark M. Lowenthal). În definiția oferită de Loch Johnson, operațiile de intelligence sunt „manipulări secrete ale evenimentelor din străinătate pentru promovarea intereselor naționale”. Ca eufemisme pentru operațiile de intelligence se folosesc formulările de operații *acoperite*, operații *speciale*, „*război prin mijloace discrete*”.

Respectând principiul confidențialității (eufemism pentru păstrarea secretului operației), operațiile de intelligence se desfășoară în deplin secret. Dar ele sunt însoțite de acțiuni în plan diplomatic ce sunt, bineînțeles, publice. Combinația între operațiile de intelligence și acțiunea diplomatică formează *Războiul cognitiv*.

Operațiile de intelligence sunt caracterizate de următoarele trăsături:

- Cerință imperioasă de *confidențialitate* – sunt operații secrete;

- Sunt conduse prin aplicarea puterii subtile – *soft power*, ceea ce indică absența acțiunilor cinetice, violente, care ar provoca distrugerii generatoare de repercusiuni de natură politică;
- Sunt subsumate *securității naționale*, servesc un *Interes* suprem al statului. În consecință,
- Conducerea operațiilor de intelligence se face la *nivel strategic*, iar acțiunea clandestină comportă o inerentă asumare politică la cel mai înalt nivel;
- Sunt conduse în interiorul structurilor de intelligence, care devin, astfel, autoritate deontică, luând *decizii* și desfășurând *acțiuni* specifice prin capacități proprii, uneori cu sprijin din partea altor componente ale puterii de stat, de exemplu, poliția, vama, jandarmeria;
- Se desfășoară continuu, uneori cu o aparentă relaxare temporară, ca fază a operației;
- Au caracter multidimensional, implicând orice capacitate disponibilă, fie din arsenalul disciplinelor proprii, fie prin angajarea altor capacități aflate sub control național.

Clasificarea Operațiilor de intelligence

Operațiile de intelligence îmbracă diferite forme, menționate în continuare fără pretenția de epuizare a subiectului, mai ales în condițiile complexității societății mileniului III și dinamicii dezvoltărilor tehnologice:

- **Dezinformarea** – forma psihologică a subversiunii, ce urmărește manipularea persoanelor/grupurilor/populațiilor țintă;
- **Propaganda** – formă a acțiunii de influențare psihologică prin care se țintesc emoțiile victimei. Propaganda nu ascunde scopul, ci vizibil preamărește ceva;
 - **Activitatea politică** desfășurată de agenți proprii sub acoperire sau de agenți de influență;
- **Intervenția economică** în operații coordonate de structuri de spionaj economic;
- **Sprijinirea unei lovituri de stat;**
- **Operații paramilitare proprii** desfășurate prin formațiuni ale serviciilor de informații în capacitate pur militară (bineînțeles, sunt posibile operații paramilitare desfășurate de formațiuni ce nu aparțin serviciilor de informații);
- **Sprijinirea de operații paramilitare desfășurate de alte părți**, eventual formate din cetățeni ai statului țintă;
- **Asasinatul** – operație în extremis, pentru eliminarea unei ținte de valoare ridicată;
- **Agentul de influență** – persoană cultivată și sprijinită pe o perioadă îndelungată, pentru a ocupa funcții importante, în vederea servirii intereselor serviciului de informații;
- **Sprijinirea de acțiuni neconvenționale**, în contextul *războiului hibrid*.

Dezinformarea

Potrivit lui Henri-Pierre Cathala, „dezinformarea permite exploatarea haosului din gândirea umană, datorat exploziei informative, ea fiind o mașină de război suficient de eficace și de experimentată pentru a ocoli interdicțiile puse armelor nucleare.” Dezinformarea constituie esența războiului cognitiv, alături de Operațiile informaționale, date fiind importanța, eficacitatea și extinderea folosirii ei în acțiunea cognitivă.

Dezinformarea este o armă folosită neîntrerupt, inclusiv în timp de pace, în sens unic și are rolul de a submina cele două elemente-cheie ale națiunilor libere: *opinia publică* și *voința conducătorilor*.

Baza dezinformării se găsește în determinanți psihologici ai receptorului/victimei. Aceștia constituie vulnerabilitățile necesare pentru facilitarea acțiunii de influențare ilicită. Potrivit amiralului Pierre Lacoste, condițiile care permit dezinformarea constau în particularități ale gândirii, conștiinței, spiritului receptorului. Fără a fi deloc reprobabile în sine, aceste elemente manifestă o condiționare care le face, la un moment dat/într-o perioadă anume, oarbe la realități și susceptibile la dezinformare.

Dezinformarea poate lua mai multe forme, cum ar fi *Falsuri* (documente, manuscrise, fotografii - *fake news*, *deep fake*), *zvonuri*, *informații complexe fabricate* (operații ample, narative construite elaborat, pe perioade de timp semnificative, pentru a asigura consolidarea în mentalul victimei), *sondajele de opinie* (evident, cele viciate, pentru că există și sondaje de opinie oneste, realizate strict deontologic).

În condițiile tehnologice ale Mileniului III, originalitatea dezinformării moderne îmbracă mai multe aspecte, între care:

- Metodologii împrumutate din publicitate, bazate pe psihosociologie;
- Impactul masiv al mass-media electronice – întâi prin «efectul CNN», apoi, și mai ales, prin rețelele sociale;
- Transferul deciziei de la rațional la emoțional – mecanismul esențial al pervertirii cognitive, punctul în care sunt exploatare vulnerabilitățile existente în determinanți psihologici absolut normali, benigni, cum ar fi patriotismul, orgolii specific naturii umane, credințe religioase tradiționale sau frustrări total explicabile.
- Întrebuințarea ca *sistem de arme*, ceea ce presupune aplicarea unor concepte adaptate din știința militară și impune constituirea de *organisme specializate*.

8.5. Concluzii

Dezvoltarea realităților războiului cognitiv urmează evoluțiilor vizibile în Mediul de securitate actual, care este critic, global și unic, un sistem complex adaptiv caracterizat de un spațiu informațional continuu, dinamic și neliniar. Războiul cognitiv constituie o formă amplă de răspuns adecvat amenințărilor de securitate, în condițiile societății omenești actuale.

Ca Interacțiune supremă prin care un Actor acționează pentru a-și impune Interesul său asupra altui Actor, războiul începutului de Mileniu III tinde către soluții preponderent în domeniul decizional, informațional, cognitiv, al proceselor mentale, guvernat de reguli ale psihologiei. Prin aceasta, un Actor cu intenții ostile eludează inconveniențele aduse de acțiuni cinetice interzise sau cel puțin blamate de comunitatea internațională, chiar prin reglementări ale dreptului internațional. Costul politic de a fi etichetat ca stat agresiv este inacceptabil pentru conducerile statelor cu reflexe de responsabilitate în guvernare.

În domeniul cognitiv, percepțiile, judecățile, credințele, valorile, emoțiile și conștientizarea intervin în luarea deciziilor și sunt exploatate în acest sens. Operațiile de intelligence constituie «cea de-a treia cale» de rezolvare a problemelor de securitate națională, alături de *acțiunea diplomatică/inacțiunea*, respectiv *acțiunea militară* – războiul. Primele două compun Războiul cognitiv, care este clandestin, neîntrerupt și multidimensional.

Ca armă esențială a războiului cognitiv, dezinformarea subminează elementele cheie ale națiunilor libere: *opinia publică* și *voința conducătorilor*, prin acțiune subversivă asupra mecanismului decizional al țintelor umane.

9. ACTIVITATEA DE INTELLIGENCE, CICLUL DE INTELLIGENCE¹⁸⁰

*„Dintre toate slăbiciunile paradigmei specifice Războiului rece pentru domeniul intelligence, hegemonia modelului ciclului informativ este, probabil, cel mai important factor în producerea unui concept inadecvat al domeniului intelligence, din punct de vedere intelectual”
Wilhelm Agrell¹⁸¹*

9.1. Modelul clasic al ciclului informațional

Transformările majore manifestate în toate domeniile vieții sociale se manifestă intens în procesele mediului de securitate internațional și în cadrul proceselor informaționale. Ciclul informațional este un model funcțional ce definește esența oricărei activități care presupune folosirea datelor și informațiilor, de la jurnalism la educație, servicii publice sau servicii secrete, așa cum spirala ADN definește viața în toate formele ei. Simplitatea și firescul construcției ciclului informațional ca model conceptual conferă soliditate paradigmei pe care sunt clădite toate arhitecturile informaționale și toate activitățile celor ce operează cu informații.

Pe scurt, informațiile de orice fel trebuie obținute, prelucrate, iar rezultatul trebuie transmis beneficiarilor¹⁸². Folosirea informațiilor, în principiu pentru luarea unor decizii, generează necesitatea unor noi informații, care să continue și să aprofundeze procesul cunoașterii. Astfel, ciclul se încheie și, totodată, pornește din nou pe un alt palier al cunoașterii, de unde și *imaginea de spirală* a ciclului informațional în perspectivă iterativă. Aceste trei faze sunt esențiale în cadrul procesului pentru că sunt cele care operează nemijlocit cu informația.

Deși cel mai simplu model al ciclului informațional conține cele trei faze/etape amintite (obținerea, procesarea și distribuirea informațiilor), complexitatea activităților aferente scoate în evidență și alte operații ce pot fi adăugate trinomului esențial. Cel mai important este cazul componentei de conducere, de direcționare, dezvoltare și planificare a întregii activități, de orientare și prioritizare a activităților din celelalte etape ale ciclului informațional luate separat, cât și ale ciclului informațional ca întreg. Această componentă funcțională este atât de larg luată în considerare încât este inclusă în cele mai multe reprezentări ale proceselor

¹⁸⁰ Această secțiune preia și adaptează text din Mircea Mocanu, *Intelligence de la rețele la decizie și acțiune*, citată, pp. 276-288.

¹⁸¹ Wilhelm Agrell, *Intelligence Analysis after the Cold War - New Paradigm or Old Anomalies?* în Gregory Treverton și Wilhelm Agrell, *National Intelligence Systems. Current Research and Future Prospects*, Cambridge University Press, Cambridge, Marea Britanie, 2009, p. 109.

¹⁸² Michael Herman, *Intelligence Power in Peace and War*, Royal Institute of International Affairs, Londra, 1996, p. 1.

informaționale. În consecință, forma cea mai răspândită a ciclului informațional are patru faze: *Direcționarea – Culegerea – Analiza – Diseminarea*, așa cum arată modelul reprezentat în Figura 9.1.

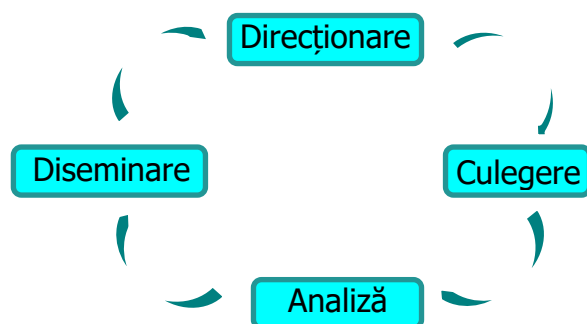

Figura 9.1. Modelul clasic al ciclului informațional

Prima dintre aceste etape - *direcționarea* - reprezintă dirijarea întregului efort, de la identificarea nevoii de date primare până la livrarea produsului informațional către beneficiar. Pe de o parte, direcționarea este începutul ciclului informațional pentru că implică recepționarea și clarificarea cerințelor beneficiarului și definitivarea cerințelor de angajare a sistemului de informații (resurse, cerințe de culegere, planificare etc). Pe de altă parte, direcționarea marchează și sfârșitul ciclului, pentru că utilizarea produselor finale generează pentru structura informațională atât feed-back referitor la rezultatul activității, cât și noi cerințe de informații¹⁸³, deci un alt ciclu.

Importanța etapei de *culegere a informațiilor* este ușor de argumentat. Ziariștii trebuie să găsească informații-bombă pentru a oferi cititorilor o știre de interes. Structurile de informații militare trebuie să cunoască date despre capacitățile militare ale unui stat pentru a evalua riscurile generate de statul respectiv. De exemplu, cercetașii trebuie să obțină informații certe și «acționabile» despre acțiunile inamicului din zona lor de responsabilitate, pentru a avertiza comandantul asupra amenințării concrete la adresa forțelor dislocate în Teatrul de Operații.

Etapa următoare - *analiza informațiilor* - constituie, în esență, procesul de evaluare și transformare a datelor primare, brute, în descrieri, relatări coerente, explicații, concluzii, evaluări, avertizări și prognoze. Îndeplinind cerințele beneficiarilor. Analiza este finalizată prin producție, care oferă rezultatul analizei sub formă de produse în forma și la momentul dorite de beneficiar¹⁸⁴. Avem, astfel, ziare de seară și rapoarte de intelligence de prima oră, avem revista presei de mâine prezentată seara la televizor și avem imagini în direct la CNN. Analistul trebuie să cântărească informația, să identifice tipare repetabile sau probabile și să genereze diferite scenarii pe baza celor constatate. Chiar dacă analiza se bazează pe logică și informații certe, de multe ori analiștii trebuie să «completeze» piesele de puzzle obținute de culegători și să genereze ceea ce se cheamă „răspunsuri educate la ghicitorile” lansate de fenomenele studiate¹⁸⁵. Analiza este, în fond, etapa în care *structura informațională adaugă*

¹⁸³ * * * *Intelligence cycle / Factbook on Intelligence*, CIA Publications, la www.cia.gov/cia/publicatons/facttell.

¹⁸⁴ Bruce D. Berkowitz, Allan E. Goodman, *Strategic Intelligence for American National Security*, Princeton University Press, Princeton NJ, SUA, 1956, p. 85.

¹⁸⁵ Larry Kahaner, *Competitive Intelligence*, Ed. Touchstone, Rockefeller Center, New York, SUA, 1996, p. 44.

plusvaloare la datele brute obținute din teren prin judecăți proprii asupra cărora își asumă responsabilitatea, întrucât acestea conțin evaluări cu consecințe acționale, cu urmări concrete, de multe ori de importanță istorică, prin deciziile ce urmează a fi luate în baza lor.

În final, importanța etapei *diseminării produselor informaționale* este evidentă, fiind chiar rostul producerii lor, anume satisfacerea nevoii consumatorului de informație prelucrată, fie că acest consumator este un student prezent la o dizertație de biochimie, un șef de stat preocupat de o problemă de securitate națională sau telespectatorul unui program sportiv. În sens larg, diseminarea presupune comunicarea cu beneficiarii, deci o componentă de marketing și implică adaptarea produsului și a procesului de *producție* a informației la cerințele beneficiarului, aspecte care constituie obiectul major de interes al acestei lucrări.

9.2. Ciclul informațional și domeniul intelligence

Începând cu ultimele decenii ale secolului XX, presiunile funcționale asupra tuturor proceselor informaționale scot în evidență necesitatea studierii modelului ciclului informațional pentru toate domeniile care operează cu informații. Aceste fenomene generează implicații mai pronunțate în special pentru sistemul decizional și întreg «metabolismul» organizațiilor sau macrosistemelor asociate noțiunii de putere în sensul cel mai larg, pentru că relațiile de putere sunt cele mai afectate de impactul noilor tehnologii informaționale¹⁸⁶. De aceea, examinarea subtilităților și interdependențelor ciclului informațional prezintă un interes sporit în domeniile cu impact social major, cum sunt mass-media, educația, securitatea națională.

În domeniul militar, efectele Erei informaționale asupra ciclului informațional s-au făcut simțite în primul rând la nivelul operațional, întrucât dinamica acțiunilor de luptă a accelerat schimbările, mai ales în cazul conflictelor neconvenționale¹⁸⁷.

Astfel, pentru domeniul securității sau, în particular, pentru domeniul militar, destinul informațiilor trebuie studiat de la generarea lor prin activitatea de analiză și până la aplicarea deciziilor rezultate în activități de rutină, în managementul crizelor sau în cursul și ca urmare a deciziilor luate în operațiile militare. Domeniul militar este examinat mai atent, fiind considerat cel mai dinamic sector al domeniului «intelligence», datorită volumului enorm de resurse alocate informațiilor militare pentru a asigura succesul în confruntările armate.

În România, termenul de *intelligence* este deja folosit pe larg în forma din limba engleză pentru că exprimă sintetic valențele multiple ale acestui concept, care poate desemna fie un proces sau o activitate specifică, fie produsul rezultat în urma acestei activități, fie organizația care guvernează și desfășoară această activitate, chiar măsurile de protejare a informațiilor din domeniul securității, dar și ca profesie: „Intelligence este o profesie a cunoașterii”¹⁸⁸.

¹⁸⁶ Jean Marguin, *Op.cit.*, în volumul * * * *Puteri și influențe*, integrat de Centrul Beaumarchais pentru Cercetări Internaționale și publicat de Editura Corint, București, 2001, p. 120.

¹⁸⁷ Atributul de «neconvențional» este folosit, în lucrarea de față, și în variantele «asimetric» sau «transnațional».

¹⁸⁸ Douglas MacEachin (fost director al CIA în perioada 1993 – 1996), *Analysis and Estimates: Professional Practices in Intelligence Production*, în volumul *Transforming US Intelligence*, coordonat de Jennifer E. Sims și Burton Gerber, Georgetown University Press, Washington DC, SUA, 2006, p. 117.

Definirea termenului de intelligence preocupă teoreticienii informațiilor de securitate de decenii, între curentele de gândire principale numărându-se și viziunile a doi corifei ai teoriei acestui domeniu: Sherman Kent și Mark Lowenthal.

La scurt timp după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, Sherman Kent¹⁸⁹ a definit termenul «intelligence» prin „*cunoaștere, o cunoaștere activă și bine organizată, un proces (activ și bine organizat), dar și un produs finit (manifestarea fizică a cunoașterii)*”.

O a doua interpretare¹⁹⁰ de referință este datorată lui M. Lowenthal¹⁹¹, care a dezvoltat teoria lui Sherman Kent detaliind laturile conceptuale ale activității informa-tive și a identificat următoarele patru valențe ale conceptului de intelligence:

- *proces* – succesiunea de activități prin care anumite tipuri de informații importante pentru securitatea națională sunt solicitate, colectate, prelucrate și analizate, protejate și diseminate;
- *produs* – rezultatul acestui proces;
- *protecție* – un ansamblu coerent de metode, măsuri și procedee juridice pentru protecția surselor, acțiunilor și informațiilor;
- *acțiune* – operațiuni desfășurate pe baza produselor de intelligence.

La definițiile menționate pentru termenul «intelligence» trebuie adăugat aspectul specific domeniului securității, anume *informațiile secrete de stat* protejate juridic, după cum preciza M. Lowenthal: „căutarea informațiilor *secrete* constituie esența activității de intelligence”¹⁹², aceste informații fiind protejate de accesul publicului larg tocmai datorită sensibilității acestora și posibilului impact de securitate negativ pe care l-ar avea difuzarea lor publică.

În cazul particular al activității de intelligence, ciclul informațional este denumit «*ciclu informativ*» pentru a sublinia componenta de informații secrete, dar și condițiile și activitățile specifice domeniului securității. Similar, termenul de «*sprijin informativ*» definește partea sprijinului informațional general (cu informații din toate domeniile) pentru cazul particular al domeniului intelligence. Conform acestor precizări, termenii «sprijin informațional» și «sprijin informativ» vor fi utilizați în această lucrare, după caz.

În Doctrina NATO¹⁹³, «ciclul de intelligence» este succesiunea de judecăți și acțiuni urmată pentru a asigura sprijinul informativ necesar comandantului pentru planificarea și conducerea operațiilor. În viziunea Alianței, *ciclul de intelligence* conține următoarele etape: *direcționare*,

¹⁸⁹ Sherman Kent, (1903-1986) profesor de istorie europeană la Universitatea Yale. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial a lucrat în secția de cercetare și analiză a Oficiului pentru Servicii Strategice (OSS - precursor al CIA). Este considerat ca părinte al informațiilor de securitate moderne, în special prin cartea sa *Strategic Intelligence for American World Power* (1949), care include citatul din paragraf. În perioada 1950-1967, a fost vicepreședinte și apoi președinte al Comisiei pentru Evaluări Naționale a Comunității de Intelligence a SUA.

¹⁹⁰ * * *, *Psychology of intelligence analysis*, CIA, publicată la adresa <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/art3.html>.

¹⁹¹ Mark M. Lowenthal a fost director adjunct pentru Analiză și Producție la CIA în perioada 2002 – 2005, când a ocupat și funcția de vicepreședinte al Consiliului Național de Intelligence al SUA.

¹⁹² Mark Lowenthal, *Intelligence from Secrets to Policy*, Congressional Quarterly Press, Washington, 2003, p. 6.

¹⁹³ * * *, *Intelligence Doctrine A INT P1*, NATO HQ, Second edition, Bruxelles, p. 4-1.

culegere, procesare și diseminare, iar difuzarea apare ca fiind expedierea informațiilor în timp util, prin toate mijloacele și într-o formă potrivită celor care au nevoie de ele¹⁹⁴.

În afară de forma esențializată a ciclului informațional (Fig. 9.1), există mai multe variante grafice ale modelului, accesibile pe Internet. Aceste variante ilustrează considerentele expuse mai sus, folosind diferiți termeni pentru etapele procesului sau scot în evidență și transferuri secundare, care reflectă diferite funcționalități specifice activităților de intelligence. Astfel, în doctrina forțelor armate ale SUA, *analiza* este separată de *procesarea informațiilor*¹⁹⁵, văzută ca etapă distinctă, pentru că include un număr mare de activități menite să asigure prelucrarea informațiilor colectate pentru a le aduce la o formă ce poate fi exploatată de analiști.

9.3. Neajunsurile rolului tradițional al etapei de diseminare

Studiile privind etapele clasice ale ciclului informativ nu includ însă clarificări relevante referitoare la destinul informațiilor după diseminarea produselor de intelligence către beneficiar, deși unele menționează *utilizarea* sau *integrarea informațiilor* ca urmând, vag, *diseminării*. Există studii privind distanța dintre analist și beneficiar, despre importanța interesului și reacției beneficiarului și despre informațiile militare în operații, precum și lucrări referitoare la operațiile de intelligence, dar nu o aprofundare a conținutului concret urmând etapei denumite *diseminare văzută ca sprijin informativ* și nici studii privind procesele parcurse de informație *după* transferul ei către factorul de decizie.

Mai sus, am precizat rolul atribuit diseminării în ciclul informativ, ca *etapă esențială ce marchează împlinirea activităților de intelligence* prin livrarea produselor informative către factorii de decizie. Diseminarea apare, deci, ca *etapă finală* a unei bucle a ciclului ca „model ce descrie succesiunea de activități prin care informația trece de la stadiile inițiale de planificare *până la produsul finit*, gata pentru a fi luat în considerare până la cele mai înalte formate decizionale ale guvernului”¹⁹⁶. Oricum, „ciclul este o simplificare – posibil chiar o supra-simplificare – iar activitatea reală de intelligence trebuie să fie înțeleasă în termeni de o complexitate mult mai ridicată decât modelul ad-hoc”¹⁹⁷ consacrat. Cu atât mai mult, rolul diseminării *ca etapă esențială* a ciclului informativ este discutabil.

Rolul menționat pentru diseminare și formatul consacrat al ciclului informativ (Fig. 9.1) reflectă abordarea structurilor de intelligence ca sisteme închise. De altfel, „procesul de transportare a informațiilor de la producători la consumatori este standardizat în mare măsură. Comunitatea de intelligence a stabilit o «linie de producție» care acoperă tipurile de produse și beneficiarii pe care trebuie să îi deservească”¹⁹⁸. Raportul cu factori decizionali importanți și având o natură profesională diferită de operatorii din structurile de intelligence determină dificultatea și criticalitatea diseminării: „acest stadiu final este, deseori, cel mai dificil pas din

¹⁹⁴ * * *, AAP-6, North Atlantic Treaty Organization Standardization Agency (NSA) Glossary of Terms and Definitions, NATO, Bruxelles, 30 Nov 2008, p. 2-I-6.

¹⁹⁵ * * *, Intelligence Doctrine, citată, Notă de subsol, p. 4-1.

¹⁹⁶ Loch Johnson, Sketches for A Theory of Strategic Intelligence, în Peter Gill et al., Op.cit., p. 34.

¹⁹⁷ Wilhelm Agrell, Intelligence Analysis after the Cold War – New paradigm or Old Anomalies?, în Gregory F. Treverton, Wilhelm Agrell, National Intelligence Systems..., citată, p. 108.

¹⁹⁸ Mark Lowenthal, Op.cit., p. 48.

ciclul de intelligence, pentru că informația trebuie să prezinte anumite atribute-cheie înainte de a fi apreciată și folosită de către oficiali din domeniul politic”¹⁹⁹.

Activității de diseminare i s-au atribuit²⁰⁰ elemente importante relevante pentru relația structurilor de intelligence cu domeniul decizional: selecția informațiilor ce trebuie raportate; stabilirea nivelului de decizie la care să fie diseminate produsele; urgența raportării; gradul de detaliere și dimensiunea produselor informative; modalitatea cea mai potrivită de diseminare.

Toate acestea se concretizează în *politica de diseminare* a serviciului de informații, care formalizează birocratic limitarea ciclului informativ la activități proprii structurilor de intelligence și ignorarea „rolului-cheie jucat de comunitatea decidenților politici în decursul întregului proces de intelligence”²⁰¹. În acest fel, „cele mai multe discuții privitoare la procesul de intelligence nu includ faza de *consum*, pentru că produsul informativ *a fost încheiat și livrat*”²⁰² beneficiarului. De aceea, „cei mai mulți autori și experți nu consideră decidenții politici ca fiind parte a procesului de intelligence. În opinia lor, odată ce produsul... a fost livrat clientului..., procesul de intelligence este încheiat”²⁰³, ceea ce denotă o viziune limitată a responsabilităților.

Totuși, importanța factorilor de decizie pentru intelligence a fost stabilită clar, însă doar pentru direcționarea activității, și nu pentru acțiunea proprie determinată de conținutul «acționabil» al produselor informative: „factorii de decizie politică joacă un rol central în toate etapele procesului de intelligence în așa măsură încât ar fi o eroare să îi omitter. Decidenții fac mult mai mult decât să primească intelligence, ei modelează produsul de-a lungul întregului proces... și pot juca un rol determinant în toate fazele procesului de intelligence”²⁰⁴. Altfel spus, „deși liderii nu sunt considerați parte a ciclului de intelligence, ei chiar îl controlează și, cu siguranță, îl influențează”²⁰⁵ în toate fazele acestuia.

Totuși, încheierea ciclului informativ cu etapa numită *diseminare* denotă un blocaj de raționament și o viziune «regimentală» asupra domeniului intelligence. Aceste neajunsuri sunt cauzate de responsabilitățile instituționale ale serviciilor de informații conform doctrinelor dezvoltate în cursul Războiului Rece. Însă „diseminarea nu trebuie privită ca o simplă expediere sau predare personală a documentului/produsului de intelligence către beneficiar”²⁰⁶, mai ales privind ciclul informativ ca sistem deschis.

¹⁹⁹ Loch Johnson, *Sketches for A Theory of Strategic Intelligence*, în P.Gill, S.Marrin și M.Phythian, *Op.cit.*, p. 46.

²⁰⁰ Mark Lowenthal, *Op.cit.*, p. 49.

²⁰¹ *Idem.*

²⁰² *Idem.*

²⁰³ *Idem*, p. 139.

²⁰⁴ *Ibidem.*

²⁰⁵ Uzi Arad, *Intelligence management as risk management: the case of surprise attack*, în P. Bracken, I. Bremmer și D. Gordon, *Managing Strategic Surprise...*, citată, pp. 66 - 67.

²⁰⁶ Medar, Sergiu T. (coord.), *Informațiile militare în contextul de securitate actuală*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2006, p. 36.

9.4. Apartenența beneficiarului la ciclul informativ

Am arătat că, la primirea produsului de intelligence, beneficiarul ia o decizie, adică integrează substanța acțională a produsului în acțiunea preconizată, conform strategiei obținere a succesului, resurselor și condițiilor de acțiune.

În afară de fructificarea produselor informative în urma diseminării, am menționat, pe parcursul lucrării, că beneficiarii desfășoară și alte activități strâns legate de domeniul intelligence. De exemplu, beneficiarul produce un feed-back de sistem spre structura de intelligence, prin care pornește un nou nivel al spiralei ciclului informativ, cu precizări privind noile informații necesare următoarei etape a managementului de risc sau a operației. Pe de altă parte, ca autoritate deontică, factorii de decizie direcționează întreaga activitate a structurii de intelligence.

Considerente de natură psihologică au scos în evidență apartenența beneficiarului la procesul de comunicare ce trebuie inclus integral în procesul de intelligence. Ca o consecință a ignorării acestei comunicări, „separarea artificială între comunitatea de intelligence și lideri a cauzat suspendarea cercetărilor academice și investigațiilor comisiilor constituite pentru elucidarea unor cazuri de surprindere și avertizare timpurie chiar înainte ca acestea să atingă nivelul șefilor de stat sau eșaloanelor politice”²⁰⁷. Și acestea sunt doar unele simptome ale dificultăților provocate de limitarea ciclului informativ la activitățile strict interne ale structurilor de intelligence.

Având în vedere factorii menționați, reiese că limitarea prin excluderea beneficiarilor din ciclul informativ constituie o eroare conceptuală în condițiile tehnologiei moderne și ale amenințărilor neconvenționale deoarece *factorul de decizie se distinge a fi un actor participant activ în ciclul informativ cu propriul rol distinct, de declanșator al deciziilor, care constituie înseși obiectivele sprijinite de activitatea de intelligence.*

În concluzie, fie în postură individuală, fie în formatul colectiv specific operațiilor de coaliție, beneficiarul trebuie considerat ca actor esențial participant în activitățile de intelligence, deci integrat ciclului informativ. De asemenea, se poate introduce o formă a ciclului informativ care să reflecte rolurile actorilor, având componentele esențiale identificate: *director - culegător - analist - beneficiar.*

Modelul propus pentru ciclul informativ având componentele marcate de actorii principali este prezentat în Figura 9.2.

²⁰⁷ Uzi Arad, *Intelligence management as risk management: the case of surprise attack*, citată, în Paul Bracken, Ian Bremmer și David Gordon, *Managing Strategic Surprise...*, citată, p. 67.

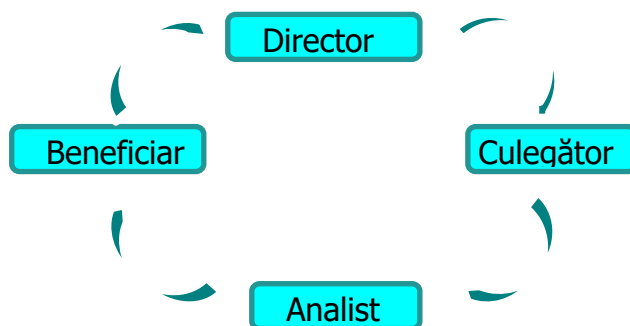

Figura 9.2. Principalii actori ai ciclului informativ

9.5. Nou model propus pentru ciclul informativ

În domeniul informațiilor de securitate, activitatea proprie factorului de decizie în raport cu produsele de intelligence poate fi definită ca *valorificare a sprijinului informativ*. Această noțiune materializează realizarea celor trei categorii funcționale ale sprijinului informativ: construcția superiorității informative, avertizarea, integrarea în acțiune. Ca urmare a sprijinului informativ, decidentul hotărăște valorificarea produselor de intelligence în trei direcții:

- măsuri de planificare și organizare în condiții cognitive superioare rezultate în urma *construcției superiorității informative*;
- măsuri de contracarare a riscului, de prevenire a amenințării sau de diminuare a efectelor evenimentelor nedorite, ca urmare a *avertizării*;
- măsuri politice în cazul unei crize internaționale sau ordine operaționale în cazul unui conflict armat, prin aplicarea *informațiilor «acționabile» cuprinse în produse informative destinate integrării cu celeritate în acțiune*.

Cerințele valorificării produselor de intelligence pe cele trei variante, considerate după categoriile funcționale ale sprijinului informativ, trebuie să reflecte relevanța și valoarea informațiilor «acționabile» menite să dezvolte responsivitatea sistemului propriu la provocările mediului de securitate/mediului operațiilor de luptă și *agilitatea* acestuia, văzută ca „modalitate de controlare a efectelor combinate ale complexității și incertitudinii”²⁰⁸, în vederea gestionării riscurilor de securitate/operaționale.

Diseminarea apare, deci, ca o *procedură reglementată distinct, care face legătura între două etape esențiale, și nu o etapă esențială ea însăși, deci este săgeata dintre analiză și valorificare, nu o casetă reprezentând o etapă esențială*. Similar, săgeata dintre valorificare și direcționare reprezintă fie cerința de informații care inițiază activitățile de intelligence, fie feed-back-ul pentru produsele primite, ambele considerate pe bucle succesive ale ciclului.

²⁰⁸ Alberts, David S., *The Agility Advantage*. citată, 2011, p. 61.

Valorificarea produselor informative iese în evidență, însă, ca etapă esențială a ciclului informativ, alături de direcționare, culegere și analiză și face posibilă propunerea modelului prezentat în Figura 9.3 pentru ciclul informativ.

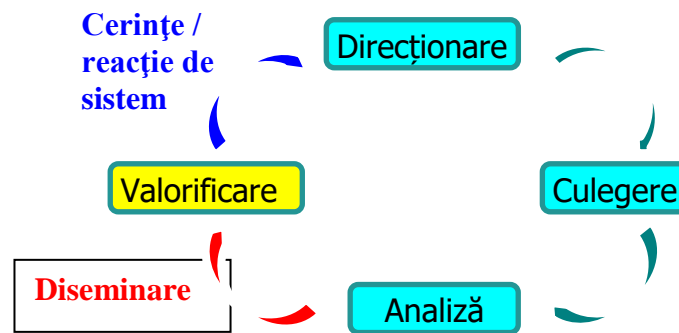

Figura 9.3. Modelul propus pentru ciclul informativ

Acest model al ciclului informativ permite depășirea blocajului considerării activităților structurilor de intelligence ca ocupând cu exclusivitate sfera modelului ciclului informativ, așa cum nici ciclul informativ nu trebuie să descrie numai activități ale structurilor de intelligence. Avantajul general este posibilitatea abordării exhaustive a problematicii sprijinului informativ din perspectiva domeniului intelligence, chiar dacă activitățile concrete nu sunt toate desfășurate de structurile de intelligence.

Alte variante ale ciclului informativ prezintă separări ale unor etape sau chiar ramuri care descriu activități importante ale structurilor de intelligence. Cu cât ciclul este prezentat mai detaliat însă, diferite modele definesc amănunte, clarificări sau opțiuni procedurale specifice unor anumite viziuni organizatorice și nu concepte esențiale privind etapele principale ale ciclului informativ. Bineînțeles că un model mai amănunțit este mai apropiat de realitate, însă acest avantaj poate diminua șansele de esențializare a problemei și de depășire a blocajelor majore de raționament.

Problematika dezvoltării modelului conceptual propus este asociată domeniului cognitiv definit pentru RBR și reflectă categoriile funcționale ale sprijinului informativ:

- Produsele informative pot fi solicitate și realizate într-o viziune coerentă privind atingerea superiorității informaționale a sistemului de securitate sau structurii militare deservite, în condițiile unui mediu de securitate ce trebuie controlat ca sistem adaptiv complex. Prin *construcția superiorității informative*, sprijinul de intelligence contribuie la realizarea agilității și la fundamentarea absorbției avertizării, atunci când aceasta este transmisă.
- Efortul de *avertizare* poate fi direcționat integrat de către decident, pentru a asigura atât evitarea surprinderii strategice, cât și realizarea surprinderii decisive și, după cum am argumentat, transferul riscului și al fricțiunii clausewitziene către adversar. Într-o abordare specifică teoriei complexității, coordonarea avertizării poate asigura evitarea apariției de fractali structurați contrar intereselor proprii și poate optimiza realizarea de fractali ce contravin dramatic intereselor adversarului și care pot garanta obținerea victoriei în luptă sau succesului antreprizei complexe.

- Produsele informative de nivel tactic sau cele necesare deciziei și *acțiunii* pentru depășirea cu succes a crizelor politice internaționale pot fi generate cu asigurarea conținutului de informații «acionabile» relevante și decisive, transmis tuturor utilizatorilor implicați în rețeaua operațională proprie, la momentul potrivit.

9.7. Etapa de valorificare și managementului serviciilor de intelligence

Dacă se urmărește o simplificare și mai avansată a modelului ciclului informativ, nu etapa de *valorificare* a produselor este prima susceptibilă a fi exclusă, ci, probabil, etapa de *direcționare*. Un argument este faptul că direcționarea nu este traversată de informație decât pentru validare în vederea diseminării. Însă, pentru faptul că direcționarea se aplică, prin ierarhia administrativă, tuturor etapelor ciclului informativ, se poate considera direcționarea ca element central al ciclului, conform modelului din Figura 9.4.

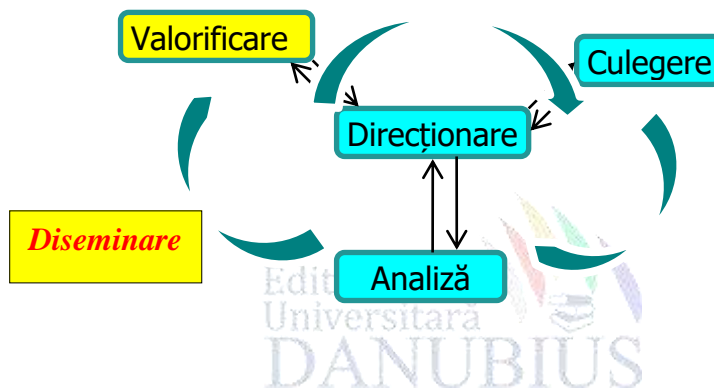

Figura 9.4. Ciclul informativ cu direcționare centrală

În modelul din Figura 9.5, activități de management specifice domeniilor ce corespund etapelor esențiale ale ciclului informativ, cum este managementul analitic, pot fi reprezentate ca o coroană de cerc în jurul direcționării sau ca sectoare de cerc ale direcționării. Aceste reprezentări sugerează proceduri de cooperare pe orizontală foarte necesare între compartimentele de management ale diferitelor domenii ale structurii de intelligence.

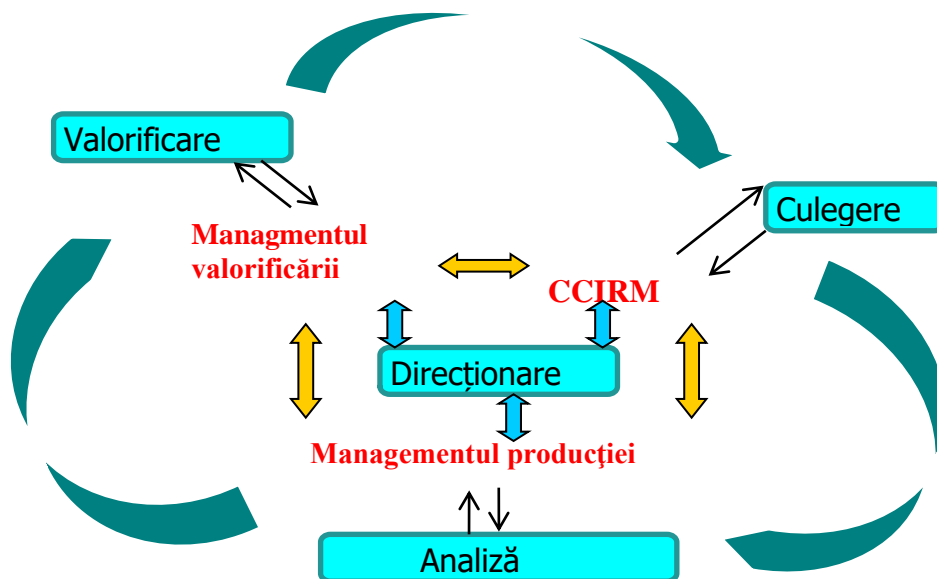

Figura 9.5. Ciclu informativ cu management specializat

Pe de altă parte, într-o proiecție în trei dimensiuni, direcționarea poate fi reprezentată ca un element aflat deasupra celorlalte etape, întrucât coordonează activitățile din toate etapele procesului de intelligence. Astfel, ciclul informativ devine un con, așa cum este prezentat în Figura 9.6. În acest format, secțiunile de management sectorial formează un inel situat între conducerea superioară și compartimentele care desfășoară nemijlocit activitățile din etapele esențiale ale ciclului informativ. Acest inel de management sectorial formează o rețea de management ce asigură cooperarea pe orizontală, care degrevează conducerea superioară de ample activități de rutină, în special cele destinate coordonării rețelelor de capacități specializate.

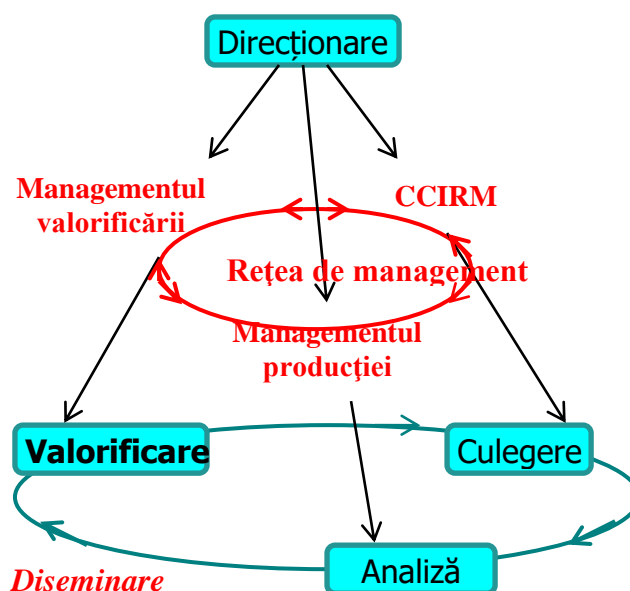

Figura 9.6. Model conic al ciclului informativ

Considerând conceptul de management analitic sau, mai general, *managementul producției*, pentru etapa nouă, de valorificare a ciclului informativ, se poate introduce conceptul de

management al valorificării produselor informative, care să includă coordonarea activităților de cooperare. Această nouă activitate preia responsabilitățile referitoare la simpla diseminare, dar aprofundează eficientizarea sprijinului informativ într-o *politică a valorificării produselor de intelligence*. Acest nou domeniu include doctrina, politicile și limitările diseminării produselor informative, în Statele Unite fiind funcționale și structuri cu responsabilități specifice (de „*disclosure*”).

9.8. Concluzii

Studierea ciclului informativ scoate în evidență diversitatea domeniului și numeroasele posibilități de dezvoltare conceptuală cu aplicare directă în munca de intelligence. Pentru punerea în practică a concepțiilor arhitecturale de conducere a activității de intelligence, nu există rețete unice, iar serviciile de informații dezvoltă structuri și proceduri specifice pentru fiecare etapă a ciclului informativ, potrivit intereselor politice, opțiunilor strategice și resurselor disponibile. În principiu, structurile organizatorice și procedurile de lucru reflectă, totuși, logica etapelor ciclului în intelligence.

Înțelegerea traseului informațiilor nu înseamnă memorarea unui anumit model al ciclului sau aprobarea unei variante anume, ci identificarea semnificației fiecărei activități a serviciilor de intelligence și integrarea acelei activități în ansamblul efortului de deservire a factorilor de decizie cu materialul informativ necesar, conform cerințelor beneficiarilor și normativelor de desfășurare a activității de intelligence.

Studierea ciclului informativ duce la clarificarea necesarului de reglementări, structuri și funcționalități care să ducă la îmbunătățirea și eficientizarea activității de intelligence, precum și respectarea prevederilor legale în dinamica acestora.

Dat fiind noile condiții și forme de manifestare a riscurilor și amenințărilor în mediul de securitate internațional, există numeroase tendințe de negare a modelului clasic al ciclului de intelligence, dar esența și logica faptului că informațiile trebuie întâi obținute, apoi prelucrate și, în cele din urmă, distribuite pentru utilizare, nu pot fi eludate.

10. DISCIPLINE ȘI STRUCTURI DE CULEGERE DE INFORMAȚII

10.1. Activitatea serviciilor naționale de intelligence

Activitatea informativă este dată de ansamblul măsurilor și acțiunilor realizate la nivelul structurilor abilitate, întreprinse în mod direcționat, discret, sistematic și unitar pentru identificarea, procurarea, verificarea, prelucrarea și valorificarea datelor relevante despre factorii de risc, amenințări, stări de pericol, adoptate în scopul prevenirii, contracarării sau înlăturării efectelor acestora.

Culegerea de informații este un proces complex, ce cuprinde activități de resortul planificării, identificării și colectării datelor și informațiilor relevante pentru securitatea națională, prin utilizarea de mijloace, metode și procedee adecvate. Această activitate complexă se derulează prin serviciile de informații și structurile departamentale ale sistemului securității naționale.

Rolul și misiunile serviciilor naționale de informații într-o societate democratică sunt în acord direct cu statutul geopolitic, interesele strategice ale statului, posibilitățile economice, financiare și tehnice, tradițiile și posibilitățile personalului propriu. Trebuie precizat faptul că principalii beneficiari ai activității serviciilor de informații sunt conducerea politică (Președinție, Parlament) sau executivă (Guvern) a statului. Rolul și competențele acestor servicii sunt stipulate prin legi organice.

Activitatea serviciilor de informații este structurată pe trei direcții principale de acțiune: cunoașterea; prevenirea; contracararea factorilor de risc și amenințare. Dar apare întrebarea cât din efortul propriu alocă un serviciu de informații pentru fiecare dintre aceste direcții de acțiune? Un interesant model teoretic ce poate fi luat ca reper în înțelegerea priorităților și mecanismelor de direcționare a eforturilor pe direcțiile prioritare ale activității unui serviciu de informații este următorul²⁰⁹:

- activitatea informativă obișnuită, cu rol de informare generală (inclusiv comerțul internațional de tehnică militară și armament) - 15-20%;
- supravegherea informativă a conflictelor din aria de interes informativ - 5-10%;
- activitatea informativă în domeniile de interes major (politică internă, politica externă, politica economică) a principalelor puteri geopolitice sau de interes – 10%;
- suportul punctual al diplomației și demersurilor diplomatice – 5%;
- activitatea informativă internă și externă în domeniul terorismului 20-25%;
- contraspionajul, contrainformațiile și alte domenii conexe - 10-15%;
- protecția informațiilor clasificate – 10- 15%.

²⁰⁹ Nicolaescu, Gheorghe, *Gestionarea crizelor politico- militare*, Editura Top Form, București, 2003, p. 96.

Pentru a clarifica principalii termeni: *Căutarea* informațiilor este activitatea de direcționare asupra zonelor de interes informativ din care trebuie sau este posibil să fie selectate, obținute sau sintetizate informații de interes. *Culegerea* este modalitatea de identificare a informațiilor prin utilizarea de surse, mijloace, procedee și metode specifice activității informative. *Colectarea* reprezintă activitatea de prelevare a datelor și informațiilor de interes, preponderent din surse deschise. *Obținerea* presupune utilizarea unor tehnici și procedee proactive, uneori cu mandat emis de judecător.

Misiunea principală a serviciilor de informații este prevenirea surprinderii strategice la adresa securității naționale și aliate, precum și la nivel tactic, pentru folosința trupelor în operații, precum și protejarea intereselor externe ale statului. Aceasta se materializează în:

- identificarea riscurilor interne și externe, militare și non-militare, precum și a amenințărilor la adresa intereselor fundamentale ale țării;
- culegerea de informații despre fenomenele internaționale militare și politico-militare, cu estimarea evoluției acestora;
- asigurarea cu informații a forțelor militare participante la operațiuni;
- contribuția la promovarea intereselor naționale prin mijloace specifice;
- gestiunea informațiilor privind zonele de criză și conflict, evaluarea evoluției situației de securitate în zonele respective;
- sprijinul de informații pentru formularea politicii interne și externe a statului;
- reprezentarea țării la activitățile de informații în cadrul NATO/UE și asigurarea unui sprijini eficient de informații/resurse de informații pentru acestea;
- contribuția cu informații la efortul aliat și de coaliție etc.

10.2. Obiectul căutării de informații externe

Serviciile naționale de informații au ca obiect de activitate culegerea, prelucrarea, analiza și diseminarea informațiilor de natură politico-militară și militară din domeniile de impact major asupra securității naționale. În mod curent, aceste categorii de informații se referă în mod prioritar la:

- *domeniul militar*, care poate afecta siguranța națională (despre forțe armate din aria de interes geografic, gruparea de forțe, capacitate operațională, puncte de comandă, tehnică militară și caracteristicile lor tehnico – tactice, exerciții militare de amploare, posibilitățile de lucru ale sistemului informațional, operații militare desfășurate în teatre de operații, atitudinea privind participarea la acțiuni militare a personalului combatant, alte elemente);
- *nivelul politico-militar* (alianțe politico- militare în care statul țintă este parte, liderii naționali cu orientările, simpatiile și sprijinul politic, conținutul și orientarea fundamentală a strategiei militare a statului, conținutul platformelor politice ale principalelor partide);
- *serviciile de informații ale statelor adverse sau potențial adverse* (structură, compunere, tradiții, structura de comandă, posibilități privind specializarea agenților, tratate de cooperare

și schimburi de informații cu structuri similare, elemente de baze de date folosite în sistem intern și în cadrul unor coaliții;

- *dimensiunea economico-militară* (nivelul general de dezvoltare a economiei, domenii de vârf, uzine și fabrici cu profil economic ce pot fi reprofile pentru produse cu destinație militară, disponerea și capacitatea de producție a întreprinderilor cu destinație militară etc);

- elementele principale de *geografie militară* (factorii geografici și influența acestora), elementele de infrastructură și transporturi;

- *elemente sociologice de interes militar*;

- *aspecte medico-militare*;

- *posibilități științifico-tehnice* (nivelul tehnico - științific atins în dezvoltarea ramurilor economiei naționale, nivelul tehnologiilor utilizate pentru sistemul economico- militar, principalele platforme industriale producătoare de tehnică și echipamente militare, centre de cercetare tehnico - științifică cu profil militar și obiectivele preocupărilor acestora, viteze de implementare în tehnologiile din domeniul militar a cercetărilor teoretice sau aplicative etc);

- *amenințări teroriste și transnaționale* (natura, compunerea, valoarea, posibilități de evoluție și manifestare, strategii și tactici de acțiune, lideri și profilul psihologic al acestora, ținte predilecte, succesele și insuccesele entității, religia dominantă și racordarea acesteia la politică);

- *biografii și profiluri psihologice* al unor personalități militare și politico-militare (formația intelectuală, profilul moral, tipul caracterului și a activității cerebrale, pasiuni în timpul liber, ținte predilecte pentru călătorii, profilul psihologic, laturi tari și slabe ale personalității - avariție, femei, parvenitism, consum de alcool sau droguri etc);

- aspecte principale referitoare la *proliferarea armelor de distrugere în masă* și tehnologiilor militare de vârf;

- informații necesare desfășurării *operațiilor* de pace, de coaliție etc.

Serviciile naționale de intelligence culeg informații pentru a evalua riscurile și amenințările la adresa securității naționale, acestea fiind structurate astfel:

- riscuri și amenințări directe, preponderent de natură militară, provenind de la un stat totalitar sau cu tendințe de a deveni agresiv;

- riscuri și amenințări generate prin destabilizarea unui stat/grup de state din zona de interes strategic;

- riscuri și amenințări teroriste și transnaționale.

Animozitățile și contradicțiile interetnice și religioase și o mare parte a riscurilor transnaționale sunt incluse în sfera de preocupări a serviciilor de informații. Se are în vedere faptul că animozitățile de natură etnică pot ajunge în faza de conflict, uneori chiar armat. De asemenea, animozitățile și provocările etnice și religioase trebuie studiate în legătură cu amenințările transnaționale.

Amenințările teroriste și transnaționale, ca forme de amenințări la adresa securității naționale, sporesc rolul și misiunile serviciilor de informații. În plus, în condițiile creșterii complexității mediului de securitate, serviciile de intelligence trebuie să facă față și unor provocări netradiționale, dar care au impact în domeniul securității. Un exemplu în acest sens este fenomenul pandemiei de Covid-19.

În cazul reducerii cheltuielilor și efectivelor militare, serviciile de informații trebuie să-și intensifice activitatea prin creșterea efectivelor proprii (cantitativ și calitativ), alocarea de resurse financiare suficiente, culegerea de informații din surse multiple, cu accent pe zonele în care își au originea sau care sprijină amenințările teroriste și transnaționale, precum și prin colaborarea cu servicii partenere.

10.3. Principiile activității de culegere de informații

Principiile activității de procurare de informații în democrație:

- cadrul legislativ coerent și complet pentru misiunile și activitățile specifice, care să asigure protecția adecvată a personalului;
- control civil eficient al activității serviciilor de informații;
- fundamentarea și asumarea misiunilor în baza valorilor promovate de societate, pentru asigurarea prosperității, protecției și securității acesteia, precum și pentru asigurarea stabilității, dezvoltării și continuității statului național;
- contribuția la statutul țării de furnizor de securitate și stabilitate;
- echidistanța și independența politică.

Activitatea serviciilor de informații în statul democratic este normală, necesară și legitimă. Serviciile de informații servesc națiunea și se supun controlului democratic al societății. Primul aspect al controlului se realizează prin faptul că aceste servicii sunt subordonate unor lideri politici civili. Șefii acestor servicii sunt numiți în funcție cu acordul Consiliului Suprem de Apărare al Țării. Nu în ultimul rând, trebuie precizat că activitatea serviciilor de informații este analizată permanent de comisiile de specialitate ale Parlamentului, fiind desfășurate inclusiv vizite de informare la sediul serviciilor de informații.

Transparența activității serviciilor de informații reprezintă un aspect important de evaluat și respectat. Este greu de precizat cât de departe trebuie să meargă transparența activității de informații. Transparența exagerată a activității de informații militare este nenaturală și dăunătoare, în timp ce lipsa acesteia contravine normelor unei societăți democratice. Întotdeauna trebuie păstrat un echilibru între nevoile de conspirare și gradul real de informare publică.

Principiile care trebuie aplicate în activitatea de informații sunt evidente. Orice serviciu este preocupat de protecția surselor de informare. De aceea, produsele informative diseminate beneficiarilor nu trebuie să deconspire sursa sau mijloacele prin care au fost obținute. În activitatea curentă, se procedează la asigurarea confidențialității numelor serviciilor de informații străine cu care se cooperează, precum și la păstrarea confidențialității asupra

efectivelor, obiectivelor serviciului, dotării tehnice și modalităților de acțiune. De asemenea, este susținut faptul că bugetul serviciului trebuie să fie confidențial, ca sumă totală, cât și referitor la defalcarea lui pe domenii de activitate.

În activitatea serviciilor de informații se impune necesitatea modernizării și eficientizării (adaptarea permanentă la mediul strategic), precum și a asigurării obiectivității și oportunității în sprijinirea deciziei. Planificarea și desfășurarea activității de informații se realizează în concordanță cu interesele naționale. Pregătirea liderilor este necesară pentru a înțelege și utiliza corect informațiile la care au acces pe perioada mandatului și a modului de relaționare a serviciului cu structuri similare, precum și cu societatea civilă. Trebuie reamintit că activitatea serviciilor de informații trebuie să fundamenteze decizia militară și politică, nu să o influențeze.

Pentru a genera intelligence este nevoie de cât mai multe date posibile, deoarece fără date nu pot fi obținute informații prelucrate. Culegerea și managementul cerințelor de informații (CCIRM) desemnează acele activități ale ciclului informațional destinate îndeplinirii cerințelor informaționale la nivel tactic, operativ și strategic. În activitatea de informații, solicitările pot fi realizate sub forma cerințelor de informații critice, prioritare sau obișnuite.

Managementul activității de informații cuprinde: stabilirea cererilor de informații, analiza cererii (stabilirea deficitelor de informații și a priorităților de procurare a acestora), planificarea culegerii (a tuturor activităților menite să ducă la intrarea în posesia informațiilor necesare), procurarea și transmiterea datelor, procesarea și analiza informațiilor, realizarea produselor de informații, diseminarea informației și analiza *feed-back*-ului. De asemenea, managementul intelligence include și conducerea activităților conexe, de pregătire a personalului, logistică, de domeniul juridic și altele.

10.4. Disciplinele de culegere de informații

Culegerea datelor se poate realiza prin mijloace umane sau tehnice. După caz, culegerea poate fi legală sau ilegală. Culegerea legală (deschisă) se referă la acele date și informații existente în diverse forme, într-o mare varietate de surse deschise. Fragmente de informație de valoare mică sau fără valoare aparentă pot duce, după integrare, la informație utilă. Culegerea ilegală (acoperită) vizează obținerea de informații sensibile, de cele mai multe ori secrete sau protejate.

Activitatea informativă utilizează surse și capacități. Sursa este o persoană sau un lucru/un loc de la care se pot obține informații. Sursa de informații este definită de elemente umane sau mijloace, metode sau proceduri care identifică și furnizează date sau informații de resortul securității naționale, precum și elemente materiale care conțin aceste informații. Capabilitatea este reprezentată de o structură specializată sau mijloc tehnic folosit pentru culegerea și/sau procesarea informațiilor.

Pentru procurarea datelor și informațiilor pot fi utilizate cinci mari categorii de surse: HUMINT, SIGINT (compusă din COMINT și ELINT), IMINT, MASINT (ACINT, RADINT, TELINT) și OSINT. După caz, mai pot fi adăugate și altele, precum MEDINT,

TECHINT și GEOINT.²¹⁰ Aceste categorii de surse determină tot atâtea discipline de culegere a informațiilor, în domeniul intelligence.

Informațiile HUMINT (*Human Intelligence*) cuprind informații obținute prin surse umane. Prin extindere, în cadrul acestei categorii sunt incluse informații procurate prin cele cinci simțuri umane (auzul, văzul, pipăitul, gustul și mirosul). În activitatea de informații din surse HUMINT se acceptă că sunt două nivele – strategic și tactic-operativ. În definirea nivelului strategic ne referim la persoane abilitate prin lege să culegă informații prin metode legale (diplomații, atașaii, ofițerii de legătură). Pot acționa agenții (persoane recrutate) care procură date și informații prin metode ilegale. La nivelul tactic- operativ pot fi implicați prizonieri, dezertori, deținuți civili, informatori voluntari, trădători, refugiați, persoane dislocate, ofițeri de legătură la eșaloane tactice, trupe proprii sau aliate/de coaliție. Pot fi utilizate metode legale, cât și ilegale.

Este greu de realizat o separare distinctă între strategic și operativ- tactic. Sunt destule cazuri în care o informație de nivel operativ-tactic are efect la nivel strategic. Sursele HUMINT pot fi structurate în model piramidal. La baza piramidei se regăsesc surse de valoare scăzută, iar cu cât se avansează spre vârful piramidei, valoarea acestora sporește. Cu toate acumulările și progresele înregistrate, sursele HUMINT au cedat treptat locul altor surse din spectrul tehnic, mult mai dinamice²¹¹.

Informațiile produse din surse SIGINT (*Signal Intelligence*) cuprind informații prelucrate, provenite din surse care acționează în spectrul electromagnetic. Aceste informații pot fi divizate la rândul-le în informații provenite din surse COMINT (*Communications Intelligence*) ce constau în interceptarea comunicațiilor radio și alte emisii electronice, cât și informații obținute din surse ELINT (*Electronic Intelligence*) prin intermediul transmisiilor electromagnetice care nu aparțin comunicațiilor (nu conțin informații intrinseci).

Sursele COMINT implică interceptarea și procesarea comunicațiilor externe transmise prin radio, sau alte mijloace electromagnetice și procesarea comunicațiilor externe criptate, indiferent de modul de transmitere. Interceptarea presupune cercetare, capturare, identificarea operatorului, analiza semnalelor, analiza de trafic, analiza criptografică, decriptare, studiu de text, fuzionarea acestor procese și înaintarea rezultatelor.

Sursele ELINT presupun culegerea (observarea și înregistrarea) și procesarea în informațiilor obținute din surse non-verbale/non-comunicaționale, prin radiații electromagnetice emanând din alte surse electronice (semnale de comandă a echipamentelor, semnale radar, semnale de supraveghere a sistemelor de armament, precum și din surse atomice, altele decât radioactive sau de detonare).

Sursele IMINT (*Imagery Intelligence*) cuprind informații prelucrate provenite din culegerea imaginilor fotografice, radar, electro-optice, în infraroșu, termice sau multispectrale. Pentru activitatea informativă pot fi utilizate platforme IMINT (sateliți de supraveghere, avioane fără pilot echipate cu camere video și alți senzori electrono-optici, avioane sau elicoptere de recunoaștere, vehicule blindate, ușor blindate sau neblindate, special echipate pentru cercetare

²¹⁰ *** *Manualul de planificare a operațiilor*, Op.cit., pp. 36-39.

²¹¹ Gheorghe Nicolaescu, Op.cit., p. 97.

terestră, roboți echipați cu senzori). Mai pot fi utilizați senzori IMINT (camere optice ce pot produce imagini alb-negru sau color, dispozitive de vedere pe timp de noapte, folosind tehnologie în infraroșu sau de identificare termică, aparatură video și de televiziune pe timp de noapte, laseri de detecție, aparatură de analiză video multispectrală).

Despre sursele MASINT (*Measurement and Signature Intelligence*) precizăm că sunt informații provenite din analiza calitativă și cantitativă a datelor obținute cu ajutorul senzorilor specifici. Sursele MASINT produc informații științifice și tehnice provenite din analiza datelor de tip metric, spațial, lungime de undă, dependență de timp, modulație, plasmă, și hidromagnetic, relevante în scopul identificării caracteristicilor specifice asociate sursei de emisie sau transmițătorului și facilitării identificării și măsurării ulterioare a parametrilor sursei de emisie. Sursele ACINT (*Acoustic Intelligence*) asigură informații generate din culegerea și procesarea fenomenelor acustice (de exemplu, pentru detectarea și localizarea focului de artilerie). Sursele RADINT (*Radar Intelligence*) furnizează informații obținute prin utilizarea radarului ca instrument de detectare.

Sursele OSINT (*Open Source Intelligence*) oferă modalitatea de procurarea a informației prin surse accesibile publicului larg (mijloace media, propaganda de stat, revistele de știință și lucrările tehnice, Internet, ghiduri, broșuri, manuale, anuare, statistici, studii, mai nou – postări pe rețele de socializare). Acest tip de informații sunt disponibile în mod liber oricui dorește să le acceseze. Trebuie spus că, deși pare un paradox, majoritatea informațiilor necesare unui serviciu de informații se regăsesc în sursele deschise. Trebuie recunoscut că e nevoie de efort, inteligență, simț al sistematizării și perseverență în punerea în armonie a datelor fragmentare disponibile, pentru atingerea scopurilor de informare completă prin utilizarea surselor deschise.

Mai sunt luate în calcul sursele COOPINT sau COLINT (*Cooperation and Liason Intelligence*). Sursele COLINT au în vedere informațiile obținute din operațiuni de legătură și cooperare. Informații de această proveniență sunt asigurate prin interconectarea serviciilor proprii cu cele aparținând NATO, Uniunii Europene, precum și cu alte servicii de informații. Deși informațiile obținute prin cooperare provin din afara structurii naționale proprii, deci caracterul secret capătă o oarecare nedeterminare, nivelul de clasificare este menținut potrivit generatorului documentului respectiv, pentru că standardele de păstrare a secretului sunt armonizate între părțile aflate în relații de cooperare, iar documentele juridice care stau la baza schimbului de informații clasificate constituie garanția vehiculării informațiilor respective în condiții de siguranță.

În funcție de dimensiunea și puterea fiecărui stat, guvernele înființează și dezvoltă instituții specializate pe aceste discipline de culegere de informații. Bineînțeles, în funcție de resursele disponibile, aceste structuri de intelligence oferă rezultate mai bune sau mediocre, cu impactul corespunzător asupra securității statului respectiv.

Politica de apărare a unui stat trebuie adaptată permanent la tipologia amenințărilor, provocărilor și crizelor specifice mediului de securitate. Pentru realizarea acestui deziderat este necesară definirea riscurilor, amenințărilor și incertitudinilor. Se știe că un pericol potențial major pentru o națiune îl reprezintă incapacitatea serviciilor de informații de a acționa performant în domeniul prevenirii. Într-o lume tot mai interdependentă, rolul

serviciilor de informații devine tot mai mare în analiza mediului de securitate și transmiterea de avertizării imediate sau pe termen lung factorului politic, cu implicații directe în planificarea apărării.

10.5. Concluzii

În funcție de dimensiunea și puterea fiecărui stat, guvernele înființează și dezvoltă instituții specializate pe disciplinele de culegere de informații, precum și doctrine, prevederi normative și curricule care să răspundă cerințelor specifice fiecărui domeniu specializat.

Disciplinele de culegere de informații se dezvoltă și se diversifică pentru a asigura acoperirea tuturor posibilităților emergente de exploatare a fluxurilor de informații de interes, urmând dezvoltările tehnologice din toate domeniile în care se vehiculează informații protejate sau nu.

Calitatea activității de culegere de informații depinde de resursa umană, de legăturile internaționale și deschiderea către inovare și dezvoltare, precum și de resursele alocate domeniului. Toate acestea sunt subsumate politicii de strat în privința securității naționale și viziunii politice în privința raporturilor între eforturile dedicate informațiilor interne și informațiilor externe.

11. ANALIZA DE SECURITATE, TIPURI DE PRODUSE DE INTELLIGENCE

11.1. Definirea procesului de analiză

Într-o examinare istorică, după perioada de relativă acalmie a anilor '90, activitatea de intelligence a revenit ca element cheie în securitatea națională și internațională, în primii ani ai Mileniului III. Cu atât mai mult chiar, analiza informațiilor pentru apărare a căpătat o importanță centrală. Dacă problemele analizei constituiau, anterior, preocuparea unui număr restrâns de specialiști, după atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001, acestea au fost transferate în domeniul interesului public prin investigațiile oficiale și atenția acordată de mass media²¹².

Complexitatea care caracterizează perioada actuală aduce o provocare conceptuală și asupra analiștilor, mai ales că, „de-a lungul istoriei, analiștii nu au înțeles imediat logica propriei situații, în perioade de tranziție; de obicei, este necesară o perioadă lungă de dezorientare și confuzie pentru a conștientiza legitatea noii ere”²¹³.

Activitatea de intelligence are toate trăsăturile unei științe sociale, fiind determinată de preocuparea de a analiza fenomenele de natură socială, cu scopul final de a emite predicții asupra comportamentelor lumii politice, economice, sociale și militare, pornind de la nivelul individului până la acela al unor sisteme de mari dimensiuni.

Preluând din modelele ciclului informațional prezentat în Tema 9 (oricare model), structura de intelligence, sau compartimentul de analiză din cadrul unui serviciu de informații, poate fi examinat sub forma unei cutii negre, în care intră date și informații provenite din mediul de securitate, și din care ies produse de intelligence destinate folosinței de către beneficiarii care le-au solicitat în vederea soluționării unor situații/crize, provocări, conflicte care se desfășoară tot în mediul de securitate internațional.

Datele de intrare pot fi texte scrise, secvențe sonore, imagini, mostre (de pulberi explosive, de metale din construcția unor arme, chiar mirosuri stocate de STASI). Acestea pot fi procurate pe diferite tipuri de suport: documente tipărite pe hârtie, date stocate electronic, obiecte fizice în orice stare de agregare.

La rândul lor, produsele de intelligence realizate de compartimentul de analiză pot lua diferite forme, între care note urgente, „breaking news”, chiar simple comunicări telefonice sau prin e-mail, rapoarte, buletine periodice, prezentări Power Point, expuneri verbale (față în față sau prin mijloace electronice), sinteze, studii, alte forme de diseminare, la rândul lor concretizate în diferite forme: scris, verbal, electronic.

²¹² Agrell, Wilhelm: *Intelligence Analysis after the Cold War – New Paradigm or Old Anomalies?*, în *National Intelligence Systems. Current Research and Future Prospects*, Cambridge University Press, 2009, p.104.

²¹³ Bracken, Paul: *Dominant Battlefield Awareness*, în volumul *Dominant Battlespace Knowledge. The Winning Edge*, editat de Stuart E. Johnson și Martin C. Libicki la Institutul Național de Studii Strategice al Universității Naționale de Apărare, Washington, DC, 1995, p.59.

Pe de altă parte, această „cutie neagră” a Analizei informațiilor mai primește și injecția de informații privind modul propriu de funcționare, privind regulile/condițiile procesului la care sunt supuse datele și informațiile pentru a obține produsele de ieșire necesare. Aceste condiții sunt diferite reguli, norme, doctrine, timpul fizic concret/termene, spații, echipamente, relații funcționale, rețele de lucru, calitățile analiștilor, metodele de analiză, orice alt parametru nelegat de datele de intrare sau de ieșire ca pot influența acțiunea compartimentului de analiză.

În această perspectivă, numeroase definiții ale procesului de analiză caută să surprindă esența acestei activități cognitive. Mai jos, sunt prezentate câteva definiții semnificative ale analizei de intelligence:

„Descompunerea și sinteza probelor colectate și create include separarea a ceea ce este semnificativ de ceea ce este nesemnificativ, evaluarea atentă a informațiilor întrunite și construirea unor concluzii pe baza unor exerciții de judecată... Analiza de informații implică... procese logice complexe, cum este analiza deductivă, pentru a determina cea mai bună explicație pentru date incerte, incomplete și contradictorii” (Lisa Krizan);

„Analiza de intelligence este procesul evaluării și transformării datelor brute în descrieri, explicații și concluzii pentru consumatorii de intelligence” (Bruce Berkowitz, Allan Goodman);

„Analiza este *descompunerea* unei probleme mari într-un număr de probleme mai mici și desfășurarea unor operații mentale asupra datelor cu scopul de a se ajunge la o concluzie sau generalizare” (Robert Mathaus);

„Analiza de intelligence este mai mult o *activitate internă condusă de concepte* decât o activitate condusă de date externe” (J.R. Thomson);

„Analiza de intelligence este în mod fundamental un *proces mental*, dar înțelegerea acestui proces este obstrucționată de lipsa conștientizării modului în care lucrează mintea omenească” (Richard Heuer);

„Procesul evaluării și analizei de intelligence este foarte personal. *Nu există o schemă analitică agreeată de toată lumea* și analistul este obligat, în primul rând, să utilizeze sistemul său de credințe pentru a face evaluări și a interpreta informații. Evaluările sale sunt, de obicei, mai mult implicite decât explicite și pot să nu fie evidente nici pentru analist” (Ephraim Kam).

Pentru absorbția corectă a acestor definiții, câteva clarificări conceptuale pot fi de folos. Trebuie reamintit faptul că activitatea de intelligence *susține procesul de decizie* prin produse elaborate realizate pentru formularea coordonatelor politicii de apărare și securitate și pentru angajarea forțelor armate în teatre de operații, alături de aliați/parteneri. În acest context, analiza de intelligence constituie un demers specializat în scopul *formulării de diagnoze, estimări și prognoze* argumentate (*produse informative*), necesare beneficiarilor în procesul de luare a deciziilor. Rezultatul acestui demers, produsul informativ, este consecința/fructul activității de analiză/prelucrare a tuturor datelor și informațiilor disponibile în urma culegerii, în orice formă ar intra acestea în controlul serviciului de informații.

11.2. Procesarea informațiilor culese

În ordinea cronologică a proceselor la care sunt supuse datele și informațiile obținute de serviciile de informații, există o etapă destinată aducerii acestor informații la o formă în care analiștii le pot utiliza, în vederea realizării produselor de intelligence necesare. După cum am arătat cu prilejul prezentării ciclului informativ, pentru agenții de mari dimensiuni, care operează cu date obținute sub diferite forme, activitatea de procesare a informațiilor culese este privită ca etapă separată, caracterizată prin resurse, structure și reglementări distincte.

În orice caz, ca parte a managementului informațiilor, procesarea informațiilor provenite de la culegători necesită activități de transfer al datelor obținute în formă de text, uneori suficient în formă audio sau video, în limbaj uman/limba accesibilă analistului. Astfel de activități sunt de la cele mai simple, intuitive, la cele complexe, care impun folosirea de sisteme de calcul performante:

- ✘ *Despachetare* (în urma transportului sau transmisiei electronice).
- ✘ *Decriptare* (pentru informațiile sosite în formă cifrată).
- ✘ *Înregistrare* (pentru evidența documentelor în sistemul propriu de baze de date).
- ✘ *Codificare taxonomică* (pentru organizarea informațiilor pe categorii). Astfel sunt generate *metadata* utilizate în configurarea bazelor de date structurate, în vederea identificării selectării și organizării „mesei de lucru” și programului analistului.
- ✘ *Clasificare* (în funcție de caracterul informațiilor/nivelul de secret).
- ✘ *Traducere* (din limbi străine în limba de lucru a analistului);
- ✘ *Transcriere* (din formate sonore sau de pe imagini).
- ✘ *Interpretare*: analizare primară a unor imagini, texte, mostre, secvențe audio și întocmirea unor rapoarte de specialitate, pe care analistul de intelligence le poate exploata (De exemplu, concluziile analizei de laborator a unor mostre de materiale radioactive, analize grafologice, identificare amprente, recunoaștere vocală sau rapoarte de anatomopatologie). Se folosește termenul englez *forensics*.
- ✘ *Multiplificare, tipărire* (în funcție de necesarul de documente pentru gestionare).
- ✘ *Depozitare, introducere în baza de date* (electronică sau pe alte suporturi).

Pentru activitățile de procesare nu sunt angrenați analiști de intelligence, ci specialiști în domenii punctuale. Ocazional, se poate apela la experți externi din orice domeniu, dacă nu sunt în ștatal propriu al serviciului de informații (traducători, cifratori, chimiști, medici legiști, fizicieni, lingviști, psihologi), sau personal mai puțin calificat, pentru activitățile mai simple.

11.3. Etape ale analizei informațiilor

Deși nu există o sub-etapizare strictă, care să impună reguli sau proceduri obligatorii, activitatea de analiză propriu-zisă poate fi împărțită, în mod firesc, în următoarele etape mai detaliate:

- ✘ *Planificarea* realizării produsului de intelligence pentru a se asigura că respect termenul de realizare.
- ✘ *Colaționare*: selectarea și gruparea informațiilor necesare sarcinii de îndeplinit (produsului de intelligence). În urma colaționării, analistul obține o „masă de lucru” organizată potrivit scopului planificat (lucrarea dorită/produsul de intelligence necesar). Este bine cunoscut faptul că o caracteristică esențială a activității unui analist din domeniul intelligence constă în abilitatea sa de a sorta un volum intens de date și a combina evenimente care par disparate pentru a realiza o interpretare corectă a unei situații și a face predicțiile aferente acestora. La acestea se adaugă alți doi factori care accentuează dificultatea analizei de intelligence, respectiv sensibilitatea la factorul timp și faptul că se confruntă cu o dezinformare accentuată²¹⁴.
- ✘ *Evaluare*: analistul estimează credibilitatea sursei, veridicitatea informației, oportunitatea/urgența abordării unor aspecte analitice. Prin ponderarea acestor aspecte, analistul atribuie informațiilor și propriilor concluzii o relevanță mai rezervată sau mai mare.
- ✘ *Analizare și Integrare (analiză și sinteză)*: procesul cognitiv de formare de noi informații din informațiile utilizate. *Gândire critică, creativitate, generare de plusvaloare*. Practic, aceasta este etapa de analiză propriu-zisă, esența efortului analitic în intelligence.
- ✘ *Interpretare*: extragerea de concluzii, plusvaloarea adusă de analist, structurată într-o formă concise și convingătoare, pentru a asigura succesul cognitive al produsului de intelligence. Luând în considerare faptul că integrarea și interpretarea – ca părți ale procesului de analiză – cuprind judecăți dificile și complexe pentru a da sens informațiilor obținute, analiza în domeniul informațiilor pentru apărare este cu atât mai sofisticată datorită factorului de precizie necesar în evaluarea militară. Totodată, este foarte important a se lua în considerare și beneficiarul acestei analize, în concret, un beneficiar mult mai precis și analitic, ce va solicita judecăți mult mai detaliate cu scopul anticipării și contracarării acțiunii potențialilor adversari, acționând oportun și eficient în anihilarea amenințărilor.
- ✘ *Producție*: finalizarea produsului de intelligence în forma dorită de beneficiar (format fizic, dimensiuni, limba folosită, organizarea livrării);
- ✘ *Validare* de către șefii ierarhici, care pot aduce ajustări sau pot cere completări, argumentări și explicații suplimentare. După caz, șefii din serviciul de informații pot

²¹⁴ Savu Gheorghe, Pârlog Adreian, *Producția de intelligence*, Editura Medro, 2008, p.109; Garst Ronald, *Fundamentals of Intelligence Analysis*, Garst Ronald, ed., *A Handbook of Intelligence Analysis*, 2nd ed., Washington DC: Defence Intelligence College, 1989.

face precizări privind etapa de diseminare, dacă aceste aspect privesc activitatea analistului. De exemplu, în funcție de concluziile analistului, conducerea serviciului/agenției de intelligence poate decide extinderea distribuției la alți beneficiari, interni (în cadrul managementului național al situațiilor de securitate) sau externi (în cadrul cooperării între serviciile de informații de securitate).

11.4. Tipuri de analiză de intelligence

O adevărată provocare pentru structurile de analiză a informațiilor este generată de diversitatea analizei, anume de la concentrarea asupra evenimentelor zilnice (analiza curentă) până la abordarea de perspectivă (analiza de bază) și gândirea conceptuală, care este mai puțin independentă și neutră și mai bine ajustată la nevoile specifice ale factorilor de decizie²¹⁵. De asemenea, diversitatea cuprinde domenii de la analiza regională la analiza amenințărilor neconvenționale, la analiza specifică activității de contrainformații, la analiza tehnologică și analiza operațională, direct în sprijinul acțiunilor armate. Schimbările fundamentale în abordarea fenomenului „intelligence” au scos în evidență limitările și eșecurile înregistrate în analiza în domeniul „intelligence”, fie că acestea s-au manifestat sub forma impredictibilității căderii blocului comunist sau întregul fenomen al „primăverii arabe 2011”, lipsa avertizărilor cu privire la pregătirea unui atac terorist, incapacitatea de a obține date și informații referitoare la intențiile unui stat de a obține arme nucleare, neîncrederea în probabilitatea ca Rusia să invadeze Ucraina, în anul 2022, etc.

Comunitatea de informații din Statele Unite²¹⁶ folosește o taxonomie complexă a activității de intelligence – ca proces, produs și/sau organizație – pentru a face diferențe între *current intelligence*²¹⁷ și *research intelligence*²¹⁸, între *basic intelligence*²¹⁹ și *estimative intelligence*²²⁰, între *warning intelligence*²²¹ (ca subclasă a *estimative intelligence*) și *scientific and technical intelligence*²²².

²¹⁵ Pârlog Adrian, *Procesul de analiză de „intelligence”, componentă a sistemului de securitate*, Sesiunea anuală de comunicări științifice a Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate „Politici și strategii în gestionarea conflictualității”, Vol. 5, *Despre orizontala și verticala securității*, 20-21 noiembrie 2008, București.

²¹⁶ Apud Petrescu Stan, *Despre Intelligence și putere*, Editura Militară, București, 2009; CIA, *a consumer's guide to Intelligence*, pp.4,26,27; Stephen Martin, *Homeland Security and the analysis of Foreign Intelligence*, Markle Foundation Task Force on National Security in the information Age, 15 iulie 2002; US Intelligence Community – *Who we are and what we do*, www.odci.gov/ics/functions.html.

²¹⁷ Se referă la evenimentele curente, încercând să avertizeze beneficiarii asupra dezvoltării de noi tendințe raportate la mediul existent, evaluarea importanței acestor dezvoltări și previziunea asupra urmărilor imediate și a potențialelor stări de pericol din viitorul apropiat.

²¹⁸ Informații mai profunde decât cele anterioare, folosite pentru a susține anumite decizii și/sau operații specifice, observându-se și noile tendințe ce se dezvoltă.

²¹⁹ Compilație structurată de date geografice, demografice, sociale, militare și politice despre țări străine.

²²⁰ Informații care ajută decidenții politici să depășească lacunele existente între faptele cunoscute, sugerându-li-se modele alternative în care faptele cunoscute, prezente, se încadrează, dar care și furnizează evaluări pertinente ale ordinii și probabilității unor efecte.

²²¹ Se concentrează pe evoluțiile care pot avea efecte imediate dăunătoare asupra politicii și securității, dar care se pot extind pe termen lung.

²²² Cuprinde informații referitoare la dezvoltările tehnico-științifice, la particularitățile, performanța și capabilitățile tehnologiilor străine, acoperind toate științele, tehnologiile, sistemele de arme și operațiile automatizate.

Această abordare a reliefat, cu mai mare acuratețe, întreaga gamă de provocări la adresa mediului de securitate național și internațional și care se propagă la toate nivelurile vieții umane, la acel moment istoric. Diversitatea menționată este salutară prin beneficiile oferite de specializarea analiștilor dar comportă riscul fragmentării evaluărilor și al ratării „pădurii din cauza copacilor”. Specializarea analiștilor și caracterul științific al analizei se manifestă mai clar în domeniile analitice legate de disciplinele de culegere de informații, nu numai pentru faptul că operează cu informații obținute prin metodele specifice disciplinelor de culegere, ci și prin faptul că sunt întrebuințate în scopul acțiunilor de culegere. Astfel, analiza HUMINT este folosită în conducerea acțiunilor de culegere de la surse umane și în activitatea de contrainformații, analiza SIGINT este folosită în procesul de culegere de informații din surse electronice iar analiza IMINT și MASINT este specializată în interpretarea imaginilor și aprofundarea culegerii de informații prin achiziția și valorificarea imaginilor, respectiv a „semnăturilor” diferitelor activități, de exemplu înregistrările provenite de la sonare sau înregistrările acustice ale loviturilor de artilerie, sau înregistrările efectelor seismice ale exploziilor nucleare.

Între acestea, merită remarcată analiza de contrainformații, pentru că acest domeniu este, în același timp, analitic și operațional²²³, într-un proces unic, ce însoțește și activitatea de informații, ca o funcție importantă a acesteia, inclusiv ca formă de asigurare de luptă.

La fel ca știința, informațiile pentru apărare operează cu incertitudini iar similaritățile sunt uneori surprinzătoare, observându-se un proces de convergență, întrucât analiza de intelligence se bazează, din ce în ce mai mult, pe metode și competențe științifice²²⁴. Exemplele cele mai evidente se întâlnesc în domeniile de analiză cu caracter tehnic, cum ar fi analiza în domeniul proliferării armelor și capacităților chimice, biologice, radiologice și nucleare (CBRN). Dacă în analiza de profil specializat, exemplificată mai sus, aplicarea metodelor și spiritului științific este ușor de susținut, în nivelurile superioare, ale analizei integrate, de nivel strategic, analiza de informații pentru apărare trebuie să apeleze la „cultura deschisă”²²⁵ specifică științei, la libertatea inovatoare a inventatorilor. Aici, analiza de intelligence atinge nivelul superior al înțelegerii realității, unde analistul este foarte apropiat de beneficiarul de produs informativ și creația intervine în construirea de scenarii de răspuns și soluții operaționale²²⁶.

Sintetic, aceste clasificări pot fi concentrate în următoarea enumerare, întocmită după mai multe criterii:

- 1) După domeniul analitic: economică, socială, politică, militară, tehnologică, de contrainformații, de risc, etc.
- 2) După perspectiva cronologică: analiză retrospectivă (explicativă, investigativă), curentă (operativă), estimativă, prospectivă (prognoze).

²²³ Apud Mark M. Lowenthal, *Intelligence. From Secrets to Policy*, Congressional Quarterly Press, Washington DC, 2003, p.113.

²²⁴ Apud Agrell Wilhelm: *opera citată*, p.112.

²²⁵ *Ibidem*, p.113.

²²⁶ Ion Roceanu: *Războiul bazat pe rețea – dincolo de tehnologie*, Comunicare științifică la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, București, Editura UNAp, 2005.

- 3) După obiect: țări, rețele infracționale, tehnologii, riscuri, fenomene transnaționale.
- 4) Numărul de surse: unisursă, multisursă (*all-source*).
- 5) Nivel de relevanță: analiză tactică, analiză operațională, analiză strategică.
- 6) După disciplina de culegere: HUMINT, SIGINT, IMINT, OSINT, GEOINT. MASINT.

Clasificarea după nivelul de relevanță merită câteva precizări. Astfel, analiza de nivel strategic (*SINTEL*) este o abordare multisectorială și multisursă a fenomenelor cu impact major în sfera securității naționale și se materializează în produse informative necesare pentru formularea deciziilor politice și a planurilor militare la nivel național și internațional. *Informația de nivel strategic* va cuprinde atât informația necesară luării deciziei pe plan național – guvern – sau internațional – instituții internaționale – cât și informația necesară planificării de către Statul Major General/al Apărării a unei operații în sprijinul deciziilor menționate. Deci se vor colecta informații despre o anumită putere sau un anumit grup de puteri în domenii precum economie, sociologie, transporturi și telecomunicații, geografie militară, forțe armate, politică, știință și tehnologie, biografii de personalități adverse.

Apoi, analiza de nivel operativ (*OPINTEL*) se materializează în produse informative necesare pentru planificarea și conducerea campaniilor militare la nivel operativ. *Informația la nivel operativ* este informația de luptă necesară pentru planificarea și conducerea campaniilor și operațiunilor importante, care au ca scop atingerea obiectivelor strategice în teatrele și zonele de operații, inclusiv informațiile care privesc mijloacele militare, structura forțelor, doctrina, armamentul, echipamentele, infrastructura, instrucția și intențiile țărilor inamice sau ale diferitelor părți prezente în cazul operațiunilor de menținere a păcii.

La rândul ei, iar analiza de nivel tactic (*TINTEL*) se materializează în produse informative necesare pentru planificarea și executarea misiunilor de nivel tactic. *Informația de nivel tactic* se referă la informația care îi permite comandantului eșalonului tactic să pregătească și să ducă la bun sfârșit acțiunile de luptă la nivelul său (batalion, brigadă). Analiza la nivel tactic presupune cunoașterea inamicului sau a părților existente, a circumstanțelor geografice și atmosferice, a atitudinii populației civile în zonele de acțiune și din jurul acestora, a doctrinei și procedurilor tactice, a efectivelor, a armamentului și a materialului inamicului, a părților componente, date caracteristice despre câmpul de luptă unde vor fi desfășurate forțele.

Trebuie spus că, în domeniul militar, aceste ultime două niveluri de relevanță au înțeles opus față de domeniul impunerii legii și menținerii ordinii, unde nivelul operational este cel desfășurat în teren, la contact, iar nivelul tactic este cel realizat în centre de coordonare a acțiunilor. Cu admiterea acestor diferențe de natură culturală, utilitatea clasificărilor rămâne valabilă și utilă.

În alte interpretări, fosta Adunare a Uniunii Europene Occidentale considera clasificarea informațiilor pe următoarele tipuri: *informația de documentare*²²⁷, *informația de situație*²²⁸ și

²²⁷ Colectată pe timp de pace pentru cunoașterea generală a potențialelor zone de criză și poate cuprinde mișcări politice, geografia spațiilor, forțele armate, milițiile, instalarea armatei.

²²⁸ Colectată pe timpul crizei, putându-se subclasifica în funcție de nivelul de reflexie a statului-major care o folosește în informație de nivel strategic, operativ și tactic.

informația pentru luptă²²⁹, iar NATO distinge informația brută de luptă²³⁰ și informația de nivel operativ²³¹.

11.5. Tipuri/exemple de produse informative

11.5.1. Producția de intelligence

Pentru realizarea produselor de intelligence, analistul va studia o țară/un spațiu sau un fenomen de securitate prin multitudinea problemelor interconectate, căutând să identifice antecedentele logice și consecințele posibile ale situației, apoi să construiască scenarii pe care le adaptează și le dezvoltă, abordând aspecte deja petrecute pentru a explica situația prezentă sau pentru a estima situația viitoare. Astfel analistul va identifica scopurile urmărite de către un anumit actor străin (statal sau non-statal) fie folosind *abordarea socială* (numită și teoria aplicată) – care se bazează pe studierea mai multor exemple concrete permițând acestuia o viziune dincolo de evoluții și depistarea unor tendințe superficiale dar cu impact semnificativ în viitorul apropiat – sau *logica situațională* – care implică generarea de diverse ipoteze bazate pe luarea în considerare a elementelor concrete ale situației reale, evitând generalizările exhaustive – sau comparația. Nu întotdeauna aceste metode merg împreună, uneori chiar se contrazic. Unii specialiști²³² consideră că analiștii instruiți în *studiile zonale/regionale* au tendința de a prefera *logica situațională*, în timp ce analiștii cu o pregătire în *abordarea socială*, cum sunt cei ce operează contra amenințărilor neconvenționale, sunt mai apropiați de *tehnicele comparative și teoretice*. Analiza este un domeniu deschis transformării și, mai ales, adaptării, drept care nu trebuie să surprindă faptul că și abordările matematice complexe și-au făcut simțită prezența în această activitate. *Analiza orientată pe (baze de) date și „data mining”* sunt potrivite anumitor domenii (cu precădere în economie) și anumitor cazuri, dar la fel de bine se potrivește în cazul analizei desfășurate pe segmentul operativ și tactic, un exemplu concludent fiind acela al estimării stării de operativitate a forțelor.

11.5.2. Tipuri de produse informative

Rezultatul acestor eforturi analitice se concretizează în produsele de intelligence oferite beneficiarilor. Cea mai utilă clasificare a acestor produse urmează urgența furnizării lor către utilizatori. Astfel, se pot distinge produse informative:

➤ *Pentru informare operativă (urgente, cu transmitere imediată - CTI):*

- Note informative, informări urgente („breaking news”, „flash news”)
- Avertizări (riscuri, amenințări, incidente de securitate, alte evenimente)

²²⁹ Permite combatantului să conducă acțiunea din teren (evaluarea tirurilor, poziția combatanților).

²³⁰ Informație despre inamic, condițiile atmosferice și geografice necesare comandamentului pentru pregătirea și conducerea operațiunilor de luptă – document NATO AAP-6/2003; AJP-2.0-Doctrina integrată de informații, contrainformații și securitate a NATO.

²³¹ Informația necesară planificării și conducerii campaniilor la nivel operativ – document NATO AAP-6/2003; AJP-2.0-Doctrina integrată de informații, contrainformații și securitate a NATO.

²³² Savu Gheorghe, Pârlog Adrieian, *Producția de intelligence*, Editura Medro, 2008, p.114.

- *De informare curentă* (cu relevanță în ziua/zilele respective, până la o săptămână):
 - Buletine informative, prezentări sau briefinguri zilnice/săptămânale
- *Produse de analiză estimativă (cu relevanță de durată)*
 - buletine tehnice sau regionale
 - informări, analize punctuale, analize explicative, investigații
 - situația politico – militară pe o anumită perioadă, studii
 - produse estimative periodice (pentru perioada unei campanii militare/anuale/naționale/de alianță)
 - analize de tip operațional/militar (pregătirea de intelligence a spațiului de luptă – *IPB*, situația inamicului, evaluarea efectelor acțiunii de luptă/*BDA – Battle Damage Assessment*, documentarea informativă a țintelor/*targeting*)
 - prognoze, analize pe termen lung, *foresight* (mai puțin uzuale în informațiile de securitate, fiind mai puțin legate de informații secrete și de planificarea concretă).
- Alte produse: puncte de vedere, răspunsuri contrainformative, briefinguri ocazionale, dosare vizită, date prelucrate minim (documentare, biografii, studii de țară, hărți), diferite produse cerute de ministere sau alte agenții guvernamentale.

Realizarea de produse informative, ca, de altfel, analiza de intelligence în general, este marcată de impactul erei informaționale asupra lucrului cu informații. Această influență se manifestă pe multe dimensiuni, între care:

- O avalanșă de date și cunoștințe publice relevante pentru mediul de securitate;
- Folosirea de baze de date extinse și tehnologii de operare cu *big data*, cum ar fi motoarele de căutare și software pentru *data mining*;
- Dezvoltarea OSINT, mai ales în contextul domeniilor noi cu impact în securitate;
- Metode informatizate de analiză;
- Dezvoltarea cooperării în plan național, în Uniunea Europeană, în Alianță;
- Inter-relaționare pe multiple planuri, manifestarea fenomenelor în rețea, cu implicarea unei diversități de actori cu interes în fenomenele de securitate.

11.5.3. Diseminarea – etapă a ciclului informativ sau procedură intermediară?

După cum am argumentat în Tema 9, Diseminarea este furnizarea produselor informative către beneficiari, oportună, în forma cerută și prin canalele stabilite.

Principalele cerințe ale diseminării produselor de intelligence sunt:

- oportunitate – asigurarea produselor la timp, pentru a asigura utilitatea lor;
- adăugare de valoare – furnizarea produselor trebuie să „facă o diferență” pentru utilizatorul produsului de intelligence;
- claritate – pentru ușurința folosirii;

- celeritate – pentru a nu pierde valoarea pe durata furnizării produsului, din cauza perisabilității informațiilor sau concluziilor;
- concizie – pentru a proteja timpul factorilor de decizie care exploatează produsul de intelligence;
- revizuirea/recitirea materialului – pentru a corecta/evita eventuale erori;
- coordonarea cu alți furnizori de informații – pentru a evita suprapunerea, redundanța în sprijinul informativ și irosirea timpului de management al crizei;
- standardizare – pentru ușurința producerii, diseminării și utilizării;
- distribuire – planificarea și organizarea judicioasă a diseminării;
- securitate – pentru protejarea informațiilor sensibile pe durata diseminării.

Aceste aspecte nu fac parte din etapa de analiză, dar constituie elemente importante în fructificarea produselor de intelligence, neglijarea lor putând deveni critică în anumite situații, mai ales în campanii militare și în condiții de criză.

11.6. Concluzii

Pentru orice proces informațional, analiza informațiilor este o etapă esențială, pentru că rostul sistemului informațional este de a prelucra într-un fel sau altul datele cu care operează.

În cazul domeniului intelligence, analiza de este un proces mental iterativ pentru că mediul de securitate este dinamic, iar cerințele de management al crizelor sau chiar managementul curent al administrației guvernamentale necesită actualizarea informațiilor pentru a răspunde provocărilor curente în evoluția lor.

Prin prelucrarea datelor în sensul obținerii de estimări și prognoze utile factorilor de decizie, analiza informațiilor crează plusvaloare în activitatea de intelligence. Adaosul este generat de încărcarea produselor rezultate din analiză cu elemente utile deciziei, aplicabile direct și imediat în acțiuni care să servească intereselor structurii deservite – interesului național de securitate sau intereselor operaționale ale trupelor aflate în operații militare.

Față de analiza informațiilor în sens larg, valabilă în orice domeniu de activitate, specificul analizei de intelligence este operarea cu informații secrete, atribut al activităților ce impun confidențialitatea datelor din fluxul proceselor informative.

Analiza propriu-zisă este precedată sau începe cu procesarea informațiilor primite de la structurile de Culegere. Procesarea datelor este o activitate în continua dezvoltare, pentru că este prima care trebuie să răspundă adecvat dezvoltărilor tehnologice și creșterii complexității mediului de securitate internațional.

Etapele analizei parcurg drumul de la lucrul cu informații la generarea de informații subsecvente de un alt tip, pe un alt nivel de complexitate și relevanță pentru securitate și aducerea lor la forma necesară consumatorilor de intelligence, prin etapa de producție de intelligence.

Analiza de intelligence îmbracă o diversitate de forme pentru a răspunde diversității informațiilor și diversității situațiilor de utilizare a plus-valorii generate în produsele de intelligence realizate. Această diversitate urmează direcțiile evoluției societății omenești pe coordonatele diversificării riscurilor și amenințărilor prezente în mediul de securitate.

Ca orice activitate umană, analiza de intelligence este supusă efectelor complexității societății actuale, a globalizării și Erei informaționale.

12. SPRIJINUL INFORMATIV ȘI FUNCȚIILE ACESTUIA CA PROCES DE COMUNICARE

12.1. Sprijinul informativ și funcțiile comunicării

Menirea activității de intelligence este aceea de a sprijini cu produse informative decizii ce urmează a fi luate la diferite niveluri, în planificarea militară sau în domeniul mai larg al securității naționale. În cadrul ciclului informativ, latura ce trimite fluxul de la Analiză la Beneficiar constituie sprijinul de intelligence asigurat de serviciul de intelligence. Deci, în esență, o structură specializată într-un anumit domeniu transferă un conținut, în principiu informațional, unei structuri care folosește acest conținut pentru a declanșa anumite acțiuni. Acest transfer reprezintă, în mod evident, un *proces de comunicare*.

Conform Dicționarului Explicativ al Limbii Române, verbul „a comunica”, derivat din latinescul „*communicare*”, definește acțiunea de „*a face cunoscut, a da de știre, a informa, a înștiința, a spune*”²³³. DEX identifică doar substanța informațională ca obiect al comunicării, însă alte definiții conferă un domeniu mai larg conținutului transferat destinatarului, anume: „*comunicarea este un proces în care persoane își împărtășesc informații, idei și sentimente*”²³⁴ sau „*comunicarea este un proces de transmitere a unui sens de la cineva către altcineva*”²³⁵. Iată, deci, că nu numai informații sunt transferate în cursul unei comunicări, ci și idei, sentimente și sens, ceea ce este valabil, general vorbind, și în cazul sprijinului informativ.

Într-un proces tehnic, modelul de comunicare realizat de Shannon și Wiener ia în considerare doar perturbațiile care pot interveni pe canalul de comunicare, fără referiri la calitățile și intențiile comunicatorului și ale receptorului. Aceste aspecte sunt însă esențiale în cazul unei comunicări de informații unde conținutul și utilizarea acestuia depind de factori proprii celor doi actori ai procesului de comunicare.

De aceea, în domeniul social, modelul ține cont de participarea volitivă și semantică a celor doi actori în procesul de comunicare. Astfel, psihologii specializați în domeniul comunicării enumeră²³⁶ următoarele funcții ale comunicării: *cognitivă, afectivă (poetică), acțională, și funcția de socializare*, toate acestea având relevanță pentru funcționalitatea sprijinului informativ.

Aceste funcții definite pentru procesul comunicării sunt aplicabile în domeniul intelligence după cum urmează:

- *funcția cognitivă* determină informarea generală de intelligence, care contribuie la dezvoltarea cunoașterii, pentru realizarea superiorității informaționale;

²³³ * * * Dicționarul Explicativ al Limbii Române - DEX, Ed. Academiei, București, 1984, p 179.

²³⁴ Hybels, Sandra și Weaver, Richard II. *Communicating Effectively*, Random House, New York 1986, p 6.

²³⁵ Sălăvăstru, Dorina. *Psihologia educației*, seria Collegium. Psihologie, Editura Polirom, Iași, 2004, p 174.

²³⁶ *Idem*, pp 189-190.

- *funcția afectivă (poetică)* declanșează motivații legate de interesul comun servit de structura de intelligence și factorul de decizie, pentru a asigura în mod pro-activ răspunsul oportun, deci condiționat de un interval de timp limitat, la provocările operaționale sau de securitate;
- *funcția acțională* fundamentează în mod concret deciziile prin concretețea informațiilor acționabile și transferă conținuturile direct în acțiune;
- *funcția de socializare* realizează o comunitate între structura de intelligence și beneficiarii produselor informative, în sensul servirii unui interes comun (intenția comandantului) și construirii unei relații profesionale eficiente.

Între acestea, componenta funcției poetice în sprijinul informativ se manifestă în situațiile când produsele de intelligence trec dincolo de transferul mecanic de informații, pentru a genera sau alimenta motivații în domeniul afectiv, de natură a declanșa decizii importante în vederea unor acțiuni concrete. Din punct de vedere psihologic, componenta afectivă sau poetică prezintă o natură «energetică» pentru mecanismele psihologice, pentru că operează în domeniul voinței.

12.2. Avertizarea și componenta energetică a comunicării

În opinia lui Klaus Clausewitz, „ingredientele esențiale ale surprinderii sunt *secretul* și *rapiditatea*, care presupun o mare *energie*”²³⁷, ceea ce generează ideea unei componente «energetice» a mesajului de avertizare referitor la surprinderea preconizată. Astfel, pentru a realiza avertizarea, produsul informativ trebuie să conțină ingrediente de natură *energetică*, și nu numai informațională. Astfel de ingrediente corespund «declanșatorilor sociali» definiți în psihologia comunicării²³⁸ și sunt în măsură să acceseze nu numai intelectul «la rece», dar și zone afective asociate *interesului* major al beneficiarului, cum ar fi *patriotismul*, *convingeri ideologice*, *devotamentul* și *ambitia*, premergătoare *curajului* necesar confruntării cu un pericol, *inspirația* creatoare și chiar *viclenia*. Toți acești *factori volitivi* pot fi angrenați pentru contracararea *surprinderii* printr-o «contra-surprindere» sau pentru a exploata situații favorabile semnalate de structura de intelligence ca oportunități. Includerea vicleniei nu trebuie să fie privită cu rezerve, chiar Clausewitz arăta că „fiecare surprindere are la bază un grad oarecare, fie el cât de mic, de viclenie” și că „nicio calitate subiectivă firească nu este mai aptă decât viclenia să conducă și să înviorze activitatea strategică”²³⁹, pentru că viclenia, în fond, este o manifestare a creativității.

Cheia asocierii actului de avertizare la interesul major al factorului de decizie este *pericolul*, concept examinat pe larg de Clausewitz ca sursă importantă a fricțiunii specifice confruntării: „Pericolul este o parte a *fricțiunii războiului*. Fără o concepție exactă despre pericol nu putem înțelege războiul”²⁴⁰. Perspectiva pericolului pune factorul de decizie în situația de a anticipa confruntarea directă cu inamicul, ceea ce ridică toți *determinanții psihologici* ai comunicatorului și receptorului pe un alt nivel al fricțiunii clausewitziene. Pe acest nou nivel, ideile necesare

²³⁷ von Clausewitz, Carl. *Despre război*, Editura Militară, București, 1982, p 185.

²³⁸ Amado, Gilles și André Guittet. *Psihologia comunicării în grupuri*, seria Collegium, Editura Polirom, Iași, 2007, pp 21-23.

²³⁹ von Clausewitz, Carl, *op. cit*, p 189.

²⁴⁰ *Idem*, p 99.

găsirii de soluții de evitare a pericolului sau de diminuare a efectelor acestuia sunt guvernate de factori suplimentari raționamentului pur intelectual, care se manifestă în cursul construcției superiorității informative prin dezvoltarea cunoașterii și a înțelegerii. În această situație, „omul obișnuit nu poate atinge niciodată starea de indiferență perfectă în care mintea sa poate lucra cu flexibilitate normală... calitățile obișnuite nu sunt suficiente; cu cât nivelul de responsabilitate este mai înalt, cu atât implicarea este mai autentică”²⁴¹ și intervin mai spontan *gândirea creativă, inspirația, ingeniozitatea și viclenia* - cu efecte benefice – dar și *impulsivitatea, indecizia* și chiar *panica*, ce pot fi contraproductive.

În sens larg, actul de avertizare funcționează și pentru perspective favorabile interesului sistemului deservit, anume pentru *oportunități/șanse*, considerate în domeniul securității ca factori importanți de reușită, succes, care se adresează în egală măsură motivațiilor decidentului ca și amenințarea referitoare la un pericol. Potrivit lui Clausewitz, „victoria este premiul de aur, fructul care inspiră setea ambiției”²⁴².

Atât pericolul cât și oportunitățile sunt asociate nevoii de securitate, situată între cele mai stringente nevoi pe scara de priorități ale nevoilor umane, concepută de Abraham Maslow, imediat după nevoile fiziologice vitale.

Pentru indivizi, perspectiva pericolului declanșează mecanismele supraviețuirii, prin care *instinctul de conservare* generează soluții de autoprotecție. Pentru factorii de decizie din domeniul securității, ca și pentru comandanții militari, mecanismul specific nevoii de securitate se transferă de la nivelul individual la nivelul instituțional, unde nu se pune problema nevoilor fiziologice, și unde decidentul este în raport de *responsabilitate acțională* cu pericolul sau oportunitatea. Această responsabilitate instituțională reflectă atribuțiile specifice *autorității deontice* a factorului de decizie și întărește limita funcțională dintre structurile de intelligence și beneficiarii sprijinului informativ. Sub acest raport, structurile de intelligence, ca *autoritate epistemică*, dețin responsabilitatea informativă, în cazul de față *responsabilitatea de a avertiza*.

Perspectiva pericolului apropie actul de avertizare de conceptul de *amenințare*, față de care se deosebește prin raportul dintre structura de intelligence și beneficiari:

- în cazul avertizării, cele două părți ale sprijinului informativ sunt în relație pozitivă, de sprijin instituțional, servind un interes comun;
- în cazul amenințării, comunicatorul și receptorul mesajului sunt în relație negativă, de ostilitate, servind interese antagonice.

Actul de avertizare întreprins de structura de intelligence conține deci o componentă de natură energetică în substanța transferată, pentru că are menirea de a declanșa mecanisme decizionale aflate în afara domeniului pur informațional al decidentului.

Astfel, în intenția structurii de intelligence, conținutul acționabil al produsului informativ trebuie să țintească mecanismele energetice ale decidentului, derivate din interesul servit de acesta și responsabilitatea față de acest interes. Din interesul major al factorului de decizie derivă intențiile sale acționale cele mai importante, asociate motivațiilor acestuia, până la stadiul

²⁴¹ *Idem*, p 99.

²⁴² *Ibidem*, p. 61.

de devotament, mai ales în perspectiva unui pericol. În consecință, implementarea acțiunilor ce derivă din interesul major servit de cele două părți trebuie sprijinite de domeniul intelligence cu informații acționabile, adică informații de natură să fie transferate eficient în decizie, iar ulterior în acțiune.

12.3. Condiția succesului actului de avertizare

Teoria comunicării arată că informația prezintă trei valențe²⁴³:

- Aspectul *sintactic*, care trimite la compoziția mesajului;
- Aspectul *semantic*, ce se referă la semnificația acordată semnelor componente ale mesajului, pe baza contextului social;
- Aspectul *pragmatic*, ce trimite la utilitatea informației după transfer, sau efectul informației asupra receptorului.

În raportul dintre structura de intelligence și beneficiari, funcția de avertizare reflectă masiv aspectul semantic al informației, menționat mai sus, care pune în evidență semnificația conferită mesajului pe baza contextului social al actului comunicării și diferența conceptuală dintre *informația semantică intențională* și *informația semantică realizată*. De altfel, „continuatori ai școlii-proces (grupare de psihologi din cadrul Școlii de la Palo Alto²⁴⁴) consideră că *intenția* este un factor esențial în definiția mesajului”²⁴⁵, iar intenția de avertizare, ca prim element energetic al sprijinului informativ, trebuie să fie exprimată suficient de clar în produsul informativ, pentru a continua demersul de avertizare. Această logică se aplică similar și pentru demersul de amenințare.

Interesul și intenția factorului de decizie se reflectă în *motivația comportamentală* a acestuia, pe care comunicatorul le percepe și le reține ca «amprente»²⁴⁶ specifice receptorului produsului informativ. Această motivație comportamentală este definită ca „efort susținut, orientat și perseverent pe care îl depune un individ în vederea realizării unui scop”²⁴⁷. Termenii utilizați în această definiție fac referire la caracteristici ale motivației care trebuie luate în considerare de structura de intelligence:

- «efortul» caracterizează forța comportamentală a factorului de decizie, deci direct componenta energetică;
- «susținut și perseverent» denotă consecvență, deci o continuitate a manifestării aspectului energetic;

²⁴³ Tran, Vasile și Stănciugelu, Irina. *Teoria comunicării*, Editura comunicare.ro, a SNSPA, Facultatea de Comunicare și Relații Publice “David Ogilvy”, București, 2003, p 15.

²⁴⁴ Grup de cercetători de diferite specialități (sociologi, lingviști, psihiatri, antropologi) reuniți în jurul lui Gregory Bateson. Din Școala de la Palo Alto fac parte Donald Jackson, Paul Watzlawick, Janet Beavin, Edward Hall, Ray Birdwhistell, Erving Goffman, Margaret Mead, Virginia Satir, Jay Haley, John Weakland, Richard Fish ș.a.

²⁴⁵ Tran, Vasile și Stănciugelu, Irina, *Op. cit.*, p 40.

²⁴⁶ Amado, Gilles și André Guittet, *op. cit.*, pp 14-23.

²⁴⁷ Tran, Vasile și Stănciugelu, Irina, *Op. cit.*, p 202.

- «orientarea» precizează direcția de aplicare a energiei de către factorul de decizie, conform intențiilor sale acționale; iar

- «scopul» corespunde tot intenției și precizează obiectivul deciziei ce urmează a fi luată de beneficiarul produsului informativ care conține avertizare.

Motivația factorului de decizie care trebuie luată în considerare este de natură intrinsecă, întrucât derivă din factori de natură internă, mai precis din „relația ce se stabilește în mod direct între individ și sarcina de îndeplinit”²⁴⁸, această sarcină fiind subsumată interesului de securitate națională sau obiectivului militar urmărit.

Argumentația de factură psihologică prezentată elucidează chiar principala problemă a avertizării, anume faptul că are succes numai când este percepută ca atare întrucât, „ca și alte idei, în particular cele noi și complexe, (avertizarea) va fi percepută cu grade diferite de înțelegere sau certitudine de către fiecare individ, în funcție de o sumă de factori variabili, între care: cunoștințe privind faptele din spatele ipotezei, disponibilitatea de a asculta și de a înțelege, prejudecăți privind cursul probabil de acțiune al adversarului, cunoștințe despre obiectivele și doctrina politică și militară a statului respectiv, despre istoricul sau precedentul (situației), obiectivitatea, imaginația, dorința de a-și asuma riscuri, constrângeri de timp, încrederea în persoana care prezintă (avertizarea)”²⁴⁹ și chiar alte circumstanțe cu totul întâmplătoare.

Toate componentele decizionale menționate, care au nuanțe subiective semnificative, determină dependența succesului avertizării de modul în care produsul informativ este recepționat, adică de percepția demersului structurii de intelligence ca act de avertizare: „Avertizarea nu există până când nu a fost transmisă decidentului și până când acesta nu conștientizează faptul că a fost avertizat”²⁵⁰. Este de așteptat ca succesul transferului de sens să fie sprijinit prin reglarea determinantilor specifici celor două părți. În cazul avertizării însă, miza este mai mare din două motive: impactul sever al ignorării mesajului și constrângerea de timp, care nu permite efectul cumulativ și feed-backul specifice construcției de rutină a superiorității informaționale.

Astfel, principala problemă a avertizării - dependența succesului de percepția beneficiarului - sugerează co-responsabilitatea structurii de intelligence și a factorului de decizie de a asigura depășirea gradientului de percepție dintre cei doi actori ai sprijinului informativ ca proces de comunicare pentru a asigura reușita actului de avertizare.

12.4. Factorii de decizie între percepții, așteptări și dezacord

Percepțiile beneficiarilor în domeniul geopolitic creează așteptări ale acestora privind evoluțiile din mediul de securitate, privind sprijinul informativ și, totodată, privind propria lor activitate. În cadrul teoriilor procesuale privind motivația în muncă, prezintă interes teoria

²⁴⁸ *Idem*, p 203.

²⁴⁹ Grabo, Cynthia M. *Anticipating Surprise. Analysis for Strategic Warning*, Joint Military Intelligence Center / DIA, Washington, DC, 2002, pp 4-5.

²⁵⁰ *Idem*, p 14.

așteptărilor, dezvoltată de psihologul canadian Victor H. Vroom. Teoria așteptărilor se bazează pe ideea că motivația persoanelor este determinată de rezultatele pe care aceștia le așteaptă să apară ca urmare a acțiunilor lor. Așteptările sunt asociate posibilităților de realizare a unor anumite rezultate importante și depind de sistemul perceptual al persoanei.²⁵¹

În acest context, prin produse informative cu conținut de avertizare, structurile de intelligence sunt cele care aduc, de regulă, vești proaste, de genul «Statul vecin se pregătește să ne atace». Aceasta este menirea de căpătâi a serviciilor de informații și, când fac acest lucru, structurile de intelligence desăvârșesc o activitate complexă și își asumă o mare responsabilitate. Impactul psihologic inițial al avertizării este, totuși, de natură negativă, pentru că disturbă o activitate de rutină, organizată, planificată și constructivă, prin răsturnarea așteptărilor privind evoluții programate a fi pozitive. Decidentul știe ce este o avertizare și care este importanța unui răspuns adecvat, însă actul avertizării reprezintă, totuși, un stress, un dezacord pe care procesul de comunicare trebuie să îl depășească.

Chiar dacă dezacordul nu se manifestă conflictual, nefiind un conflict de opinie ce trebuie soluționat, aspectul antagonic nu trebuie să surprindă întrucât, potrivit modelului psihologului american Theodore Newcomb, aparținând tot școlii-proces a teoriei comunicării, „dinamica actelor de comunicare constă în tensiunea produsă de dezacord”²⁵². Tot potrivit acestui model, „într-o relație socială, rolul comunicării este cel de a menține echilibrul în cadrul acelu sistem social”²⁵³.

În domeniul intelligence, rolul sprijinului informativ este de a stabili acest echilibru între comunicator și beneficiar în sensul succesului avertizării, prin acceptarea conținutului simbolic, de factură energetică, al produselor informative, de către factorul de decizie. Altfel spus, structurile de intelligence urmăresc confirmarea faptului că factorul de decizie a perceput avertizarea ca atare, cu o valoare semantică realizată cât mai apropiată de valoarea semantică intențională.

În acest scop, structurile de intelligence desfășoară un proces de influențare în cadrul căruia, potrivit teoriei psihologului Michael Mann, utilizează puterea simbolică, dintre cele patru forme majore de putere (celelalte fiind puterea economică, cea politică și cea coercitivă)²⁵⁴. Între resursele folosite de structurile de intelligence în aplicarea puterii simbolice se numără cele specifice autorității epistemice, deci calitatea profesională a produselor informative, dar și «capitalul simbolic» asociat autorității epistemice, adică recunoașterea în mediul profesional și respectul acumulat, cât și resurse specifice calităților de comunicator: „mijloacele tehnice de informare și de comunicare, abilitățile, competențele și formele de cunoaștere folosite în producerea, transmiterea și receptarea informației și a conținutului simbolic”²⁵⁵.

Între calitățile de comunicator, ca abilitate de transmitere a conținutului simbolic se distinge expresivitatea, care este valorificată mai bine atunci când comunicarea se face personal. De

²⁵¹ Tran, Vasile și Stănciugelu, Irina, *Op. cit.*, p 206.

²⁵² *Idem*, p 41.

²⁵³ *Idem*, p 46.

²⁵⁴ *Idem*, pp 109-111.

²⁵⁵ *Idem*, p 109.

altfel, este o opțiune obișnuită ca informațiile cele mai valoroase și avertizările cele mai grave să fie comunicate beneficiarului în mod direct, față în față. Acest aspect trimite la cerința ca, în cazul avertizării, contactul dintre structura de intelligence și factorul de decizie să fie cât mai strâns, conform viziunii lui Robert Gates privind distanța dintre analist și beneficiarul produselor informative.

Cerințele de influențare impuse de necesitatea stabilirii echilibrului de percepție între comunicator și beneficiar (în sensul succesului avertizării ca proces de comunicare) determină nevoia realizării avertizării de la o distanță mai redusă între reprezentantul structurii de intelligence și factorul de decizie, decât în cazul construcției superiorității informaționale. Această situație permite fructificarea avantajelor contactului direct prin argumentări și lămuriri suplimentare imediate și clarificări privind contextul și impactul posibil, cât și asigurarea directă asupra percepției avertizării în sensul intenționat de structura de intelligence.

12.5. Influențarea beneficiarilor prin avertizarea de intelligence

În teoria comunicării, „influența poate însemna fie a-l determina pe altul să ți se conformeze, fie... (a determina) o mare similitudine de gândire și comportament între transmițător și receptor. Influența... nu poate fi eficientă decât dacă este acceptată de receptor”²⁵⁶. Similar, psihologul american Talbott Parsons consideră²⁵⁷ că influența este „un mecanism generalizat prin intermediul căruia sunt determinate *atitudinile* și opiniile” și care „determină decizia celui alt de a acționa într-un anumit fel pentru că simte că acesta este un lucru bun pentru el, și nu pentru că, prin neconformare, s-ar încălca anumite obligații”. Astfel, în sprijinul informativ, influența este rezultatul «co-orientării» transmițătorului și receptorului în cadrul procesului de comunicare, este o componentă a efortului comun de «construcție» comună, după cum spun psihologii²⁵⁸, a unei viziuni comune asupra situației de securitate sau a situației operaționale.

Referindu-se la schimbarea opiniei prin comunicare, psihologul Herbert Kelman identifică trei procese esențiale de influență socială – conformarea, identificarea și internalizarea – variante care se deosebesc prin calitatea schimbărilor de opinie²⁵⁹. Între acestea, procesul specific sprijinului informativ este *internalizarea*, pentru că nu implică adoptarea unei noi opinii din rațiuni externe (constrângere sau copiere/imitare), ci la o schimbare congruentă cu sistemul de valori al factorului de decizie, care acceptă influența exercitată prin avertizare și „adoptă poziția comunicatorului pentru că o consideră utilă în soluționarea unei probleme sau pentru că este apropiată de propria sa orientare sau cerută de propriile sale valori”²⁶⁰. Activitatea serviciilor de informații este favorizată în privința probabilității de succes al avertizării pentru că structurile de intelligence și decidenții pe care îi deserveșc au, în principiu, aceleași valori și

²⁵⁶ *Idem*, p 110.

²⁵⁷ *Idem*, p 110.

²⁵⁸ Neculau, Adrian: *Psihologie socială. Aspecte contemporane*, Editura Polirom, Iași, 1996, p 185.

²⁵⁹ Tran, Vasile și Stănciugelu, Irina, *Op. cit.*, p 111.

²⁶⁰ *Idem*, p 110.

obiective, binecunoscute amândorura, legate de interesul național de securitate sau de succesul operației militare angajate sau de perspectivă.

Dificultatea sprijinului informativ sporește în cazul avertizărilor de natură nemilitară, cum este cazul amenințărilor de natură politică sau neconvențională, pentru că pericolul detectat nu necesită o pregătire de amploare, care să poată fi jalonată și monitorizată prin sistemul clasic de indicatori. În aceste situații, avertizarea se referă mai mult la intenție, ceea ce este cel mai important dar și cel mai dificil de anticipat dacă nu este însoțită de manifestări vizibile, așa cum sunt pregătirile militare, care presupun activități logistice și re poziționări vizibile de forțe și mijloace. În aceste cazuri, „de obicei, dovezile directe privind intențiile inamicului lipsesc iar indicatorii de avertizare sunt ambigui”²⁶¹. În situațiile nemilitare, în afară de dificultatea producerii avertizării, deci dificultatea analizei în sine, sprijinul informativ întâmpină și dificultatea convingerii beneficiarului, din cauza substanței reduse a argumentelor, deci probleme de producție (văzută ca realizare a produselor informative finale cu conținut de avertizare, pe baza detectării elementelor cu valoare de indiciu și prin analiza amenințării) și de diseminare.

Pentru a realiza influențarea prin internalizarea conținutului semantic intențional în spațiul cognitiv al factorilor de decizie, structurile de intelligence recurg la instrumente specifice comunicării interpersonale, așa cum procedează politicienii/comandanții în cazul *comunicării strategice*, ca acțiune din cadrul operațiilor informaționale. În cazul comunicării publice, ca formă a comunicării interpersonale, emițătorul este unic, iar receptorul se constituie dintr-un auditoriu mai larg²⁶², ceea ce permite aplicarea instrumentelor specifice și în cazul sprijinului informativ. Este situația centrelor de situație/criză sau a colectivelor de planificatori.

În cazul comunicării publice, de cele mai multe ori, obiectivul demersului este câștigarea auditoriului prin *convingere* sau *persuasiune*, care sunt concepte utilizate și în comunicarea educațională. Diferența conceptuală dintre convingere și persuasiune este dată de faptul că prima presupune implicarea raționamentului și argumentării în vederea asumării unei idei, așa cum este avertizarea în intelligence, care se cere susținută logic, chiar dacă nu sunt disponibile toate dovezile, toate informațiile necesare. Din punct de vedere cognitiv, diferența a fost explicată de Kant, încă din anul 1781: „considerarea a ceva ca adevărat este un fapt al intelectului nostru, care se poate baza pe principii obiective, dar care reclamă și cauze subiective în simțirea celui care judecă... În măsura în care posedă rațiune, principiul ei este obiectiv suficient, și atunci considerarea a ceva ca adevărat se numește convingere. Dacă nu își are fundamentul decât în natura particulară a subiectului, ea se numește persuasiune”²⁶³. Astfel, deși „putem considera convingerea drept procesul de asumare de către individ a unei idei în baza temeiurilor de ordin rațional care susțin ideea în cauză”²⁶⁴, la două sute de ani după Kant, psihologul american Charles Peirce adaugă conceptului componenta energetică: „Convingerile ne călăuzesc dorințele și ne modelează acțiunile... Sentimentul de convingere este un indiciu mai mult sau mai puțin sigur al faptului că în natura noastră s-a statornicit o

²⁶¹ Watts, Barry D. *Clausewitzian Friction and Future War*, seria McNair Papers nr. 68, Institutul Național pentru Studii Strategice de pe lângă Universitatea Națională de Apărare a SUA, Washington DC, 2004, p 40.

²⁶² Sălăvăstru, Dorina. *Psihologia educației*, op. cit., p 183.

²⁶³ Kant, Immanuel. *Critica rațiunii pure*, Editura Iri, București, 1994, pp 581-582.

²⁶⁴ Sălăvăstru, Dorina, op. cit., p 193.

anumită deprindere care ne va determina acțiunile”²⁶⁵. Totodată, noua viziune conectează convingerea la acțiune, deci la noțiunea de utilitate a ideii în cauză, ceea ce, în cazul sprijinului informativ, trimite în mod explicit la conținutul acționabil al produsului de intelligence ce conține o avertizare.

Deci, prin produse de intelligence ce îndeplinesc funcția de avertizare, sprijinul informativ transmite factorilor de decizie informații acționabile și o încărcătură energetică dinamizatoare printr-un demers de influențare care urmărește internalizarea ideii de avertizare bazată pe evaluări calibrate cu o valoare semantică intențională. Dată fiind comuniunea de interes de securitate sau militar urmărit, procesul de influențare, ca proces comunicațional, se bazează pe convingerea beneficiarului în mod onest asupra solidității argumentelor care conduc la avertizarea formulată în produsul de intelligence.

Pentru a epuiza logica limitării aplicabilității instrumentelor de influențare la acțiunea de convingere, este necesară elucidarea laturii respinse, anume conceptul de persuasiune, descris elocvent de psihologul francez Lionel Bellenger: „persuasiunea nu este decât un periplu al acțiunii asupra celuilalt. Cu acest titlu, ea se învecinează cu propaganda, este în contact cu retorica, nu este străină de seducție și, în mod fundamental, întreține un raport ambiguu cu manipularea”²⁶⁶.

Evident, persuasiunea ca tip de influențare este improprie activității de intelligence. Fără a pune în discuție onestitatea și devotamentul structurilor de intelligence, putem constata că efectul cumulativ al informării de rutină și efectul de feed-back, ca de altfel întreaga construcție menită să asigure superioritatea informativă, sunt de natură să protejeze sprijinul informativ de alunecarea către zona vicioasă a manipulării.

12.6. Concluzii

Prin studierea sprijinului informativ prin prisma funcțiilor procesului de comunicare, se constată că substanța acționabilă inclusă în produsele de intelligence are o importanță esențială în conturarea funcțională a sprijinului informativ din punct de vedere al utilității comunicării, anume destinația practică a produselor informative. Componenta energetică a mesajului și conținutul ridicat de fricțiune clausewitziană prezent în aplicarea substanței acționabile în decizie și în acțiunea ce decurge din această decizie diferențiază avertizarea ca o clasă funcțională distinctă în cadrul sprijinului informativ.

Practica arată că intensitatea acțiunii substanței acționale sporește pe măsura apropierii momentului diseminării de momentul estimat pentru confruntarea pericolului. Astfel, intensitatea generării produselor de intelligence și densitatea de informații acționabile în conținutul acestor produse reflectă nivelul fricțiunii clausewitziene și situația operațională concretă.

²⁶⁵ Pierce, Charles S., *Semnificație și putere*, Editura Humanitas, București, 1990, p 115.

²⁶⁶ Bellenger, Lionel. *La persuasion*, Presses Universitaires de France, Paris, 1992, p 3.

Se poate trage concluzia că studierea avertizării ca proces de comunicare cu conținut energetic, asociat funcției afective sau poetice a comunicării, contribuie la elucidarea mecanismelor avertizării și clarificarea raportului dintre structura de intelligence și factorul de decizie. Aceste contribuții pot fi luate în considerare în construcția analitică a indicatorilor de avertizare folosiți în analiza informațiilor și în conceperea produsului de intelligence pentru a asigura eficacitatea actului de avertizare ca misiune de bază a serviciilor de informații.

În final, trebuia precizat faptul că avertizarea în intelligence nu este rezervată unui anumit tip de produs informativ, cu este prezentă în toate produsele unui serviciu de informații, în diferite proporții. Evident, anumite produse sunt prin excelență produse de avertizare, unele chiar se pot denumi astfel. Esențial este modul în care avertizarea este percepută de către cei mențiți să acționeze pentru evitarea, contracararea pericolului respectiv, sau pentru pregătirea și desfășurarea activităților de diminuare a efectelor distructive ale acțiunii ostile a inamicului.

13. MANAGEMENTUL CRIZELOR INTERNAȚIONALE PRIN MIJLOACE PAȘNICE

13.1. Soluționarea diferendelor între state

Soluționarea pe cale pașnică a diferendelor dintre state este, deopotrivă, un principiu al dreptului internațional, cât și o practică în relațiile internaționale.

Noțiunea de diferend este definită de Curtea Permanentă de Justiție Internațională ca fiind „neînțelegerea privind o problemă juridică, un conflict de concepții juridice sau de interese”. În practica uzuală, diferendele se referă la divergențele, litigiile, contestațiile sau conflictele ce au loc între doi subiecți de drept internațional. În practica internațională sunt recunoscute trei modalități de reglementare pașnică a diferendelor, astfel:

- prin mijloace cu caracter diplomatic;
- prin mijloace jurisdicționale;
- prin mijloace bazate pe constrângere.

Modalitățile de acțiune sunt utilizate în mod gradual, în acord cu deciziile forurilor internaționale abilitate.

Mijloacele de reglementare a diferendelor cu caracter diplomatic au ca document de referință Declarația de la Manila, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite (AG ONU) în anul 1988, cât și Carta de la Paris a statelor Conferinței pentru Securitate și Cooperare din Europa (CSCE) din anul 1990.

În conformitate cu principiile ce decurg din Carta ONU, documentele statuează obligația statelor de a utiliza mijloace pașnice, lăsând acestora posibilitatea de a selecta mijloacele optime de soluționare. Se disting două modalități de asigurare a securității internaționale, prin crearea unui *imperiu universal* sau realizarea *echilibrului de putere*.²⁶⁷ În mod evident, a doua posibilitate este cea adecvată.

13.2. Mijloace pașnice cu caracter diplomatic

Mijloacele pașnice cu caracter diplomatic avute în vedere sunt: diplomația, negocierea, medierea, bunele oficii, ancheta internațională și concilierea.

Diplomația. Referitor la istoricul conceptului, trebuie menționat că termenul „*diploo*” în greacă înseamnă acțiunea de a redacta actele oficiale sau diplomele în două exemplare, dintre care unul era asigurat ca scrisoare de împuternicire sau recomandare trimișilor, iar celălalt exemplar era arhivat. Purtătorul unui asemenea dublet a fost numit diplomat iar activitatea desfășurată de persoana respectivă, diplomație. Se admite că în contextul internațional actual,

²⁶⁷ I.M. Pașcu *apud* Stoicovici Maria, *Securitate și migrație*, Editura UNAp „Carol I”, București, 2013, p. 33.

termenul prezintă cu totul alte conotații. Între multiplele încercări de definire a diplomației, se pot enumera:

- „știința raporturilor și intereselor dintre state sau arta de a concilia interesele popoarelor între ele” (Mircea Malița);

- „aplicarea inteligenței și tactului în desfășurarea relațiilor oficiale dintre guverne și state independente, sau mai pe scurt, întreținerea afacerilor între state prin mijloace pașnice” (Ernest Satow);

- „cel mai bun mijloc pe care civilizația a fost capabilă să-l inventeze pentru a veghea ca relațiile internaționale să nu fie guvernate numai prin forță” (Albert de Broglie).

Misiunile întreprinse pentru realizarea scopurilor diplomației se realizează prin demersuri diplomatice. Așadar, demersul diplomatic este acțiunea îndeplinită de o misiune oficială pe lângă guvernul statului acreditar, în scopul îndeplinirii funcțiilor sale. Demersurile pot fi orale sau scrise. În categoria demersurilor orale sunt incluse: declarația, notificarea, comunicarea și reprezentarea. Totuși, în cadrul posibilităților diplomației publice, Nicholas J.Cull este de părere că acestea pot fi constituite din: ascultare, avocatură, diplomația culturală, diplomația schimbului și transmiterii știrilor (programele) internaționale și diplomația apărării.²⁶⁸

Declarația constituie modalitatea prin care se afirmă poziției de principiu a statului (ministerului) în relațiile cu alt actor statal, în legătură cu o anumită problemă. *Notificarea* este actul prin care diplomatul informează instituțiile oficiale ale statului acreditar cu privire la starea de lucruri în atenție ce poate să producă tensiuni în relațiile bilaterale sau referitor la aspecte ce privesc situația internațională. *Comunicarea* este un act de informare în legătură cu exercitarea atribuțiilor sau a unei misiuni specifice. *Reprezentarea* constituie demersul ce cuprinde aprecieri ale statului acreditar față de fapte de o faptă de gravitate aparținând statului acreditar²⁶⁹.

În rândul demersurilor scrise se numără: nota verbală, nota semnată, scrisoarea personală, nota colectivă, aide-memoire-ul, memorandumul, schimbul de note și ultimatumul. Demersurile respective vor conferi girul privind posibilitățile statului și aptitudinile personalului de specialitate pentru a purta negocieri internaționale.²⁷⁰

Nota verbală este o comunicare scrisă, semnată, redactată în mod politicoasă la persoana a treia ce se transmite între o reprezentanță diplomatică și Ministerul de Externe. În introducere și în încheierea demersului se utilizează formule consacrate de curtoazie. *Nota semnată* este document mai solemn, fiind semnată de ambasador și adresată personal personalităților de rang înalt, cum ar fi ministrul de externe sau invers. *Scrisoarea personală* este trimisă de către șeful misiunii, ministrului de externe și invers. Documentul are caracter mai mult personal decât protocolar. *Nota colectivă* este un document deosebit de protocolar, semnat de ambasadorii mai multor state pentru exprimarea unui punct de vedere comun. *Aide-memoire-ul* este un document care precede sau urmează unor tratative și reprezintă punctul de vedere al

²⁶⁸ Nicholas J. Cull *apud* Tohănean, Dorin, *Politica externă – factor determinant al ecuației de securitate*, Editura Academiei Forțelor Aeriene „Henri Coandă”, București, 2014, p. 119.

²⁶⁹ Sergiu T. Medar, *Diplomația apărării*. Editura CTEA, București, 2006, pp. 37-38.

²⁷⁰ Harold Nicholson, *Diplomacy*, Oxford University Press, 1973, pp.3-4.

statului care îl emite. Nu are în conținut formule protocolare și nu se semnează. *Memorandumul* este un document identic ca formă cu aide-memoire-ul, dar mult mai complex. Practica exercițiilor multinaționale include redactarea acestui document pentru convenirea cadrului de participare a contingentelor naționale la activitățile în comun. *Schimbul de note* (verbale sau semnate) se utilizează atunci când negocierile s-au finalizat cu succes, fiind încheiat cu un acord. *Ultimatumul* este demersul diplomatic cel mai grav, are un conținut imperativ ce exprimă o poziție ultimă și irevocabilă a unui stat²⁷¹.

Diplomația apărării este parte componentă a diplomației în general, cu aplicabilitate strictă în domeniul militar. Conceptul în discuție a creat posibilitatea ca militarii să poată lua parte activă la prevenirea crizelor, să se poată implica în rezolvarea situațiilor post-criză și să poată contribui la măsurile de creștere a încrederii și securității în plan internațional. Conceptul a fost menționat pentru prima dată în Strategic Defense Review în 1998, precum și în Cartea Alba a Forțelor Armate britanice în 1999, ca o nouă misiune a forțelor armate. Abordează un domeniu de graniță, acela al interferenței reprezentanțelor militare în diplomație. În mod evident se referă numai la fenomenul militar și politico-militar. Cuprinde toate componentele sistemului de securitate națională și modul în care acestea se reflectă în relațiile internaționale. Căile și mijloacele prin care diplomația apărării își îndeplinește rolul sunt variate. O diplomație realistă și ancorată în realitățile lumii contemporane își modifică forma și modul de acțiune, de la caz la caz, având o evoluție istorică în funcție de evoluția societății, a riscurilor și amenințărilor la adresa statului de reprezentare.

Funcțiile diplomației apărării au în vedere o multitudine de elemente. Diplomația apărării trebuie să identifice căile și mijloacele pentru prevenirea crizelor, a conflictelor, monitorizarea acestora și, după caz, a managementului crizelor. Prin forme consacrate, aceasta participă la negocierile diplomatice pentru prevenirea crizelor, a conflictelor armate, cât și la desfășurarea negocierilor până la finalizarea situației pre și post conflictuale. Diplomația promovează și implementează măsurile de creștere a încrederii între state, armate, precum și între state și organizații și organisme internaționale. În aceeași măsură, își propune dezvoltarea de programe de cooperare în domeniul educației și pregătirii civililor și militarilor. Ca ultim aspect, diplomația militară se preocupă de dezvoltarea oricăror altor căi, inclusiv militare, de detensionare și de consolidare a unui climat de pace și de încredere între state, de aplicarea strictă a conceptelor dreptului internațional și umanitar. Mai exact, diplomația se constituie ca metodă și armă, pentru atingerea securității militare, eliminând producerea conflictului militar.²⁷²

Trebuie spus că Mircea Malița consideră diplomația publică că poate fi responsabilă pentru asumarea unor roluri ce privesc: promovarea intereselor vitale, instrument principal de politică externă, instrument de putere inteligentă, formator de opinie a publicului din străinătate, prezentator și promotor al valorilor naționale, sprijinitor al constituirii de alianțe și

²⁷¹ Sergiu T. Medar, *Op.cit.*, pp.38-39.

²⁷² Hlihor, Constantin, *Politica de securitate în mediul internațional actual*, Editura Institutul European, Iași, 2008, p. 30.

al cooperării internaționale, punte de legătură cu cetățenii din diaspora, cultivator al schimburilor economice, culturale, educaționale și științifice.²⁷³

Negocierea este modalitatea cea mai uzitată în reglementarea pașnică a diferendelor dintre state. Aceasta conferă accesibilitatea, flexibilitatea și potențialul de rezolvare necesare pentru reușită. Întrebuintarea negocierii este aplicabilă întregii palete de diferende (politice, economice, juridice, diplomatice, teritoriale, etnice). Platforma de plecare în declanșarea negocierii este convenită amiabil de actorii geopolitici în contact, fără a fi impuse reguli standard de procedură. Condițiile de desfășurare a negocierii impun ca mecanismul de efectuare a acesteia să nu periclitizeze pacea și securitatea internațională.

Negocierea este desfășurată cu suplețe și eficiență, pe baza unui mandat aprobat de decidentul politic și a unui plan întocmit în acest sens. Este important ca negocierile să fie desfășurate cu bună credință și dorința reală de a produce soluții care să pună capăt diferendului. Succesul se bazează pe utilizarea raționalității și disponibilităților de imaginație și inteligență ale negociatorilor.

Funcție de contextul de desfășurare, negocierile pot fi: bilaterale; multilaterale (plurilaterale); colective²⁷⁴. *Negocierile bilaterale* sunt modalitățile de abordare a diferendului în care reprezentanții părților în litigiu se întâlnesc direct în cadrul unei reuniuni sau prin utilizarea corespondenței scrise. *Negocierile bilaterale* sunt derulate de personal de nivel înalt ori specialiști din domeniul diferendului în analiză (miniștri de externe, funcționari din ministerul de externe, înalți funcționari, diplomați, juriști în drept internațional). *Negocierile multilaterale* sunt modalități prin care sunt implicate mai multe state. Participarea la actul de negociere poate fi organizată sub forma unei conferințe organizată de o țară neutră, statele în litigiu având posibilitatea de documentare asupra fondului problemei și pregătirii căilor de soluționare. *Negocierile colective* reprezintă modalitatea prin care un mare număr de state (o organizație) se pronunță asupra unui litigiu. Fără pretenția de a se constitui ca ghid, trebuie prezentate în mod succint principalele repere ale procesului de negociere²⁷⁵:

- prezentarea ofertei inițiale proprii celelaltei părți;
- prezentarea punctelor nenegociabile proprii;
- angajamentul de a oferi recompense sau sancțiuni pentru a determina partea opozită să realizeze concesii;
- realizarea de concesii reciproce pentru apropierea punctelor de vedere;
- apropierea accentuată a punctelor de vedere ca urmare a concesiilor reciproce.

Medierea este modalitatea de rezolvare a unui litigiu prin negociere mijlocită de un terț. Este prevăzută într-un set de documente, printre care amintim convențiile de la Haga din 1899 și 1907, Carta Națiunilor Unite, Actul Final de la Helsinki al CSCE, Declarația de la Manila din 1982²⁷⁶. Procedura de mediere poate fi inițiată de terț sau poate fi urmarea solicitării exprese

²⁷³ Mircea Malița *apud* Tohănean, Dorin, *Op.cit.*, pp. 125-127.

²⁷⁴ Iordache, Constantin, *Rezolvarea legală a diferendelor internaționale*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005, p.18.

²⁷⁵ Teodor, Frunzeti. *Soluționarea crizelor internaționale*. Editura Institutul European, Iași, 2006, p. 164.

²⁷⁶ Iordache, Constantin, *Op.cit.*, p.18.

formulată de o parte în diferend. Mediatorul trebuie să propună o soluție părților (aceasta nu este obligatorie), să fie neimplicat în diferend și să fie acceptat de subiecții aflați în dispută. După caz, mediatorul poate fi un stat, o organizație internațională sau o personalitate marcantă din domeniul relațiilor internaționale. Condiția de reușită a medierii impune înțelegerea nuanțată a poziției fiecărei părți, imparțialitatea declarată și efectivă.

Bunele oficii reprezintă o modalitate de reglementare pașnică a diferendelor, relativ asemănătoare medierii. Deosebirea este că persoana care prezintă bunele oficii nu participă la negocieri și nu formulează soluții de rezolvare. Rolul bunelor oficii este de a asigura un canal de comunicare între părți, de stabilire a contactelor cu rol de tatonare și informare. În anumite situații, asigură cadrul de punere în contact a părților opozite. Sunt utilizate atunci când părțile în diferend nu au relații diplomatice sau le-au rupt, terțul așezând părțile la masa tratativelor. Cea mai avantajoasă situație este atunci când misiunea respectivă este îndeplinită de către organizațiile internaționale. Diferența dintre bunele oficii și mediere constă în neparticiparea la discuții a părții care a inițiat negocierile (în unele situații putând asista). Procedura este prevăzută deopotrivă în Carta ONU, Declarația de la Manila, în alte documente internaționale.

Ancheta internațională este o acțiune complexă desfășurată de o comisie internațională într-o anumită succesiune. Poate fi definită ca fiind „o modalitate de soluționare pașnică, ce constă în elucidarea unor chestiuni foarte controversate, ce formează obiectul unui diferend internațional, de o comisie desemnată în acest scop de părțile aflate în diferend sau prin intermediul unei organizații internaționale, comisie ale cărei concluzii au caracter facultativ”²⁷⁷.

Demersul constă în cunoașterea corectă și exactă a contextului și faptelor care au generat diferendul, ca o condiție obligatorie pentru identificarea de soluții echitabile. Pentru realizarea anchetei internaționale este numită o comisie constituită dintr-un număr impar de membri comisari având cetățenia părților în conflict și comisari terți. Comisarilor, deși au cetățenia părților, nu reprezintă guvernele proprii. Părțile în diferend sunt reprezentate de agenți speciali care sunt intermediari între guvernele proprii și comisie. Agenții speciali pot fi sprijiniți de consilieri sau avocați în susținerea punctelor de vedere în fața comisiei de anchetă.

Pentru atingerea obiectivelor anchetei, comisia poate examina documente, acte, audia martori sau experți ai fiecărei părți. La nevoie, poate face recunoașteri la fața locului în conflict, numai cu acordul părții care exercită suveranitatea asupra teritoriului în dispută. Eventualele audieri pot fi realizate în prezența agenților naționali, cu consemnarea mărturiilor într-un registru.

Documentele și concluziile ședințelor pot fi făcute publice doar cu consimțământul părților și pe baza deciziei comisiei. După elucidarea faptelor și a contextului de generare și manifestare a diferendului, comisia redactează un raport structurat pe aspectul constatativ al faptelor produse. Se are în vedere realitatea potrivit căreia „...*orice problemă poate să devină una de*

²⁷⁷ *Ibidem*, p.20.

*securitate, indiferent cărui domeniu de activitate din societate se subsumează.*²⁷⁸ Părțile au deplina libertate privind stabilirea urmărilor ce decurg din conținutul raportului²⁷⁹.

Concilierea presupune efectuarea unei investigații de către un organism independent, urmată de propunerea de soluții părților, statele pronunțându-se asupra propunerilor. Concilierea este o modalitate tranzitorie între mijloacele politico-diplomatice și cele juridictionale. Concilierea utilizează modalități de lucru comune cu medierea, dar și cu ancheta, fiind și deosebiri evidente. În raport cu medierea, concilierea se deosebește prin faptul că investigația se realizează de către o structură independentă. Față de anchetă, deosebirea rezidă din propunerea de soluții părților în diferend.

Modul de lucru are în vedere constituirea unei comisii de conciliere permanentă sau ad-hoc, compusă din trei - cinci membri aleși pe baza criteriului naționalității, reprezentării egale a părților și al lipsei interesului direct în cauza ce trebuie conciliată. Membrii comisiei trebuie să se bucure de încrederea părților, părțile trebuind să-și prezinte acordul în numirea președintelui, cât și a membrilor comisiei. După caz, comisia se poate întruni pe teritoriul unei părți, al unui terț sau la sediul unei organizații internaționale. Comisia va elucida aspectele legate de diferend, urmând să prezinte termenii aranjamentului pentru părți. Raportul sau procesul verbal final vor conține hotărâri sau sentințe arbitrare ce nu vor angaja părțile. Modul de lucru va fi confidențial, publicitatea fiind permisă cu acordul unanim al părților și comisiei²⁸⁰.

Modalitatea de reglementare este prevăzută în Carta ONU, Declarația de principii din 1970, Declarația de la Manila din 1962, în alte documente.

13.3. Mijloacele juridictionale de soluționare a diferendelor

Între mijloacele juridictionale de soluționare a diferendelor, în practica internațională sunt utilizate: arbitrajul internațional; Curtea Internațională de Justiție.

Arbitrajul internațional este modalitatea de soluționare pașnică ce prevede identificarea de soluții într-un diferend, în cadrul căruia printr-un acord formal, soluționarea diferendului este încredințată unui terț. Terțul poate fi una sau mai multe persoane (comisie de arbitraj). Părțile au obligația de a se supune necondiționat deciziei comisiei de arbitraj, a cărei hotărârea este definitivă.²⁸¹ Competența comisiei arbitrale este certă în domeniul dreptului internațional public. Deciziile arbitrale sunt limitate strict pentru cauza în care au fost pronunțate.

Pentru recurgerea la arbitraj este necesar acordul părților în cauză. Acordul se poate prezenta sub forma compromisului sau clauzei compromisorie. *Compromisul* este un tratat internațional prin care părțile se angajează să supună litigiul analizei unei instanțe arbitrale. După caz, instanța poate fi constituită dintr-un organ unic, un organ construit ad-hoc sau un tribunal prestabilit. *Clauza compromisorie* este o clauză prevăzută într-un tratat convenit de

²⁷⁸ Hlihor, Constantin, *Op.cit.*, p. 33.

²⁷⁹ Iordache, Constantin, *Op.cit.*, pp.20-21.

²⁸⁰ *Idem.*

²⁸¹ Bogdan, Adrian, Bogdan, Anca Mădălina, *Instituții și organizații internaționale*, Editura Universitaria, Craiova, 2009, p.95.

părți prin care acestea înțeleg să supună litigiile existente în raporturile dintre ele unei instanțe arbitrale.

Sentința tribunalului este motivată, având caracter obligatoriu și definitiv. Totuși, în mod excepțional sunt admise unele căi de recurs. *Recursul în interpretare* poate interveni în situația în care între părțile în litigiu a intervenit un dezacord privind sensul hotărârii.

Recursul în corectare este posibil în situațiile în care tribunalul a săvârșit o eroare de drept sau de fapt, ori a manifestat exces de prerogative. *Recursul în revizuire* este posibil în cazurile în care se descoperă un fapt nou, cu pondere esențială în fundamentarea deciziei, acesta nefiind cunoscut la data pronunțării sentinței²⁸². Acordul părților conferă fundamentul juridic al arbitrajului internațional, fiind acceptate trei modalități de manifestare: acordul de compromis, clauza compromisorie și tratatele de arbitraj permanent.²⁸³ Modalitatea de soluționare a fost reglementată pentru prima dată în Convenția de la Haga din 1907.

Curtea Internațională de Justiție²⁸⁴ constituie principalul instrument de reglementare jurisdicțională a diferendelor dintre state. Curtea a fost înființată prin Carta ONU și este deopotrivă organul judiciar al Organizației Națiunilor Unite, cât și al comunității internaționale în ansamblu. Jurisdicția Curții are caracter permanent. Sentințele acesteia au caracter facultativ, fiind determinate de acordul statelor implicate în diferend.

Curtea este compusă din judecători permanenți, judecători ad-hoc și camere. *Judecătorii permanenți* sunt în număr de 15. Sunt aleși de Consiliul de Securitate și Adunarea Generală ONU pentru o perioadă de nouă ani, cu posibilitatea reînnoirii mandatului. Sub aspectul statelor ce compun Curtea, structura corpului de judecători permanenți este similară Consiliului de Securitate. Judecătorii beneficiază de imunitățile și privilegiile specifice îndeplinirii mandatului. În toate situațiile, pentru judecarea unui diferend, magistrații nu trebuie să fi fost implicați anterior în cauză. *Judecătorii ad-hoc* sunt numiți în mod special de un stat pentru implicarea în soluționarea unui diferend. Respectivii sunt numiți în situația în care nici unul dintre judecătorii permanenți nu posedă calitate procesuală, iar mandatul lor este restrictiv la diferendul în cauză. *Camerele Curții* sunt constituite din trei sau mai mulți judecători. Competența acestora este legată de soluționarea unor cauze distincte sau pentru examinări în cadrul unor proceduri de complexitate scăzută privind diferende minore.

Corespunzător Statutului, în cauzele supuse spre soluționare Curții pot fi părți doar statele. Organizațiile internaționale pot primi avize consultative sau informații referitoare la un diferend. Litigiile aparținând persoanelor fizice sunt reprezentate de state prin instituțiile diplomatice. Diferendele examinate de Curte sunt de ordin juridic, referitoare la probleme de drept internațional, interpretarea tratatelor, fapte care pot constitui încălcarea obligațiilor, aspecte de ordin reparatoriu în urma nerespectării unor obligații internaționale.²⁸⁵

Pot fi două situații de exercitare a jurisdicției Curții ca urmare a acceptării ei de către ambele state: acceptarea jurisdicției anterior diferendului; acceptarea jurisdicției ulterior producerii

²⁸² Iordache, Constantin, *Op.cit.*, p. 23.

²⁸³ Bogdan, Adrian, Bogdan, Anca Mădălina, *Op.cit.*, p.96.

²⁸⁴ Curtea Internațională de Justiție a fost înființată în anul 1922, inițial la Haga (Olanda), funcționând în afara Ligii Națiunilor. După al Doilea Război Mondial, s-a decis reluarea activității (în 1946), dar în cadrul ONU.

²⁸⁵ Bogdan, Adrian, Bogdan, Anca Mădălina, *Op.cit.*, pp.58-61.

diferendului. *Acceptarea jurisdicției Curții anterior producerii diferendului* se realizează printr-o declarație unilaterală a unui stat. Statul își asumă obligația de acceptare a jurisdicției Curții pentru litigiile produse în raporturile sale cu un alt stat. Această situație poate fi urmarea clauzelor înscrise în tratatele dintre state sau într-o clauză compromisorie a unui tratat. *Acceptarea jurisdicției Curții ulterior producerii diferendului* poate fi făcută printr-un document distinct încheiat de state, prin care părțile consimt asupra diferendului supus jurisdicției Curții.

Procedura de soluționare a litigiilor conținută în Statutul Curții are două faze.

În prima fază, *faza scrisă*, sunt depuse memoriile și documentele de către statele în diferend. În faza a doua, *faza orală*, are loc dezbaterile pe fond și audierea părților.

Hotărârile Curții Internaționale de Justiție se adoptă cu majoritate de voturi. La paritate, prevalează votul Președintelui Curții. Hotărârile Curții se motivează și sunt definitive și obligatorii pentru părțile în diferend. Hotărârile Curții pot fi revizuite în situația descoperirii ulterioare a unor fapte ce pot modifica fundamental decizia. Termenul de revizuire este limitat la șase luni de la luarea la cunoștință asupra faptului necunoscut și zece ani de la comunicarea hotărârii²⁸⁶.

13.4. Modalități bazate pe constrângere

În practica internațională, pentru respectarea normelor dreptului internațional, atunci când rezolvarea diferendului prin mijloace diplomatice nu este posibilă sau nu se respectă, pot fi utilizate mijloace pașnice bazate pe constrângere. Caracteristica fundamentală a demersului este că utilizarea mijloacelor pașnice nu trebuie să implice folosirea forței sau amenințarea cu forța.

În rândul acestor modalități sunt incluse: retorsiunea, represaliile, embargoul, boicotul, blocada maritimă pașnică și ruperea relațiilor diplomatice.

Retorsiunea are în vedere măsurile de realiere întreprinse de un stat ca răspuns la actele săvârșite de un alt stat, acte inamicale contrare uzanțelor internaționale. Corespunzător prevederilor dreptului internațional, este acceptată ca legală modalitatea de a răspunde prin retorsiune în cazul unui diferend cu alt stat. Măsurile în cadrul retorsiunii au urmarea unei exacerbări a relațiilor dintre state, acestea putând să fie situate în domeniul legislativ, administrativ sau judecătoresc.²⁸⁷ În literatura de specialitate sunt citate exemple de cazuri în care se utilizează retorsiunea cum ar fi: creșterea unilaterală a taxelor vamale de către un stat, măsuri obstrucționiste luate în comerțul internațional. Actele de retorsiune au în vedere convingerea statului vizat să renunțe la aplicarea măsurilor neprietenești²⁸⁸.

Represaliile sunt măsurile adoptate de un stat împotriva altui stat pentru a-l constrânge să renunțe la actele sale ilicite. Comparativ cu procedura retorsiunii, represaliile presupun o

²⁸⁶ Iordache, Constantin, *Op.cit.*, pp.24-26.

²⁸⁷ Tohănean, Dorin, *Op.cit.*, p. 90.

²⁸⁸ Iordache, Constantin, *Op.cit.*, p. 27.

agravare a naturii diferendului. Dacă retorsiunea făcea referire la acte neprietenești, în situația represaliilor sunt avute în vedere acte considerate ilicite generate în practica internațională.

Represaliile pot fi apreciate ca fiind *comisive* (se produce o acțiune de răspuns la actul ilegal al unui stat) sau *omisive* (forma de răspuns este refuzul de a efectua o obligație sau împiedicarea a statului respectiv de exercitare a unor drepturi proprii).²⁸⁹

Condițiile în care statele au dreptul să recurgă la represalii sunt clar stipulate în dreptul internațional:

- producerea unui delict internațional sau a unei acțiuni sancționată de dreptul internațional de către statul împotriva căruia se aplică;
- recurgerea la represalii este precedată de cererea de reparare a prejudiciului ce nu a fost soluționat și trebuie să înceteze după producerea de reparații depline;
- se păstrează o proporționalitate între gravitatea actului comis și nivelul represaliilor, acțiunile în exces generând contra represalii;
- acțiunile sunt îndreptate spre statul care a comis actul ilicit și nu spre terți;
- abținerea recurgerii la forța armată²⁹⁰.

În practica relațiilor internaționale sunt utilizate forme licite de represalii cum sunt:

- sechestrarea unor bunuri aparținând resortisanților statului care a produs actele ilicite;
- ruperea relațiilor comerciale, poștale sau telegrafice;
- expulzarea unor resortisanți aparținând statului incriminat²⁹¹.

Represaliile sunt considerate ca un act extrem, ce excede măsurilor pașnice de soluționare a conflictelor. În plus, trebuie menționat că, în practica internațională, se produce o rupere totală de practica uzitată în trecut privind folosirea forței armate pentru impunerea de represalii, cât și la folosirea cetățenilor pentru aplicarea de represalii.

Embargoul este o formă particulară a represaliilor prin care un stat sechestră navele sau bunurile unui alt stat pentru a-l determina să procedeze la oprirea încălcării dreptului internațional și să repare prejudiciul creat. După caz, reținerea navelor și a încărcăturii aferente acestora se poate realiza în porturile proprii sau în apele teritoriale²⁹².

Boicotul constituie o modalitate de constrângere materializată în întreruperea relațiilor comerciale, a comunicațiilor feroviare, aeriene, poștale, telegrafice, radio, precum și alte forme. Modalitatea este adoptată în scop vădit de represalii. În practica internațională, modalitatea poate fi adoptată de organizațiile internaționale ca efort colectiv pentru sancționarea statelor ce comit acte de agresiune și nu respectă cerințele rezolvării diferendelor prin mijloace pașnice.

²⁸⁹ Tohănean, Dorin, *Op.cit.*, p. 90.

²⁹⁰ Constantin Iordache, *Op.cit.*, p.77.

²⁹¹ *Idem.*

²⁹² *Ibidem*, 28.

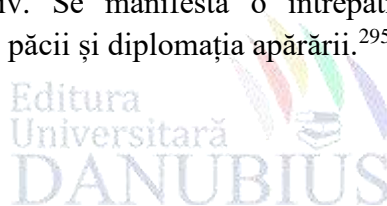
Măsura este reglementată de Pactul Ligii Națiunilor, precum și de Carta Organizației Națiunilor Unite. Potrivit Cartei ONU, Consiliul de Securitate are competența să impună întreruperea totală sau parțială a legăturilor economice, feroviare, maritime, radio, TV, prin telegraf, precum și alte măsuri particularizate, ca forme de constrângere la adresa unui stat ce a amenințat sau violat pacea internațională ori a recurs la acte de agresiune²⁹³.

Blocada maritimă pașnică constă în întreruperea comunicațiilor pe apă cu porturile și litoralul unui stat, fără a se institui starea de război cu acesta. Blocada maritimă pașnică, ca act unilateral al unui stat, este o modalitate interzisă de dreptul internațional deoarece se materializează cu folosirea forței sau amenințării cu forța. Consiliul de Securitate ONU este mandatat să decidă recurgerea la blocada maritimă pașnică cu ajutorul forțelor navale din statele organizației.

Ruperea relațiilor diplomatice este modalitatea de stopare și întrerupere a fluxurilor diplomatice dintre state, închiderea reprezentanțelor și rechemarea în țară a personalului diplomatic. Au caracter de represalii împotriva statului care a comis o încălcare a dreptului internațional, cât și a cetățenilor acestuia. Ruperea relațiilor diplomatice nu trebuie confundată cu starea de război. Poate fi decisă de statul aflat în diferend sau de organizații internaționale²⁹⁴.

De regulă, pentru realizarea scopului propus, măsurile enumerate anterior nu sunt aplicate singular, ci în mod cumulativ. Se manifestă o întrepătrundere între politica externă, demersurile militare în sprijinul păcii și diplomația apărării.²⁹⁵

13.5. Concluzii

Deși sunt mai puțin vizibile în jurnalele de știri, activitățile de soluționare pe cale pașnică a diferendelor între state constituie majoritatea cazurilor de încheiere a unor dispute internaționale.

Aplicarea procedurilor de soluționare pe cale pașnică a diferendelor presupune participarea în bună credință a statelor și se desfășoară gradual, pe măsura eșecului celor mai puțin angajante metode, până la modalitățile bazate pe constrângere. Oricum, toate aceste modalități se mențin în registrul pașnic, oprindu-se înaintea oricărei acțiuni care ar presupune amenințarea cu folosirea forței sau folosirea forței pentru a obține obiectivul politic vizat.

Soluționarea pașnică a diferendelor poate angaja participarea unor structuri internaționale acceptate în acest scop de către părțile aflate în diferend. Treptat, aceste instituții și organizații au dezvoltat organe specializate în dreptul internațional.

Prin adaptarea la cerințele de complexitate crescândă ale mediului de securitate internațional, această activitate contribuie permanent la îmbogățirea dreptului internațional.

²⁹³ Tohănean, Dorin, *Op.cit.*, p. 91.

²⁹⁴ Constantin Iordache, *Op.cit.*, p. 28.

²⁹⁵ Maior, George, *Diplomați și soldați, o alianță post-modernă*, în Revista Cultura nr.59/2007.

14. GESTIONAREA CRIZELOR INTERNAȚIONALE PRIN ORGANIZAȚII DE SECURITATE COLECTIVĂ

14.1. Organizațiile internaționale contemporane

Pentru impunerea măsurilor adecvate de prevenție sau de acțiune post-criză, la nivel global au fost constituite și au intrat în aria de preocupări a comunității internaționale o serie de instituții cu rol distinct în asigurarea păcii și stabilității mondiale. Aceste instituții, cu personalitate juridică sau nu, au creat instrumente de lucru și au construit reguli specifice pentru îmbunătățirea mediului de securitate. Oricum, „*securitatea este o realitate construită prin discurs.*”²⁹⁶ Mai exact, impactul luării de atitudine, pozițiilor exprimate, manifestărilor majore în legătură cu teme de interes și reverberațiilor produse în opinia publică – pot fi decisive.

Evident, căutarea securității prin formule colective răspunde cerinței de satisfacere a nevoii de securitate conform piramidei lui Maslow, dar în formatul unui subiect colectiv, mai capabil să realizeze acest deziderat decât un actor singular. Astfel, atunci „*când organizațiile încep să se contureze, ele sunt consecințe ale capacității unor oameni de a interacționa întru satisfacerea unor necesități care nu pot fi satisfăcute în limitele organizării private.*”²⁹⁷

Istoricul relațiilor internaționale este extrem de îndelungat. Posibil să înceapă cu tablele de la Tell-Amarna (360 tăblițe de lut ars) din Egiptul Antic (secolele XVI-XV î.Hr). Sunt dovezi ale respectivelor relații în epopeile Ramayana și Mahabharata din India Antică (sec X î.Hr), în China (sec. X î.Hr). Mai aproape de timpurile noastre, eforturile antice sunt larg prezente și consemnate în izvoarele istorice în Grecia și Roma antică.²⁹⁸ Acestea au continuat în Evul Mediu în manieră fragmentară și mai puțin vizibilă, sporind în manifestări spre finele perioadei. Sporirea prezenței și implicării au fost prezente în dimensiuni mereu sporite în ultimele secole.

Pentru crearea contextului acțional putem defini organizația internațională ca fiind „*...o grupare permanentă de cel puțin trei state suverane, pe baza unui tratat încheiat între ele, care își propun să colaboreze pentru realizarea de scopuri comune, prin intermediul unor organe proprii organizației respective.*”²⁹⁹ Astfel, organizațiile internaționale sunt persoane juridice de drept internațional ce prezintă posibilitatea acțiunii în baza dreptului internațional, cât și de drept intern, fiind nevoie să dobândească personalitate juridică de drept intern pe teritoriul statelor în care își desfășoară activitatea.³⁰⁰ Ca elemente fundamentale, respectivele

²⁹⁶ Hlihor, Constantin, *Politica de securitate în mediul internațional actual*, Editura. Institutului European, Iași, 2008, p.55.

²⁹⁷ Culda, Lucian, *Organizațiile*, Editura Licorna, București, 2002, p. 84.

²⁹⁸ Rizescu, Gheorghe, *Relații și organizații internaționale*, Editura Universității din Pitești, Pitești, 2001, pp.3-8.

²⁹⁹ Chebelev, Traian, *Organizații internaționale*, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2000, p. 5.

³⁰⁰ Rusu, Ion, *Organizații și relații internaționale*, Editura Lumina Lex, București, 2002, pp.5-7.

structuri trebuie să dispună de: prezența statelor membre, existența unui tratat internațional și a unor organe proprii.³⁰¹

Organizațiile internaționale se constituie a fi cele mai importante forțe ce desfășoară eforturi de cooperare în sistemul mondial, militând în domenii precum cele politic, economic, diplomatic, social, militar, ecologic, cultural, precum și altele.

Sunt structuri complexe ce răspund de patru tipuri de sarcini majore:

1. Promovarea dialogului de securitate și soluționarea crizelor, în scopul destinderii internaționale și menținerii păcii;

2. Implementarea unor sisteme de cooperare militară, materializată pe baza capacităților și activităților comune, în scopul păcii;

3. Promovarea și respectarea drepturilor omului, pe baza standardelor democratice în domeniu;

4. Promovarea securității pe baze economice, abordarea riscurilor și provocărilor majore prin efort multinațional.³⁰²

Managementul crizelor poate fi realizat diferențiat, în raport cu posibilitatea de producere a lor: la nivel individual, organizație, societal sau al sistemului.³⁰³

Astfel, funcțiile organizațiilor internaționale au în vedere: organizarea colaborării între state în domenii de interes comun, conceperea și amplificarea normelor de comportament între țări, armonizarea intereselor și reglementarea diferendelor între state, prestarea unor servicii în beneficiul membrilor și legitimarea eforturilor actorilor statali. Mai pot fi adăugate și alte percepții funcționale, precum: instrumente de politică externă (colectivă sau individuală) la îndemâna membrilor, transformarea comportamentului statelor și privind conturarea de actori ce capătă vizibilitate în plan internațional.³⁰⁴

Așadar, organizațiile de securitate sunt instituțiile cu rolul cel mai important în asigurarea păcii și securității în lume. Ca repere istorice, organizațiile internaționale au început să apară și să se manifeste în cadrul internațional destul de timpuriu. În Europa secolului al XIX-lea statele suverane au constituit comisii care să reglementeze circulația mărfurilor și comerțul de-a lungul fluviilor. Astfel, în 1831 este constituită Comisia pentru Rin iar în 1856 Comisia Dunării.

Perioada interbelică cunoaște o relativă înviorare. După Primul Război Mondial sunt înregistrate încercări de constituire a unor noi raporturi dintre state în cadrul unor societăți și organizații internaționale. În anul 1919 se constituie Societatea Națiunilor care se dorește a fi un sistem de securitate colectivă. În paralel s-a constituit Organizația Internațională a Muncii.

³⁰¹ Chebelev, Traian, *Organizații internaționale*, citată, 2000, p. 5.

³⁰² Popa. V., Sarcinschi, A. *Perspective în evoluția organizațiilor internaționale de securitate*, Editura UNAp „Carol I”, București, 2007, p.7-14.

³⁰³ Dogaru, Șt., *Managementul crizelor și securitatea internă*, în Sesiunea științifică în participare internațională „Uniunea Europeană - spațiu de libertate și justiție”, Editura Sitech, Craiova, 2011, p. 478.

³⁰⁴ Chebelev, Traian, *Organizații internaționale*, citată, pp. 45-52.

După al doilea război mondial se remarcă o dezvoltare fără precedent a organizațiilor internaționale, atât la nivel mondial, cât și în plan regional. Ca succesor al Societății Națiunilor, se constituie Organizația Națiunilor Unite (din inițiativa Statelor Unite ale Americii). Mai sunt constituite: Fondul Monetar Internațional (FMI), Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BIRD), Organizația Mondială a Sănătății (OMS), Organizația Internațională a Muncii (OIM), Consiliul Europei, Organizația Statelor Americane (OSA), Organizația Unității Africane (OUA), Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) și Tratatul de la Varșovia.

După prăbușirea blocului sovietic și dezmembrarea URSS în 1989, se constată reșezarea raporturilor dintre state pe alte coordonate, urmare a dispariției rivalității planetare din contextul internațional și instituirii modelului unipolar, cu existența SUA ca hiperputere. Lumea celei de-a doua jumătăți a secolului al XX-lea se caracterizează printr-o sporire a numărului organizațiilor internaționale. Privind posibilitățile acestora, de soluționare a crizelor din lume, în practica internațională este folosit principiul acoperirii la nivel geopolitic. Astfel, soluționarea crizelor la nivelul întregii planete revine Organizației Națiunilor Unite, singura instituție cu rol de asigurarea a securității la nivel global. Rezoluțiile adoptate de Adunarea Generală și de Consiliul de Securitate au caracter obligatoriu pentru toate statele lumii, organizațiile cu vocație de securitate procedând la subordonarea propriilor decizii față de hotărârile forumului mondial. După caz, ONU poate delega autoritatea de impunere a măsurilor specifice de întreprins pentru organizații regionale ori subregionale. Detalii în fig. 14.1.

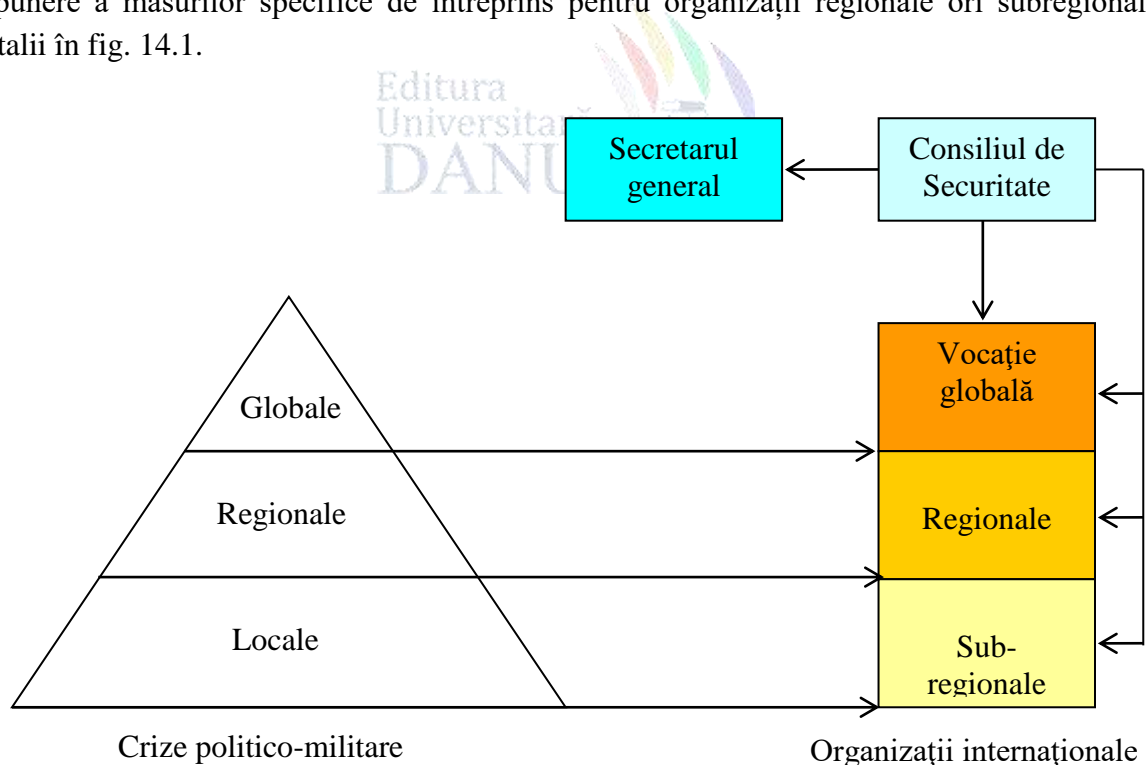

Figura 14.1. Managementul crizelor politico-militare

În contextul internațional actual, organizațiile internaționale pot fi clasificate după aria de influență și de acțiune, după obiectul de activitate (general sau specializat), precum și după posibilitatea țărilor de a deveni membre ale organizației.³⁰⁵ După aria de influență și de acțiune, pot exista organizații cu vocație globală, cum este ONU (inclusiv toate statele lumii în aria de cuprindere, mai exact peste 190 țări) sau regională (inclusiv statele dintr-o regiune distinctă – continent sau parte a unui continent). După obiect, organizațiile pot fi cu obiect general (cooperare dintre statele membre) sau special (Banca Mondială, NATO). După criteriul de participare al altor state, pot exista organizații deschise (în afara membrilor fondatori, pot participa și alte state) sau închise (doar statele fondatoare).³⁰⁶

Organizațiile mai pot fi structurate în două categorii, privitor la tipul membrilor acestora. O primă categorie cuprinde organizațiile internaționale, în sensul juridic al termenului. Privind numărul respectivelor, menționăm că în anul 1909 erau 37, în anul 1960 numărul acestora era de 154, iar în 1994 existau 286³⁰⁷. Organizațiile internaționale interguvernamentale reprezintă o asociație de state, constituită prin tratat, prevăzută cu lege internă de funcționare, organe comune și posedând o personalitate juridică distinctă față de statele ce o compun. După caz, actul inițiator al asocierii poate fi „pact” (Liga Națiunilor, Tratatul de la Varșovia), „constituție” (Organizația Internațională a Muncii) sau „cartă” (ONU). Statele semnatare ale acordului ratifică documentul respectiv conform procedurilor constituționale proprii³⁰⁸. Organizațiile internaționale cu personalitate juridică dispun de capacitatea de a-și îndeplini competențele pentru care au fost constituite și dispun de autonomie financiară. Structura internă a acestor organizații conține, de regulă, cinci module: *organ deliberativ plenar* (adunare generală, conferință) care decide politica generală a organizației; *organ deliberativ restrâns* (Consiliu de Securitate, Consiliul de Administrație), ce cuprinde un număr redus de state, având dreptul să ia decizii operaționale; *organ administrativ* (secretariat general) ce soluționează problemele curente ale organizației; *organe tehnice și consultative* (Consiliul Economic și Social al ONU, Comitetul Economic și Social al Uniunii Europene); *organe juridictionale* (Curtea Internațională de Justiție a ONU).

A doua categorie grupează structurile informale destinate asigurării securității, organizațiile nonguvernamentale (ONG), nefondate pe un text juridic strict. Dacă în anul 1909 numărul acestora a fost de 176, în anul 1960 deja erau 1255 organizații, în 1992 cifra acestora ajungând la 4.696³⁰⁹. ONG sau asociațiile internaționale sunt instituții create dintr-o inițiativă privată sau mixtă, cu excluderea oricărui acord interguvernamental, regroupând persoane private sau publice, fizice sau morale³¹⁰. ONG-urile au luat o amploare deosebită în secolul al XX-lea, acoperind o paletă diversă de cerințe de natură tehnică, științifică, juridică, ajutor umanitar, activități sindicale, prim ajutor și asistență medicală, sport, informații, resortul schimbului și cooperării. Aceste organizații nu sunt considerate ca fiind entități transnaționale, acestea fiind doar ca organizații interne.

³⁰⁵ Popescu, A., Diaconu, I., *Organizatii europene și euroatlantice*, Ed. Univers Juridic, București, 2009, p. 24.

³⁰⁶ *Idem*, p. 25.

³⁰⁷ Philippe Moreau Defarges. *Organizațiile internaționale contemporane*. Institutul European, Iași, 1998, p.9.

³⁰⁸ *Idem*.

³⁰⁹ *Idem*.

³¹⁰ Nguyen Quoc Dinh, Patrick Dailler, Alain Pellet. *Drept internațional public*, LGDJ, 1994, p. 684.

În geneza organizațiilor internaționale, este importantă prezența și manifestarea *elementelor și actelor constitutive* ce privesc: participarea *statelor* în calitate de părți contractante, existența *tratatelor multilaterale* ca acte constitutive; existența unor *obiective sau scopuri comune*; constituirea unei *structuri instituționale proprii*.³¹¹

Clasificarea organizațiilor internaționale este destul de diversificată, fiind prezente diferite modalități. Apreciem ca fiind de importanță majoră clasificarea după obiectul de activitate. Astfel, după criteriul respectiv pot exista organizații: *politice* (ONU, OSCE, Consiliul European, Consiliul Nordic), *politico-militare* (Organizația Tratatului Atlanticului de Nord/NATO, Uniunea Europeană Occidentală), *economice* (Organizația Mondială pentru Comerț, FAO, AELS), *financiare* (BIRD, Banca Mondială), *sociale* (Organizația Internațională a Muncii), culturale (UNESCO). După natura membrilor, organizațiile internaționale pot fi guvernamentale și neguvernamentale.³¹² Instituțiile de securitate se diferențiază după posibilitățile de realizare a influenței. Organizația Națiunilor Unite gestionează problemele păcii la nivel global. La nivelul regional activează mai multe instituții de profil. Parte dintre acestea, deși documentele de constituire priveau un spațiu geografic restrâns, acțiunile concrete ale acestora s-au materializat mult dincolo de aria de responsabilitate. În mod treptat, aceste organizații regionale au căpătat valențe globale. Cel mai reprezentativ ni se pare a fi cazul NATO. Desigur că reprezentările la nivel regional și sub-regional sunt diverse și deosebit de numeroase. Detalii în tabelul 14.1.

Tabel 14.1. Tabel sintetic privind instituțiile de securitate

Dimensiune acțională	Denumirea organizației/sistemului
Globală	Organizația Națiunilor Unite
Regională, dar cu influențe la nivel global	- NATO - Uniunea Europeană - Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
Regionale	- Sistemul regional european - Sistemul regional asiatic - Sistemul regional american - Sistemul regional din Orientul Apropiat și Mijlociu - Sistemul regional african
Subregionale	- Organizații - Inițiative - Reuniuni (se vor determina funcție de aria de interes)

Direcția de evoluție a organizațiilor internaționale indică o revenire la abordările multilaterale, realizate în cadru instituționalizat. Incluziunea de noi membri din fostele state comuniste, atât în NATO, cât și în Uniunea Europeană, creează posibilitatea de dezvoltare a unor noi instrumente și structuri care să ofere soluții eficiente în mediul de securitate actual³¹³. Totuși,

³¹¹ Raluca – Miga Beșteliu. *Organizații internaționale interguvernamentale*. Editura C.H. Beck, București, 2006, pp.10-11.

³¹² Chebeleu, Traian, *Organizații internaționale*, citată, pp, 20-22.

³¹³ Teodor Frunzeti, *Soluționarea crizelor internaționale*. citată, p.78.

nu este exclusă permanentizarea unei competiții între NATO și Uniunea Europeană, probat în trecut de eșecul organizării unui summit NATO-Uniunea Europeană la Istanbul³¹⁴.

Discuțiile privind reforma ONU vor avea ca obiectiv creșterea eficienței organizației mondiale. Utilizarea în exces a dreptului de veto de către Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii au diminuat capacitatea ONU de acțiune energetică în situații ce impuneau acest lucru. Posibil ca, la nivelul tuturor organizațiilor internaționale, să asistăm la eforturi susținute pentru reformarea strategiei de acțiune, sporirea supleței decizionale, debirocratizarea și scăderea corupției³¹⁵.

14.2. Modalități legale de folosire a forței armate

Se cuvine a declanșa analiza de la conceptul de putere. În accepțiunea clausewitziană,³¹⁶ puterea semnifică impunerea propriei voințe asupra unui anume partener, în cazul de față fiind vorba de actori geopolitici. Puterea militară trebuie apreciată ca fiind „capacitatea de acțiune militară a unui stat, susținută de potențialul său militar.”³¹⁷ Se admite aproape unanim că „Războiul este o simplă continuare a politicii cu alte mijloace”,³¹⁸ confruntarea armată depășind dimensiunea de act politic, constituindu-se ca instrument politic de forță direcționat pentru atingerea intereselor prin orice mijloace.³¹⁹ Privind contextul de aplicare, în conformitate cu prevederile dreptului internațional, se poate recurge în mod legal la folosirea forței armate doar în cazurile de legitimă apărare. Dreptul de legitimă apărare are două conotații. Primul sens, *sensul larg*, presupune organizarea rezistenței armate cu rol de autoapărare ca reacție firească la o agresiune produsă de alt stat, concomitent cu adoptarea măsurilor corespunzătoare din partea ONU și a organizațiilor regionale cu vocație de securitate. Sensul secund, cel *restrâns*, semnifică dreptul la autoapărare individuală sau colectivă, organizate în situație de legitimă apărare³²⁰.

Modalitățile de confruntare pot cuprinde forme diferite: angajamente simple, bătălii, campanii ori forma supremă de război.³²¹ Trebuie precizat că dreptul la autoapărare este permis ca răspuns la actul de agresiune doar până în momentul impunerii măsurilor adecvate de menținere a păcii de către Consiliul de Securitate. Dreptul la autoapărare presupune instituirea fenomenului război. Se are în vedere că „...războiul este greu de definit. În esență, poate fi privit ca o stare prelungită de conflicte violente între două sau mai multe grupuri organizate, cu toate că multe dintre aceste trăsături pot fi contestate.”³²²

Referitor la nivelurile de implicare, *politica* fixează scopurile războiului, *strategia* definește și pune în aplicare mijloacele și modalitățile de obținere a succesului în război, iar *tactica*

³¹⁴ *Idem*, p. 79.

³¹⁵ *Ibidem*.

³¹⁶ Carl von Clausewitz, *Op.cit.*, p.51.

³¹⁷ Zamfir, Cătălin, Vlăsceanu Lazăr (coordonatori), *Op.cit.*, p.481.

³¹⁸ Carl von Clausewitz, *Op.cit.*, p.59.

³¹⁹ Hervé, Coutau-Bégarie, *Op.cit.*, p. 84.

³²⁰ Constantin, Iordache, *Op.cit.*, p. 45.

³²¹ Foertsch, H., *The Art of Modern Warfare*, Veritas Press, New York, 1940, p.20.

³²² Robinson, Paul, *Op.cit.*, p.160.

stabilește modalitățile concrete de acțiune pentru obținerea succesului în confruntarea armată.³²³

Se admite că dreptul la autoapărare este permis în trei situații³²⁴:

- în situația producerii unei agresiuni cu folosirea forțelor armate;
- dacă agresiunea precede măsurile de autoapărare;
- agresiunea armată comportă o gravitate certă.

Producerea unei agresiuni cu folosirea forțelor armate trebuie privită ca interdicție în politica internațională, fiind obiectiv esențial de contracarat la nivelul ONU: „*Toți membrii organizației se vor abține, în relațiilor lor internaționale, de a recurge la amenințarea cu forța sau la folosirea ei, fie împotriva integrității teritoriale ori independenței politice a vreunui stat, fie în orice alt mod incompatibil cu scopurile Națiunilor Unite.*”³²⁵ Dar, în cazul producerii, agresiunea armată reprezintă condiția de legitimare a declanșării reacției armate de autoapărare. Trebuie avut în vedere nivelul, amploarea, gradul de risc indus de agresiune pentru statul agresat și, în aceeași măsură, situația referitoare la modalitatea de răspuns utilizată de statul țintă a agresiunii. Se știe bine că războiul constituie matricea istoriei. Mai mult, se impune făcută separarea între dreptul în război și dreptul la război, amândouă aspectele trebuind să fie prezente.³²⁶ Se mai are în vedere posibilitatea ca un conflict armat să fie marcat de comiterea celor mai grave crime ce privesc comunitatea internațională: crima de genocid, crimele împotriva umanității, crimele de război și crima de agresiune, după caz.³²⁷

Agresiunea trebuie să precedă măsurile de autoapărare trebuie privită atât ca element cronologic, cât și ca verigă obligatorie de tipologia cauză- efect. Se are în vedere primordialitatea actului armat, în sensul că primul stat care folosește forța armată împotriva altui stat realizează un act de agresiune. În preocupările de dată recentă ale organizațiilor internaționale sunt excluse loviturile preventive care să devanseze un prezumtiv atac iminent. Astfel, se menține rolul major ce revine organizațiilor internaționale privitor la coordonarea cooperării dintre state și instituirea unei noi ordini internaționale bazate pe destindere, conlucrare și pace.³²⁸

Agresiunea armată trebuie să comporte o gravitate certă, în sensul ocupării teritoriului național, știrbirii suveranității, producerii de pierderi mari de vieți omenești, daune materiale majore etc. Faptele de importanță redusă ce se pot produce îndeosebi în zona de frontieră (treceri frauduloase masive, incidente, provocări), acestea neprezentând un pericol major, nu trebuie să conducă la folosirea generală a structurii de forțe a statului țintă ca modalitate de ripostă. Producerea de agresiuni trebuie prevenită cu fermitate prin constituirea și funcționarea unor subsisteme, compuse din forțe de securitate, forțe de apărare, forțe civile,

³²³ Hervé, Coutau-Bégarie, *Op.cit.*, pp. 84-88.

³²⁴ Constantin, Iordache, *Op.cit.*, p. 45.

³²⁵ *** Carta ONU, Articolul 2, Paragraful 4.

³²⁶ Hervé, Coutau-Bégarie, *Op.cit.*, p. 33.

³²⁷ Maroșan, Marica, *Rolul Dreptului internațional în combaterea terorismului*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2007, p. 217.

³²⁸ Popa, V., Sarcinschi, A., *Op.cit.*, p.7.

precum și prin materializarea unei conduceri ferme, unei logistici și resurse dimensionate adecvat.³²⁹

Dincolo de actul declanșator la reacției de autoapărare, trebuie precizat că efortul militar de răspuns la agresiune poate fi desfășurat de un singur stat sau de o coaliție de state (forțe multinaționale). Fără a intra în dimensiunea analitică, este important de luat în considerare șocul acțiunilor, deoarece „Șocul vizează să dezorganizeze sau să distrugă adversarul prin intermediul unei mase, care va acționa cu cea mai mare violență”.³³⁰ Plasându-ne în plan tactic, deopotrivă planificatorii, cât și executanții trebuie să vadă tactica și deci eforturile locale ca fiind „...o combinare a focului cu mișcarea”.³³¹ Întrucât a fost introdusă ideea de manevră, se va avea în vedere adevărul axiomatic privind condiția *sine qua non*³³² „În loc să abordeze inamicul frontal, manevra vizează să acționeze asupra punctelor slabe, copleșindu-l, încercuindu-l și tăindu-i legăturile cu bazele de aprovizionare, pe scurt, a-l dezorganiza, a-l scinda în asemenea măsură, încât să-și piardă capacitatea de luptă.”³³³ În cazul acțiunilor militare desfășurate de un singur stat finalitățile și impactul sunt mai reduse. Acțiunile militare efectuate de forțele armate întrunite multinaționale ce au drept caracteristici principale atingerea unor obiective politice, întinderea mare în timp, posibilitatea producerii unor modificări în desfășurarea reacției, impun menținerea neutralității forțelor angajate. Întrebuințarea acestor forțe multinaționale contribuie esențial la instituirea unui climat de încredere și securitate, precum și la configurarea unei arhitecturi de securitate colectivă pe plan regional și global.

Prevenirea situațiilor de criză și identificarea posibilităților de soluționare a situațiilor critice incumbă o capacitate sporită a decidenților politico-militari de identificare și gestionare a sursele de insecuritate la adresa statului. Insecuritatea națiunilor menține ca sursă agresivității, cât și erorile de gestionare în care factorii de decizie (ajutați de consilieri) nu identifică procesele care afectează reproducerea, supraviețuirea formelor de organizare socială, de nivelurile statelor sau organizații transnaționale implicate în asigurarea funcționării sistemului internațional.

După cum reiese din practică, trecerea în revistă a posibilităților utilizate de conducerea politico-militară a unui stat depinde de condițiile apariției și de particularitățile evoluției conflictului. Pentru realizarea misiunilor de prevenire, oprire și lichidare a stării conflictuale, pot fi cooptate forțele armate, structurile de securitate și informații, structurile militarizate ale Ministerului de Interne, serviciile de informații externe, structurile judecătorești, organele poliției fiscale, formațiunile de apărare civilă, trupele de grăniceri, organele pentru ocrotirea sănătății etc. Ca forme de soluționare a conflictului sunt avute în vedere prevenirea, stoparea evoluției și atenuarea urmărilor acestuia. Detalii în fig. 14.2.

Prevenirea se referă la evitarea agravării diferendelor între părți și neajungerea în etapa de inițiere a conflictului. Se realizează prin măsuri pașnice, precum și prin acțiuni cu caracter

³²⁹ Vlase, G., *Securitate în Europa de Sud-Est. Actualități și perspective strategice*. RAO Internațional Publishing Company, București, 2010, p.180.

³³⁰ Hervé Coutau-Bégarie, *Tratat de strategie*, Editura UNAP „Carol I”, Vol.1, București, 2006, p. 339.

³³¹ Miksche, Fritz-Otto, *Tactique de la guerre atomique*, Payot, Paris, 1955, p.9.

³³² *Sine qua non* – fără de care nu se poate, absolut necesar, obligatoriu.

³³³ Hervé, Coutau-Bégarie, *Op.cit.*, p. 341.

militar, care să excludă participarea formațiunilor militare. Potrivit Declarației Adunării Generale a ONU din 1970, statele se vor abține de la amenințarea cu forța și folosirea forței. Războiul de agresiune constituie crimă la adresa păcii. În practica relațiilor internaționale trebuie menținute principiile dreptului internațional, instituirea colaborării și sprijinului.³³⁴

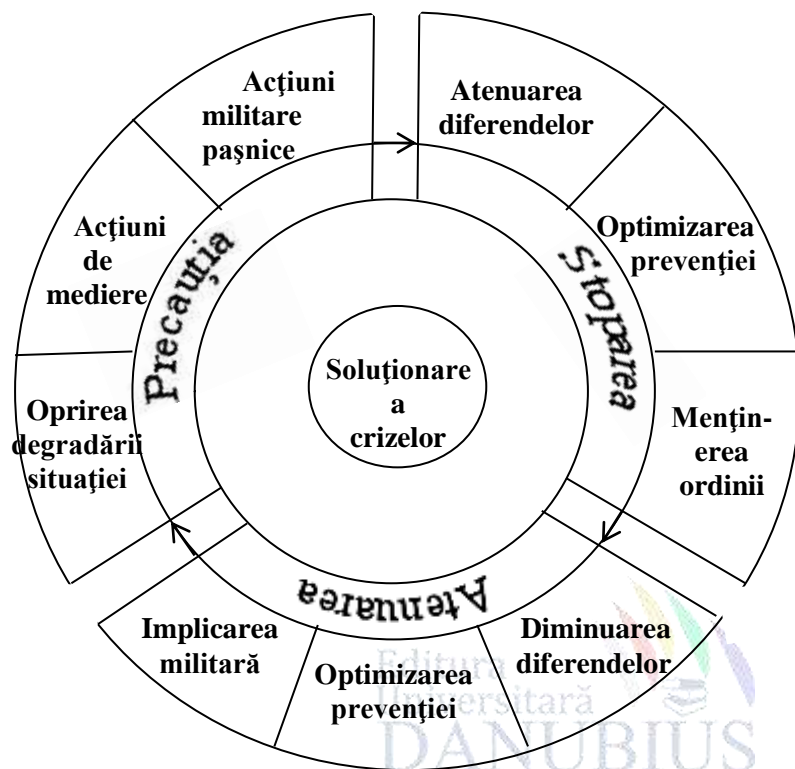

Figura 14.2 Modalități de soluționare a crizelor

Prevenirea conflictului militar poate include măsuri convergente, realizate la nivele diferite. O primă măsură se referă la consultații (întâlniri) ale șefilor de state și de guverne, în scopul diminuării încordării politicii interne în zona de conflict. Pasul următor este marcat de măsuri de acordare de ajutor economic și umanitar pentru populația afectată. Alte măsuri pot avea în vedere prevenirea generării unor atitudini șovine, naționaliste sau a altor acțiuni turbulente. Pe același palier pot fi incluse acțiuni psihologice pentru stoparea unui conflict posibil, reducerea potențialului periculos al mișcărilor radicale ce pregătesc un conflict.

Există posibilitatea apariției unor incidente armate la frontiera cu statele învecinate ca urmare a deteriorării relațiilor interetnice și a celor între state, acest aspect impunând elaborarea de măsuri adecvate de contracarare. Impunerea acțiunilor corective este legată de incertitudini cu caracter obiectiv și subiectiv, ce necesită analiza unui spectru larg de factori socio-politici, economici și militari. Analiza situației politico-militare, prognozarea evoluției acesteia duc la concluzia unei posibile apariții a situațiilor de criză de amploare diferită, care lezează interesele vitale ale comunității internaționale și posibila atragere într-un conflict militar.

³³⁴ Tohănean, Dorin, *Op.cit.*, p. 68.

Pentru acestea se impune adaptarea permanentă a posibilităților de evaluare a situației politico-militare.

Relevarea indiciilor caracteristice situațiilor de criză politico-militară revine grupurilor de experți din compunerea sistemelor informative. Stabilirea măsurilor este posibilă prin prognozarea conținutului și evoluției crizei pe baza scenariilor create, evaluând succesiunea probabilă a evenimentelor în condiții prestabilite și prognozate. Este posibilă în acest mod descoperirea și prezentarea dinamicii acțiunilor bilaterale și estimarea apariției sau reapariției indiciilor de criză. Se are în vedere existența și implicarea companiilor private militare și de securitate, implicate tot mai mult în îndeplinirea unor misiuni de mare sensibilitate, cum ar fi monitorizarea, culegerea de informații ori atribuții de poliție.³³⁵

Stabilirea măsurilor preventive, ca răspuns la acțiunile unui conflict probabil, este posibilă prin: scenariile legate de situația politico-socială în diferite zone cu risc ridicat (în cazul când se evaluează corect datele reale cu caracter politic, economic, diplomatic, militar, religios, etnic, lingvistic etc.), de care dispune, de obicei, administrația statului respectiv.³³⁶ Organele statului trebuie să abordeze conflictul cu profesionalism, fără compromisuri subiective care să afecteze imaginea statului și politica externă a acestuia, gestionând crizele fără încălcarea legalității, cu scopul clar de a identifica toate cauzele generatoare și a găsi soluții pertinente. Compromisul se manifestă în scopul satisfacerii parțiale a intereselor ambelor părți. Guvernanții consideră că pierderile la nivelul statului vor fi mai mari în absența negocierilor. Finalizarea negocierilor marchează obținerea unui important credit pentru zona de criză. De cele mai multe ori, chiar crizele complexe au, totuși, o componentă principală. Pentru organismul militar au relevanță crizele ce determină activități militare direcționate pentru gestionarea acestora și restabilirea echilibrului sistemului. Diversitatea și amploarea crizelor, gradul de neprevăzut al urmărilor, sursele reale sau aparente ale crizelor, actorii implicați fac ca și monitorizarea lor să fie dificilă.

Un mod eficient de acțiune are în vedere realizarea unitară a măsurilor de resortul cercetării, monitorizării și prevenirii, creșterea efectivelor militare din aria sensibilă, desfășurarea exercițiilor militare în zona de risc, impunerea de restricții în aria de frontieră, acumularea de forțe și mijloace mobile de intervenție, precum și desfășurarea unor procedee impuse de situația operativă în zona de tensiune.

Din experiența militară, prevenirea unui conflict mai poate include măsuri de acordare de ajutor economic și umanitar populației defavorizate, acțiuni psihologice pentru oprirea unui conflict pe cale de a izbucni, demascarea tendințelor mișcărilor de opoziție care pregătesc un starea de beligeranță, informarea populației despre scopurile reale ale conflictului, trecerea efectivelor militare în stare de alertă, precum și înăsprirea regimului de frontieră.

Stoparea evoluției factorilor de risc are ca obiectiv atenuarea contradicțiilor dintre părți în etapa de ascuțire a conflictului, pe baza întăririi succesive a măsurilor de prevenire, aspect care include participarea indirectă a structurilor militare.

³³⁵ Voicu, C. *Strategia de securitate internă a Uniunii Europene, Curs pentru masterat, Vol.1*, Editura Sitech, Craiova, 2010, p. 103.

³³⁶ SMG, *Op.cit.*, pp.18-27.

Stoparea evoluției conflictului incumbă măsuri realizate în acord cu prioritățile ce decurg din gradualitatea detensionării stării de fapt. Un pas important este reprezentat de transmiterea de dispoziții imperioase mișcărilor de opoziție pentru încetarea activității antistatale, dezarmarea și dizolvarea formațiunilor paramilitare. Altă măsură are în vedere intensificarea controlului guvernamental în zona de conflict. Vor fi implementate măsuri severe, precum declararea regimului stării excepționale, influențarea psihologică a membrilor mișcărilor contestatate, formațiunilor paramilitare și a populației, în scopul opririi lor de la acțiuni periculoase. Prin măsuri ferme se va realiza înăsprirea regimului de frontieră în zona de conflict dispusă în vecinătatea graniței de stat.

Structurile abilitate vor dispune măsuri de intensificare a pazei la principalele obiective administrative, economice, precum și întărirea apărării perimetrelor militare și introducerea restricțiilor de circulație. Se va impune neutralizarea electronică a activității surselor de transmisiune radiofonică și prin televiziune, încetarea activității mijloacelor de informare în masă a căror activitate poate conduce la agravarea conflictului. Vor fi realizați pași în direcția declanșării programelor pe termen lung, fiind inițiate programe complexe pentru informarea populației și trupelor, fiind relevate adevăratele scopuri ale conflictului. Vor fi întreprinse demersuri pentru influențarea psihologică a populației din statul ce a dezlănțuit conflictul, în scopul stopării sprijinului guvernului propriu acestui stat. Ca măsură de reacție, vor fi desfășurate operații psihologice împotriva statului care a inițiat conflictul.

Atenuarea este direcționată spre înlăturarea completă a diferendelor între părți, inclusiv prin intensificarea ulterioară a acțiunilor preventive, care să includă participarea directă a formațiunilor militare (paramilitare).

Atenuarea conflictului incumbă punerea în aplicare a unor măsuri de amploare deosebită. O primă măsură se referă la blocarea raioanelor de acțiune ale formațiunilor armate ilegale, dezarmarea și dizolvarea lor, precum și destituirea, în cazul refuzului de subordonare, a administrației militare. Se poate desfășura concomitent cu măsurile organelor abilitate pentru nimicirea grupărilor teroriste și a celor de cercetare-diversiune. Va fi intensificat controlul mijloacelor de transport guvernamental și aparținând unor persoane particulare. Măsuri sporite vor fi dezvoltate pentru paza și deportarea membrilor capturați ai formațiunilor paramilitare, grupărilor teroriste și de cercetare-diversiune, a persoanelor reținute pentru deținere ilegală de armament și nerespectarea regimului restricțiilor de circulație. Acțiunile vor viza căutarea, ridicarea, depozitarea și distrugerea armamentului capturat, a tehnicii militare și a echipamentului.

Pentru atenuarea conflictului este necesară creșterea prezenței militare, precum și desfășurarea exercițiilor militare în zona de conflict sau în apropierea acesteia. În cazul apariției unor incidente armate la frontiere, pot fi luate măsuri de stopare prin măsuri specifice reglementării conflictelor. Acestea se referă la: organizarea măsurilor de cercetare și prevenire, evacuarea cetățenilor din zonele de conflict, livrări periodice de armament, tehnică militară și de echipamente trupelor.

În condițiile sporirii conexiunilor și interdependențelor la toate nivelurile organizării sociale, trebuie luat în considerare faptul că procesul decizional trebuie să fie rapid și eficient. Va fi avut în atenție impunerea sistemului normelor democratice. Un aspect major este dotarea

militară, aceasta trebuind să fie performantă, mobilă, permanent disponibilă, capabilă să impună autorilor crizei respectul normelor democratice.

Competențele decidentului implicat în gestionarea unei crize trebuie să includă măsuri energice și atent direcționate. Una dintre acestea se referă la prevenirea evoluțiilor critice ce pot să fie germinate în sistem. Deciziile neadecvate pot induce acutizarea crizei deja declanșate. Este necesară realizarea distincției dintre situații critice și crize. Primele pot fi generate de evoluțiile intrinseci organizațiilor sociale, dar crizele se pot produce doar în centrele de decizie, ca o expresie a dificultăților de intervenție pentru a evita situațiile critice din zona de responsabilitate. Luarea deciziilor obligă factorii abilitați să abordeze conflictele într-o manieră constructivă, prin reducerea riscului de percepție, optimizarea procesului decizional, precum și prin identificarea unor strategii de acțiune eficiente.

14.3. Gestionarea crizelor internaționale cu folosirea forțelor multinaționale

14.3.1 Implicarea forțelor multinaționale

În cadrul geopoliticii în transformare la care asistăm astăzi, forțele multinaționale sunt cele mai potrivite contingente ce pot fi folosite în afara granițelor naționale. Este subliniată excelent dictonul potrivit căruia în soluționarea crizelor, „puterea militară este un rău necesar”³³⁷ Această legitimitate decurge din capacitatea lor operațională și impactul pe scena internațională, cât și din încrederea acordată de garanția conferită opiniei publice interne de legitimitatea conferită de existența diferitelor drapele naționale într-o unică organizație militară. Utilizarea acestui tip de forțe protejează umanitatea de marele pericol indus de tentația latentă de renaționalizare a apărării, aspect ce a generat experiențe cutremurătoare în istoria Europei și a lumii.

Participarea la misiuni a forțelor armate întrunite multinaționale se realizează în baza rezoluțiilor ONU și au ca bază legală a constituirii capitolele VI, VII și VIII din Carta ONU. Planificarea și conducerea operațiilor multinaționale sub mandat ONU se realizează sub autoritatea Adunării Generale, Consiliului de Securitate și Secretarului General. Coordonarea nemijlocită a acțiunilor se execută de către un Reprezentant Special al Secretarului General pentru aria respectivă de conflict. Implicarea națională se realizează conform prevederilor cadrului legal intern.³³⁸

Despre modul de desfășurarea a acțiunilor militare care se derulează sub forma războiului există o imagine consacrată. Se are în vedere că utilizarea puterii militare (*Hard Power*) trebuie să cedeze prioritatea întrebuințării spre forme mai puțin dure ale confruntării armate, din sfera *Soft Power*.³³⁹ Operațiile multinaționale desfășurate în ultimii ani se prezintă sub o formă distinctă – operații militare altele decât războiul (OMAR). Terminologia este preluată din arta militară americană (*MOOTW - Military Operations Other Than War*). În practică

³³⁷ Volten, Peter, *New Approaches to Security Studies. Implications for Civil-Military Relations in Theory and Practice*, în *Globalization of Civil- Military Relations: Democratization Reform and Security*, Enciclopedica Publishing House, Bucharest, 2002, p. 316.

³³⁸ SMG, *Op.cit.*, p. 52.

³³⁹ Tohănean, Dorin, *Op.cit.*, p. 179.

este deosebit de dificil de realizat o separație între război în accepțiune clasică (și acesta a înregistrat progrese deosebite ale fizionomiei) și operațiile militare altele decât războiul. Așadar, OMAR reprezintă titulatura îndeobște cunoscută sub care sunt însumate generic acțiunile militare și conexe acestora, acoperind o paletă de misiuni de genul³⁴⁰: controlul armamentelor, sprijinul acordat autorităților civile; asistență umanitară și sprijin la dezastre naturale, sprijinul operațiilor antinarcotice, asistență și sprijin pe probleme de securitate, operații în sprijinul păcii, demonstrații de forță, operații de căutare- salvare, operații de evacuare necombatanți etc.

14.3.2. Operațiile în sprijinul păcii

Atât în practica internațională a ultimilor ani, cât și în arta militară românească, este utilizat conceptul de operații în sprijinul păcii pentru definirea intervențiilor realizate în scopul prevenirii, limitării, moderării sau stopării ostilităților interne sau între state. Prin utilizarea acestui concept s-a dorit uniformizarea limbajului utilizat, atât în domeniul dreptului internațional, cât și în domeniul operațional nemijlocit.

Operațiile în sprijinul păcii sunt acțiuni complexe executate sub mandat ONU sau OSCE, implicând structuri militare, agenții diplomatice și organizații umanitare, având ca scop realizarea unui acord politic sau altă finalitate distinctă. Se admite că multitudinea de situații ce intervin în lumea actuală, impun cerința introducerii unei ordini legale în operațiile ONU de resortul păcii³⁴¹.

Tipul operației și particularitățile îndeplinirii acesteia sunt precizate prin mandatul primit. În cadrul operațiilor în sprijinul păcii sunt incluse operații distincte³⁴²:

- de prevenire a conflictului;
- de impunere a păcii;
- de menținere a păcii;
- de construcție a păcii;
- de realizare a păcii;
- de stabilitate;
- umanitare etc.

Detalii în tabelul 14.3.

³⁴⁰ Constantin, Iordache, *Op.cit.*, p. 53.

³⁴¹ Kofi Anan, *A Programme for Reform*, United Nations, New York, 16 July 1997, pp.3-5.

³⁴² Constantin Iordache, *Op.cit.*, p. 58.

Tabel 14.2. Forme de implicare a forțelor internaționale

TIPUL OPERAȚIEI	SCOP	CONȚINUT PRINCIPAL	DURATĂ	MOD DE DESFĂȘURARE
Prevenire a conflictului	Stoparea escaladării tensionării și preîntâmpinarea generării stării de beligeranță	Stoparea cauzelor diferendului	Relativ mare (câteva luni)	- acțiuni diplomatice - desfășurări preventive de forțe - monitorizarea acțiunilor în zona diferendului - detensionarea situației
Impunere a păcii	Oprirea prin forță a degradării situației	Prevenirea degradării situației și ulterior detensionarea crizei inclusiv prin forță armată	Relativ mică (câteva săptămâni, luni)	- desfășurarea de forțe armate (căști albastre) - monitorizarea situației - intervenții punctuale - obținerea consensului părților în diferend
Menținere a păcii	Continuarea menținerii păcii în zona de criză	Îmbinarea modalităților pașnice cu folosirea legală a forței armate	Relativ mare (câteva luni)	- mijloace cu caracter diplomatic - mijloace juridictionale - folosirea forței armate (observarea, interpunerea de forțe, asistența pentru tranziție)
Construcție a păcii	Edificarea unui climat de pace în zona de criză	Reconstrucția social-econom concomitent cu detensionarea militară	Relativ mare (luni, ani)	- acțiuni la nivelul societății civile - acțiuni de monitorizare a unor factori de risc
Realizare a păcii	Implementarea acordurilor de pace	Îmbinarea eforturilor în plan politic social și militar	Relativ mare (luni, ani)	- acțiuni de implementare a acordurilor - sprijinul organismelor internaționale - pregătirea și intrarea în activitate a structurilor proprii de forțe și ale administrației
De stabilitate	Întărirea instituțiilor autohtone	Instituirea unui climat de securitate în zona de confruntare	Relativ mare (luni, ani)	- acțiuni pentru diminuarea afectării - asistență militară a structurilor de securitate autohtone
Umanitare	Protejarea populației	Scoaterea factorului uman de sub impactul factorilor de risc	Relativ mare (luni, ani)	- evacuarea personalului - asigurarea protecției și adăpostului - asigurarea hrănirii și asistenței medicale - redirecționarea spre destinații finale

Operațiile de prevenire a conflictului cuprind acțiuni desfășurate în conformitate cu prevederile capitolului VI al Cartei ONU. Scopul acestor acțiuni complexe este dat de încercările comunității internaționale de stopare a escaladării tensiunii în zonă și de preîntâmpinare a declanșării beligeranței. Pot include măsuri diverse, de resortul modalităților pașnice de soluționare a conflictelor, cât și pentru monitorizarea ariei de risc. Între acestea pot fi enumerate inițiativele diplomatice, desfășurarea demonstrativă de forțe, misiunile de localizare și cercetare aeriană sau terestră a unor obiective sau zone, evacuarea necombatantilor, activități de monitorizare.

Operațiile de impunere a păcii se execută în baza prevederilor capitolului VII al Cartei ONU. Scopul misiunilor de acest gen este canalizat spre realizarea măsurilor de stopare a

degradării situației, inclusiv prin utilizarea forței armate. Astfel, în ariile de criză sunt desfășurate forțe armate sub mandat ONU sau OSCE, în situațiile de evoluție incertă a evenimentelor, precum și pentru cazurile în care nu a fost realizat consensul tuturor părților în conflict.

Operațiile de menținere a păcii sunt acțiuni complexe ce includ o diversitate de forme de manifestare ce conduc la soluționarea pașnică a conflictelor. Obiectivul operațiilor are în vedere păstrarea echilibrului fragil din aria de criză. Pentru atingerea dezideratului propus, sunt îmbinate modalitățile pașnice cu cele specifice folosirii legale a forței. Operațiile se execută în conformitate cu prevederile capitolului VI al Cartei ONU. După caz, misiunile în zona de criză sunt desfășurate prin folosirea medierii, negocierii și arbitrajului părților aflate în diferend, pe baza principiilor dreptului internațional. Procedeele cele mai uzitate de îndeplinire a misiunilor și de atingere a obiectivelor sunt observarea, interpunerea de forțe și asistența pentru tranziție³⁴³.

Observarea este procedeul de bază adoptat și are ca obiectiv supravegherea situației operative din zona de criză, monitorizarea factorilor de risc și amenințare și raportarea modificărilor și evenimentelor produse, cât și a tendinței de evoluție a situației. Se poate executa din puncte fixe, mobile sau combinat, deopotrivă cu utilizarea de platforme de lucru terestre, aeriene sau navele, după caz.

Interpunerea de forțe constă în plasarea de forțe neutre, în zona de demarcație dintre părțile în conflict. Naționalitatea și statutul forțelor interpus trebuie să primească agreementul ambelor părți, forțele având rolul de separare a opozanților. Se realizează după convenirea oficială sau temporară a încetării focului între părți.

Asistența pentru tranziție se referă la coordonarea acțiunilor părților în conflict după instituirea acordului de încetare a focului, până la intrarea în activitate a instituțiilor civile abilitate. Misiunea asistenței este prelungită în timp, derulându-se pe perioada convenirii acordului de pace, precum și a implementării acestuia.

Operațiile de construcție a păcii sunt realizate prin modalități pașnice, cu forțe preponderent civile. Acțiunile în discuție au ca scop edificarea unui climat de stabilitate și pace prin reconstrucția social- economică, concomitent cu detensionarea militară a zonei. Efortul principal este preluat de structurile civile cu sarcini de reconstrucție. Structurile militare pot fi implicate cu elemente de stat major și planificare. În anumite situații pot fi utilizate structuri specializate pentru executarea de misiuni de cercetare, supraveghere, monitorizare, iar în cazuri extreme, de resortul impunerii de sancțiuni.

Operațiile de realizare a păcii au ca scop desfășurarea de acțiuni complexe, realizate unitar în plan politic, economic, social și militar pentru implementarea acordurilor de pace convenite, detensionarea zonei și sprijinul reconstrucției economice. Este deosebit de importantă armonizarea eforturilor din planul politic, cu cele de resorturile economic, social și militar. Pentru realizarea finalităților propuse în aria de criză trebuie conjugate și puse în acord, sprijinul organismelor internaționale, efortul structurilor proprii ale administrației locale, cât și acțiunile structurilor statului destinate asigurării securității.

³⁴³ *Ibidem*, pp. 58-59.

Operațiile de stabilitate constituie acțiuni și eforturi pentru angajarea structurilor multinaționale pentru oprirea degradării situației politico-militare din statul țintă, creșterea posibilității organelor administrative și de securitate autohtone pentru gestionarea crizei. În mod evident, presupune desfășurarea unor forțe militarizate multinaționale în spațiul de criză, care să asigure, concomitent cu diminuarea amenințării, asistența militară necesară constituirii și acțiunii eficiente a structurilor autohtone abilitate.³⁴⁴

Operațiile umanitare sunt acțiuni complexe, desfășurate pentru acordarea sprijinului unor grupuri umane sau etnice în zone de criză sau arii calamitate. Scopul lor vizează protejarea factorului uman din ariile de criză sau din zonele calamitate. Efortul în acest gen de operații este centrat pentru scoaterea de sub efectul factorilor de amenințare, protejarea vieții și integrității personalului, asigurarea habitatului, hrănirea, echiparea și acordarea asistenței medicale. După caz, operațiile în discuție pot cuprinde misiuni de asistență umanitară, ajutor în caz de dezastre sau apărarea drepturilor omului.

14.3.3. Structurile multinaționale de securitate

În practica soluționării conflictelor ultimilor ani au existat preocupări pe linia asigurării unui pachet de forțe aflat în „*stand by*” pentru intervenții oportune desfășurate pe baza rezoluțiilor Consiliului de Securitate. Legitimitatea utilizării acestor forțe este indubitabilă. O structură multinațională de forțe prezintă garanții privind echidistanța față de problemele distincte ale fiecărei părți implicate, asigură rapiditatea proiectării în zona de criză, conferă sprijinul național adecvat și poate fi considerată o prelungire a intereselor de politică externă a statelor trimițătoare.

Constituirea și misiunile forțelor multinaționale sunt subordonate conceptului de reacție rapidă. Conceptul nu reprezintă o noutate în acest domeniu. State naționale (Franța, Statele Unite ale Americii) și organizații internaționale (ONU, NATO, Uniunea Europeană) au avut intenții și realizări privind aceste componente acționale.

Reacția rapidă ce utilizează structuri multinaționale pentru ONU și alte organizații internaționale este caracterizată de o serie de aspecte³⁴⁵:

- cadrul legal și situația în zona de criză pot face posibilă utilizarea unei palete diversificate de structuri multinaționale, ce pot acoperi domeniul pe o scară amplă, de la intervenții umanitare la operații militare;
- organizarea forței în structuri modulare face posibilă configurarea contingentului în acord cu nevoile misiunii și particularitățile din teren;
- elementele Forței pot fi amplasate în mai multe locații, dar sunt caracterizate de mobilitate sporită și capacitate de reacție în timp scurt;

³⁴⁴ Profirescu, Cr., *Rolul operațiilor de stabilitate și a misiunilor internaționale de menținere a păcii, în realizarea mediului de securitate regional și internațional*, în Sesiunea științifică în participare internațională „*Uniunea Europeană - spațiu de libertate și justiție*”, Editura Sitech, Craiova, 2011, pp.449-450.

³⁴⁵ Iosif Armaș, Cornel Purcărea, Paul Dănuț Duță, *Legitimitatea operațiilor militare altele decât războiul*, Editura Militară, București, 2001, pp. 70-71.

- capacitatea operațională a acestora trebuie să le permită proiecția la mari distanțe, cu posibilitatea trecerii imediate la îndeplinirea unei misiuni;

- forța trebuie să fie auto-sustenabilă pentru o perioadă de timp determinată.

Concepția referitoare la constituirea, existența, pregătirea, dotarea și întrebuintarea forțelor multinaționale în zonele de criză politico- militară, ca instrument de intervenție la dispoziția organizațiilor de securitate, trebuie să fie gândită sistemic. Pentru operativitatea intervenției la crize, organizațiile de securitate trebuie să dispună de un sistem operativ de informare și avertizare asupra producerii acestora. Sistemul de informare trebuie să dispună de posibilitatea procurării informațiilor în timp real, în variantă multisursă. Informațiile trebuie să fie asigurate unui Centru operațional pentru crize în fluxul firesc al derulării evenimentelor, precum și în volumul necesar pentru a permite fundamentarea unei decizii corecte la nivelul organizației internaționale.

Decizia politică trebuie procesată și materializată operativ de către un stat major sau un comitet pentru situații de urgență care deservește organizația. Formula de implementare este sub forma de mandat la nivelul de decizie politică (de regulă, Consiliul de Securitate). Mandatul este transpus în plan de operații sau de intervenție la nivelul structurii de stat major. Pentru aceasta, statul major trebuie să dispună de o încadrare corespunzătoare cu specialiști în operații multinaționale, consilieri juridici de drept internațional, logisticieni, precum și reprezentanți ai statelor contribuitoare cu forțe. Statele ce generează *Forța* trebuie să-și precizeze în timp oportun poziția privind participarea cu forțe la misiune.

Pentru proiecția contingentului multinațional în aria de conflict se impune asigurarea unei capacități aeriene robuste de transport la mari distanțe. În anumite condiții, aceasta poate fi asigurată prin contracte cu furnizori internaționali sau companii de transport aerian agreeate. În egală măsură, trebuie prevăzute capacități similare de transport maritim (pentru tehnica de luptă cu dimensiuni de gabarit și tonaje mari), precum și de transport terestru (platforme tip trailer, camioane de tonaj sporit, cisterne, containere de dimensiuni diferite).

Suportul logistic al Forței trebuie dimensionat în cuantumul necesar atingerii scopurilor propuse în aria de criză. După caz, acesta trebuie să dispună de diferențierea în acord cu misiunea Forței. În cazul unei intervenții umanitare la dezastre vor trebui asigurate cantități mari de apă, haine, medicamente, adăposturi, hrană, pe când operațiile militare obligă la asigurarea stocurilor de muniție, carburanți, hrană și piese de schimb.

Organizația Națiunilor Unite

ONU nu dispune de capacități de intervenție în organica proprie. În Carta ONU nu este prevăzută gestionarea operațiilor de pace, această posibilitate ținând de realitatea ultimelor decenii. Organizația dispune, în schimb, de o bogată experiență, fiind autoritatea globală supremă cu responsabilități în orchestrarea eforturilor internaționale pentru soluționarea crizelor.

Sistemul capacității de reacție rapidă al ONU este structurat pe patru niveluri: politic, strategic, operativ și tactic³⁴⁶. *Nivelul politic* este materializat prin activitatea Adunării Generale și a Consiliului de Securitate. Acest subsistem este responsabil cu generarea obiectivelor politice ale intervenției. *Nivelul strategic* este asigurat de Secretarul General și de Secretariatul ONU. La acest nivel sunt preluate și prelucrate obiectivele politice, acestea fiind transformate în obiective de nivel strategic. Pentru atingerea finalităților estimate, subsistemul are în atenție aspecte referitoare la: implicarea organizațiilor nonguvernamentale; stabilirea comenzii/ controlului; identificarea priorităților de resortul comunicațiilor și legăturii; stabilirea liniilor directe în domeniul suportului logistic; identificarea elementelor ce privesc sprijinul cu informații al operației. *Nivelul operativ* este preocupat de transformarea scopurilor politice în obiective de atins în cadrul zonei de criză. În cadrul subsistemului este redactat planul de operații, corespunzător directivei de planificare sau a precizărilor primite în acest sens. *Nivelul tactic* este nivelul de execuție, responsabil în materializarea nemijlocită în teren a deciziilor stabilite de nivelurile ierarhic superioare. Acest palier poate fi structurat pe module operaționale sau nu³⁴⁷.

Organizația Atlanticului de Nord

NATO este structura ce dispune de acest gen de forțe, subordonate Conceptului de *Forțe operative multinaționale interarme* (CJTF)³⁴⁸. Conceptul a fost lansat la sfârșitul anului 1993, fiind aprobat cu prilejul *Summit*-ului de la Bruxelles din ianuarie 1994. În acest cadru a fost solicitat ca dezvoltarea conceptului să fie realizată în ideea asigurării pachetului de forțe necesar pe baza deciziilor Consiliului Nord- Atlantic, pentru desfășurarea operațiunilor conduse de Uniunea Europeană sau OSCE. Se avea în vedere sprijinirea conceptului Identității Europene de Securitate și Apărare, precum și conexarea acestuia cu cooperarea specifică Parteneriatului pentru Pace. Pentru validarea conceptului, acesta a fost aplicat în exercițiile NATO-PfP „*Allied Efort 97*”, „*Strong Resolve 98*” și „*Strong Resolve 02*”, alte exerciții.

CJTF se constituie ca o forță operațională, multinațională și multifuncțională (interarme), constituită pe competențe specifice și destinată acoperirii întregului spectru de misiuni militare ale Alianței. În structura de forțe CJTF pot fi incluse, forțe aparținând statelor membre NATO, cât și din afara Alianței. Este relevant că forțele acționează sub comandă unică, asigurată de un Comandament CJTF.

Pentru realizarea reacției oportune, având în vedere generalitatea conceptului CJTF, s-a considerat că o structură mai mică, dar cu un grad de pregătire ridicat („*readiness*”) poate răspunde provocărilor intervenției în situații de la criză politico- militară, produsă oriunde pe glob. Astfel, s-a găsit soluția constituirii Forței de Reacție Rapidă (FRR) a NATO, planificată inițial să dispună de efective de până la 25.000 militari.

³⁴⁶ *Ibidem*, pp. 87-88.

³⁴⁷ *Ibidem*, pp. 88-91.

³⁴⁸ Abrevierea *Combined Joint Task Force*, din limba engleză.

Pașii următori pe linia realizării unei acțiuni și mai bine articulate, rapide și eficiente au impus apariția conceptului *NATO Reaction Forces* (NRF). Structura NRF reprezintă parte a transformării capabilităților NATO, completând deopotrivă Capabilitățile de la Praga, precum și noua structură de comandă.

Structura este prevăzută să fie constituită ca structură interarme (*Joint*). Fiecare element component are propriile misiuni stabilite separat, dar însumarea acestora permite realizarea finalității estimate a contingentului interarme în teatrul de operații. Prima structură NRF, compusă din 9.500 de militari a fost activată în octombrie 2003 cu ocazia unei reuniuni informale desfășurate la Colorado Springs. Activitatea a fost reluată la Brunssum, Olanda în fața factorilor NATO de decizie. Pe baza angajamentelor naționale asumate, NRF a fost compus inițial din 11 contingente naționale de diferite arme (infanterie, trupe montane, poliție militară, mijloace Medevac, apărare NBC etc), ce au participat la o operație de răspuns la criză în Turcia. În octombrie 2004, cu ocazia Reuniunii informale a miniștrilor apărării de la Brașov, au fost anunțați despre atingerea capacității inițiale a NRF. În septembrie 2005 elemente de sprijin aerian au acționat pentru reducerea efectelor uraganului Katrina. Forța, cu efective de 21.000 militari, a devenit operațională în octombrie 2006. Forțele – *Gata de luptă permanent*, rotibile la câte șase luni, își mențin locația de pace, fiind în măsură să fie desfășurabile la misiuni într-un interval de până la 30 zile.

Pentru asigurarea construcției structurii de comandă, au fost stabilite șase comandamente cu grad ridicat de *readiness* incluse într-un Corp Aliat de Reacție Rapidă, având în completare alte structuri cu nivel redus de *readiness*. Structurile dislocabile sunt în măsură să asigure comanda/ controlul unor contingente diferite, de la valoarea unei brigăzi, până la zeci de mii de militari. SHAPE a certificat șapte asemenea comandamente cu grad ridicat de *readiness*:

- Comandamentul de la Rheindahlen, lângă Mönchengladbach, Germania;
- Corpul 1 Germano- olandez de la Münster, Germania;
- Comandamentul NATO al Corpului Rapid Dislocabil Italian de la Solbiate Voloso (lângă Milano), Italia;
- Comandamentul NATO al Corpului Rapid Dislocabil Spaniol/Valencia, Spania;
- Comandamentul NATO al Corpului Rapid Dislocabil Turc de la Istanbul, Turcia;
- Corpul francez de reacție rapidă, dislocat la Lille, Franța;
- Eurocorpul, dislocat în Strasbourg, Franța (constituit din forțe aparținând Belgiei, Franței, Germaniei, Luxemburgului și Spaniei).

Uniunea Europeană

Una dintre principalele deficiențe înregistrate în cadrul procesului de îndeplinire a Obiectivului Global a fost lipsa forțelor mobile și înalt specializate, cu grad ridicat de mobilizare și capabile să desfășoare acțiune în condiții dificile. În acest sens, în februarie 2004, Franța, Germania și Marea Britanie au propus crearea Grupurilor de luptă. Inițiativa a fost transformată rapid în proiect al Uniunii Europene, în urma aprobării la nivelul miniștrilor apărării întruniți la Bruxelles în 6 aprilie 2004. În conturarea proiectului au fost luate în calcul concluziile operațiunii militare autonome ale UE din anul 2003 din R.D. Congo. Astfel, în

misiunea Artemis, o forță multinațională de nivel batalion întărit, cu sprijin de luptă și logistic, a fost mobilizată rapid și proiectată în teatru.

Tipologia de constituire a unui Grup de luptă are la bază forțe de dimensiuni reduse, dar credibile din punct de vedere al eficienței militare. Este rapid dislocabil, capabil de acțiuni independente sau ca forță de prim impact în faza inițială a unei operații militare extinse. Are valoarea unui batalion, consolidat cu elemente de sprijin de luptă și unități logistice, precum și capacitățile necesare de transport aerian și naval. Are la bază principiul multinaționalității. Poate fi constituit atât pe principiul „națiune cadru”, cât și ca o coaliție multinațională de state membre, dar cu respectarea condițiilor de interoperabilitate și de eficiență militară. De asemenea, pot participa state în curs de aderare, candidate sau state terțe. Un Grup de luptă trebuie să fie asociat, în prealabil, cu un comandament al forței. Trebuie să fie capabil să se autosustină în teatru pentru 30 de zile, cu extensie până la 120 de zile. Din perspectiva procesului decizional, nivelul de ambiție al Uniunii Europene vizează adoptarea deciziei privind lansarea unei operații în termen de cinci zile, forța urmând să fie dislocată în teatrul de operații în maxim zece zile de la aprobarea de către Consiliu a concepției misiunii.

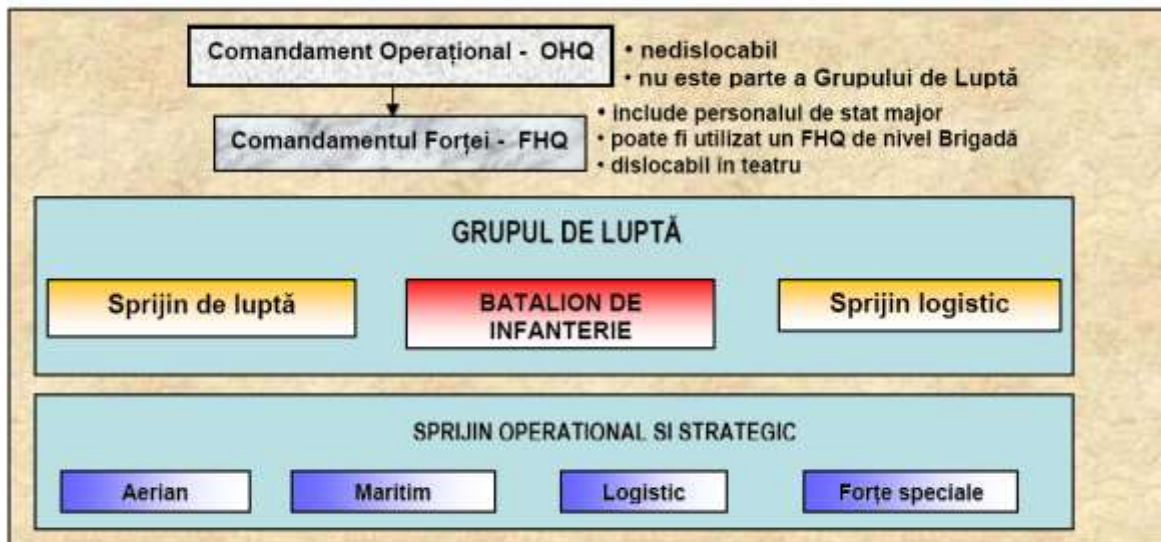

Figura 14.3. Structura Grupului de luptă

Comitetul Politic și de Securitate joacă un rol cheie în procesul decizional privind lansarea unei misiuni a Uniunii Europene cu recurs la Grupurile de luptă. În cazul unei operațiuni de managementul crizelor politico-militare, viteza de intervenție și eficiența reprezintă factorii de succes acestor misiuni. În acest sens, procesul de planificare este simplificat, documente de planificare operațională fiind inițiate chiar înainte de decizia Consiliului de demarare a operației. În principiu, Grupurile de luptă au o configurație similară, chiar dacă există particularități (grup de luptă amfibiu sau montan).

Misiunile cărora Grupurile de luptă trebuie să le răspundă, cele de tip Petersberg plus, cele din Strategia de Securitate Europeană și Obiectivul Global 2010. Astfel, aceste misiuni sunt elaborate pe cinci scenarii: a). asistență umanitară; b) evacuare; c) prevenirea conflictelor; d) stabilizare și reconstrucție (consiliere militară pentru țări terțe și reforma sectorului de securitate); e) separarea părților prin forță (misiuni de luptă de înaltă intensitate).

Structura acestuia se bazează pe scheme de principiu a unui batalion de infanterie motorizată, fiind compus din trei sau patru companii, un comandament al forței și o companie logistică. Pentru asigurarea sprijinului de luptă, batalionului îi sunt date în sprijin subunități specializate (geniu, apărare antiaeriană, cercetare), dar și unități de sprijin non-combatant (medical, mentenanță, transport). Procesele de standardizare, certificare și instruire sunt responsabilitate națională, derulându-se în baza standardelor și criteriilor Uniunii Europene.

14.4. Concluzii

În Secolul 20, omenirea a parcurs dezvoltările specifice globalizării și Erei informaționale, care au marcat toate domeniile vieții sociale. Astfel societatea omenească a evoluat la nivelul căutării unor forme colective de rezolvare a conflictelor internaționale prin forțe militare multinaționale, pentru a conferi legitimitate intervențiilor *manu militari*.

Prin eforturile de realizare a interoperabilității și prin ajustările culturale impuse de operarea în comun, constituirea forțe multinaționale reprezintă un exercițiu prețios de construcție juridică și culturală globală. Ca urmare, domeniul operațiilor militare multinaționale a devenit un adevărat creuzet al dezvoltărilor interculturale, similar rolului pe care l-a avut comerțul internațional timp de secole.

Operațiile multinaționale nu scutește statele de responsabilitatea proprie în domeniul securității, care rămâne un atribut esențial și suveran al statelor. De aceea, participarea la structuri internaționale de securitate vine în complementaritate cu eforturile interne, care trebuie să urmeze aceleași direcții de efort pentru adaptarea la schimbările survenite în mediul de securitate internațional. Dezvoltările în plan intern, ca și cele multinaționale, îmbracă forme de acțiune diversificate și dinamice, potrivit evoluțiilor din mediul de securitate internațional. În aceste evoluții, domenii cum sunt tehnologia avansată, psihologia și abordarea sistemică sunt noi câmpuri de competiție între actorii internaționali.

Soluțiile și experiența dobândite în plan național și multinațional sunt preluate de structuri suprastatale, cum este UE, care depune eforturi de formare a unor forțe militare proprii. Aceste viitoare forțe armate urmează să preia o parte din responsabilitățile asumate în prezent de forțe multinaționale constituite ad-hoc, pentru operații punctuale sub mandat ONU.

Războiul din Ucraina, declanșat de Federația Rusă în februarie 2022 a determinat revederea conceptelor și soluțiilor NATO și a Uniunii Europene în privința structurilor de forțe militare la frontierele de est ale celor două organizații. Astfel, au fost prevăzute înființarea de noi comandamente regionale și creșterea efectivelor dislocate în țările din estul Europei. În cazul NATO, este vorba atât despre capacități ale forțelor de reacție rapidă, cât și noi Grupuri de luptă (de exemplu, noul grup de luptă din România este coordonat de Franța (națiune cadru, adică asigură comanda și o parte semnificativă a personalului și echipamentelor).

15. BIBLIOGRAFIE

- *** *A consumer`s guide to Intelligence*, CIA, pp.4,26,27.
- *** Carta ONU
- *** *Concise Oxford English Dictionary*, Eleventh Edition, Oxford University Press, 2004.
- *** *Declarația Drepturilor Omului*, ONU.
- *** *Doctrina națională a informațiilor pentru securitate*, adoptată în ședința Consiliului Suprem de Apărare a Țării din 23 iunie 2004.
- *** *Documentul de la Viena din 1990 al negocierilor pentru măsuri de întărire a încrederii și securității, convenit în conformitate cu prevederile relevante ale documentului final al reuniunii de la Viena a Conferinței pentru Securitate și cooperare în Europa*, București, 1991.
- * * * Glosarul de termeni NATO, 2013.
- *** *Instruction 3121.01, Standing Rules of Engagement for the US Forces*, Chairman of the Joint Chief of Staff, 1994.
- *** *Intelligence cycle/Factbook on Intelligence*, CIA Publications, la adresa www.cia.gov/cia/publicatons/facttell
- *** *Field Manual FM-3.5.130*, Army Special Operations Forces, Unconventional Warfare, Department of the Army, Washington DC, 2008.
- *** *Psychology of intelligence analysis*, CIA, la adresa <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/art3.html>.
- * * * *Puteri și influențe*, integrat de Centrul Beaumarchais pentru Cercetări Internaționale, Editura Corint, București, 2001.
- *** *Strategia de securitate națională a României*, Editura Imprimeria Națională SA, București, 2007.
- *** *Strategia națională de apărare*, Editura Imprimeria Națională SA, București, 2010.
- *** *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2015-2019- O Românie puternică în Europa și în lume*, Administrația Prezidențială, București, 2015.
- *** Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti”, *Dictionarul explicativ al limbii române (DEX)*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2009.
- *** [DEX '09 \(2009\)](#)
- *** Larrouse, *Dictionnaire des noms communs en couleur*, Paris, France loisirs, 1990.
- *** *Manualul de planificare a operațiilor*, SMG, București, 2011.
- *** *National Intelligence Systems. Current Research and Future Prospects*, Cambridge University Press, 2009.
- *** *Who we are and what we do*, US Intelligence Community, www.odci.gov/lic/functions.html.

- Alberts, David S., *The Agility Advantage. A Survival Guide for Complex Enterprises and Endeavours*, Colecția CCRP, Department of Defense, Washington DC, 2011.
- Agrell Wilhelm: *Intelligence Analysis after the Cold War – New Paradigm or Old Anomalies?*, în *National Intelligence Systems. Current Research and Future Prospects*, Cambridge University Press, 2009
- Amado, Gilles și André Guittet. *Psihologia comunicării în grupuri*, seria Collegium, Editura Polirom, Iași, 2007.
- Anan, Kofi, *A Programme for Reform*, United Nations, New York, 16 July 1997.
- Iosif Armaș, Cornel Purcărea, Paul Dănuț Duță, *Legitimitatea operațiilor militare altele decât războiul*, Editura Militară, București, 2001.
- Bahrin, Dorel, *Politici și strategii de securitate*, Editura Victor, București, 2011.
- Balancie, J.M., de la Grange, A., *Mondes rebelles*, Michalon, ed. A 3-a, Paris, 2001.
- Barry, B., Waeber, O., de Wilde, J., *Security: A New Framework for Analysis*, Lynne Rienner Publishing Inc., Colorado, 1998.
- Bădălan, Eugen, Bogdan, Vasile, *Organizații și structuri de securitate*, Ediție revizuită, Editura CTEA, București, 2016.
- Bădălan, Eugen (coordonator), *Concepte strategice și operative de actualitate*, Centrul Tehnico-Editorial al Armatei, București, 2004.
- Bădescu, Ilie, *Tratat de geopolitică*, Editura „Mica Valahie”, București, 2004.
- Bellenger, Lionel. *La persuasion*, Presses Universitaires de France, Paris, 1992.
- Berkowitz, Bruce D., Goodman, Allan E., *Strategic Intelligence for American National Security*, Princeton University Press, Princeton NJ, SUA, 1956.
- von Bertalanffy, Ludwig, *General System Theory. Foundations, Development, Applications*, New York: George Brazillier Inc, 1969.
- Beșteliu, Raluca – Miga. *Organizații internaționale interguvernamentale*. Editura C.H. Beck, București, 2006.
- Bogdan, Adrian, Bogdan, Anca Mădălina, *Instituții și organizații internaționale*, Editura Universitaria, Craiova, 2009.
- Bogdan, Vasile, *Dezvoltarea durabilă a României*, Editura UNAp „Carol I”, București, 2013.
- Bogdan, Vasile *Tratate, politici și strategii în domeniul afacerilor interne, Vol.2*, Editura Sitech, Craiova, 2015.
- Bogdan, Vasile, Emanuel-Ștefan Marinescu, *Instituții și organizații internaționale*, Editura CTEA, București, 2019.
- Borge, Dan, *The Book of Risk*, New York, Chichister, Weinheim, Brisbane, Singapore, Toronto: John Wiley and Sons, 2001.

- Bracken, Paul; Bremmer, Ian; Gordon, David, *Managing strategic surprise. Lessons from Risk Management and Risk Assessment*, Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2008.
- Brown, Lester, R. *Eco-economie. Crearea unei economii pentru planeta noastră*, Editura Tehnică, București, 2000.
- Burchill, Scott; Devetak, Richard; Linklater, Andrew *et.al.*, *Theories of International Relations*, Ediția a II-a, Palgrave, 2001.
- Bușe Dorel, *Politici și instituții de securitate. Curs*. Editura UNAp „Carol I”, 2014.
- Cathala, Henri-Pierre (1991), *Epoca dezinformării*, București: Ed. Militară.
- Ceocea, Costel, *Riscul în activitatea de management*, București: Editura Economică, 2010.
- Chebeleu, Traian, *Organizații internaționale*, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2000.
- von Clausewitz, Carl, *Despre război*, Editura Militară, București, 1976.
- Corduneanu, Ionuț, *Amenințare, vulnerabilitate, risc*, în *Revista de informații pentru afaceri* nr 4/2013.
- Coutau-Bégarie, Hervé, *Tratat de strategie*, Editura UNAp „Carol I”, Vol.1, București, 2006.
- Culda, Lucian, *Organizațiile*, Editura Licorna, București, 2002
- Culda, Lucian, *Revista Geopolitica*, nr. 1.2003.
- Delacourt, Barbara, *Théories de la sécurité*, Université Libre de Bruxelles, 2008.
- Desportes, V., Durieux, B., *Un modèle américain pour l'emploi des forces*, Défense nationale, 2001.
- Nguyen Quoc Dinh, Patrick Dailler, Alain Pellet. *Drept internațional public*, LGDJ, 1994.
- Dogaru, Șt., *Managementul crizelor și securitatea internă*, în Sesiunea științifică în participare internațională „Uniunea Europeană - spațiu de libertate și justiție”, Editura Sitech, Craiova, 2011.
- Dufour, Jean-Louis, *Crizele internaționale. De la Beijing (1900) la Kosovo (1999)*. Editura Corint, București, 2001.
- Foertsch, H., *The Art of Modern Warfare*, Veritas Press, New York, 1940
- Frunzeti, Teodor (2006), *Globalizarea securității*, București: Ed. Militară, colecția Polemos.
- Frunzeti, Teodor, *Soluționarea crizelor internaționale*. Editura Institutul European, Iași, 2006.
- Frunzeti, Teodor, Oprescu, Sebastian, *Epoca marilor puteri*, în *Lumea 2013. Enciclopedie politică și militară. (Studii Strategice de Securitate)*. Editura RAO, 2013.
- Garst, Ronald D., *A Handbook of Intelligence Analysis*, ediția a doua, Washington DC: School of Professional Studies, Defense Intelligence College, 1989.
- Gill, Peter; Marrin, Stephen; Phythian, Mark, *Intelligence Theory. Key questions and debates*, New York: Routledge, seria Studies in Intelligence, 2009.

- Grabo, Cynthia M. *Anticipating Surprise. Analysis for Strategic Warning*, Joint Military Intelligence Center/DIA, Washington, DC, 2002.
- Herman, Michael, *Intelligence Power in Peace and War*, Royal Institute of International Affairs, Londra, 1996.
- Hervé, Coutau-Bégarie, *Tratat de strategie. Vol.1.* Editura UNAp „Carol I”, București, 2006.
- Heuer, Richard J., *Psychology of Intelligence Analysis*, 1999, CIA: Center for the Study of Intelligence.
- Heuer, Richard J.; Pherson, Randolph H., *Structured Analytic Techniques for Intelligence Analysis*, 1999, Washington: CQPress.
- Hlihor, Constantin, *Politica de securitate în mediul internațional actual*, Editura Institutul European, Iași, 2008.
- Hlihor, Constantin; Emil, Ion; Chiriac, Dănuț Mircea, *Economia mondială între criză și dezvoltare*. Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999.
- Hybels, Sandra și Weaver, Richard II. *Communicating Effectively*, Random House, New York 1986.
- Iftode, Florinel, *Studii de securitate*, Editura Pro Universitaria, București, 2010.
- Iordache, Constantin, *Rezolvarea legală a diferendelor internaționale*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005.
- Johnson, Stuart E., Libicki, Martin C. (editori), *Dominant Battlespace Knowledge. The Winning Edge*, Institutul Național de Studii Strategice al Universității Naționale de Apărare, Washington, DC, 1995.
- Johnson, Loch K. (coord.) (2007), *Strategic Intelligence*, Westport CT: Praeger Security International.
- Kahaner, Larry, *Competitive Intelligence*, Editura Touchstone, Rockefeller Center, New York, SUA, 1996.
- Kant, Immanuel. *Critica rațiunii pure*, Editura Iri, București, 1994.
- Knight, Frank H., *Risk, Uncertainty, and Profit*, New York: Augustus M. Kelley, 1964.
- Lasswell, Harold D., Abraham, Kaplan, *Power and Society: A Framework for Political Inquiry*, Yale University Press, New Haven, 1950.
- Lau, Joe Y.F., *An Introduction to Critical Thinking and Creativity*, Hong Kong: John Wiley and Sons, 2011.
- Livingston, Steven (1997), *Clarifying the CNN Effect: An Examination of Media Effects According to Type of Military Intervention*, Cambridge, MA: John F. Kennedy School of Government's Joan Shorenstein Center on the Press, Politics and Public Policy at Harvard University.
- Lowenthal, Mark, *Intelligence from Secrets to Policy*, Congressional Quarterly Press, Washington, 2003.

- Lull, James (1999), *Mass-media, comunicare, cultură: O abordare globală*, Oradea: Editura Antet.
- Maior, George, *Diplomați și soldați, o alianță post-modernă*, în Revista Cultura nr.59/2007.
- Maior, George Cristian; Nițu, Ionel (coordonatori), *Ars analytica*, 2013, București: Rao.
- Manolache, Constantin, *Euroarmata și apărarea României*, Institutul European, Iași, 2014.
- Maroșan, Marica, *Rolul Dreptului internațional în combaterea terorismului*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2007.
- Marrin, Stephen, *Homeland Security and the analysis of Foreign Intelligence*, Markle Foundation Task Force an National Security in the information Age, 15 iulie 2002.
- Medar, Sergiu T., *Diplomația apărării*. Editura CTEA, București, 2006.
- Miksche, Fritz-Otto, *Tactique de la guerre atomique*, Payot, Paris, 1955.
- Miroiu, Adrian, Ungureanu, Radu-Sebastian, *Manual de relații internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2006.
- Mocanu, Mircea, *Analiza strategică în mediul de securitate contemporan*, Editura Univesității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2018.
- Mocanu, Mircea, *Intelligence de la rețele la decizie și acțiune*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I” București, 2014.
- Mocanu, Mircea, *Intelligence în operațiile militare ale Secolului XXI*, Ediția a doua, revăzută și adăugită, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I” București, 2018.
- Mocanu, Mircea, *O teorie generală privind conceptul elementar de risc*, Editura Univesității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2018.
- Mocanu, Mircea, *Categorii funcționale în sprijinul de intelligence*, Revista română de studii de intelligence, București, Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”, nr. 11, iunie 2014.
- Mocanu, Mircea, *Thoughts on Danger, Risk, and Threat*, prezentată la Sesiunea 20 a Simpozionului International Command and Control Research and Technology, al Pentagonului, 19.06.2015, Annapolis MD, SUA, la www.dodccrp-test.org, cu numărul 100.
- Moreau Defarges, Philippe, *Organizațiile internaționale contemporane*. Institutul European, Iași, 1998.
- Mureșan, Mircea, Văduva, Gheorghe, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2004.
- Neag, Mihai-Marcel, Pricopi, Marius, *Dimensiunea militară a securității. Curs*. Editura Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu, 2009.
- Neculau, Adrian: *Psihologie socială. Aspecte contemporane*, Editura Polirom, Iași, 1996.
- Nicholson, Harold, *Diplomacy*, Oxford University Press, 1973.
- Nicolaescu, Gheorghe, *Gestionarea crizelor politico-militare*, Ed. Top Form, București, 2003.

- Nicuț, Valeriu și colectiv, *Manualul de planificare a operațiilor*, București: M.Ap.N., 2011.
- Omand, David, *Securing the State*, London: Hurst and Co, 2010.
- Pâlșoiu, Ion, *Studii de securitate*, Editura MJM, Craiova, 2010.
- Pârlog Adriean, *Procesul de analiză de „intelligence”, componentă a sistemului de securitate*, Sesiunea anuală de comunicări științifice a Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate „Politici și strategii în gestionarea conflictualității”, Vol. 5, *Despre orizontala și verticala securității*, 20-21 noiembrie 2008, București.
- Petrescu, Stan, *Despre Intelligence și putere*, Editura Militară, București, 2009.
- Pierce, Charles S., *Semnificație și putere*, Editura Humanitas, București, 1990.
- Popa, Vasile, Sarcinschi, Alexandra, *Perspective în evoluția organizații internaționale de securitate*, Editura UNAp „Carol I”, București, 2007.
- Popescu, A., Diaconu, I., *Organizații europene și euroatlantice*, Editura Univers Juridic, București, 2009.
- Profirescu, Cr., *Rolul operațiilor de stabilitate și a misiunilor internaționale de menținere a păcii, în realizarea mediului de securitate regional și internațional*, în Sesiunea științifică în participare internațională „Uniunea Europeană - spațiu de libertate și justiție”, Editura Sitech, Craiova, 2011.
- Rizescu, Gheorghe, *Relații și organizații internaționale*, Editura Universității din Pitești, Pitești, 2001.
- Robinson, Paul, *Dicționar de securitate internațională*, CA Publishing, Cluj-Napoca, 2010.
- Roceanu, Ion, *Războiul bazat pe rețea – dincolo de tehnologie*, Comunicare științifică la Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, București, Editura UNAp, 2005.
- Rusu, Ion, *Organizații și relații internaționale*, Editura Lumina Lex, București, 2002.
- Sims, Jennifer E. și Gerber, Burton (coordonatori), *Transforming US Intelligence*, Georgetown University Press, Washington DC, SUA, 2006.
- Savu, Gheorghe, Pârlog, Adriean, *Producția de intelligence*, Editura Medro, București, 2008.
- Sarcinschi, Alexandra, *Dimensiunile nonmilitare ale securității*, Editura Univesității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005.
- Sarcinschi, Alexandra, *Elemente noi în studiul securității naționale și internaționale*, Editura Universității Naționale de Apărare, 2005.
- Sarcinschi A., Bogzeanu, Cr., *Europa: Granițe, cetățenie, securitate*, Editura UNAp, Carol I, București, 2009.
- Sălăvăstru, Dorina. *Psihologia educației*, seria Collegium. Psihologie, Editura Polirom, Iași, 2004.
- Serebrian, Oleg, *Dicționar de geopolitică*, Editura Polirom, București, 2006.
- Simileanu, Vasile, *Geopolitică și centre de putere*, Editura Top Form, București, 2010.

- Simileanu, Vasile, *Conflicte asimetrice*. Editura Top Form, București, 2011.
- Stoicovici, Maria, *Securitate și migrație*, Editura UNAp „Carol I”, București, 2013.
- Tabără, Vasile, Duță, Paul Dănuț, Neag, Mihai Marcel, *Considerații privind sistemul instituțiilor de securitate*, Editura Techno Media, Sibiu, 2009.
- Tămaș, Sergiu, *Geopolitica*, Editura Noua alternativă, București, 1995.
- Tifiniuc, Loredana, *Rolul relațiilor publice în gestionarea crizelor politico- militare*. Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2009.
- Tohănean, Dorin, *Politica externă – factor determinant al ecuației de securitate*, Editura Academiei Forțelor Aeriene „Henri Coandă”, București, 2014.
- Toma, Gheorghe (coordonator), *Organizații internaționale de securitate. Impactul cu lumea globală*. Editura Academiei Naționale de Informații “Mihai Viteazul”, București, 2012.
- Tran, Vasile și Stănciugelu, Irina. *Teoria comunicării*, Editura comunicare.ro, a SNSPA, Facultatea de Comunicare și Relații Publice “David Ogilvy”, București, 2003.
- Treverton, Gregory și Agrell, Wilhelm, *National Intelligence Systems. Current Research and Future Prospects*, Cambridge University Press, Cambridge, Marea Britanie, 2009.
- Ullman, Richard, *Redefining Security*, in *International Security*, vol.8, 1983.
- Vlase, G., *Securitate în Europa de Sud-Est. Actualități și perspective strategice*. RAO Internațional Publishing Company, București, 2010.
- Voicu, C. *Strategia de securitate internă a Uniunii Europene, Curs pentru masterat, Vol.1*, Editura Sitech, Craiova, 2010.
- Volkoff, Vladimir (2011) *Tratat de dezinformare*, București: Editura Antet.
- Volten, Peter, *New Approaches to Security Studies. Implications for Civil-Military Relations in Theory and Practice*, în *Globalization of Civil- Military Relations: Democratization Reform and Security*, Enciclopedica Publishing House, Bucharest, 2002.
- Watts, Barry D. *Clausewitzian Friction and Future War*, seria McNair Papers nr. 68, Institutul Național pentru Studii Strategice de pe lângă Universitatea Națională de Apărare a SUA, Washington DC, 2004.
- Wayne, Michael Hall, Gary Citrenbaum, *Intelligence Analysis. How to Think in Complex Environments*, 2010, Santa Barbara, Denver, Oxford: Praeger Security International.
- Wright, Quincy, *The Study of Intrenational Relations*, Appleton-Century-Crofts, New York, 1955.
- Wright-Neville, David, *Dicționar de terorism*. Editura CA Publishing, Cluj- Napoca, 2010.
- Zamfir, C., Vlăsceanu, L., *Dictionar de sociologie*, Editura Babel, București, 1993.